

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

DUBIA IVRIS NATURÆ

AD

GENEROSISSIMUM
DOMINUM * * *

*Indicium i liberalia Barbati-
rasi de hoc libro videat.
in prof. Pufen. p. 13. ad marg.*

DVACI,
IMPENSIS ADRIANI GVILIELMI DROMERII,
M DCC XIX.

1914

1914

1914

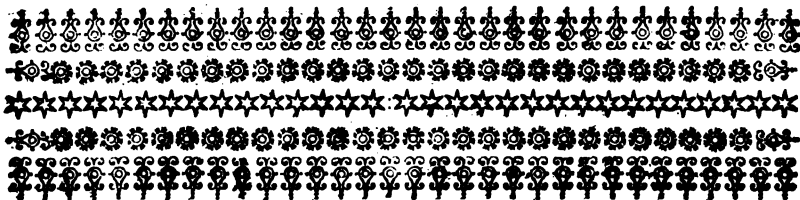
1914

1914

1914

1914

SERIES CAPITVM AC PARAGRAPHORVM.

P R Æ F A T I O.

- S** §. I. Scientia humana est imperfecta.
- §. II. Quod probatur ex cupiditate sciendi innata.
- §. III. Via ad veritatem cognoscenda est.
- §. IV. Quæ non plane inuia.
- §. V. Quilibet se sapientem putat.
- §. VI. Ludimus plerumque in rebus maxime seriis.
- §. VII. Hinc rerum ordines conuertimus.
- §. VIII. Et res magni momenti nullo honore habemus.
- §. IX. Nimiumque festinamus in veritate inquirenda, & aliqua inuenta nimium gaudeamus.
- §. X. Ad simplicitatem naturæ non attendimus.
- §. XI. Non mirum esse, hominem ita agere.
- §. XII. Naturam infirmitati nostræ subuenire, (1) dum casu sæpe nos incidere patitur in veritatem.
- §. XIII. Et (2) de veritate nos certos facit sine multa ratione, solo affectu.
- §. XIV. Eiusmodi obseruationem ad veritatem tendentibus vtilem esse.
- §. XV. Videri quædam in iure naturæ certa & clara, quæ clara non sunt.
- §. XVI. Scientia, cuius incerta?
- §. XVII. Omnes scientias esse vanas.
- §. XVIII.

SERIES CAPITVM AC

- §. XVIII. Illam tamen perfectam habendam, quæ secundum quid talis est.
- §. XIX. Difficultates solum quasdam hoc tractatu proponi.
- §. XX. Lectorem præiudiciis vacuum desiderari.

C A P V T I.

An detur ius naturæ ? pag. i.

- §. I. **E**X definitione iuris naturæ videtur probari posse ius naturæ existere.
- §. II. Probatur alias ab existentia Dei, consensu gentium, & natura societatis.
- §. III. An sola Dei existentia ad id probandum sufficiat?
- §. IV. Probandum simul esse, num Deus voluerit, hominem sine lege creare?
- §. V. Vel supponendum esse, vt probatum,
- §. VI. Non sequi: Deus imperat, ergo leges tulit natura.
- §. VII. Quod ex natura Dei & hominis accuratius perpensa probatur,
- §. VIII. & ulterius ostenditur.
- §. IX. De argumento ex consensu gentium desumpto.
- §. X. Quo modo ex societate probetur?
- §. XI. Et ex internis animi motibus?
- §. XII. Argumenta Grotii contra Carneadem.
- §. XIII. An solida sint?
- §. XIV. Licet mentionem Dei non fecerit,
- §. XV. eum tamen Deum non excludere.
- §. XVI. Num Grotius ex societatis appetitu ius deducat?
- §. XVII. Quid contra Hobbesii ius omnium in omnia probandum sit?
- §. XVIII. An cum eo pugnet, quod duo eiusdem rei non possint esse socii?
- §. XIX. An ius illud tollat differentias inter homines & animalia?
- §. XX. An Hobbesio satisfactum sit?
- §. XXI. An probatum sit civitates non esse ex metu ortas?
- §. XXII. An obligatio fuerit inter homines in statu, quem Hobbesius finxit?

C A P. I I.

PARAGRAPHORVM.

CAP. II.

De Natura.

p. II.

- §. I. **S**ententia Ciceronis de natura.
- §. II. Eam videri obscurior.
- §. III. Sententia Stoicorum.
- §. IV. V. Opinio Wincleri.
- §. VI. Sententia W. Grotii.
- §. VII. Considerandam esse naturam, quae ius produxit.
- §. VIII. Num Deus per naturam sit intelligendus?
- §. IX. An diuina prouidentia?
- §. X. Num inepte dictum: ius naturæ esse diuina prouidentia constitutum?
- §. XI. Num ratio intelligenda sit per naturam?
- §. XII. An sufficiat dicere, ius naturæ esse legem nobis congenitam?
- §. XIII. Ante omnia intelligendum esse, quid sit natura?
- §. XIV. Iuris naturæ cognitio an necessaria sit ad ius ciuile intelligendum.
- §. XV. Item vt sciamus, quid aequitas sit?
- §. XVI. Nisi sciamus, quid natura sit, multa in iure naturæ intelligi non posse.

CAP. III.

De iure

pag. 19.

- §. I. **V**ariæ acceptiones iuris.
- §. II. Quæ hic et in sequentibus perpenduntur.
- §. III. Definitionem Grotii impropriis verbis constare.
- §. IV. Obscurum esse, quid sit obligare?
- §. V. Quomodo regula obligare possit?
- §. VI. Quo pacto obligatio sit vinculum?
- §. VII. VIII. Quæ sit vis obligandi, ostendendum?
- §. IX. Num metu poenarum & spe præmiorum obligemur?
- §. X. An ob beneficia diuina?
- §. XI. Naturalia indigent accurata et subtili demonstratione.
- §. XII. Naturam obligationis in

SERIES CAPITVM AC

- foro humano minus obscuram esse.
- §. XIII. Vocibus impropriis præferendas esse simplices & puras.
- §. XIV. Origines rerum, etiam minutissimarum, eruendas esse ei, qui non simulatam philosophiam affectat.
- §. XV. Num lex obliget ad id quod rectum est?
- §. XVI. An vere id dixerit H. Grotius?
- §. XVII. An aliquid sua natura sit rectum?
- §. XVIII. Num actus, quo Deus iustum produxit, et quo id pro lege sanciuit, sint diuersa?
- §. XIX. Si diuersi sint actus, diligenter eos explicandos esse.
- §. XX. An lex concipi possit sine respectu ad actiones nostras?
- §. XXI. An solum facta sit propter hominem?
- §. XXII. Aliam faciem habere ius in ortu suo, quam quando scripta est,
- §. XXIII. Interest, iustum, quod per se tale est, intueri.
- §. XXIV. Descriptioni iuris præferendam esse descriptionem, quæ essentiam declarat.

- *CAP. IV.*

De iure naturæ.

pag. 31.

- §. I. **V**ariæ definitiones iuris naturæ.
- §. II. Quæ vera sit, difficile esse dictu,
- §. III. et periculosum,
- §. IV. Multas definitiones re conuenire.
- §. V. Quo sensu ius aliquod naturæ esse dicatur?
- §. VI. An natura tum pro Deo sit accipienda?
- §. VII. Ius naturæ a veteribus in ratione collocari.
- §. VIII. Obiectio et responsio Wincleri.
- §. IX. An recte respondeatur, hominem duplici lege agere?
- §. X. Num homines intelligant ius, quod essentialiter in Deo est?
- §. XI. An Deus accommodauerit ius naturæ hominum in regré?
- §. XII. Quia quædam iuris naturæ propositiones notæ sunt,

AC PARAGRAPHORVM.

- lunt, ideo totum ius non esse notum.
- §. XIII. Quomodo principia nota sint?
- §. XIV. An omnes possint ius intelligere?
- §. XV. An ratio sit *νεσθησιον* iuris?
- §. XVI. Arte non tolli corruptionem mentis nostræ,
- §. XVII. Vti nec errores plane euitari.
- §. XVIII. Quod tamen de omnibus non capiendum.
- §. XIX. Quam vim ratio in politicis habeat?
- §. XX. Corruptio totum hominem inuasit,
- §. XXI. Naturæ varietas maxima est?
- §. XXII. An omnia dubia huc pertinentia sint decisa?
- §. XXIII. Wincleri sententia examinatur.
- §. XXIV. An pura ratione omnes vtantur?
- §. XXV. Ambiguum est vocabulum rationis.
- §. XXVI. Quid probandum sit illi, qui rationem pro iure ponit?
- §. XXVII. Nempe eam vim legis habere.
- §. XXVIII. An singulorum ratio cuique lex sit?
- §. XXIX. Ius ab hominibus originem non habet.
- §. XXX. An a magistratibus aut summis potestatibus?
- §. XXXI. Summæ potestati parendum esse.
- §. XXXII. Differentiam esse inter legem et rationem.
- §. XXXIII. Sententia Rachelii.
- §. XXXIV. Vtile est scire, quomodo obligemur natura?
- §. XXXV. Et quod Deus nos velit obligari natura?
- §. XXXVI. An dictatum sit genus iuris naturæ.
- §. XXVII. An ratio indicet moralem turpitudinem?
- §. XXXVIII. Obscurum esse, quid sit conuenientia?
- §. XXXIX. Vti etiam quid sit conuenientia cum natura rationali?
- §. XL. An actibus insit moralis turpitude?
- §. XLI. An præceptum et constitutio iuris sint separanda?
- §. XLII. An rebus insit turpitude moralis?
- §. XLIII. Quid sit turpitude & necessitas moralis, obscurum est?
- §. XLIV. Quomodo Deus dici possit necessario quid præpisse.
- §. XLV. An turpitude fuerit ante Dei prohibitionem?
- §. XLVI.

SERIES CAPITVM AC

- §. XLVI. An per præceptum fuerit introducta?
- §. XLVII. Quando præceptum illud existere coeperit?
- §. XLVIII. An post hominem conditum?
- §. XLIX. Quomodo præceptum istud innotescat hominibus?
- §. L. Multæ tricæ et dubia sunt in iure naturæ.
- §. LI. Quæ omnia soluenda sunt.
- §. LII. De definitione iuris naturæ H. Grotii.
- §. LIII. Vox dictatum an denotet actum?
- §. LIV. An doctrinam et institutionem?
- §. LV. Ius potest considerari ut in mente & ut extramentem hominis.
- §. LVI. An ratio sit instrumentum aut legislator?
- §. LVII. An dictatum sit posterius iure naturæ?
- §. LVIII. Quomodo ius naturæ sit doctrina?
- §. LIX. Obiectio.
- §. LX. An recta ratio sit inclinatio quædam?
- §. LXI. An rudera diuinæ imaginis sufficiant ad perfectionem rationis?
- §. LXII. An dictatum sit lex a ratione profecta?
- §. LXIII. An ratio habeat vim obligandi sine lege?
- §. LIV. Recta ratio sequitur legem.
- §. LXV. Lex et obligatio differunt.
- §. LXVI. Dictatum rectæ rationis esse iudicium hominis.
- §. LXVII. Quæ conuenientia cum natura rationali?
- §. LXVIII. Grotii definitionem recte explicandam esse.
- §. LXIX. Obscurum est, quid sit moralis necessitas?
- §. LXX. An ex sanctitate Dei et ideis innatis ius intelligi possit.
- §. LXXI. Ius naturæ esse difficultimum.
- §. LXXII. Ius naturæ esse, quod ex factis Dei colligitur.
- §. LXXIII. Ius esse voluntatem Dei.
- §. LXXIV. Periade esse, siue ius naturæ ex factis Dei colligas, siue in ratione ponas.
- §. LXXV. Neutrâ opinionem damnandam esse.
- §. LXXVI. Quomodo ex factis Dei colligatur eius voluntas?
- §. LXXVII. Cynosura quadam utendum,
- §. LXXVIII.

PARAGRAPHORVM.

- §. LXXVIII. An omnia facta Dei legem faciant?
§. LXXIX. Facta varias admittere considerationes.
§. LXXX. Minimæ etiam circumstantiæ perpendendæ.
§. LXXXI. Totum ius paucis verbis includi non posse.
§. LXXXII. Plures dari id probandi modos.
§. LXXXIII. Dari etiam facta contraria.
§. LXXXIV. Ex factis ius colligere difficile est.
§. LXXXV. Probatio ex factis videtur incerta.
§. LXXXVI. An homo ex factis Dei poscit aliquid colligere?
§. LXXXVII. Ius naturæ est res admodum difficilis.
§. LXXXVIII. An rationi satis fidere possimus?
§. LXXXIX. An satis sciamus, quid ius sit.

CAP V.

De principio et arte iuris. p. 78.

- §. I. **P**rinzipium iuris in obscuro positum esse.
§. II. Ars iuris res magni pretii videtur.
§. III. Sunt, qui ius in artem redigi posse negant.
§. IV. Sunt, qui affirmant.
§. V. Si ars iuris consistit in resolutione finis & materiæ, ea nihil videtur notius.
§. VI. Sin minus, alia debet ostendi, vel negari aliquam dari.
§. VII. Probabile est, artem iuris dari.
§. VIII. Si datur, res est utilissima.
§. IX. Non videtur dubitandum, quin existat aliquod principium iuris.
§. X. Aliæ quoque res habent principium.
§. XI. Principium est vniuersale & simplicissimum.
§. XII. Si principium est, datur & finis iuris.
§. XIII. An dentur notæ iusti et iniusti?
§. XIV. Sciendum, quomodo a principio iuris progredicandum sit ad reliqua.
§. XV. Si principium datur, datur & ars iuris.
§. XVI. Non videntur illa separari posse.
§. XVII. Per principium ars stabilitur & vicissim.
§. XVIII. Qui principium habet, artem forte non possidet.
§. XIX. Quibus mediis ars aut principium quærat?
§. XX. Natura se ipsam proficit passim.

b

§. XXI.

SERIES CAPITVM AC

- §. XXI. An quid prius aut posterius sit in iure?
- §. XXII. An ex vno principio omnia demonstrari possint?
- §. XXIII. An naturæ id conueniat?
- §. XXIV. Non est necesse, vt ex vno omnia demonstrantur.
- §. XXV. Quot sint principia?
- §. XXVI. Auduo, an tria, an plura?
- §. XXVII. Non sufficiunt hic obuiam quædam præcepta.
- §. XXVIII. An numerus principiorum possit colligi ex obiectis actionum humanarum?
- §. XXIX. An tria sint principia?
- §. XXX. Periculosum, est de principio quid statuere.
- §. XXXI. Cuius rei & alia causa affertur.
- §. XXXII. An principium sit alicuius utilitatis?
- §. XXXIII. Inuento principio an quis in iure errare possit?
- §. XXXIV. Vix intelligi propositiones simplicissimas.
- §. XXXV. Principium omnes res diuinas & humanas comprehendere debere, alioquin multa carebunt principio.
- §. XXXVI. et errabis in iure.
- §. XXXVII. An principium iuris superet forte captum humanum?
- §. XXXVIII. An ius aut principium tam alte sit repetendum?
- §. XXXIX. In iure naturæ arcana eius debent erui.
- §. XL. An principium iuris sit comprehensibile & explicabile?
- §. XLI. Gentiles ad verum bonum consequendum nos hortantur.
- §. XLII. An tria principia præsentent vno?

CAP. VI.

De principiis quibusdam iuris naturæ in specie. p. 95

- §. I. **I** Nutile fere esse de principiis in specie agere.
- §. II. An ad principium intelligendum quid faciat vis illa, quæ omnes obligare possit.
- §. III. Quod negandum videtur.
- §. IV. Cur iuri naturæ operam demus?
- §. V. Quid consequamur intentioni principio obligationis?
- §. VI. Deus et principium obligationis sunt diuersa.
- §. VII. An omnia, quæ voluit, sint ius?
- §. VIII. Certum esse, quod Deus auctor iuris.
- §. IX. An principium aliquod sit Deo subordinatum?

§. X.

PARAGRAPHORVM.

- § X. Sufficit semel dicere, Deum esse auctorem iuris.
- § XI. Principium societatis videtur conuenire cum Carneadis & Hobbesii sententia.
- § XII. An Grotii sententia sit absurda?
- § XIII. Quæ sententia fuerit Carneadis?
- § XIV. An ius ad priuatam hominum vtilitatem sit conditum?
- § XV. An homines obligentur ex communi vtilitate?
- § XVI. Quid querant, qui principium querunt?
- § XVII. An homines possint tollere ius ad illorum vtilitatem a natura constitutum?
- § XVIII. An possint communi vtilitati renunciare?
- § XIX. Vtilitas sine obligatione non est ius.
- § XX. An principium societatis tollat ius gentium secundarium?
- § XXI. An sententia Grotii diuisioni iuris gentium repugnet?
- § XXII. An necessitas & vtilitas sit vnum idemque?
- § XXIII. Societatem esse principium particulare.
- § XXIV. An vtilitas societatis humanæ possit variare?
- § XXV. Licet ius ciuile mutetur; naturale tamen esse immutabile,
- § XXVI. Vtilitatem & custodiam societatis esse diuersa.
- § XXVII. A societate ciuili ad ius naturæ non valet argumentum.
- § XXVIII. An societas humano intellectui conueniens pro principio habenda sit?
- § XXIX. Societatem non facere ius sine Dei voluntate.
- § XXX. Deo nihil coæuum poni debere.
- § XXXI. An ex primis naturæ omnia possint deduci?
- § XXXII. An sint ex societate?
- § XXXIII. Non nocere societati, quod primæ ex societate non fluant.
- § XXXIV. Prima illa commendare nos rationi.
- § XXXV. An socialitas sequatur ex primis illis?
- § XXXVI. An ex societate sequatur, de omnibus criminibus dispensari posse?
- § XXXVII. An Grotius societatem pro principio posuerit?
- § XXXVIII. Grotium non omnes quæstiones ex societate decidere.
- § XXXIX. Societas occasionem præbuit systemati naturæ.
- § XL. Negata societate ciuili, non negatur societas vniuersalis,

SERIES CAPITVM AC

- §. XLI. Ex societate multa derivari possunt,
§. XLII. et ultimo demonstrari.
§. XLIII. Supponi etiam quædam possunt.
§. XLIV. Non facile est principum iuris et probandi modos determinare.
§. XLV. An Grotius dixerit ius naturæ dari, etsi Deus non sit?
§. XLVI. An intrinseca sit bonitas actionum?
§. XLVII. An ex perfectione divina fluat, quod bis duo non sint quatuor.
§. XLVIII. Distinctionem inter ius naturæ simpliciter tale & pro certo rerum statu etc. non tollere unitatem iuris naturæ.

C A P. VII.

De iuris & virtutis distinctione. p. 118.

- §. I. **D**Vbium esse, an ex omni voluntate Dei ius fluat?
§. II. An detur ius præceptivum & permissivum?
§. III. Ius permissivum quale sit?
§. IV. Ius seu lex an possit dividi in præceptum & facultatem hominis physicam?
§. V. Ius præceptivum pertinere etiam ad cogitationes humanas.
§. VI. Etsi homines cogitationibus nullas poenas statuunt.
§. VII. Cur Deo placeant perfecta?
§. VIII. An alia sit voluntas Dei, quæ necessitatem imponit, & alia, quæ virtutes relinquit arbitrio hominum?
§. IX. An Deo tantum placeant actus illi, qui arbitrio hominum relictæ sunt?
§. X. Deo placent actus illi, qui ultro & sponte fiunt.
§. XI. Deo placere etiam actus, qui fiunt secundum ius præceptivum.
§. XII. Illis actibus inesse virtutis rationem.
§. XIII. An detentur actus humani, qui nullam plane habent legem, qui tamen perfecti sint?
§. XIV. Non est imperfectio necessitate legis adigi ad agendum.
§. XV. An contrarium probetur ex S. Scriptura?
§. XVI. Aut consensu gentium?
§. XVII. Aut ex H. Grotio?
§. XVIII. De differentia inter ius & virtutem.
§. XIX. An sola virtus consistat in constante voluntate, non etiam ius?
§. XX. Finis iuris naturæ.

§. XXI.

- §. XXI. An recte opponantur tributio iuris & voluntas tribuendi?
- §. XXII. Num in definitione iustitiae separari possit constans voluntas & actus suum cuique tribuendi?
- §. XXIII. Decipimus intuendum duplici significatione iuris.
- §. XXIV. Non agi de eo, an virtutes inter se differant, sed an ius & virtus?
- §. XXV. An virtus nunquam alienum tribuat?
- §. XXVI. An ius versetur circa aliena, virtus circa nostra?
- §. XXVII. An ius versetur circa res, quæ non sunt in nostro arbitrio?
- §. XXVIII. An ad virtutem non obligemur inter homines?
- §. XXIX. Virtutem omitentes non puniri inter homines.
- §. XXX. Iustitiam implentes etiam præmiis ornari.
- §. XXXI. Num actus contra virtutem sit nullus?
- §. XXXII. Virtutis exercitium necessarium.
- §. XXXIII. Virtutem quoque ab inferiore inculcari.
- §. XXXIV. De præmiis post hanc vitam.
- §. XXXV. Sine præcepto nullam esse turpitudinem.
- §. XXXVI. Pœnam esse, omnium bonorum genere exui.
- §. XXXVII. Qui sint gradus pœnarum & præmiorum?

C A P. VIII.

De fine & limitibus iuris naturæ. p. 139.

- §. I. Obscurum esse, quod ius naturæ differat ab aliis scientiis?
- §. II. Limites iuris naturæ cognoscendi sunt.
- §. III. secundum naturam.
- §. IV. Veritas una est.
- §. V. Prima differentia iuris naturæ a theologia morali perpenditur.
- §. VI. An theologia moralis acquiescat in iussu Dei?
- §. VII. Omne præceptum Dei habere rationem.
- §. VIII. Quid ratio humana possit?
- §. IX. Quas scientias natura non distinxit, eas nec nos debere distinguere.
- §. X. Theologiam moralem angustam videri.
- §. XI. Secunda differentia.
- §. XII. Tertia.
- §. XIII. De principiis Hobbesii.
- §. XIV. Ius naturæ an terminetur huius vitæ finibus?
- §. XV.

- § XV. De immortalitate animæ.
 § XVI. Quarta differentia.
 § XVII. Quem in finem ius naturæ corruptum adeo defendatur?
 § XVIII. In quo consistat ius, quo societas humana hodie vitur?
 § XIX. Rationem vel in totum retinendam, vel in totum reiciendam esse.
 § XX. Homo corruptus est, sed lex iana & recta.
 § XXI. An ius ex natura hominis integra petendum?
 § XXII. Aliæ quæstiones.
 § XXIII. Disciplina, quæ externa solum respicit, nullius momenti est.
 § XXIV. Studioso iuris naturæ quid sciendum?
 § XXV. Disciplina iuris naturæ non est mutilanda.
 § XXVI. Totam naturam contemplandam esse.

C A P. I X.

De perfectione iuris naturæ. p. 152.

- § I. **H**omo natura superbus est.
 § II. Leges tamen difficiles non amat.
 § III. Felix esse cupit, sed labore non magno, nec iniucundo.
 § IV. Quia se non nouit,
 § V. nec veram felicitatem vere amat.
 § VI. Vera enim felicitas repugnat affectibus nostris,
 § VII. nec sensus nostros delectat,
 § VIII. nec acquiritur nisi maximo labore.
 § IX. Vnde aliam felicitatem pro arbitrio nobis fingimus:
 § X. Et vel nulla iura admittimus, vel ea, quibus facile satisfacere possumus.
 § XI. Rationem nostram esse ebruptam.
 § XII. Quod veterum doctrina & mores docent.
 § XIII. An leges naturæ plane imperfectæ sint?
 § XIV. Perfectum quid dari ex imperfectione nostrâ probatur,
 § XV. & operum nostrorum,
 § XVI. & reliquarum rerum creatarum.
 § XVII. Deum esse perfectum: deinde mundum,
 § XVIII. tum reliquas creaturas;
 § XIX. an singulas quoque species?
 § XX. Mentem nostram habere legem.

§ XXI.

PARAGRAPHORVM.

- §. XXI. Leges naturæ non esse imperfectas, probatur ex natura mentis,
- §. XXII. & vsu rationis,
- §. XXIII. eius præstantia
- §. XXIV. & quia perfecta intelligit,
- §. XXV. omnem rationis vim hic considerandam esse.
- §. XXVI. Veritatem non recte intelligi, nisi totam,
- §. XXVII. Probatur porro ex cupiditatibus hominum;
- §. XXVIII. quæ ad perfectissima feruntur,
- §. XXIX. item ex amore,
- §. XXX. tum nostro,
- §. XXXI. & creaturarum,
- §. XXXII. & pulchritudinis:
- §. XXXIII. tum ex amore erga alic
- §. XXXIV. eiusque effectu,
- §. XXXV. & amore erga Deum;
- §. XXXVI. ex amore Dei erga homines.
- §. XXXVII. Item exemplis naturæ
- §. XXXVIII. atque fine hominis;
- §. XXXIX. qui sanctissimus est,
- §. XL. item ex lege naturæ, quæ felicitatem hominis intendit,
- §. XLI. & solida lætitiæ causa est,
- §. XLII. omnes vires hominum dirigit,
- §. XLIII. societatem inter eos stabilit.
- §. XLIV. Leges naturæ esse perfectas, quia nihil illis deest.
- §. XLV. quia pulcherrimæ sunt,
- §. XLVI. quia legibus naturæ irrationalis præstant.
- §. XLVII. Interest humani generis, vt leges naturæ perfectæ potius dicantur, quam imperfectæ,
- §. XLVIII. quod etiam ex vitiosis cupiditatibus probatur.
- §. XLIX. Quia homo vitiiis dedito, bestiis non præstat.
- §. L. Rationem quidem omnem perfectionem non assequitur,
- §. LI. non tamen sequi, leges esse imperfectas.
- §. LII. Cum & gentes crediderint, eas esse perfectissimas,
- §. LIII. in primis Stoici.
- §. LIV. Perfectionem omnium legum non intelligit nisi perfectus.
- §. LV. Opera tamen danda, vt earum perfectionem assequamur.
- §. LVI. Utile enim est imperfecta de perfectis differere.
- §. LVII. Non omnis enim earum perfectio nos latet.
- §. LVIII. Sperandum, desiderium per-

SERIES CAPITVM AC PARAGRAPHORVM.

- perfectiōnis non fore frustra-
neum.
- §. LIX. Magnifice etiam de per-
fectiōne voluntatis diuinæ
fentiendum.
- §. LX. Hinc omni meditatione
indaganda.
- §. LXI. Perfectiōnis consideratio
superbiam humanam euer-
tit.
- §. LXII. Eius desiderium animi
alimentum.

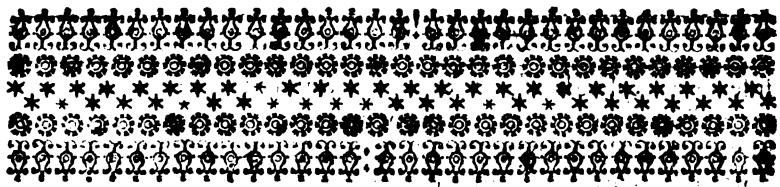
C A P. X.

Quid homo possit?

p.175.

- §. I. **S**Vnt gradus virtutum in
rebus creatis.
- §. II. Vnde virtus rei æstime-
tur?
- §. III. Maximam esse hominum
diuersitatem.
- §. IV. Nec in iure intelligendo i-
dem omnes valent.
- §. V. Vtile est, mensuram virium
nostrarum intelligere.
- §. VI. An probabile sit, dari ideas
innatas?
- §. VII. Vires hominis cognosce-
re difficile est.
- §. VIII. Omnes non æqualiter
nec eodem modo ad bonum
ferri.
- §. IX. An omnes possint intelli-
gere veritatem aut velle eam
intelligere?
- §. X. Sciendum esse, quid volun-
tatem nostram excitet?
- §. XI. Esse opus quoddam homi-
nis, & an omnes id perficere
possint aut velint?
- §. XII. Naturam subministrare
media ad opus illud perficien-
dum.
- §. XIII. Quæ sint media illa?
- §. XIV. De opere & mediis ne-
cessariis semper cogitandum
esse.
- §. XV. Quaslibet hominis facul-
tates aptas esse ad opus ali-
quod.
- §. XVI. Si ius naturæ est scientia
mere naturalis, omnes id in-
telligunt.
- §. XVII. Dubium esse, an ius na-
turæ sit scientia mere natura-
lis.
- §. XVIII. Ius naturæ affectibus
contrariari.
- §. XIX. Ius naturæ non termina-
ri huius vitæ finibus.
- §. XX. Animus docentis & di-
scientis quomodo comparatus
esse debeat?
- §. XXI. Homines libenter am-
plectuntur facilia & leuia, non
difficilia.
- §. XXII. Conclusio.

DVBIA

DVBIÆ JVRIS NATVRÆ
 AD
 GENEROSISSIMVM
 DOMINVM.

* * * * *

PRÆFATIO.

§. 1.

I ex mero voluntatis nostræ arbitrio penderet *Scientia hu-*
 sapientiæ possessio, neminem credo fore, *mana est im-*
 qui non omni animi contentione id ageret, *perfecta,*
 ut rei tam magnæ omnibusque votis expe-
 tendæ fieret particeps. Neque etiam fru-
 stranea esset tot hominum sollicitè eam quæ-
 rentium cupiditas, sed sola mentis ad ve-
 rum & bonum conversio ei acquirendæ sufficeret. Verum ex-
 perientia & tot seculorum decursus, hominumque sapientissimo-
 rum scripta quam plurimâ, quæ eos veritatis investigandæ stu-
 diosos fuisse ostendunt, satis docent, operam fere eos iussisse,
 cum multa non tantum ad ejus perfectionem meripos quis deside-
 rare, sed etiam non pauca jure reprehendere possit.

§. 2. Innata illa scientiæ cupiditas, quæ nos sine in- *Quod proba-*
 termissione movet, excitulat atque urget, satis demonstrat *tur ex cupi-*
 turæ nostræ imperfectionem; Est enim nihil aliud, quam de- *ditate sciendi*
 fide- *innata.*

);(

fiderium explendi id, quod perfectioni naturæ deest. Id quippe desideramus, quod non habemus, id concupiscimus, quo indigemus, vel indigere nos putamus. Cum autem infinita sint, quibus caremus, infinita quoque sine modo exoptamus: ita ut nihil ad indigentiam nostram probationem amplius requiri aut addi posse videatur.

Via ad veritatem cognoscenda est,

§. 3. Mentis quidem intentio, uti & sciendi cupiditas ad veritatis investigationem maxime necessaria est, adeo, ut sine ea, etiam quæ in sensibus externis cadunt, vix obiter percipere possimus: illa tamen sola, ut dictum, absque aliis adminiculis lucem veritatis & sapientiam non adfert. Quibus ergo mediis ad eam perveniatur, quæ sciendum est, ac via illi cognoscenda, qui peregre ad certum locum profecturus est. Nisi enim viam, quæ ad eum, quo tendit, locum ducit, penitus habuerit cognitam, nimis sero videbit, se eo pervenisse, quo noluit, & sumtus molestiasque itineris nullo aut certe exiguo cum fructu impendisse & sustinuisse dolebit.

quæ non plane in via,

§. 4. Non tritum quidem est hoc iter, at tamen non plane in viam. Media quoque ad finem, quem diximus, necessaria, ad manus quidem & in promptu non sunt omnibus, nec adeo facilia: eadem tamen non sunt plane inutilia, neque spem nostram semper fallunt, sed fructum promittunt certissimum, si modo iis recte uti sciamus. Natura opus est, arte & experientia, ut vera inveniamus, & inventis recte utamur.

Quilibet se sapientem putat.

§. 5. Neminem quidem tam abjectæ sortis mentis que tam stupidæ reperiri arbitror, qui non ea, quæ hominem, ut talem, scire convenit, se cognoscere sibi que familiaria reddidisse putet; & cum in aliis rebus se facile ab aliis vinei patiat, satis tamen sapientiam se possidere credat. Interim tamen naturale est homini, ut de magnitudine & ambitu ejus pro captu suo judicet, eamque illis finibus circumscribi arbitretur, quos ingenio sui modulo comprehendit, atque de rebus, non ut sunt, sed ut videntur, judicium ferat, & fere persuasus sit ultra finitorem nihil terrarum superesse. Neque id mirum. Quale enim de ejusmodi rebus judicium feratis, quæ nec oculis vidit, nec animo

un-

unquam complexus est? Quid fiet, si quis innata superbja credat se scire, quæ nescit? Si illis, quibus præditus est, facultatibus, magis ad vanam scientiæ ostentationem, quam ad solidæ cognitionis semina colligenda utatur?

§. 6. Magnum etiam malum animum hominis occupat, quod cum ad res maxime serias quærendas factus sit, & stimalis quibusdam, iisque vehementibus, ad illas contemplandas sæpe feratur, mox ubi eas tractare aggreditur, ludere incipiat, atque res illas gravissimas, maximumque pondus habentes, pro affectuum suorum modo ita fingat & formet, ut nativam pulchritudinem amittant, & nauseam creent, imo horrorem incutiant illis, qui eas affectibus destituti intuentur.

Ludimus plerumque in rebus maxime seriis:

§. 7. Ea re fit, ut modum veritati convenientem nullibi servare queat, sed rem ultimo loco collocandam priore ponat, quia hæc sibi suisque cupiditatibus magis conveniat. Solent enim ea plus delectationis habere, ad quæ impetu quodam rapimur, vel affectum aliquem vehementiorem reddunt, vel majorem spem lucri afferant, vel in quibus facilius se excellere posse quis existimat.

Hinc rerum ordines convertimus,

§. 8. Cui & illud consequens est, ut rem magni momenti nullo honore habeat, neque in ea intelligenda, vel recte explicanda, multum laborandum esse credat. Admodum obest veritati, si suum cuique pretium non statuatur. Quo enim fieri potest modo, ut is v. gr. qui rem debito loco & sede a natura illi assignata positam non videt, aliquid veri de ea proferre valeat? Qua ratione is, qui optimum possidere desiderat, idque in eo, quod longe deterrimum est, quærit, vel qui primum locum obtinere putat, id quod postremum occupat, veritatis particeps videri potest?

et res magni momenti nullo honore habemus,

§. 9. Non minori quoque impedimento est veritatem investigantibus, quod ita fere omnes comparati sumus, ut nimia festinatione ad finem properemus, & in plenam sapientiæ possessionem nos venisse opinemur, ubi ne quidem prima ejus vestibula adhuc salutavimus. Ita quævis scintilla veri nos inflat: ista quodvis exiguum sapientiæ lumen gaudiis latitiisque omnibus

Nimumque festinamus in veritate inquirenda, & ista aliqua inventa nimium nos gaudemus;

P R A E F A T I O,

nos implet, ut ad summum fastigium nos pervenisse falso putemus, qui in imis adhuc hæremus: Merito quidem delectamur veritate. Quis enim non gauderet, si eum se videat finem consecutum, ad quem a natura factus est? Si quid est, quod vires animo veritatem quærenti addere easque conservare valet, id certe est gaudium, quod ex veritatis luce animus percipit. Pascitur mens nostra non nisi veritate; cuius etiam adsequendæ sola capax est. Interim temperandum est illud gaudium, ne glaucoma quoddam oculis nostris objectum nos decipiat. Nihil enim æque nocet, quam existimare, id nos possidere, quo adhuc caremus. Multis obstitit hic affectus, & quotidie perdit nimirum sibi faventes, atque magnifice de facultatibus suis & divitiis sentientes.

Ad simpliciatem Naturæ non attendimus.

§. 10. Id quoque in causa est, quo minus vota nostra felicem sortiuntur eventum, quod ad simplicia, omnium oculis exposita, atque vulgaria naturæ phænomena animum non applicemus. Unde evenit, ut docti pariter & indocti in ore habeant vulgaria quædam & usu communi recepta atque trita, ac in se quoque verissimâ, quorum tamen naturam & rationem non intelligunt, ita ut quid dicant, re vera nesciant, multo minus ejus causam asserere possint.

Non mirum esse, hominum inanita agere.

§. 11. Neque hoc, si ad naturam hominis, ejusque mores respiciamus, mirum alicui videri debet. Nam ut supra monui, homines magis usu & experientia innumera discunt, & qua sunt facilitate ad capiendas atque faciendas aliorum opiniones, sine ullo examine, vel ea solum de causa illas admittunt, quia affectibus suis conveniunt. Multi etiam mediocri, superficialia, imo inani quadam doctrina imbuti, multisque exinde præjudiciis occupati, sibi ipsis pro lubitu principia, opiniones & axiomata fingunt: inter quæ si nonnulla reperiri contingat, quæ ad veritatem aliquo modo accedunt, eorum tamen rationes partim reddere non possunt, quia veris principiis destituuntur; partim non quærunt, quia vel non videntur necessaria, vel non sunt de pane lucrando, vel quod nullas dari putent, aut denique quod

P R Æ F A T I O.

quod de solida & accurata cognitione eorum quæ sciunt, parum laborent.

§. 12. Non prætereundum tamen est in hac, quo con- *Naturam in-*
stituti sumus misera satis conditione duobus potissimum *firmitati*
modis Naturam confutioni nostræ subvenire : primum, quod *nostræ subve-*
opinionibus nostris aliquid veri patiatur admisceri, imo oc- *nire, (1) dum*
casionem sæpe præbeat, ut veritatem quærentes eadem via *casu sæpe nos*
quæ in alium errorem nos deduxit, in veram aliquam senten- *incidere pa-*
tiam incidamus, (non secus ac si cæcus aliud quærens, gem- *tatur in veri-*
mam reperiat) vel felix quidam error viæ in locum non in- *tatem,*
amœnum nos deducat.

§. 13. Deinde, quod mens nostra multa, quæ vera sunt & (2) *de ve-*
sine laboriosa rationatione, ex sola contemplatione intelli- *ritate nos*
gat : vel, ut clarius dicam, sæpissime accidit, ut in mente no- *certos facit si-*
stra splendor quidam veritatis exoriatur, ita, ut eam vel pri- *ne multa ra-*
mi videamus, vel ab aliis, licet obiter traditam, apprehenda- *tione, solo af-*
mus, eamque sine ullo argumentorum apparatu, sine ulla de- *fectu.*
monstratione pro tali habeamus. Hoc non solum doctis
sed & indoctis potissimum contingit, qui quid demonstratio
sit, prorsus ignorant. Unde lux illa & persuasio existat, mul-
tis explicare non est necesse. Vis veritatis non uno modo
mentes hominum occupat. Est quippe illa nobis amica, &
vult intelligi, atque in lucem produci. Hinc menti nostræ se-
se ultro sæpe offert, imo totum animum occupat; & in sum-
ma illa corruptione, vel omnibus, vel multis, semel aut sæpius
scintilla quædam lucis claræ oritur, non secus ac, celo turbido
interdum micat solis quidam splendor, & stellæ unius, aut alteri-
us lumen.

§. 14. Hæc veluti adminicula eum in finem licet obiter *Ejusmodi ob-*
a me afferantur, ut moneam, magnum ea nobis, qui literis o- *servationem*
peram damus, momentum conferre posse ad veritatem. Si *ad veritatem*
enim suo loco atque tempore aliorum recordemur, non in di- *tendentibus*
stincte omnia, quæ falsa credimus, ad Orcum relegabimus, *utile esse.*
sed potius operam adhibebimus, ut intelligamus, an verum
aliquid male acceptum causam erroris dederit : an in quæsi-

P R Æ F A T I O.

onis falsa decisione quædam occurrant vera, quæ suo ordinis & connexioni reddita, detegant nobis aliam veritatem, quam ante ignorabamus: denique, an ab errore intermedio non alia quædam ad veritatem, quam quærimus, detur via. Nam uti propter levem aliquam viæ errorem spem destinatum iter perficiendi abjicere absurdum foret, ita verbi gratia, propter falsum aliquod admixtum, veram in Jure sententiam repudiare non consultum est. Si quid etiam menti ut verum se offert, quamvis sine perspicua ratione, id non negligemus, sed observabimus ac in rationem inquiremus. Sic enim fiet, ut opinio illa processu temporis rationibus etiam confirmata, novas ad veritatem afferat accessiones, nosque aptiores reddat ad alia invenienda. Ratio nostra quando industria omnes suas vires intendit, minus sæpe valet, quam ubi nihil sibi agere videtur. Adeo non omnia debentur industriae rationis nostræ. Fit enim plerumque, ut ipse sibi parum constans se ipsam facilius implicet, quam expediat: imo proprias suas vires adeo debilitet, frangat, corrumpat, ut in integrum restitui nequeant. Plura adderem, sed quia de rationis usu non ago, hæc sufficiant.

Videri quædam in Jure N. certa & clara, quæ clara non sunt §. 15. Innumera esse in disciplina juris Naturæ, quæ pro expeditis, claris certis & veris habentur, quibus tamen nihil obscurius, incertius, difficilius fingi potest, ideo forte credideris, quia vix ulla est disciplina, in qua dubia non reperiuntur. Si incerta illa & male intellecta ab iis, quæ pro claris habentur & certis separantur: & numerus utrorumque ineatur, nesciverim, an hæc magnam partem efficiant. Ac hoc quidem non admodum ægre ferendum. Difficultas enim, quæ locis non paucis adest, abunde compensatur certitudine, & perspicuitate principiorum bene multorum, quæ tantum lucis afferant homini discendi cupido, ut iis contentus, & miserrimæ sortis suæ conscius, reliquorum cognitionem in aliquod tempus rejicere, his vero interim uti frui malit.

Scientia, cuius incerta §. 16. Verum si contingat, ut ipsa scientiæ alicujus principia non solum obscura, dubia incerta, sed & nulla pla-

P R A E F A T I O

ne sint (nam quod mutilum, imperfectum, & falsum est, id *sunt princi-*
 merito pro nullo habendum) & quæ fundamentorum loco ab *pia, inutilis*
 artis peritis afferuntur, nihil sint nisi nugæ, contradictiones, & *est.*
 mera sæpe mendacia, ibi certe præstat cum vulgo sapere ex
 sensu communi, quam doctas nugas multo labore & animi
 contentione perdiscere atque omni nisu id agere, ut cum ra-
 tione insanire videamur, a Natura rerum, quarum scien-
 tiam profiteamur, in alia omnia discedentes.

§. 17. De vanitate omnium scientiarum copiose qui- *Omnes scien-*
 dam scripserunt. Inter eos C. Agrippa scientias contendit, non *tias esse vanas:*
 esse nisi opiniones hominum, tam noxias, quam utiles, tam
 pestiferas, quam salutes, tam malas, quam bonas, nusquam
 completas, sed ambiguas, plenas erroris & contentionis.
 An vera dixerit, & Juris atque Legum vanitatem sufficienter
 demonstrarit, in medio relinquam. Omnia hominum acta
 & inventa erroribus & vanitati subjacere, axioma est tritum
 & veritatis indubiæ: nec quisquam sanus ea ab omni par-
 te perfecta & ab erroribus libera pronuntiabit.

§. 18. Cum autem ab hominibus hoc rerum statu per- *Illam tamen*
 fecta plane, omnibusque numeris absoluta scientia obtineri *pro perfecta*
 nequeat, de omnium imperfectione veluti transigendum, & *habendum,*
 pro perfecta disciplina illa interim habenda quæ secundum *que secun-*
 quid talis est: scilicet quæ non solum vera principia ponit, sed *dum quid ta-*
 & id, quod in unaquaque re primum est, accurate investigat: *lis est.*
 quæ pauca ex illis omittit, quæ ab ingenio & judicio huma-
 no ad eam conferri, & ex Natura, quam imitatur, erui atque
 deduci possunt: denique, quæ vitæ humanæ eum usum præstat,
 quem ab illa scientia par erat expectari, id est, certum & necessita-
 tibus quotidianis sufficientem. Talis perfectio tribuenda est
 scientiæ numerorum, cæterisque Matheseos partibus. An
 vero scientiæ *Juris Natura* similis perfectio a describenda sit,
 non admodum disputo. Existimabunt hoc forte illi, qui
 eam ad summum perduxerunt, vel in fastigio illo, quo eam
 constitutam arbitrantur, contemplari, eaque frui possunt.
 Non

P R A E F A T I O.

Non satis tutum est, de tota aliqua scientia pronunciare: cum qualibet in iure definitio periculosa sit.

*Difficultates
solum quas-
dam hoc tra-
ctatu proponi.*

§. 19. Id non dissimulo, me cum promissis stare, & certa hujus disciplinae fundamenta, quæque ingenio Tuo, Vir Generose, perspicacissimo talia viderentur, per indicem solum indicare in animum induxisse in ipso limine tot difficultates & dubia invenisse, ut pro ampulla, ut dici solet, urceus exierit. Mitto tamen qualiacunque hæc sunt, etsi verear ut expectationi Tuæ vel officio meo satisfactorus sim. Difficultates interim, quas reperies, ante omnia tollendæ sunt, ut certa & evidentiæ sint principia, quibus totum jus innitatur, ne quis operam perdat cum oleo. Non existimo, me quicquam veri hic statuere posse, antequam locum, quo illa, quæ dicturus sum, pertinent, ubi Jus Naturæ incipit, ubi desinit, satis intellexero.

*Lectorem
præjudiciis
vacuum desi-
derari.*

§. 20. Ut igitur Tuo iudicio utaris, vel aliunde percipias, quid de his statuendum sit, opto. Præjudiciis animum occupare nolo: id quippe nimis nocet. Facilius est illa non admittere, quam ejicere, Quare non aliter hæc accipias velim, quam ut dubia a Te dijudicanda; etsi interdum vel affirmare vel negare quid videar. Molestum enim fuit verbo aut simili perpetuam dubitationem movere.

CAP.

CAPUT I.

AN DETUR JUS NATURÆ?

§. I.

Qui accuratam habet & perfectam Juris Naturæ definitionem, qualis non est, quælibet ejus descriptio, *Ex definitione ne Juris N. sed quæ essentiam juris declarat, ei vulgaris illa quæ videtur pro- bari posse* Exhibit enim illa, ipsam, quæ juri tribuitur, essentiam. *Jus N. existit* Intuendam præbet Naturam matrem ejus *re,* quasi in ipso actu, quo Jus producere dicitur, constitutam; ut facili negotio exinde intelligi possit, utrum tale quid existat, an vero sit non ens, quod Jus Naturæ appellatur. Si minus verum est, quod dico, magnam vel intellectus cæcitatem, vel animi malitiam esse oportet; quæ non patiatur hominem rem, ut dicitur, sibi connatam, & ad quam non doctus, sed factus, non institutus sed imbutus creditur, percipere. Ejusmodi enim res non potest adeo occulta, aut obscura esse, ut ne quidem ejus essentia declarata, intelligi possit an existat. Idem opinamur de eo, qui qualicumque descriptione Juris Naturæ contentus, eam pro vera habet definitione. Quæstionem igitur ipsam de existentia Juris Naturæ, ut dubiam non proponemus: Sed an argumentis idoneis probetur examinabimus. Rationes enim convenit solidas illarum rerum querere; quarum solida ratio dari potest: Præsertim in eo studio, ubi omnia ratione constant, & absolvuntur.

§. 2. *Existentiam autem Juris Naturæ inde probamus, quod DEUS sit, cujus voluntate omnis creatura obligatur? Quod DEO absolutum in omnes imperium competat, cum sit omnipotens, & in omnia, adeoque & in hominum actiones potestatem habeat, omnibusque hominis facultates legibus restringere possit. Deinde probamus eam ex consensu gentium & tandem ex Natura societatis humanæ, quæ sine jure stare non potest. Sic Tibi aliisque sapius eam rem probavi per philasoniam Coccejana.* *Probatur ali- as ab existen- tia DEI, con- sensu Genti- um, & natu- ra societatis.*

4

§. 3. De

DUBIA JURIS NATURÆ,

*An sola DEI
existentia ad
id probandum
sufficiat.*

§. 3. De re quidem ipsa non dubitandum esse dixi, Verum cum scientiam profiteamur certis demonstrationibus subnixam, argumentorum vis examinanda est, ut cognoscamus, num illa ejus sint ponderis, quod primo intuitu habere videntur. Ac primum quidem, si ageretur de jure, quod aliud nullum habet principium præter solum justum, imperium & voluntatem alicujus superioris, qui ideo imperat, vel qui tali potentia præditus est, cui resisti nequit: Qui ideo leges fert, quia vult leges ferre, non tam ad subditorum quam suum commodum: de quo etiam certum sit, eum velle aliquas ferre; tum argumentum illud simpliciter procederet, *Potest leges ferre, habet imperium in omnes, omnis homo illi subjectus est, E. tulit etiam leges.*

*Probandum
simul esse num
DEus voluerit
hominem
sine lege cre-
are,*

§. 4. Verum cum jus universum, quo homines reguntur ex ipsa Natura DEI, ejusque sanctitate fluere constet, id quod non solum Christiani omnes affirmarunt, sed nec Gentiles dissententur; hinc eum, qui existentiam Juris Naturæ probare vult, demonstrare etiam oportet, nec voluisse, nec potuisse DEUM ita creare hominem, ut non simul sanctitatem sibi essentialem juris loco illi proposuerit, & quocunque modo manifestarit. Nam lex & jus est sine dubio bonum quoddam, hominemque, qui id sequitur, non reddit imperfectum, sed eum ad perfectionem deducit. Exhibet illi perfectissimum exemplar, quod imitetur. Probabile enim non est DEUM voluisse, ut homo se componat ad exemplar imperfectum. Omne bonum omnisque perfectio in DEO tanquam fonte collocanda, & inde derivanda est. Igitur Jus a Sanctitate DEI dependet, & cum ejus existentiam probandam suscipimus, id agimus, ut ostendamus, quomodo a DEO in Natura manifestata sint sanctitatis illius vestigia, ut homines eam intelligere queant.

*vel supponen-
dum esse, ut
probatur.*

§. 5. Quod si hæc superflua putes; supponendum saltem est, ut ante cognitum & expeditum, vel postea probandum erit, DEUM non potuisse hominem creare sine legibus, vel cum posset, noluisse tamen eum ex legem facere, sed legem ei dare maluisse.

Hobbesius certe docuit, natura nullum esse jus, etsi DEUM esse non negaverit. Licet DEUS possit, licet etiam imperium habeat,

beat tamen si nōlit, vel velit homines sine lege existere, vel liberum, quod habent arbitrium, illis pro lege esse, manifestum est nullam legem fore.

§. 6. Nec porro consequens videtur, DEUS habet imperium in homines, potest etiam leges ferre, ergo tulit leges *Natura*. Id solum sequitur ceteris paribus, E. tulit quasdam leges. Hoc igitur probato, probandum restat, cum tulisse quasdam *Natura* infitas, seu natura proditas. Cum enim de legibus *Naturæ* quæstio sit, semper cogitandum est, parum ad rem facere, si probemus DEUM esse potentissimum, DEUM posse facultates hominum restringere &c. Probandum est DEUM restrinxisse facultates, & quidem ita, ut in *Natura* conspicua sint legum vincula, facultates nostras constringentia.

Non sequi: DEUS imperat, E. leges tulit Natura.

§. 7. Docemus, ex jussu & voluntate Creatoris obligari omnes Creaturas, idque ex hac ratione, quia Creatoris sit in Creaturam imperium. Sed hoc est idem per idem probare. Nam obligari creaturam ex jussu Creatoris, & creatoris esse imperium in creaturam, unum idemque est. Imperium enim & obligatio sunt relata, ut imperans & subditus. In vim igitur argumenti illius a relatione, que inter Creatorem & creaturam intercedit, desumti & in se certissimi inquirere debes, eamque in apertum producere & explicare. Nam cum Creaturæ invicem differant, non eadem obligatione omnes indistincte tenentur. Omnes quidem in genere Deo parent, ita ut potentia ejus resistere nequeant; parent ut argilla figulo qui vas pro lubitu & format, & si vult frangit, Omnes a Deo habent, quod sunt: habent finem a Deo præfixum. Atque hac obligatione etiam hominem teneri satis constat. Inter hunc vero & Deum talem esse respectum, quo homo Deum sequi & ad ejus voluntatem se conformare tenetur, ut eadem velit, quæ Deus vult, non alia, id vero accuratorem exigit probationem.

Quod ex Natura DEI & hominis accuratius perpenditur probatur.

§. 8. Ut igitur argumentum illud, solus Deus potest restringere facultates hominum, E. restrinxit, vim quandam habeat, probandum est, ut dixi, Deum hominum facultates actu restrinxisse. Quid enim si quis dicat, nullam restrictionem apparere? Deum non restrinxisse facultates, neque corporis, neque animi: non cor-

Et ulterius ostenditur.

poris, quia contrarium experimur: non animi, quia liberum voluntatis usum habemus: Ergo eas non esse restrictas, vel ostendum in quo restrictio illa consistat. Respondebis merito: restrictio ita ut non debeamus velle omnia, quæ nos volumus, sed quæ ille vult. Recte quidem; sed cum Natura Juris omniumque, quæ eo pertinent, sit explicanda; docendum est, quomodo facultates mentis restrictæ sint; cum tamen statuamus voluntatem sua natura esse liberam. Qua ergo ratione restricta est? Hactenus quidem voluntas restricta est, ut non possit cum effectu velle, quæ physice impossibilia sunt. Intellectus quoque restrictus est, ut non possit capere, quæ supra vires ejus sunt. Sed cum mala facere physice non sit impossibile, res eo tandem redit, ut probemus aliquid esse moraliter impossibile: Id vero quale sit, ex eo argumento, quo hactenus usi sumus, non apparet. Nec satis patet, quomodo aliquid sit moraliter impossibile, quid illa impossibilitas sibi velit; & quæ sit causa ejus &c. Potest enim impossibilitas illa negari ab eo qui diceret, se nescire, cur impossibile dicatur id, quod legi repugnat.

De argumento ex consensu Gentium desumpto.

§. 9. Altero argumento ex consensu gentium & testimoniis sapientum omnium ætatum desumpto, ego quidem non uterer. Etsi enim omni plane vi non destituatur: is tamen qui rationes exigit, illo satisfieri sibi vix patitur. Fieri etiam forte potest, ut quædam sint, quæ omnes gentes communi pravitate probent, quæ tamen jus non faciunt, sed mera sunt injustitia atque injuria. Naturæ arcana indicanda sunt, & videndum, quid ex illis fluat, quæ sint prima juris semina, & consequenter necessaria juris existentia, nec non ejus materia (liceat ita loqui) & forma ex ipsa Natura ostendenda.

Quomodo ex societate probetur.

§. 10. Tertium argumentum a societate desumptum, recte quidem procedit, si probatum fuerit, societatem esse a Natura constitutam & præceptam: deinde non posse illam sine lege & jure subsistere. Ita enim sequitur, eum, qui societatem præcepit, præcepisse etiam, ut omne id, quod ad finem societatis obtinendum facit servetur. Observandum enim est hoc argumentum non carere vitio, quod liquido ostendam. Quæstio est, quo argumento probetur, Jus Naturæ

turæ existeret? Respondemus cum Seneca ex societate: qua ratione? Quia illa non potest subsistere sine jure. Ergo vel probatum est societatem a Natura pro lege, constitutam & præceptam esse, vel non probatum est. Si id nondum probatum est, universum jus probare volumus ex una ejus propositione, nondum probata: incertum ex incerto, existentiam videlicet juris, ex societatis servandæ necessitate. Sed de hac necessitate per rerum naturam nondum potest constare, quia hætenus ignoramus, an Jus Naturæ detur. Nam ex quo quid probandum est, id certum esse debet, & certius eo, quod probari debet. Prius igitur probandum est, societatem præceptam esse hominibus. Sin vero probata est societatis necessitas, jam constat jus esse aliquod, nempe societatem, atque ita de questione illa, an Jus aliquod Naturæ detur, dubitare amplius non possumus. Unde simul efficitur, juris vim etiam illa habere, quæ ad tuendam societatem pertinent: reliqua vero Jura, quæ ex societate derivari nequeunt, nova egere probatione.

§. 11. Mentionem nullam fecimus internorum motuum, ex quibus etiam aliqui existentiam juris probant. Ac hoc quidem optimum argumentum videtur, sed uberiorem doctrinam de motibus illis eorumque origine supponit, ut illis respondere possimus, qui hos motus vel somnia, vel atræ bilis deliria purant. Certum interim est, inesse quid Naturæ nostræ etiam corruptæ, quod malum odio habet & averfatur. Est enim juris, & justitiæ quidam quasi custos, qui nos interdum monet non recte quædam a nobis fieri. Hic plus valet, & plus persuadet, quam omnia argumenta, sed apud illos solum, qui cum sentiunt & audiunt. Quare hoc argumentum, etsi apud omnes non valeat, tamen quia ex natura hominis desumptum est, non negligendum videtur. Neque enim frustra inditi sunt illi motus, sed ostendunt, Jus in animis hominum esse scriptum, quod hominem convincit, nemine etiam monente.

§. 12. Contra Carneadem Hugo Grotius existentiam Juris recte videtur defendisse his argumentis: quod homo appetitu societatis, & quidem ordinatæ & tranquillæ, cum his qui sunt sui generis, feratur: ac proinde hominem animal quidem esse, sed a reliquis multum distans. Reliqua animalia etiam ferri ad utilitates

Et ex intermis tunc animi motibus, maxime

Argumenta Grotii contra Carneadem, admirabili gratia cum ratione concordant.

tes sui generis. In infantibus cerni propensionem ad benefaciendum, & misericordiam. Hominibus perfectæ ætatis adesse iudicium, habere eos appetitum societatis & facultatem agendi secundum præcepta generalia eaq; soli humanæ naturæ congruere.

An solida sint.

§. 13. Hæc argumenta solidissima credimus, quia ex ipsa natura rerum petita sunt. Sed recte percipi debet mens Grotii; quam non capiunt, qui hypothese suæ servientes palmam ei præripere audent. Nihil rationibus illis deesse puto; nisi forte id, quod parum æquus lector ei obiiceret, nullam Dei mentionem fieri; cum tamen legislator sit, & sine hoc nullum jus ne cogitari quidem possit. Homines enim pro arbitrio suo, quod velint jus, sibi eligere non posse, utpote qui omnem obedientiam soli DEO debeant &c.

Licet mentionem Dei non fecerit,

§. 14. Verum hæc cautela hoc certe loco superflua judicanda est. Sufficit enim Grotium alibi manifesto docere, Deum esse Juris Naturæ auctorem. Imo, si ne semel quidem eius mentionem fecisset; ne hoc quidem ipsi vitio vertendum esset, quia existentiam Juris ex Natura hominis demonstrat. Unde ergo homo existit, exinde etiam jus existit. Neque puto aliquem tam ineptum fore, qui credat Grotium Dei existentiam negasse. Vana hoc loco est & otiosa repetitio divini Nominis, uti etiam ad nauseam facta inculcatio Deum esse auctorem Juris. Nihil id facit ad Juris demonstrationem. Ostendi enim oportet, ubi Deus Jus produxerit, ubi querenda sit eius existentia, ubi videri possit. Id Grotius recte præstitit; sed non incurrit in oculos cuiusque. Dei existentiam supposuit, ut par est: nota enim est & certa. Deinde id potissimum hic agitur, ut Jus tanquam materiam nudam (Sit venia verbo, Jus enim non est materiale, nec rude) videamus in Natura & rebus creatis positum sine consideratione illa, quæ vim obligandi habet. Hanc enim is facile addit & probat, qui potest. Tum vero tempus est, ut ad Deum recurramus, atq; modum ostendamus quo Jus sanciverit: quem modum parum abest, quin a deo incognitum dicam, ut terras quasdam Australes: mihi quidem certe, ubi is demonstratus reperitur, non constar.

Eum tamen Deum non excludere.

§. 15. Denique responsionem Grotii, etsi Dei nullam fecerit mentionem, sufficere puto contra Carneadem, qui hominem omnia

omnia ex privata utilitate metiri volebat. Contra hunc ostendit privata utilitatis studium repugnare naturæ humanæ: ideoque argumentum a reliquis animalibus ad hominem non procedere. Id sufficiebat contra Carneadem, Dei vero auctoritatem non excludit. Et qui posset? cum nil sit, nec esse possit, nisi ab eo, per eum & in eo,

*Num Grotius
ex societatis
appetitu Jus
deducat.*

*T § 14. ubi cum
audi materia con-
parato ad quod
solum respicit
nobis illa formans.*

§. 16. Notandum etiam, Grotium ex solo appetitu societatis non deducere juris existentiam. Manifesto enim ejus verba contrarium docent. Sed opus est, ut quid velit, intelligamus. Nec recte loquimur, si juri, quod Grotius natura existere probare voluit, nullam obligationem inesse dicamus. Ante enim responsum est. Præterea tenendum, non sufficere, ut verbis solum dicamus, DEum juri obligationem tribuere, quia Creator est, nisi simul ostendamus jus naturæ existere, vel nos præcise obligari a DEo ad jus, quod in natura jacet, servandum. Qui enim id negat & rationi omnem vim abjudicat, eamque revelationi tribuit (quæ certe facta est Judæis & Græcis in veteri & novo testamento,) ille nec DEum juri Naturæ obligationem tribuisse affirmabit. Ex solo appetitu societatis certum esse videtur, nullam obligationem oriri, neque etiam laboriosa demonstratione id eget. Humana tamen obligatio oriretur societate civili constituta, qua scilicet quis metu mali a Legislatore inferendi cogatur ad servandum id, quod Legislator constituit. Quod autem omnino addendum videtur, saltem species aut umbra quædam obligationis non autem vera obligatio proficiscitur ex voluntate & pacto cum societate ejusq; capite inito. Nam ut ridendus est, qui confesit primo & deinde recusat, quod voluit: ita principium illud, volenti non fit iniuria, etiam tum valeret, si cogeretur ad id implendum, quod semel voluit. Recte hoc vidit Hobbesius, dum obligationem ex pacto ad societates tuendas sufficere putavit. Nos vero exinde recte inferimus, obligationis, qua DEO tenemur, naturam aliunde derivandam, ac melius ac vulgo fit explicandam esse, quia non terminatur huius vitæ finibus: Quod ipsam pluribus exponi e re esset, *conferat Pufendorfium*

*Quid contra
Hobbesii Jus
omnium in o-
mnia proban-
dum sit*

§. 17. Cum Hobbesii mentio facta sit, obiter indicabi-
mus etiam illum jus Naturæ negare, ejusque loco libertatem
& Jus omnium in omnia inducere. Ut eum refutemus osten-
dendum nobis est, talem libertatem homini non datam esse,
ut indistincte omnia, quæ vult, licite possit agere. Sed simul
cum existentia ejus existere etiam jus, quo libertas voluntatis e-
jus circumscribatur. Non satis est, si dicamus, jus omnium in
omnia concipi non posse. Lices enim hoc non sit verum jus,
quale est id, cujus vi aliquid nostrum dicimus: non est tamen
non ens, sed ejusmodi, quod bestix habent, quibus jus qua-
si est in omnia, quæ ad appetitus Naturæ satiandos requiruntur,
ita tamen ut nihil proprii, nec jus retinendi habeant, quod te-
nent, nisi quatenus id vi defendere possunt aliasque metu ab eo
eripiendo deterrere. Rem ergo acu non tangimus, si jus illud
concupi non posse dicamus. Potest enim concipi: nec abso-
lute necessitatis naturalis esse videtur, ut dominia sint di-
stincta.

*An cum eo pu-
gnet, quod duo
ejusdem rei
non possint esse
socii.*

§. 18. Probandum ergo est tale jus (si ita vocari potest) ho-
mini non convenire, sed naturæ ejus repugnare. Postquam
autem dominia rerum introducta sunt, impossibile est secundum
principia ejus, ut duo ejusdem rei in solidum sint domini. Sed
hoc axioma Hobbesii principia non turbat. Etsi enim is vo-
cabulo *juris* utatur, non tamen qua fuit perspicacitate, jus il-
lud omnium in omnia, quod stabilire voluit, ejus modi esse af-
firmat quale est jus domini, quod socium non admittit æquali
jure. Nimis stultus fuisset Hobbesius, si id in animo habuisset
& certe hanc ejus mentem fuisse, sine pudore existimare non pos-
sem. Sustulit enim per jus omnium in omnia e Natura justitiam,
quæ jus suum cuique tribuit. Sustulit ergo etiam jus cu-
jusque. Hinc duos ejusdem rei non posse in solidum dominos
esse, adversus eum allegari nequit, qui negat ullum dominium
aut dominum dari, sed æqualiter omnibus in omnia jus com-
petere affirmat: id quod Hobbesius facit. Itaque sententiâ e-
jus hæcenus stat inconcussa.

§. 19. Ni-

§. 19. Nihil ad rem attinet, quod dici possit, jus illud omnium in omnia esse magis lites de jure, non jus aliquod. Quid enim inde? Sicut in eo statu, quem Hobbesius ponit, lites uti & hodie lites & pertua bella sunt, ubi quilibet qui bellum gerit, dicit se jure agere. Hoc ipsum est, quod ille vult; nempe ut in statu, quem ponit, bella sint & lites. Igitur nec hoc repugnat Hobbesio sed juvat potius eum. Alia ergo afferenda sunt argumenta, ut illum vincamus. Hastenus enim superior est. Nihil quoque juvat, si dicas, furtis & latrociniiis in statu illo permissis, nullam fore differentiam inter homines & animalia. Licet enim hæc omnia permissa essent, maxima tamen differentia appareret inter homines & animalia. Homines enim scientes & intelligentes agerent omnia, quæ animalia faciunt ex solo impetu: Furarentur, bellum gererent, latrocinarentur cum ratione & sic peiores hactenus essent bestiis. Deinde in eo maxime different, quod homines ex illo statu belli per pactum discedere voluerint, & imperium sibi adfiscere, divinis revelationibus aurem præbere, atque ad religionem animum applicare, quod non faciunt certe animalia, quæ manent in statu quo sunt.

An Jus illud tollat differentiam inter homines & animalia?

§. 20. Et quid si natura nullam aliam differentiam inter homines & animalia voluerit, quam eam, quæ ex facie & facultatibus reliquis naturalibus hominum, qui hodie etiam sine Jure & ratione vivunt, cernitur? Non dico differentiam natura *nullam* nultam esse inter homines & bestias; nec sane id diceret, nisi bestia; Sed hoc volo, argumentum illud contra Hobbesium nihil facere, antequam alia, quæ eum feriunt & nodum solvunt ex Natura petita & demonstrata fuerint. Non ergo possumus tam levi opera illum oppugnare, quamvis asseramus, cædes illas, furta, injurias, de quibus ante, repugnare voluntati Creatoris. Illa enim dicit convenire cum voluntate Dei: Nos negamus. Sola vero negatio asserti, non est probatio. Omnia igitur, ut apparet, quæ Hobbesio hactenus respondere voluimus, petunt principium, & ne tantillum quidem eum tangunt.

An Hobbesio satisfactum sit.

§. 21. Sic quoque plane falsum, non est, quod metus sit causa civitatum. Nec quicquam facit contra Hobbesium, quod

An probatum sit civitates non esse ex metu ortas.

B

civitates a Natura constitutæ sint. Non pugnant illa. Nam distinguendæ sunt diversæ quæstiones, quæ hic formari possunt. Metus potuit esse causa civitatis alicujus condendæ, vel ut rectius loquar occasio: Potuit & indigentia causa esse civitatis inter homines ipso facto constitutæ, id est, hujus vel illius civitatis: Aliud vero est an Natura hominum societatem in genere constituerit. Hæc si affirmes non pugnabis tecum: & proinde non mentitus est Hobbesius, cum dixit, metum esse causam civitatum.

// Homines enim, quando illa agunt, ad quæ naturali quodam impetu ferentur, & quæ ita sunt comparata, ut ea Natura velit fieri, non faciunt illa, ut puram simplicem & rectam institutionem Naturæ sequantur. (Id enim summæ rationis est, & maximæ prudentiæ atque sapientiæ, cujus pauci compotes sunt) sed agunt omnia impetu quodam, eoque non uno, sed vario pro cujusque captu & ingenio. Consequens igitur non est, Natura concedit societatem humanam; Ergo civitates quædam non sunt ex metu ortæ. Idem est, ac si diceres, Natura constituit societatem inter homines: Ergo non dantur bella. Idem enim dixit Hesiodus:

*Namque hanc hominibus legem posuit Saturnius,
Piscibus quidem & feris, & avibus volucribus,
Se mutuo ut devorent, quandoquidem justitia carent;
Hominibus autem dedit justitiam, que multo melior.*

§. 22. Multo minus obstat Hobbesio: Nullam fore obligationem in eo statu, quo fingimus homines, meta convenisse in civitates. Non puto Hobbesium ullam velle obligationem quam eam, quæ unumquemque adstringat ex propria utilitate, & metu: Hoc cessante, cessabit etiam civitas: quod dictu non absurdum. Quia vero causa metus perpetua est & continua, poni non potuit, cessaturas esse civitates, licet una vel altera persona se subtrahat alicujus potentia. Admodum etiam probabile est, si non verum, singulos potuisse conferre in principem quod habebant; habebant autem & poterant omne, quod volebant. Ponit enim Hobbesius, homines natura frui libertate summa, sine ulla lege. Divina igitur auctoritate ut imperans muniretur inter

illos

An obligatio fuerit inter homines in statu quem Hobbesius finxit.

illos, qui solum utilitatis rationem sibi sufficere credebant, non erat necessarium. Aliis ergo argumentis oppugnandus est Hobbesius, si quæ sunt ad manus.

CAP. II.

De Natura.

S. 1.

Quid Natura sit, a qua Jus Naturæ dicitur, accurate sciendum est. Videamus ergo quæ fuerit optimorum Auctorum hac de re sententia. *Ciceronis opinionem* primo loco proferam, quam *lib. II. de Natura Deorum* exponit. Alii, inquit, naturam censent esse vim quandam sine ratione orientem motus in corporibus necessarios: alii autem vim participem rationis atque ordinem, tanquam viam progredientem declarant, quæ quid cujusque rei causa efficiat, cujus solertiam, nulla ars, nulla manus, nemo opifex consequi possit imitando &c. Addit: Esse qui omnia naturæ nomine appellant, ut Epicurum &c. Sed nos, inquit, cum dicimus natura constare administrareque mundum, non ita dicimus, ut glebam aut fragmentum lapidis, aut aliquid ejusmodi, nulla cohæreodi natura; sed ut arborem, aut animal, in quibus nulla temeritas, sed ordo apparet, & artis quædam similitudo. Pergit: non solum stirpes, sed & terram ipsam ut & artem natura contineri, quippe quæ gravata seminibus omnia pariat & fundat ex sese stirpes, amplexa alat, & augeat, ipsaque alitur vicissim a superis externisque nativis. Eandem porro rationem in reliquo mundo esse dicit: & quatuor corporum vicissitudine mundi naturam continuatam esse, atque ita totum mundum natura administrari. Etenim, qui reliquas naturas omnes, earumque semina contineat, qui possit ipse non natura administrari? Concludit tandem: cum mundi partes natura administrantur, necesse esse mundum ipsum naturæ administrari: Naturam ergo rationis expertem non esse habendam &c.

Sententia Ciceronis de natura.

*eam videri
obscuriorem.*

§. 2. Sic ille, sed meo quidem iudicio, satis obscure; naturam enim ipsa natura constituit, nec dicit, quid sit Natura, præter vim rationis non expertem. Quæ vero sit illa vis vix divinare licet. Neque etiam patet, an illa naturam ita descriperit, ut fons est & origo Juris; atque ut ad eum, quem nos præ oculis habemus, sensum explicandum aliquid conferre possit. Illum ergo missum faciemus.

*Sententia
Stoicorum.*

§. 3. Stoici teste Seneca *Epist. 65.* duo esse dicunt, ex quibus omnia fiant, causam & materiam. Materiam jacere inertem, rem ad omnia paratam, cessaturam, si nemo moveat: causam autem, id est rationem formare materiam, & quocumque velit versare, atque ex illa varia opera producere. Causam esse rationem facientem, id est Deum, Illi igitur Deum & materiam pro Natura habent. An hæc clariora videantur nescio. Ut enim Naturam pro DEO interdum acceperint Veteres, plerumque tamen aliud ea indicare voluerunt: DEO inferius, Materia certe, quod alterum, est, sola Naturam non constituit, nec huc pertinet.

*Opinio
Wincleri*

§. 4. Ex Juris Naturæ scriptoribus non afferemus nisi duos, qui paulo diligentius, quid Natura sit, explicare voluerunt, Wincletum nempe & Guilielmum Grotium: Hugonem enim fratrem ejus in tractatu de J. B. & P. non diserte id indicasse puto. Wincletus igitur Naturam varie accipi ostendit: primum ait eam summi pro omni eo, quod est & operatur aliquid, quo sensu etiam DEO naturam tribui dicit. Deinde pro tota universitate rerum creaturarum. Tum specialiter pro cælo, quando de forma & materia cæli ejusque virtutibus loquimur. Denique naturam tribui speciebus rerum creaturarum; uti cum loquimur de natura hominum, equorum, leonum &c. Ex his significationibus Wincletus cum Platone, legem cælestem, a naturali distinguit, naturalem vero hujus loci esse putat, & per eam intelligit, seriem causarum elementarium, & operationem Naturæ, qua se in elementaribus, quæ alterationi obnoxia sunt, perpetuo conservat, & regenerat. Hanc naturam communem esse hominibus cum omnibus corporibus: Ubi vero de homine verba sunt, appellatione naturæ humanam

manam tantum intelligi : Jctos porro nec non Ciceronem legem cælestem, ait, specialiter non attigisse, nec mentionem ejus fecisse, quia ad studium juris minus facere videretur. Hinc alios a lege, quæ hominibus cum bestiis communis est, alios a lege humanæ naturæ incepisse.

§. 5. Hæc ille cap. 6. libri 1. Capite deinde 7. legem humanam diligentius explicandam sumit, quod eam ad institutum suum propius accedere putaret. Naturam igitur hominis, a qua Juris Naturam repetendam esse docet Cicero 1. d. LL. dicit, consistere, non in iis, quæ homini cum brutis communia sunt, nec in corruptione, quæ post lapsum corpus & animam pervasit, sed in bonitate & perfectione formæ ac materiæ hominis. **DEUM** humanam Naturam in Adamo constituisse integram. Hunc peccatum non habuisse. Proinde per naturam humanam non intelligendam esse legem carnis, malitiam cordis humani. Quæ ex peccato sunt, ea per accidens esse in homine & ad essentialitatem humanæ naturæ non facere &c. Humanæ rationi ergo naturale esse, quod ratio per se agat, vi essentialitatis suæ, non vi peccati per accidens inhærentis. Legem humanam indagandam esse in iis partibus, quæ hominem essentialiter constituunt : has duas esse, animam & corpus. Principium igitur & regulam motus ac quietis, & legem actionum humanarum constituere ipsam animam, eamque esse actum purissimum & formam hominis. Hæc cum duas facultates habeat : intellectum & voluntatem, statuit tandem, legem, qua homo regitur, esse rationem. Idem repetit & iterum proponit cap. 10. p. 94. 95.

§. 6. **W. Grotius** naturam ait sumi vel pro affectibus homini a Natura insitis, non vitiosis, vel pro vitiosis affectibus ; vel pro causa prima scilicet, **DEO** ; vel pro causa secunda, & **DEO** subiecta ; vel denique pro naturali illa **DEI** operatione, quæ mentibus nostris insedit, cujus **DEUS** Autor est ; quam acceptionem huic materiæ quam maxime accommodatam dicit. Ex allatis hæcenus Auctorum verbis satis apparet, quid illi per naturam intelligant, videlicet Naturam humanam, quæ in ratione consistit. Licet enim **Guilielmus Grotius** operationem **DEI** in mentibus

*Sententia W.
Grotii.*

hominum Naturæ vocabulo indicari dicat, ex paragrapho tamen sexto sqq. ubi quid Jus naturæ sit, exponit, colligere licet, nihil aliud eum verbis illis, quam Rationem indicare. Inter varias enim variarum Juris illius descriptiones, etiam eam collocat, qua Jus Naturæ dicitur, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, item, divina ratio toti mundo inserta, & DEI ratio. Idem patet ex §. 10. ubi Hugonis Grotii definitionem proponit & ipse Jus Naturæ definit, quod sit lex, quam DEUS omnium mortalium cordibus iniecit. Nisi enim verba Auctoris ita capias, nescio, quid ille per DEI operationem in mentibus hominum intelligat.

Considerandum esse Naturam, que Jus produxit

§. 7. Num verò hæc perspicuum Naturæ intellectum præstent, & viam nobis pandant, ad ea, quæ a veteribus Philosophis & Jctis Romanis de Natura prodita sunt intelligenda, ego quidem semper dubitavi. Evidens enim videbatur, eam Naturam nobis considerandam esse; quæ simul cum genere humano ipsum etiam jus prodidit, quod tam solícite quærimus. Sed si naturam accipimus pro ratione humana, ab opinione veterum in totum deficiamus, & aliam plane nobis fingimus Naturam. Ratio enim humana cum genus humanum non produxerit, nec jus cum eo producere potuit. Ratio ergo natura non est.

Num Deus per Naturam sit intelligendus

§. 8. Merito etiam quis desideret rationem, quare ex multis illis significationibus, quas Winclerus & Wilhelmus Grotius afferunt, illa sola huc spectet, reliquæ autem rejiciendæ sint. Nullam vero additam reperimus. Auctoritate igitur illorum standum erit. Interim significatio illa, qua Natura accipitur pro DEO, seu Natura naturante, videtur esse ab hoc loco non solum non aliena, sed & multo significantior & commodior. Novi enim quosdam, quibus persuaderi non potuit, rationem hominis pro lege datam esse; multo minus, id quod rationis est per se legem aliquam constituere: quod tamen necessario nobis affirmandum est, si naturam pro ratione hominis accipimus, idque disertis etiam verbis sæpe facit Winclerus. Quare si Naturam pro DEO accipimus, jus Naturæ erit lex quam DEUS humano generi dedit, ut Cicero ait *lib. 2. d. LL.* atque ita conveniet nobis cum

cum gentilibus, qui omnes DEum Autorem juris statuunt, quæ certe sententia, cum a nemine in dubium vocari possit, satis patet, illam significationem, quæ *Natura* pro DEO ponitur, ab hoc loco non quidem excludendam esse, at tamen rem per se claram, dubia & obscura voce *Naturæ* obscuriorem a nobis reddi: Deinde, cum *Natura*, ipso Winclero teste, sit vocabulum adeo generale ut pro tota universitate rerum creatarum accipiatur, idonea debet dari ratio, ob quam hac significatione rejecta, assumenda sit specialissima illa, quæ solam *Naturam* humanam seu rationem denotat. Cum tamen Paulus affirmet, Gentiles ex operibus DEI potuisse intelligere, DEum esse, atque ipsum *Naturæ* vocabulum pro *Naturæ* naturata passim usurpentur.

§. 9. *Naturam* ad divinam providentiam a Justiniano Imperatore commodissime referri in *paragr. II. I. de Jure natura Gent. & Civ.* dicit Rachelius *de Jure natura*; Justiniano tamen ut arbitror, id non volente, Jura quidem naturalia divina providentia constituta esse, nemo ambigit: at solam illam providentiam per se spectatam, naturam esse non dixerit Justinianus; quod ex definitione juris naturalis ab eo tradita apparet. *Natura* secundum Imperatorem docet illud Jus omnia animalia. Ut autem *natura* animalia id doceret, providentia efficit. *Natura* ergo & providentia non sunt idem. Per revelationem quoque constituit divina providentia jura quædam, differunt tamen illa, saltem modo constitutiendi a naturalibus. Animus solummodo fuit Justiniano d. §. III. discrimen juris *naturæ* & civilis ostendere ex mutabilitate & immutabilitate cujusque juris, atque immutabilitatem *Juris Naturæ* exinde probare, quod hoc a divina providentia constitutum sit: noluit autem naturam cum providentia miscere. Definitio enim *Juris Naturæ* a Justiniano probata ita esset explicanda: Jus *naturæ* est, quod divina providentia omnia animalia docuit: sed hoc sine absurda consequentia fieri requirit. Ut enim *natura* animalia quædam docet, ita eadem quoque *natura* eodem modo idem docet homines, quatenus sunt animalia. An vero censuram effugere queat, qui diceret, providentiam ita homines docere ea, quæ sunt bestiarum, ut ea docet *natura*, valde dubito.

bico. Nam & peccare contra legem, homines prava docet natura, non providentia,

Num inepte dictum Jus Naturæ esse divina Providentia constitutum.

§. 10. Sententia interim Justiniani in d. §. 11. Inst. asserentis Jura naturæ ideo immutabilia esse, quia a divina providentia sunt constituta, ut recte intelligatur, aliqua accessione, qua ratio detractionis indicetur, sine dubio indiget; maxime apud nos, qui scimus Deum quædam ad tempus solum valitura olim constituisse. Quomodo vero hanc sententiam demonstrare velis, si naturam pro ipso DEO sumas, id certe mihi non liquet. Ratio vero ob quam Hotmannus asseruit, verba illa *d. §. 11. divina providentia constituta* inepte esse adjecta, quia scilicet Civilia quoque jura ita sint constituta, non magni quidem est momenti, an vero, ut judicat Rachelius, inconsiderate in totum adjecta sit, in medio relinquo. Verum enim est verba illa non exhaurire omnia, quæ ad immutabilitatem juris ostendendam etiam is requireret, qui ipsa illa ratione vellet uti. Verum quoque est, jus naturale & civile in eo convenire, quod a providentia divina utrumque constituitur: Non desunt enim exempla juris civilis singulari DEI providentia constituti. Hæc vero convenientia non tollitur differentii illis vulgaribus, quæ vulgo traduntur. Differentia quidem inter Jus naturale & civile in eo consistit, quod Jus Naturæ a DEO unice & immediate proficitur, & hominibus in eo nihil mutare liceat, uti hoc ipsis in eo, quod ipsi sibi constituunt, licet. Magis tamen e re esset, differentiam quandam ab ipsa substantia utriusque juris desumptam indicare. Multum enim adjumentum adferret ad ea, quæ civilia sunt, a naturalibus separanda: quam separationem in lege Mosis sollicite instituendam inculcarunt olim Judæi. Differentia vero a Legislatore desumpta, quamvis alias non negligenda, nihil ad hoc confert, & multo minus altera illa, de mutabilitate juris civilis & immutabilitate Juris Naturæ. Nam dependet partim a priori illa, partim etiam otiosa & inanis est, nisi certa ratione sciamus, quid sit naturale & quid civile. Quare in his certe superficiem rerum intueri non sufficit.

Num ratio intelligenda sit per Naturam.

§. 11. Porro *ratio est lex* hominis, ut multi ex Græcis & latinis Philosophis docent, illa certe non aliam ob causam pro Natura

Natura humana accipi potest, quam quia ratio homini propria, congenita & naturalis est, sicut hinnire est naturale equi. Sed ratio non est uni-cum illud, quod homini congenitum est. Non potest homini corpus detrahi, uti nec reliqua, quæ cum bestiis habet communia, Hæc Romani ad jus retulerunt, & merito quidem. Poterimus ergo & nos ea saltem ad naturam referre. Nihil quippe referre videtur, si quædam in Natura reperiantur, præter humanam rationem. Ut proinde ad rem nil faciat, quod anima ejusque facultates sint forma hominis. Certum quippe est illam solam hominem non constituere.

§. 12. Præterea si vocabulo juris naturæ nihil aliud indigemus, quam legem aliquam nobis propriam & congenitam, parum facit ad evidentem Naturæ aut Juris Naturæ intellectum ut sciamus nobis aliquid congenitum esse. Nam per adjectionem vocis naturæ Jus discriminari debet a reliquis juribus, quorum nomina vulgo prodita sunt, gentium nempe & civili. Id vero hoc sensu recepto fieri nequit: quia etiam hæc Jura ratione constituta sunt, nec cum ea pugnare possunt, aut debent. Atq; hoc pacto etiam illa congenita dici possunt, quia ratio congenita est homini. Quod enim rationem habet, illud a Natura separari nequit. Deinde quando Jus dicimus, eo ipso jam aliquid dicimus, quod rationem habet. Quando ergo *jus natura* dicimus, & per naturam nihil aliud intelligimus, quam rationem, nihil novi addimus sensui juris: nihil dicimus, nisi quod simplici rationi juris inest, *jus nempe rationale*. Aliter ergo *Natura* vox videretur accipienda, vel quomodo hæc conciliari queant, melius exponendum. Sed de ratione infra dicemus pluribus.

§. 13. Opera igitur danda est, ut recte intelligamus, quid sit natura. Alioquin nihil assequi poterimus, quicquid etiam faciamus & moliamur: nec quid veteres de Jure Naturæ foris perierint, intelligemus. Imperator certe in *Instit. §. ii. d. R. D. Naturam rerum ait prodidisse jus illud Natura*, & Cicero de LL, *Naturam dedisse rationem* &c. Secundum hæc dicendum esset, naturam potius esse, id a quo Jus constituitur, quam *rationem* ab eo constitutam: Nobis tanti temper visum fuit id scire, ut sine

An sufficiat dicere jus Naturæ esse legem nobis congenitam?

Ante omnia intelligendum esse, quid sit Natura.

vo nihil solide demonstrari posse existimemus. Natura adeo cognita & perfecta nobis esse debet, ut certi simus, nos ab ejus placitis non aberrare. Nec solum necesse est scire, quid ipsa sit, sed & an una sit, an vero multiplex: deinde, quale illius sit opus, quid molliatur, quomodo res omnes producat, quibus modis eas conservet, & ad quem finem: qui sint limites Naturæ, ubi subsistat. Alias enim ignoramus, ubi reliqui Juris non naturalis initium constituendum sit. His cognitis forte de *jure hominum* quærere licebit, non ante. Mihi nihil obscurius est, nihil difficilius. Qua via ad earum rerum cognitionem tendendum sit, æque difficile est, Sed forte alii hæc supervacua & inania credunt.

*Juris Naturæ
cognitio an
necessaria sit
ad Jus civ.
intelligendum*

§. 14. Id negandum non videtur sine accurata Naturæ cognitione neminem Jus civile recte interpretari posse. S. Rache-
lius *de Jur. Nat. & G. J.* 141. huic disciplinæ tantum usum tribuit, ut qui ignorarint eam, Juris consulti nomen nec mereri nec usurpatum tueri possint, cum conscientiam non habeant nisi *κατὰ σπουδὴν καὶ ἄνευ* per accidens, ut Aristoteles loquitur. Neque etiam porro naturalia a civilibus secerni, nec differentia eorum ob oculos poni poterit juxta mentem illorum, qui civilia jura invenerunt. Hoc plusquam Archimedeum esse, nec facilius, quam Ancile illud e caelo delapsum, a cæteris, quæ Mamurii artificio ei similia facta sunt, distinguere: aut post Nili inundationem singula cujusque jugera Egyptiis tribuere ante geometriæ inventionem, verissime judicat *Seldenus de Jur. Nat. Ehr. lib. I. c. 3.*

*Item ut sciamus
quid æquitas sit.*

§. 15. Fieri etiam æquit sine Naturæ cognitione, ut, quid æquitas sit, recte definiamus: quod tamen summæ necessitatis est: quia ipsi juri superior videtur, illudque quasi regit, & continet, ne in injuriam convertatur. Constare debet, an æquum illud & bonum alia quædam Natura prædiderit, quam quæ reliquum jus produxit: an vero eadem Natura utrumque produxerit: et si hoc? cur ejusdem Naturæ tam diversa, imo contraria sint opera? si illud? ubi duæ illæ Naturæ extant, an a communi principio sint ortæ, cur duæ sint, nec plures.

*Nisi sciamus
quid Natura*

§. 16. Sine illa quoque, quam dixi, Naturæ cognitione ignorabimus, quid sibi velint, quatuor illæ Juris naturalis proprietates

- tates vel requisita, quæ ad multas frivolas, nec non difficiles quaestiones decidendas commendantur: scilicet Jus Naturæ originem, & auctoritatem habere à DEO; illud naturæ hominis rationali & societati accommodatum esse: Jus Naturæ ideo dici, quia lumine Naturæ rationalis cognosci queat. Idem Jus etiam Naturæ naturanti, hoc est, ipsi DEO, conveniens esse, à cujus justitiæ hi radii proveniant, Quin hæc vere dicantur, non dubitandum est. Ut autem quid dictum sit percipiatur, multa addi debent.

CAP. III.

De Jure.

S. I.

Sequitur, ut quid Jus sit perpendamus. Notum est Jus accipi, vel pro eo, quod justum est, vel pro facultate hominis, vel pro lege. Hanc Grotius definit, quod sit regula actuum moralium, obligans ad id, quod rectum est. Wincletus l. 2. c. 1. 2. Jus dicitur esse, jussum legis seu rationis gubernantis, & differre a lege, ut constituens a constituto, causam ab effectu.

Varie accipiones Juris

S. 2. Illa igitur juris significatio, qua denotat justum, æquum & bonum, quid Jus sit non indicat, quia obscurum per æque obscurum explicat. Quid enim justum sit, intelligi acquit, nisi ante scias, quid Jus sit. Ab hoc enim justum omne descendit, ac denominationem accipit. Hinc querenti quid Jus sit, non apte respondetur, Jus esse justum; quemadmodum nec recte dixeris, justum esse Jus. Si quid utrumque sit, scias, poteris deinde observare, Jus sæpe poni pro justo. Altera significatione, qua Jus pro facultate hominis sumitur, supponimus nos scire, quid Jus pro lege acceptum sit. Jus enim hominis est id, quod lex illi tribuit. Tertia ergo significatione, qua pro lege ponitur, definitur, quod sit regula actuum moralium &c. Hæc definitio effectum magis Juris, quam juris essentiam declarat. Ostendit enim potestatem juris quam habet in homines; nempe ut regat actiones nostras, & nos obliget ad id, quod justum est; Intimam

Quæ hic & in sequentibus perpenduntur.

vero juris naturam non declarat, sed ut dixi, quid nobis præster, vel quam relationem ad nos habeat, non quid in se & origine sua sit, indicat. Idem enim est, ac si equum descripturus, diceres esse animal, quo homines utantur ad vehendum & equitandum &c. Ac proinde nihil differt ab illa Eindari descriptione, qua legem dicit esse omnium Reginam, mortaliū & immortalium, teste Platone in Gorgia. Neque differt ab illa Ciceronis, qui legem æternam quiddam dicit, quod universam mundam regit, imperandi, prohibendique sapientia. Nec a Chryssippi descriptione, quæ extat l. 2. ff. d. LL. Cicero tamen, etsi legem dicat regulam juris & injuriæ, in eo tamen non subsistit, sed præmittit, *quod sit vis natura, mens atque ratio prudentis.* Idem, *legem dicit rationem summam insitam in Natura.* Et alibi l. 2. d. LL. *recta & a Numine Deorum tracta ratio.* Et Plato, *Lex est ratio ab immortalis Naturæ impressa &c.* Quæ omnia etsi naturam juris non satis exprimant, indicant tamen, conceptum regulæ non sufficere.

Definitionem
Grotii in pro-
priis verbis
constare.

§. 3. Id quoque habet definitio illa, (quæ tamen vel ideo non improbanda, quia H. Grotium Autorem agnoscit) quod verbis impropriis constat. Nam vox *Regula* ad res corporeas pertinet, ejusque usus ibi evidens & manifestus est. At fieri aliter nequit, quam ut hoc loco, ubi de jure agitur, minus clarum ejusdem præbeat conceptum, nec coloribus sat vividis, naturam ejus faciem exhibeat. Regulæ enim corporeæ resitutum videmus, & quomodo illa conficiatur, quem usum præstet, intelligimus: Sed in corporeæ regulæ nullum habemus intellectum, nisi enti, quem a corpore desumimus per similitudinem. Simile vero simili non declaratur, nisi quatenus est simile, & vel hoc pacto vera ejus natura ignoratur. Sic inter simiam & hominem est quidem similitudo, interim vero ex ea sola, quid homo sit, & veram ejus atque perfectam naturam, seu essentiam nemo intelligit &c. Hoc solum declarat definitio illa: *Quod regula præstat opifici, ut ea mediante corporibus rectas lineas inducat, atque ad regulam formet, id Jus præstare menti nostræ, ut regat, formet & ad resitutum actiones nostras componat.*

Obscurum esse

§. 4. Sic nimis etiam oblicurum est, quid sit obligare & quo-

quomodo animus hominis obligari possit. Vinculis quidem corporeis ligantur membra nostra, quia corporea sunt, atque iis efficitur, ut libertate careamus, ne agere possimus, quod volumus. Quomodo vero animus noster ligetur, non ita intelligi potest. Est igitur & hæc vox impropria & obscura. Obscura vero per obscura nullam declarationem accipiunt. Quod declarandum est, debet declarari verbis & rebus, quæ notiores sunt eo; quod declarandum est. Ejusmodi vero non sunt illa, de quibus loquimur. Quid sit id, quod homines tiget & obliget ad jus observandum, ostendi debet. Ipsa certe regula, ut definitio habet, obligare nequit. Nam regula corporea non obligat artificem, ut ea utatur. Summa hic est dissimilitudo. Id quod ligat animum, debet tale quid esse, quod animum attingere possit, & cum eo quoddam habere commercium. Num vero regula illa id possit, nescimus. Alibi discimus solum DEUM animum & conscientiam, ut vulgo loquimur, ligare. Igitur DEUS est regula illa, si vera sunt, quæ dixi. Et si hoc, Jus definiendum fuisset: *Jus est Deus obligans ad id, quod rectum est.* Ita tamen loqui non solemus.

quid sit obligare.

§. 5. Est quippe certissimum, omnes Auctores agnoscere differentiam inter Deum & jus ejus. Omnes quippe Græci & latini Philosophi, DEUM vel naturam Autorem juris statuunt. Sic enim Cicero lib. 1. d. LL. *Lex est natura vis.* Idem lib. 2. d. LL. *Lex nihil aliud est, nisi recta & a deorum numine tractata ratio.* Item, deos humano generi legem dedisse ait; Philo Jud. *Lex est recta ratio ab immortalis natura in mente immortalis impressa.* Cicero lib. 4. de fin. *Lex est summi rectoris & Domini ad naturam apta ratio.* Interim tamen si regula obligat (credimus enim Grotio id asserenti) potestatem obligandi debet accepisse ab eo, qui potest obligare, qui sine dubio est DEUS, ut dixi. Itaque si hoc ita est, Regulam illam ens quoddam esse oportet incorporeum, agens, cui vis quædam sit concessa in id, quod obligandum est. Non ens nihil potest, nihil agit, nihil obligat. Jus igitur, tanquam regula, erit aliquid vel in mente, vel extra eam, & vel idem cum mente vel diversum. Si est idem cum mente, explicandum

Quomodo regula obligare possit.

est, quomodo mens se ipsam obligare possit: debet enim id, quod obligat, diversum esse ab eo, quod obligatur, ut mihi quidem videtur: si diversum est a mente, vel extra eam ostendendum erit, quid sit id, quod præter Deum mentem obligandi vim habeat, & cur præter Deum aliquid cogitare opus sit, quod mentem obligat ad bonum & rectum. Neque enim intelligimus, cur necesse sit, ut jus obliget mentem, si DEus obligat. Hoc enim satis est, si DEus obliget. Cur autem Cicero dixit *lib. 1. d. LL. Legem* (nam hoc loco jus sumimus pro lege) *esserationem summam, insitam in natura*: addit tamen, *eandem rationem, cum in mente hominis confirmata est & confecta, legem esse*: adeoq; fateatur, illam in mente hominis & extra eam esse. At ubicunque sit, nondum constat, quomodo mentem obliget. Supponitur id ceu notum, quo nihil est obscurius: nisi persuasio ex sensu communi satisfaciat.

Quo pacto obligatio sit vinculum?

§. 6. Videamus autem, si a similitudine rerum corporearum hujus obligationis explicationem sumamus, quæ summa exinde oriatur. Qui in vinculis est, (nam obligatio definitur quod sit vinculum) caret libertate. Non enim potest agere, quod lubet. Qui vi cogitur, impellitur ad aliquid agendum, quod vi non illata non ageret. Ergo, qui obligatur ad jus, illum, si simile illud non claudicat, dicendum est, cogi interna necessitate aliqua, potestate quadam invisibili ad bonum, atque eadem vi prohiberi a malo. Sed hoc repugnat omnibus opinionibus, quæ vulgo circa libertatem eligendi bonum & malum invaluerunt.

Quæ sit vis obligandi ostendendum.

§. 7. Si quis hoc simile a vinculo desumptum, non ultra, quam par est extendi velit, ei non modo non repugnabimus, sed etiam ultro largiemur, quod vult. Interim tamen ostendenda erit vera obligationis vis, operatio & effectus, quem producit in mente hominis. Probandum etiam erit, quis notione vinculi alius, præter illum, quem dixi, contineatur sensus, qui nobis ad obligationis naturam intelligendam viam sternere, vel eam indicare possit. Mollioribus seu lenioribus quidem verbis hæc proferri possunt, si dicamus, nos teneri, nobis incumbere, justum, æquum, necessarium esse, ut hoc faciamus illud non, sed verborum mutatio obscuri-

obscuritatem rei nec mutat, nec tollit. Si enim quæras, quid sit illud teneri, justum esse, quæ sit necessitas, a quo illa immineat, quid inferat, non habeo quod respondeam.

§. 8. DEO nos obligari & teneri certum & evidens est, ex sensu communi; atque hac opinione a deo imbuti sunt homines, ut nemo rem ipsam in dubium vocare velit, qui Deum existere credit. Homines etiam ad obligationem illam recipiendam, non solum apti, sed & facti sunt. Videt mens nostra subjectionem, qua DEO subjicitur, ut creatori: sentit tantam inter se & DEUM distantiam esse, quanta est inter finitum & infinitum: admittit etiam subjectionem illam involuere obligationem, qua superiori parere necesse sit, quamvis nesciat, in quo obligatio consistat. Sensus ergo aliquis est certus & evidens rerum, quas describere, & quales & quid sint, explicare non possumus. Deo igitur nos obligari manifestum quidem est, idque ut dictum, ex sensu communi nemo negat; sed quomodo Regula, ut Grotius ait, nos obliget, non satis constat.

§. 9. Non satisfacit, si dicamus, metu poenarum & spe præmiorum nos obligari regulæ justæ & honestæ, sive DEO. Obligatio enim, quæ ex spe aut metu oritur, nulla est, nec nomen meretur obligationis. Qui metu poenæ legem custodit, non observat eam, sed suam curat utilitatem; id enim quod magis e re videtur esse, sequitur. Nam si poenam magis metuit, quam amat legem, observabit legem, licet eam odio habeat, nec dignam judicet, quam sequatur: imo odit legem, eamque non observaret, nisi malum aliquod afferret ejus neglectus. Idem est in eo, qui spe præmiorum legem custodit. Neque enim is laudat legem, sed præmia, & sic mercenarius est. In neutro vero ulla hic cernitur obligationis vis & effectus. Nam utilitas, quæ legem servantibus, & poena, quæ transgressoribus a DEO proponitur, si hanc vitam intuearis, non satis apparet, nec æqualem in omnium hominum animis vim habet, ad eos ad virtutem alliciendos, aut a vitiis deterrendos. Quid post hanc vitam futurum sit, uti incertum hominibus videtur, ita nullam quoque necessitatem spes illa & metus iis affert, qui malunt bonis præsentibus, & delectatione quam ex vitiis & propria pravitate capiunt, gaudere; quam futu-

Num metu poenarum & spe præmiorum obligemur.

ra

ra eaque incerta, & ut ipsis videntur, incredibilia captare: qui malunt his, quæ possident bonis frui, licet fallacibus & perituris, quam metu malorum, ut stulte putant, incertorum illis carere.

*an ob beneficia
divina.*

§. 10. An majestati, bonitati, clementiæ & infinitæ sapientiæ divini satis conveniat, omnem obligationis vim in metu poenarum ponere, videant rerum divinarum & humanarum periti. Contra Hobbesium disputarunt, nisi fallor, alii, quando statuit, DEUM ideo solum quod potentissimus sit, imperium habere & metuendum esse. Nisi enim tyrannicum imperium illi tribuere velimus, stare nequis illa opinio. His quidem addi potest, DEO ideo imperium deberi, eique obedientiam præstandam esse, quia infinita nobis bona exhibet: idque vere & recte dicitur, neque negligi, aut insuper haberi debet, cum maximum ad honestatis amorem præbeat momentum: an autem ad verum obligationis fundamentum ejusque naturam indicandam, aliam adhuc viam inire debeamus in medio relinquo.

*Naturalia in-
digem accu-
rata & subti-
li demonstra-
tione,*

§. 11. Idem ergo de obligationis, qua ad jus servandum tenemur, vi & efficacia, dicendum est. Spes præmiorum & metus poenæ, etsi necessario immineant bonis & malis, ac utilia sint ad persuadendum apud eos, qui propter ignorantiam præstantiæ, quæ bono inest, alio argumento ad officium revocari nequeunt. Ubi vero de veritate intelligenda & natura ex intima Philosophia explicanda, nec non indaganda connexionem, quæ inter jus & homines intercedit, quæ inducit necessitas id servandi, agitur; ibi conceptus ille, non satis videtur habere demonstrationis, & subtilitatis justæ, quæ in his reliquisque Juris Naturæ materiis est maxima.

*Naturam ob-
ligationis
in foro huma-
no minus ob-
scuram esse.*

§. 12. In foro enim humano, & inter homines voces illæ, quibus utimur, ad obligationis naturam declarandam omni carent scrupulo, & rem, uti se habet, explicant. Ibi enim est legislator aliquis sensibus conspicuus, homo scilicet, qui ad leges suas a contemptu vindicandas & honorem sibi legibusque debitum conservandum omne id facit, quod secundum justitiam potest, & debet. Minatur malum malum patrantibus, illisque, quod fecerunt, jure talionis inferit: in carcerem & vincula delinquentes conjicit, necat; contumaces vi cogit ad id, quod ultro eos præ-
stare

stare par erat. Hic ergo metu mali cogit voluntatem, ut legem fervet: alijs enim medijs destituitur. Prætorum etiam exhortatione eos ad custodiam legis allicit, qui bonorum humanorum cupiditate & avaritia ducuntur, nec gratis justis & bonis esse volunt.

§. 13. Sunt quidem illa sine dubio factis Naturæ & DEI *Vocibus im-* similia. Nam & DEUS puniet malos & bonis præmia largietur: *proprijs præ-* sermone quoque vulgari recte adhibentur, ubi nulla demonstratio *ferendas esse* exigitur. Sed, ut ante diximus, quando de arte quadam *simplices &* fundanda agitur, ut de ea ad summum cacumen perducenda solliciti *puras.* simus, ibi vocibus illis impropriis & obscuris, quibus vulgo utimur, præferendi sunt sine dubio termini simplices & puri, qui rem, qualis in se est, declarant, non ut præjudiciis nostris ex vita communi provenientius, apparent.

§. 14. Videntur certe multa Cimæriis obvolvata tenebris etiam ibi, ubi lucis splendor creditur adesse maximus. Facili enim negotio nobis accidere potest, qui nunc sumus in sæce mundi, ut in media luce caligemus. *Origines rerum etiam* Origines rerum, quas tractamus, rimandæ sunt illis, qui veram nec simulatam affectant scientiam. *minutissima-* Omnia verò etiam minutissima, quamvis prima fronte *rum, cruentas* videantur inutilia, supervacua, nimisque curiose proposita; in hoc *esse ei, qui non* non tantum studio, sed & universo Jure civili perpendere, res est *simulatam* difficilis quidem, & tædii plena, utilissima tamen & tanti fructus, *Philosophiam* ut cogitantem de illis rebus, nunquam aut laboris aut tædii ponit. *affectat.* Nunquam frustra quærimus, etsi, quod volumus, non inveniamus. Dies enim sequens docebit, quæ hodiernus ignorat. *Sufficit sæpe tentasse.* Apparet non nunquam via & exitus in illo loco, ubi eum non quærimus: qui quærit, inveniet.

§. 15. Sed nimis forte multa de obligatione dicta sunt: Verum cum eum in finem instituta sit disputatio, ut quid Jus sit, & quam ejus faciem descriptiones ab alijs propositæ exhibeant, cognoscere, non prætermittere verba illa, quæ Grotius definitioni Juris & legis addidit. Sunt autem hæc: *Regulam* *obligare ad id quod rectum est.* Nescio, num forte superfluum putes illam adjectionem, qua Grotius dicit, jus obligare ad id *quod*

D

quod rectum est. Poterat enim quis existimare, legem sua natura obligare ad rectum, & proinde contradictionem involvere, si quis legem ponat, quæ non obliget ad rectum. Imo ei, qui putat omne justum & rectum a lege esse, & per præceptum legislatoris constitui, nihil autem sua natura justum & rectum esse, illi absurdior videbitur hæc legis descriptio, quia petitione quasi continet principium. Nam si certum videtur, omne justum a lege produci, & quaerenti quid sit lex, respondeas, legem esse regulam, quæ obligat ad rectum, quod lex efficit; videris nil aliud dicere, quam legem esse regulam, quæ obligat ad id, quod legis est: qua definitione, an quis uti velit, nescimus; per se quippe intelligitur, legem obligare ad id, quod præcipit, & ad id, ad quod obligat. Quaerenti enim quid sit lex, respondes, est id, quod lex est, vel regula obligans ad se ipsam. Certum etiam est, illi, qui definitionem hanc probat, tria superesse explicanda post definitionem: (1) Regulam. (2) Obligationem. (3) Quid rectum sit. Quod si vero recte definias, Jus aut legem, qualis in se est, non opus est ut rectum definias. Exinde apparet in quas difficultates incidamus, si principia rerum minus accurate ponamus. Quicquid enim quis dicat, fieri per rerum naturam non posse videbatur, ut ex illa; vel simili definitione quis discat, quid jus sit, & in quo substantia ejus consistat. Cuius enim vel ex sensu communi ignotum non est, Legem esse legem, eam obligare & rectam esse.

Andereid dixerit H. Grotius.

§. 16. Hæc, quæ diximus, esse vera vel saltem probabilia sint, alii tamen Grotium hoc nominereprehendendum non esse (nisi cavillari quis velit) credere malunt. Ipse jus vel legem in genere definit, non respiciens ad jus illud Naturæ, quod Regina est mortalium & immortalium. Hoc enim si aliud quid, quam rectum esse posse putaremus, nimis absurdi essemus. Neque etiam id putavit Grotius. Cum vero homines hoc naturæ statu conceptum habeant vel habere possint legis præcipientis, quæ non justa sunt, ipse forte id addendum putavit, eum in finem, ut doceret legis essentiam consistere in eo, ut præcipiat, & deinde ut justa præcipiat. Nescio etiam, an non ille naturam, uti est, contemplatus viderit, ex natura non satis cognita, prava etiam deduci posse, ad quæ

quæ tamen ille definitionem suam applicari noluerit, Paulus certe Apostolus confessus est, esse νομον ἐν μέλει αὐτῆ αὐτὶ στρατευόμενος &c : quæ fuit sine dubio lex naturæ corruptæ.

§. 17. Fuit etiam Hugo Grotius in ea opinione, ut supra, ni fallor, diximus, aliquid in se & sua natura justum & rectum esse, ita, ut ab eo, quod per se justum est, recedi non possit. Quod si defendi potest, uti certe potest, laudandus est Grotius, quod ad rectum illud sua natura tale in definitione provocare & nos de eo quærendo ejusque natura indaganda monere voluerit. Hic enim fateor est lapis offensionis, quem qui tollere potuerit, is omnes simul ex jure naturæ sustulerit tenebras. Interim nihil verius esse videtur, quam rectum esse regulam actionum nostrarum, si id consideres, tanquam in gremio naturæ, unde oritur, situm; idque sine obligatione & vi legis (posito scilicet homine) existere non potest. Imo ipsum vocabulum recti, indicat & supponit legem. Quale vero illud rectum sit, antequam cognitum esse oportet; quemadmodum etiam ab eo, qui legem a recto separandam judicat, omnino ostendendum est, quæ sit illa lex, quæ rectum pro regula nobis observandum constituat. Nisi enim id scias, nihil ad legis & Juris intellectum juvabit, si dicas legem esse, quæ obligat ad rectum. Tria enim hic consideranda sunt, plane ut in legibus humanis: primum legislator, qui legem sancit; deinde lex sancita, id est rectum ab illo constitutum; denique actus, quod lex sancitur; hæc in legibus humanis facile distinguere possunt, sed in legibus naturæ, qui id fieri possit, nobis quidem certe non satis constat.

§. 18. Ut ut enim jura omnia in ratione, uti aliqui volunt, siue in natura, siue in ratione summa DEI posita, vel alibi collocata arbitremur, illa quidem satis ibi jacebunt occulta (quemadmodum omnes creaturæ ante mundum formatum in chaos) & generali atque confuso conceptu poterunt, ut rectum considerari. Quomodo autem sanctio divina ab eo non minus distinguenda, quam exponenda sit, hoc opus, hic labor est. Non inepte enim in mentem alicui venire posset, ipsam recti constitutionem sicut id; ut sua natura tale consideremus; & sanctionem siue a DEO, siue a natura

*An aliquid
sua natura sit
rectum?*

*Num actus,
quo DEUS
justum produ-
xit, & quo id
pro lege san-
civit, sint di-
versa?*

factam, unum esse atque idem: nec in eo actuum aliquam diversitatem discerni posse, quod uno actu constitutum erat. Et tum, ut dictum difficilius erit præfatæ definitionis verba ita explicare, ut Naturæ convenient, nec simplicem veritatis apprehensionem impediunt, quæ ab hominum opinionibus, & præjudiciis a rebus corporis venientibus, libera esse debet.

Si diversi sunt actus, diligenter eos explicandos esse.

§. 19. Utilius certe est, si forte *formatio & sanctio juris a Natura facta unum idemque sunt*, & separari illo modo nequeunt, illa ita, proponi & doceri, ut simul uno intuitu appareat, ubi rectum illud situm sit: hoc enim est pomum Erides. Deinde quomodo id sapitum intelligatur, & unde vim obligandi habeat, tanquam lex quædam omnium mortalium. Intellectus quidem imperfectio, ob quam omnia, quæ rei insunt, uno intuitu comprehendere non possumus, admittit, ut distincte consideremus & proferamus, quæ uno spiritu paucisque verbis includi, aut explicari nequeant; sed imperfectiōnis nostræ subsidia vel remedia imperfecta pro veritate juris venditare periculosum valde est, & fons insipientium etiam in hoc studio errorum.

An lex concipi possit sine respectu ad actiones nostras.

§. 20. Id fere exciderat, quod in eadem definitione dicitur, *legem esse regulam actuum moralium*. Rem ipsam in dubium non vocabo: quia si quæ lex est Naturæ, illa sine dubio actiones nostras regit. Cum vero de lege in genere nunc agamus, videndum an non *lex seu jus concipi possit sine respectu ad actiones hominum*. Si juris ortum respicias, & prima quædam eius principia, fateberis forte, partem ejus existere, etsi homines creati non fuissent: imo prima ejus & simplicissima elementa hominis existentiam non requirere, & sic nec actus rationis humani.

An solum facta sit propter hominem?

§. 20. Præterea quæ diximus, perpendendum Tibi etiam propono, an necesse videatur supponere, juris unicum finem esse, ut regat actiones humanas: quasi nullam aliam ob causam sit conditum, quam ut mortalibus imperet. Alia potest esse ejus conditio. Cum semel constitutum, conditum, & sanctum sit, hominem id observare necesse est. Nec aliter potest, salva humanitate. Nec volet id non observare, si omnia intelligeret, quæ juris sunt, si puram hritudinem ejus posset oculis cernere. Sed alius machinis

opus

opus est: Natura nihil fere videt, nihil audit, nihil sentit ex iis, quæ juris sint. Quæ videt, quæ sentit, non sentit ut talia, quæ juris sint; quæ tantum conferant momenti & rationis ad salutem suam; quæ tantam habeant affinitatem cum mentis propriæ viribus; quæ ipsum conjungant cum rerum omnium autore: sed respicit illa, ut quotidiana, ut nugas, imo non sentit illa, etsi sentiat, etsi illis continuo utatur, etsi manibus gestet, pedibus calcet, ore perpetuo fundat. Non credit inesse illis aliquid rationis, nec ad jus facere, nec ad se pertinere, tanquam nimis vilia, in quibus nihil sit ingenii, aut difficultatis, nec digna, in quibus vires suas exercere aut ostentare possit, nec mereri ullum examen.

§. 22. Antehominem conditum universum exitit. Est enim homo creaturarum ultima. In manus illi traditæ sunt divitiæ Naturæ. Has accepit & gavissus est, sed tristi exitu. Furtus est ignem, at Pandoram accepit, lernam malorum. Aliam faciem habet jus in cunabulis suis, quam ubi ad casus applicatur. Aliam habet formam arbor, dum in femine occultatur, quam cum radices agit, & accepto e terra convenienti nutrimento, crescit ac visibilis redditur. Aliud est proportio dupla tripla &c. & aliud corpora ad eam mensuram redacta. Aliud diapason, diapente & aliud soni diapason & diapente constituentes.

§. 23. Vulgo placent soni, harmonice & cantus ex illis compositi; utuntur illis homines, canunt, imitantur canentes, omnium tamen rerum, quæ eo pertinent, ignari: multa quæ juris sunt, auditu percepta, consuetudine firmata, probat sensus nescio quis omnibus fere familiaris: sed homines sine ratione faciem visibilem & externam cujusdam propositionis intuentur, illamque forte laudant si bene agitur: quis autem sit perpetuus justus & injustus status, ne cogitant quidem. Neque etiam id scire illorum refert, qui rivulos querunt ut sitim levent: hos enim sufficere credunt ad id quod volunt. Parum enim ad sitim restinguendam facit, scire originem fontis, primosque ejus natales, ubi aquæ copia est sat magna. Fallor, ni tale, quid Cicero voluerit lib. 2. d. LL. quando inquit: Ratio profecta a rerum natura, non

Interest justum, quod per se tale est intueri.

sum

tum denique incipit esse lex cum scripta est, sed sum cum orta est: orta enim est simul cum mente divina.

*Descriptioni
Juris præse-
randa esse
descriptionem
quæ essentiam
declarat.*

S. 24. Ut vero ad juris descriptionem revertamur, salivam nobis movere potest Plato, vel potius Socrates, qui, cum de Justitia cum iis disputaret, qui ejus peritiam se habere profitebantur, eos semper relegavit ad id quod perpetuo æquum bonum & justum est, a quo omnia justa denominationem accipiunt. Mens enim rerum divinarum & humanarum cognitioni serio dedita, ubi a visibilibus incipit, in bono universali tandem definire cogitur, cujusque videndi cupiditate ardet. Summis autem se videt implicitam difficultatibus, cum non aliam de jure ideam sibi fingere aut formare se posse sentit, quam quod sit regula actuum moralium, obligans ad id quod rectum est: quod sit Regine omnium mortalium & immortalium: Quod sit ratio summa summi Jovis &c. Quid faciat in illis angustiis? an neget regulam, quam non videt nisi figuratam & impropriam sibi proponi? Non facile adducuntur homines, ut credant, sicut insensibilibus, ita etiam in rebus incorporeis dari regulas, normas & similia instrumenta. Æquum igitur erat & utile generali juris descriptioni definitionem ipsius justis & æquis & bonis subicere; qua quis dignosceret justum ab injusto, ejusque notam aliquam acciperet. Quamvis sciam dari aliquam regulam, nil tamen illa proderit, nisi simul sciam, quæ & qualis sit, item quæ sit ejus essentia, natura, forma & facies. Nec sufficit regulam illam recti in singulis materiis tradi, & quid sit rectum in multis speciebus ostendi. Hæ enim ita definiendæ sunt, ut ab illo justo & æquo, quod vere & semper tale est, non recedant. Illud igitur sciendum est, antequam singulas species proponas. Posito dari Jus in singulis casibus, datur etiam Jus in genere, cujus singulæ species participes sunt. Alias enim non esset constans ratio juris, nec ulla ars.

CAP. IV.

De Jure Naturæ.

§. I.

Postquam de Natura & Jure sigillatim egimus, consequens *Varia defini-*
 est, ut terminos illos componamus, quo Jus Naturæ oria- *tiones Juris*
 tur & apparet, quid illud sit; Facile autem, si W. Gro- *Natura-*
 tio credimus id apparebit, modo significationes illas,
 quas supra rececimus, & quæ hujus loci sunt, conjunga-
 mus, sibi que invicem aptemus. Est autem illi Jus Naturæ:
Jus, quod cum ipso genere humano rerum Natura prodidit. I-
tem: Quod naturalis ratio inter omnes homines constituit:
quod omni humano generi commune est: quod semper æquum &
bonum est: divina ratio &c. Aliam descriptionem affert. H.
 Grotius inquit: *Jus est dictatum rectæ rationis, indicans actum*
alicui ex ejus convenientia aut disconvenientia, cum ipsa natura
rationali inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem
& consequenter ab Autore Natura, DEO, talem actum aut vetari aut
præcipi: Aristoteles ita id describit: Jus naturale est quod ubique
eadem habet vim obligandi, non ex eo quod ita visum fuerit aut
non fuerit. Hobbesius de Civitate. l. 1. §. 7. docet Jus Naturæ esse, liberta-
tem quam quisque habet facultatibus naturalibus secundum ratio-
nem utendi. Cumberland; Lex natura est propositio a natura
rerum ex voluntate prima causa menti satis aperte oblata vel
impressa, qua actionem agentis rationalis possibilem communi
bono maxime deservientem indicat, & integram singulorum fe-
licitatem exinde solum obtineri posse. Alii; voluntatem DEI
 ex factis ejus collectam. Alii aliter, quorum definitiones re-
 ferre non est necesse.

§. 2. Quis sit Juris Naturæ status, quæ conditio, in tanta *Que vera sit,*
 definitionum varietate & multitudine (paucissimas quippe recen- *difficile esse*
 suimus) difficile est pronunciare. Nisi forte id facile videtur il- *dictu,*
 li, qui uni sententiæ addictus, eam, ut par est, ceu propriam, re-
 liquis omnibus præfert. Sed cui veritas cordi est, quique eam

que-

quærit sine ullo ad aliorum hominum opiniones respectu, ejusque scintillam aliquam vidit, illi puto aliter accidere non posse, quam ut tam diversis Juris Naturæ definitionibus perturbetur, Et quid fiet de eo, qui nihil veritatis scit, sed opinionibus hominum nititur, iisque ut ventis agitur? Omnes non sine labore excogitatas descriptiones indistincte rejicere audacis & temerarii nimium esset. Certum enim videtur, unumquemque his rebus inveniendis deditum sua luce uti, quæ eum ducit, quo vult, illique persuades vera esse, quæ in luce illa videt. Omnes recipere impossibile videtur, cum non appareat ratio, qua conciliari possint. Unam autem vel alteram eligere, res non minus periculosa est, quam dubii eventus. Facile enim posset accidere, ut quis nubem pro junone amplectatur.

*Et periculo-
sum.*

§. 3. Id que tanto periculosius esse videtur, quanto certius est, juris Naturæ definitionem formam dare toti juris illius corpori, atque omne demonstrationum fundamentum inde sumendum esse, si disciplina constat ratione, certisque radicibus nixa ex suo semine producenda est, ut arbor. Veritas ejus, quod diximus, liquido apparet ex diversorum principiorum systematibus. Nam v. gr. doctrina Hobbessii (quo nemo construxit systema suis principiis melius cohærens, sibique magis simile) alia plane est, quam quæ vulgo recepta hodie floret. Quem enim de jure Nat. habuit intellectum, eum per totum opus accurate observat & materias juris ita demonstravit uti cum facere par est, qui disciplinam aliquam fundare intendit.

*Multas defini-
tiones res
convenire.*

§. 4. Multæ quidem ex illis definitiones, etsi verbis discrepant, res in eo conveniunt, quod Jus statuunt in ratione humana positum: idque plerique veterum & recentiorum Philosophorum faciunt: sæpe tamen alia admiscere videntur, quæ non solum demonstrationem & applicationem reddunt difficiliorem, sed & jam efficiunt, ut percipi vix possit, quid velint. Quidam opinionem afferunt non scientiam, quidam generali descriptione contenti non attingunt eam partem, quæ ad definitæ rei essentiam pertinet. Multæ igitur, etsi verbis discrepantes definitiones, res tamen & sensu conspirant. Idque ex parte ut verum agnoscere par est.

par est. Nisi hoc ita se haberet, nescio an non tota illa disciplina ad orcum releganda esset. Quæ enim spes superesset, tam contrarias opiniones, atque loquendi modos tam dissimiles, parum certe sibi consentaneos, conciliandi, & verum aliquod, saltem apparens, ex iis erendi. Interim tamen si verborum diligens & accurata disquisitio instituenda esset, in omnibus id vix fieri posse videtur. Non solum verba, sed & ipsi conceptus de jure Naturæ sæpe nimium diversi sunt, ut simul stare possint. Si quid hic ulla ratione præstari potest, ad ipsam Naturam oculi dirigendi sunt, sed tum verba definitionum insuper habenda, & aliæ definitiones reddendæ sunt. Atque hanc viam tutissimam, nec satis laudandam arbitramur, eamque Cicero in Jure civili addiscendo tenendam judicavit *lib. 1. d. LL. quando dixit: Non a Prætoris edicto, ut plerique nunc, neque a LL. XII. Tab., ut superiores, sed penitus ex intima Philosophia haurienda juris disciplina:*

§. 5. Videamus autem, nam satis constat, quo sensu Naturæ Jus dicatur: potest enim id variis modis fieri. R. Cumberland Naturam considerat, ut causam efficiendam, qua Autor juris illius significetur, quod ipse ita explicat pag. 186. 187. *Solas veras propositiones, sive Theoreticas, sive practicas, a natura rerum menti nostra imprimi, & ab iis cogitationes nostras excitari, prima causa ita volente. Hujusmodi enim propositiones, qua naturaliter regunt actiones nostras a Deo datas nobis esse in regularum officium: hoc enim unum facere illas posse; nempe dirigere. Hoc igitur sensu, & si naturam pro causa efficiente ponas, Jus Naturæ erit, id jus, quod Natura imo DEUS constituit. Cicero cum alibi dixisset: Legem esse rationem summi Jovis; Item divinam mentem summam esse legem; alibi dicit, illam insitam esse in Natura, esse vim Natura: quibus verbis Naturam naturam intelligere videtur, non DEUM: Justinianus etiam Naturam rerum, prodidisse ait Jus Naturæ cum genere humano: ubi cum non puto intelligere DEUM, sed aliud quid, etsi non neget, DEAM esse Auctorem juris, cum potius affirmet jura Naturæ divina providentia esse constituta.*

Quo sensu Jus aliquod Naturæ esse dicatur.

§. 6. Dubiam & obscuram esse hanc definitionem, nemo *An Natura*

E

non

*sum pro Deo fit
accipienda,*

non videt. Si enim Naturam pro DEO sumas, certum quidem est, eum esse autorem Juris, qui auctor est omnium rerum creaturarum. Verum non sufficit DEUM pro Autore Juris habere, nisi simul indicetur differentia, quæ est inter hoc Jus & alia jura a DEO constituta. Id fieri nequit, si naturam accipiamus pro Deo. Quæ in re Cumberland differentiam juris Naturæ constituit, verbis ejus modo exposuimus. An rem magis explicaverit, an implicaverit, aliorum sit judicium. *Solas ait veras propositiones a natura rerum menti nostra imprimi &c. prima causa ita volente.* Per primam causam puto intelligendum esse Deum: quæ verò sit illa Natura rerum, cui impressionem in mentes nostras adscribit, ignoro. Sciendum tamen id esset accuratius. Cum enim dicamus Jus Naturæ a Deo proficisci & DEI autoritas hic sufficiat, constare debet, quæ sint in Jure ferendo Naturæ partes: deinde impressio illa propositionum non solum multarum dubitationum materiam præbet, sed & ipsa per se est valde dubia. Exploratæ enim veritatis esse videtur, non omnes homines omnes propositiones juris veras, sive Theoreticas, sive Practicas, impressas habere. Tandem satis apparet, plerisque hominibus si non omnibus falsas etiam propositiones impressas esse, & ab iis etiam illorum cogitationes excitari. Quæ igitur nota veras a falsis Natura distinxerit, simul docendum erat. An vero propositiones illæ hoc unum facere possint, ut dirigant, nec alium etiam usum habeant, nunc non attingam. Persuasus sum veras illas & primas propositiones, etiam alia facere posse: Quamvis propositionum illarum hoc in loco nullam mentionem faciendam; sed ab alia origine rem repetendam esse crediderim.

*Jus Naturæ
a veteribus in
ratione collo-
cari.*

§. 7. Illam vero sententiam, qua Jus Naturæ in ratione collocatur, tuentur plerique veteres Philosophi, Græci & Latini, ut ex dictis constat. Horum tanta quidem apud me est auctoritas, ut vitio nemini vertam, si quis ab ea discedendum non putet. Multis tamen difficultatibus illa premitur: quas an removerint harum rerum periti, Tuum erit judicare.

*Obiectio & re-
sponsio Win-
cleri.*

§. 8. Inter gravissimas est illa, quæ propria conscientia & experientia convicti scimus, rationem nostram esse corruptam, illam

iam falli, affectibus abripi, & ad prava quævis hominem impelle-
re: Hanc vero rationem fundamentum omnium legum facere,
ac dicere DEUM & Naturam hominem proprio ingenio, & ju-
dicio perversissimo relictum voluisse; videtur non parum absur-
ditatis habere: perinde enim est, ac si diceremus Legislatorem
humanum furioso, aut stulto, aut prodigo cum Reipublicæ admi-
nistratione legem etiam ferendarum munus imposuisse.

Respondet *Winclerus*. In homine duas esse leges unam rationis &
alteram peccati: Hanc per accidens & contra Naturam malam
esse, hominemque infestare. Hominem, cum sua & naturali le-
ge regitur, tum regiratione. Cum autem tota anima sua ad
malum abutitur, tum non amplius agere ut hominem, sed lege
peccati. Ipsam rationem puram, quæ a DEO est, nunquam ad
malum tendere &c. Vide eum *l. 1. c. 7. p. 50. & sqq.* Capite deinde
8vo probandum suscepit; verum illud jus, quod originaliter & es-
sentialiter in Deo esse nemo negat, ab homine cognosci, nostram-
que rationem & jurisprudentiam inde natam, cum Justitia DEI
consentire, & proinde, rationem humanam jus DEI intelligere
atque actiones hominis ad voluntatem ejus dirigere posse. Na-
turam hominis in lapsu non esse extinctam sed corruptam. Ra-
tionem ergo eandem justitiam DEI intelligere, quam homo co-
gnovit ante lapsum. Id tamen negari non posse, Jus DEI ho-
die sola ratione imperfecte intelligi, culpam vero non esse DEI,
sed peccati & consuetudinis peccandi, quod occupati sumus vani-
tibus, nimiumque opinionibus traditis credamus, & denique
vitiis intemperantiæ &c. De politicis & exterioribus, quæ ad
vitam politicam spectant, neminem dubitare, rationem in iis non
abludere a voluntate divina. Rationem mansisse amissa imagi-
ne divina, Eam non esse inimicam Deo. Sic ille.

§. 9. Fuerunt hæc ob oculos ponenda, ut ostendi possit, *An recte re-*
quantæ hic lateant difficultates, & quantum oneris suscipiat ille, *spondeatur ho-*
qui Jus naturæ in ratione collocat. Respondet, ut videtur *Win-*
clerus, hominem duabus legibus agi, una rationis, altera peccati. *lege agere.*
Rationem, quia a Deo sit, nunquam ad malum tendere. Si quis
vero anima sua abutatur ad malum, eum non agere ut hominem.

sed lege peccati. At evidens est, cum nihil respondere, sed pro-
dere causam, quam defendendam susceperat. Perinde enim no-
bis est, qua lege, peccati an alia, homo ad malum abutatur anima
& ratione, modo abutatur. Id enim est, quod illi volunt. Si-
ye etiam ratio per se ad malum tendat, sive per accidens ab alio ad
id impellatur, nostra non refert. Sufficit eam ad mala tendere.
Neq; etiam de peccato loquimur, sed affirmamus rationis imper-
fectionem atq; corruptionem obitare, quo minus illius dictata pro
lege haberi possint, vel etiam credi, suis illam viribus & sibi soli re-
lictam Leges Naturæ, licet vellet, non dicam invenire, sed si quis eas
monstraret, dignoscere atque amplecti posse.

*Num homines
intelligent Jus
quod essentiali-
ter in Deo est.* §. 10. Multum autem sibi sumere, & de facultatibus suis
plurima sperare existimamus eum, qui cum Winclero defendere
vellet, jus quod originaliter & essentialiter in DEO est, ab homi-
ne cognosci: nostram jurisprudentiam contentire cum DEO
rationem eandem justitiam DEI intelligere, quam homo cognovit
ante lapsum. Si dixisset, quædam, vel paucissima illius juris,
quod essentialiter in DEO est, nos cognoscere, non quidem ut
essentialiter est in DEO, sed ut manifestum factum est per crea-
tionem, seu promulgationem, subscribendum illi existimaremus.
Sed illa, quæ ipse assert, defendere non audemus; quemadmo-
dum nec illud, quod sequitur, eandem justitiam nos intelligere,
quam homo cognovit ante lapsum. Nisi forte ille justitiam ac-
cipit de una vel pluribus propositionibus ad justitiam, spectanti-
bus v. gr. neminem debere locupletari cum alterius damno, suum-
que cuique tribuendum esse & similia. At hoc pacto in meram
cavillationem assertum illud desineret; quia justitiam DEI intel-
ligere, non est unum vel plura axiomata juris callere: sed totam at-
que perfectam illam justitiæ divinæ compagem omnes ejus vias
atque tramites, summamque sapientiam scire, qua non unam aut
alteram hominis actionem, sed totum mundum gubernat. Quæ
& quanta fuerit sapientia & perfectio hominis ante lapsum dubito
an nos concipere queamus. Vix ergo & eandem justitiam in-
telligemus, cum ne quidem quæ ante pedes jacent, discernere que-
amus. Id verum est, quod dicere cospimus, generales quasdam propo-

propositiones, quas veras esse cognoscimus, eodem modo veras esse etiam ante lapsum, illasque etiam tum eodem modo ut hodie, jus fuisse, nec aliter intellectas esse. Sed id non est justitiam DEI intelligere: non magis quam intelligere bis duo esse quatuor, est artem arithmeticam callere.

§. 11. Non capio igitur, quod passim legitur DEum jus Naturæ accommodasse Naturæ hominum integræ, non vero naturæ varia vitiorum labe corruptæ, quia hæc inquinamenta juri Naturæ contraria sint. Pro comperto enim habeo, DEum hominem a præse juri, non jus homini. Hoc quoque scio, non posse sine summa absurditate & impietate Naturæ tribui, eam corruptum, imperfectum & tale Jus produxisse, quod Naturæ variis vitiorum inquinamentis contaminatæ foveat, quod homines æquet bestiis, dum illis permittit, quod his impune facere licet per Naturam. Hoc vero si volunt illi, qui ad statum naturæ integræ Jus exigunt, ego illos non reprehenderem, sed lubentius sequerer, quam quoscunque juris alicujus bestialis assertores.

§. 12. Hoc ergo ipsum, de quo nunc loquimur, rationis nostræ infirmissimæ indicium est evidentissimum: nempe quod nobis ipsis, aliisque persuadere conemur, si pauca quædam de justitia quis garriat, eum justitiam Dei intelligere, atque inde omnibus hominibus etiam indoctissimis jus illud natura notum esse, quia communia & præcipua legis naturalis capita adeo liquida & plana sint, ut statim assensum apud ipsos inveniant. Cur non eodem Jure dicunt, omnes homines natura esse Arithmeticos, Mathematicos, Medicos? omnia quippe primæ eorum principia sunt natura nota. At qui fit, ut homines sint bene multi, & maxima quidem vulgi pars, quæ nulla arte nullisque demonstrationibus eo perducere potest, ut percipiat, quomodo & cur vera sit propositio quædam, quam ipsi pro vera habent? ut nihil dicam de ea, quam ipsi falsam putant.

§. 13. Porro, licet principia quædam nota sint, illorum tamen applicatio adeo ignota est, ut nesciam, annon vel ea solum de causa dicendum sit, principia illa non esse natura nota: sunt quidem nota, ita ut semel vel iterum audita in memoria hæreant, & labiis infideant, in pectus vero usque raro descendant, nec vis eo-

rum innotescat mentis profunditati. Non impedit, quod homines etiam applicare possint illa principia, illisque ubi opus est, uti. Nam utuntur iis, quatenus perversitas naturæ & rationis id patitur, atque in paucis casibus: ubi vero ad res majoris momenti ventum est, sumus quovis stipsee stupidiores. Sic recte intelligimus, pulchrum esse, beneficentiam, liberalitatem & justitiam exercere, idque multum facere ad amorem conciliandum & societatis conservationem. Tum vero id intelligimus, quando ab aliis exigimus, ut erga nos liberales & justii sint, rarissime autem, quando alii a nobis idem exigunt: tum nulla ratione id nobis persuaderi patimur. Quod satis probat, nos sonum justitiæ interdum audire aut reddere, ipsam vero justitiam non intelligere.

An omnes possint Jus intelligere.

§. 14. Accedit, quod inulto labore, studio & diligentia principiorum notitia eorumdemque applicatio comparari debeat: unde apparet non sine absurditate aliqua Jus Natura notum haberi posse. Experientia didicimus homines ingenio sat docili, atque ad ea, quæ alias proponuntur, percipiendâ satis aptos, ubi ad ea ventum est, quæ attentione opus habent & meditatione, ubi argumentorum vis ponderanda & cum aliis conferenda erat, truncos esse & stipes. Adeo parum valet ratio nostra. Idque mirum certe non est. Non enim satis dici potest, quod ante monuimus, solam notitiam propositionum æternæ veritatis licet multarum, nec scientiam, nec sapientiam tribuere, nec sufficere ut dicamus aliquem ratione uti. Habent eam omnes sola memoriæ prædicti, habent eam diaboli. Requiritur usus, nec usus solum, sed rectus, sed toti universitatis mundanæ systemati & consiliis DEI conformis. Desideratur, ut quis non unum axioma sed plurima sæpe contraria simul consideret, & conclusum veritati conveniens inde formet, quod eo difficilius est, quo per plures gradus ad id conclusum devenitur. Hanc facultatem paucissimi habent, ut pauca simul & semel perpendere & verum invenire possint. Omnia vero mente complecti, nemini datum est. Repugnat hoc Naturæ nostræ finitæ. Oculorum nostrorum acies, Arithmetica, & propositiones multæ Euclidis probant, quæ diximus. Nisi hæc

hæc quæ dixi, dum ratione utimur, observemus, ridiculum faciemus opus rationis, atque humano corpori cervicem interdum pingemus equinam.

§. 15. Quod si hæc vera sunt, uti ea Tibi examinanda relinquo, vides quatenus defendi possit, quod dicunt, natura notum esse jus Naturæ: item: nos justitiam DEI, quæ fuit ante lapsum intelligere posse, de quo supra. Non caret ratione, quod S. Rachelius in *Prolegom. ad Ciceronem de officiis* dixit: *nudam rationem in νετρησιον adhiberi non posse, quia corrupta sit. Et frustra esse Aristotelem, cum inquit: Lex est recta ratio, non magis enim Ethnicis de ratione convenire, quam de gustu.* Posuisset etiam Christianos addere. An enim inter illos magis ea de re conveniat, dubito. Animus mihi nunc non est id agere, ut Tibi persuadcam, rationi nuncium mittendum, eamque repudiandam esse, tanquam plane nullius momenti, & nullius usus. Fuerunt id olim & nunc forte alii, quorum ego litem meam non facio. Neque examinabo, an id cum ratione fecerint, an non. Eum saltem in finem hæc moneo, ut ansam exinde arripias cogitandi de fundamento Juris Naturæ solido quærendo. Nimis enim verum est, rationem esse corruptam neque id, non dicam negari (quis enim negaret?) sed nec tolli aut evitari potest. Unde necessaria consequentia sequitur. Ergo etiam jus Naturæ habemus corruptum: quicquid etiam quis occinat. Quam igitur causam glorizandi vel spem habeamus jus naturæ ad summum fastigium deducendi: Item: quomodo juris semina & principia colligenda, quomodo tota machina disponenda sit, ut corruptio illa, quam minimum appareat, aut noceat (cui rei remedium natura forte suppeditasse videtur) simul videndum est.

§. 16. Scopulus iste non tollitur, si dicas, methodum & artem subvenire corruptioni, eamque dirigere rationem ad cynosuram nescio qualem: dari lapidem aliquem Lydium, ad quem probare possis rationis tuæ soliditatem & ἀξιόπιστον. Concedam dari tale quid. Sed quæ est illa ars? quæ methodus? An ergo illi, qui eam callent, (probabile enim est, esse quosdam illius artis peritos) ab errore sunt immunes? vel an potius

tius multi non sine causa mirati sunt, qui fiat, ut nemo longius a veritate absit, quam quos artem veri profectos esse constabat? Si quis negare velit, arte quadam corruptionem rationis emendari posse, nescio an id ægre admodum ferendum sit. Suppetunt rationes dubitandi sat multæ, ob quas affirmare quis nolle, humanam artem plus valere, quam Naturæ ordinem (saltem in hoc casu) artemque non posse tollere illa, quæ Natura, vel malus quidam genius in ea turbavit. Imperfectiones illæ radices habent altissimas, ad quas nequidem cogitatio humana pertingere potest. Non potest ratio emendari, nisi ab ea tota recedamus, sano sensu. At cum hoc & rationi & viribus etiam plerorumque non solum impossibile, sed & stultum videatur, id prætermittimus. Si tamen id fieri posset, quod devenimus? quale Jus habebimus? Hinc dixi sano sensu. Rationem enim rejicere, est humanam Naturam abnegare, & insanire velle. Id manet tamen, nullam esse causam, obquam tanquam extra omnem controversiam positam credamus, juris Naturæ disciplinam ad summum fastigium hodie esse perductam. Nisi forte fastigium in ipsa corruptione ponendum sit: quod admittendum. Sæpissime enim observatum est, scientias non in melius sed in pejus rueri, & ab antiqua simplicitate atque puritate deficere, vanis ratiociniis inductis &c. Si ratio est corrupta, omnes, qui de jure Naturæ scripserunt, aliquid vel multum corruptionis admiscuerunt, & consequenter qui de corruptione illa judicabunt, fatebuntur se non raro sanum pro corrupto habere, & corruptum pro sano. Corrupta ratiocinia inferunt mala principia posita, vel vera male applicata. Quamdiu hic metus adest, non crediderim aliquem gloriari posse de scientiæ soliditate, multo minus de fastigio ejus.

*ut nec errores
plane vitari.*

§. 17. Cum homo aliter considerari nequeat, quam ut errori obnoxius; disciplinis etiam humanis multa vel relinquenda vel condonanda sunt, nec perfectissima plane certitudo requirenda. Talis tamen a deesse debet, quæ non longe a certo absit. Nobis vero nihil incertius est ipsis principiis. Vix enim est, ut sciamus, quo nos vertamus in tanta principiorum & fundamentorum

rum diversitate. Si inter nos conveniret de principio, ut inter Mathematicos convenit de Theoretica veritate propositionum Euclidis & axiomatum ex quibus illæ demonstrantur, salva res esset, nec certitudinem majorem requireremus: quamvis aliqui multa Mathematica in dubium vocarint; multa etiam, licet subtilia, habeant, de quibus disputari possit. Ferendus etiam esset exiguus aliquis error, aut lapsus in applicatione juris ad actiones & species propositas. Nam in praxi Mathematicarum scientiarum, quando v. gr. opus quoddam efficimus secundum veritates absolutas & necessarias, ex diligentia id nequit perfici, quam Theoria & numeri exigunt. Is tamen error non impedit, quo minus perfectum sit opus, ad usum scilicet illum, quem prestare debet, nec quo minus ars sit perfecta & vera. Nam *ars naturam perfecte imitari nequit*, nec ulla humana diligentia. Usus vero & necessitas sæpe quidem diligentiam & *exactissimas* desiderant, sed non tantam, quantum Naturæ opera.

§. 18. Nolumus vero de quolibet errore hoc, quod dixi, *Quod tamen intelligi. Loquimur de minutissimo, qui figuram rei non mutat, nec facile cernitur. Id quod in praxi geometriæ sæpius sine damno contingit, & ostendi etiam in justitia potest. Habent vero Geometriæ varia subsidia, quibus errores ejusmodi cavere & emendare possint. An in jure simile quid inveniri possit, & an omni modo id querere debeamus, necum captum superat. Videant illi, qui Jus Naturæ in fastigio, in quo est, intuentur.* *de omnibus non capiendum.*

§. 19. In exterioribus quidem ad vitam civilem spectantibus, rationis vim satis magnam, ipsamque non adeo corruptam esse facile alicui persuaderi posse puto: atque ita si quis arte utatur & felici atque perspicaci ingenio a natura præditus sit, ei in politicis, vel etiam naturali rerum cognitione, quæ vitæ hujus limitibus terminatur, variisque artibus eo pertinentibus, præ primis iis, quibus luxuria originem præbuit, rationis usum sufficere, facile quis credat, cum absurdum videatur, exactam nimis & accuratam rationis vim ad juris Naturæ intelligentiam exigere, quia ad vitæ solum socialis usum id sit aptatum, nec aliam utilitatem aut finem *Quam vim ratio in Politicis habeat.*

F

pro-

propositum habeat ; reliqua autem ex Theologia & verbo DEi petenda sint.

Corruptio totum hominem invasit.

§. 20. Ita quidem forte ratio nos statuere jubet. Interim tamen est & ratio, quæ nos jubet in alia omnia dilcedere, adeo, ut ignorem, num alio se flecti patiatur. Nam si omnia perpendamus, si fontes atque causas corruptionis intueamur ; videbimus corruptionis venenum totum hominem, atque adeo quæcunque ejus consilia ; judicia atque opiniones infecisse, nihilque eum attingere, quod vel pravis ratiociniis non corrumpat, vel sine ulla ratione aut probet aut improbet. Deinde obscurum est, an quis in eo peccare possit, ut nimium rationis exigat ab homine sapiente, qualis certe est, & debet esse is, qui de rebus divinis & humanis non ex libris, vel auditu, sed mentis suæ thesauro vera proferre velit. Possem id auctoritate sapientum omnis ætatis probare ; nisi laboriosum nimis esset aliorum dicta compilare, quibus si vera obijcimus, non admodum egemus. Mihi ita semper hæc res se habere visa est, ut existimandum judicarem, nihil, quod ad Politicam spectat, nec ullam scientiam ab homine inventam, nec propositionem aliquam in jure, quæ alicujus, quamvis exigui momenti videatur, existare, cujus radices & initia non sint intimis naturæ visceribus infixæ, cujus limites non terminentur ultimis naturæ & humani generis finibus, & cum reliquis omnium scientiarum primis principiis, summam convenientiam affinitatemque habeant. Ita enim hæc mente comprehendere fas esse videtur, non autem scientias eo, quo inter homines abusu admodum noxiæ divisæ sunt, modo separare & discerpere : quasi DEUS scientias illas diversis essentiarum finibus, aut locorum intervallis procreavit, ut lapides, arbores & animalia. Nec putandum est, posse quid, sive Politicum id sit, sive Physicum, sive aliud quid, solo intuitu, vel superficialiario, si bene agitur, studio percipi, ita ut ad ejus intelligentiam qualiscunque ratio, qualem in universum omnibus & singulis tributam cernimus, sufficiat. Ad communem vitæ consuetudinem, & ut cæcus cæcum ducat, exiguus rationis usus sufficit : quod recte is vidit, qui primus dixit, mundum exigua regi sapientia. Sed de ejusmodi

modi scientia adquirenda sermo non est. Agitur de Theoria & primis ac profundissimis fundamentis universi juris, densissimis Naturæ tenebris involuti, & propter rationis nostræ miserimas præstigias & fallacias fere inexplicabilis, ac propter summam ejus imperfectionem difficillimi. Nulla ergo superficialia Ratio, quæ vitæ etiã illecebris & societatis perversæ stultitia, exemplisque pessimis penitus corrumpitur (etsi benigna Natura aliquam interdum prodat, quæ ad opera sua intelligenda quodammodo sufficiat) sufficit aut aliquid potest.

§. 21. Nam, ut brevi dicamus, natura rei cujusvis vilissimæ *Naturæ varietas maxima est.* est supra captum rationis nostræ: nexus, implicationes rerum sunt infinite multæ; varietas propositionum earumque numerus immensus; ut arenæ totius terræ & guttæ maris. Ex illis verum, justum & bonum perpetuo tale comprehendere, non est cujusvis. *Veritas enim in tanta varietate & multitudine rerum etiam contrariarum, ut sæpe videntur, una tantum est.* Hanc ut deprehendas, vide quibus retibus opus sit, quibus canibus, qua venatione. vide an facili negotio capi possit. Fidem habeo Justiniano in novellis suis constitutionibus de varietate & difficultate naturæ gravissimas non minus quam perpetuas querelas profertenti. Ille tamen non nisi jura civilia ad civilem societatem facientia, nec, ut videtur, adeo profunda disquisitione egentia ibi tractat.

§. 22. Forte ais, hæc & similia dubia jam olim a multis *An omnia dubia huc pertinentia sint decisiva.* retro seculis agitata & decisa esse: hodie satis constare, quid de ejusmodi rebus statuendum sit: quædam vel ideo suspecta esse, quia antiqua sunt. Ego vero quam antiqua illa sint, non disquiro, nec opus est. Si Tibi nullum hic dubium superest, sed omnia luce exposita putas, est quod Tibi gratuleris. Mihi si vera, ut par est, dicenda sunt, id maxime dubium hæret, an non satis dubii reliquum sit, an nulla amplius controversia de rationis infirmitate moveri debeat, an denique composita & conciliata sine omnia, quæ huc faciunt. Indagandum ergo Tibi est, num incommoda ex corruptione rationis oriunda, alicubi indicata, discussa & remedia prodita sint, quibus si non omnia, saltem quædam

aut tolli, aut emendari possint. Affirmat quidem Winclerus *d. l.* (quod nunc in mentem venit) *neminem dubitare quin ratio in Politicis non abluat a voluntate divina, nosque ea propter eo confidentius affirmare posse, ea, qua ratio in jurisprudentia tradit, a DEO non improbari*: addit autem, *attendendum modo ut recta ratione utamur, nec errorem pro veritate arripiamus, quod fiet, si rationem excitemus, sobrie de rebus meditemur, & bruta anima parti ratione imperemus, pravus affectibus & legi carnis resistamus, viros prudentes consulamus, & DEI consilium imploremus, & tandem lapidem Lydium Decalogi adhibeamus.*

Wincleri sententia examinatur.

§. 23. Quod igitur ille ait: *qua ratio in jurisprudentia tradit, ea a Deo non improbari*, id ego in univēsum defendendum non susciperem. Possēt enim forte quis inveniri, qui plurima legibus Christianissimi non congruere ostenderet; non quidem illa *πολυπλάγη*, quæ vulgo moventur, sed alia majoris momenti, ipsamque animam quasi Juris constituentia. Multo minus verum esse credimus, in Jure Naturæ de rebus solum Politicis agi. Reliqua quæ remedii, vel cautelæ loco affert, valde probamus. Id tamen obiter monemus, nihil eum præter verba dare, quando ait, *videndum, ut recta ratione utamur.* Hoc enim opus, hic labor est. Videndum quis hominum ratione recte uti possit. Hactenus etiam nobis admodum favet, dum probat, quod nobis supererat dubium, cuiuslibet hominis rationem hic nihil posse, nec quemlibet aptum esse, qui rationem habet, cum ex quovis ligno non fiat Mercurius: sed eum solum aptum esse, qui rationem habet, quæ id præstet, quod ille requirit. Decalogus habendus est sine dubio pro lapide Lydio in legibus illis, quas continet. Si in eo totum Jus Naturæ, totaque Jurisprudentia consistit, ut decem ejus capita memoria teneamus, sine ullo dubio rationem habemus perfectissimam & Jus Naturæ minime fallax. Sed quem habebimus lapidem, qui secundum illum decalogum, cætera jura ibi non constituta, iusta tamen & recta, recte judicare, invenire & applicare doceat. At vero Decalogum inter remedia merito collocat.

An pura ratione omnes utantur.

§. 24. Dubium etiam omnino videtur; quid de ratione singularum hominum in concreto dicendum sit, si eam, qua quisque

que utitur, examinemus, & cum reliquis comparemus. Ratio quidem omnibus tribuitur, qui naturam & figuram hominis habeat, & merito quidem. Si ratione pura & qualis in statu integritatis hominibus competiit, omnes uterentur, dicendum forte esset, omnium & singulorum esse plane eandem: Saltem id certum esset, nihil contrarietatis fore in ratione singulorum, licet vires & facultates cujusque inæquales forte essent. Nihil enim impedit, quo minus in rebus creatis, & perfectis gradus dentur. Sed in hac rationis, stultitiæ, lucis & tenebrarum mixtura quid dicendum sit, videant alii. Si id, quod natura in aliis rebus creatis effecerit, observemus, facile erit judicium aliquod ferre.

§. 25. Si duorum solum ingenia consideres, eorumque opinioniones & de rebus quibuscunque judicia, nihil tam diversum invenies, quam duorum illorum hominum rationem. Est quidem in quo omnes conveniunt, sed exiguum id certe est, & nullius fere momenti: parum quoque confert ad totum jus mediocriter intelligendum. Multum captiois latet sub vocabulo *Rationis*. Hoc enim ipso nos suaviter decipimus, nescientes quid sit ratio, sed putantes, quia nemini illa deneganda est, æqualem omnibus & singulis cum omnibus facultatibus competere. Quare elucidandum prius esset, quanta cuique tribuenda sit ratio, & quibus terminis ac finibus diversitas ejus circumscribatur. At hoc fieri nequit, & per consequens nec definiri, quid illa sit, nisi in abstracto, quæ tamen nullibi reperitur, nisi in sapiente Stoicorum. Quare cum de ratione in abstracto loquimur, ad singulos dicta applicari non possunt, sine manifesta fallacia. Quæ de causa quis putaret, simile quid in ratione esse, ac in illis vocabulis, quæ Aristoteles ἐν τοῖς ἐν dixit, quæ una definitione comprehendi nequeant.

Ambiguum est vocabulum rationis.

§. 26. Qui rationem pro Jure ponunt, illis præterea demonstrandum est, quomodo ratio vim legis, quæ in obligando consistit, acciperit. Nam inter legem & rationem, primo saltem intuitu, inæmanis videtur esse differentia. Demonstrandum etiam, an tota ratio sine discrimine sit Jus, an pars rationis. Et si hoc, qualis illa sit. Totam quippe rationem pro Jure sumere, durum & difficile dictu videtur, etiam si probes, Jus

Quid probandum sit illi, qui rationem pro jure ponit

in ratione situm esse. Primum quod attinet, si DEUS nullus esset, quod tamen sine scelere dari nequit, ratione nostra nihil esset divinius, nihil superius. Sed ne sic quidem appareret obligatio quædam. Omnes enim Dii essemus, & in summa libertate positi, quos nihil vetaret ab eo, quod rationi videretur convenire, discedere, & contrarium sequi. Imo illud ipsum discedere a ratione, pars esset rationis & juris. Nunc cum Dei existentiam & præsentiam agnoscamus, eadem facultates in homine sibi contraria reperiuntur: facultas nempe sequendi jus, seu rationem, & non sequendi: videmus etiam, quod alii rationis esse putant, id nobis stultitiæ loco esse, & vicissim, quod alii summam dicunt injuriam, nos rationi nostræ conveniens, pulchrum, justum & omni studio sectandum judicare.

nempe eam vim legis habere.

§. 27. In hac incredibilem rerum confusione, cum DEUM auctorem Juris, atque simul Legislatorem fateamur, clarissime ostendendum est, DEUM pro lege & norma omnibus dedisse rationem, id est (si oculis & experientiæ credendum) illam ipsam confusam, inconstantem, perversam & stultam rationem, quæ hodie amplectendum judicat, quod cras rejiciendum statuit, quæ meliora videt & probat, deteriora tamen sequitur. Sed hoc vix probabile videtur, cum nulla apud DEUM sit Juris indigentia, qua motus, cum melius imo perfectissimum Jus nobis proponere posset, incertum, varium & vagum quiddam daret, quod rationem diximus: præsertim cum revera intelligi nequeat, quid dederit.

An singulorum ratio cuique lex sit.

§. 28. Nam si ponamus, eum singulis rationem dedisse, quæ cuique regendo sufficeret, & suaderet vel imperaret, quod cuique utile, commotum & jucundum esset, hoc pacto Jus illud non foret omnibus hominibus commune, sed quilibet proprium & a reliquis diversum Jus haberet, cum idem non placere possit omnibus. Et licet omnibus, quotquot sunt, hominibus, placeat conservatio sui & propria utilitas, propria laus, honor, divitiæ: cum etiam necessario quilibet impellatur instinctu naturæ ad ea facienda, quibus ipse conservatur, (quod est Hobbesii principium juris & rationis, universale) revera tamen apparet, jus illud non esse

esse commune, nec ullo vinculo eos ligare, sed omni vinculo solvere & commune bellum inducere; uti Hobbesius non ratione solum, sed & experientia moribusque omnium ætatum inductus statuit. Hoc itaque pacto nullum revera jus haberent homines. Hoc autem DEO propositum fuisse, dici nequit; cum statuamus DEVM hominibus dedisse Jus.

§. 29. Si enim dicta sequimur, necesse est ut statuamus, Jus ab hominibus ortum suum accepisse eo tempore, cum homines statum illum & Jus Naturæ intuentes, ab eo in statum tranquilliores discedendum judicarent, & Jus sibi formasse, prout ipsis videretur: atque ita homines rationem suam, quæ statum illum belli disuadebat, secutos, recta tandem via invenisse jura. Sed quocumque illa veritas, nullam præstant intellectum juris aut obligationis. Statuerunt enim jura, non quod obligati fuissent, sed quod placeret eam sequi, quia commoditati vitæ sic magis consulebatur.

§. 30. Quod si cui in mentem veniat, DEUM ea de causa constituisse hominibus Magistratus, Rectores, Reges, qui populis præsent, eosque secundum rationem regant, uti homines animalium greges pascunt (unde & Homero Reges dicuntur pastores populorum, simili fatis eleganti) non dubitamus, quin hæc recte & vere dicantur, illaque non solum a Gentibus, sed & sacra scriptura probantur, quæ Regibus talem honorem potestatemque tribuit. Verum cum Jus Naturæ ejusque obligationem consideremus, uti est a natura constitutum, & in fontibus suis lateret, eum in finem, ut sciamus, unde ratio nostræ vim legis acceperit: hinc illa quidem nodum non solvunt, sed secant. Nam inter remedia, quibus Natura infirmitati nostræ vult subveniri, etiam hoc est, ut minus prudens obtemperet sapienti, & inferior superiori. Qui enim imperant, debent sine dubio reliquis esse sapientiores, & ratione perfecta quam maxime pollere.

§. 31. Accedit, quod si Regem statuendum dicas, in illo statu propria ratio in multis abneganda sit, & Regis ratio in e-
jus locum recipienda, quod Hobbesius quoque voluit. Cum
Summa Potestati parente esse.
vero.

vero fieri etiam nequeat, ut ille præscribat, quæ omnibus placent (hominum enim rationes nunquam in unum conspirant) habebimus legem non secundum cujusque naturam, quæ cuique Rationem dedit reatricem, sed interdum præter vel contra cujusque rationem. Sic autem efficietur, ut cujusque ratio etiam hoc modo non sit Jus hominis. Multa alia possent addi, sed facile patet constituto Rege rationem singulorum ab eo non accipere vim legis, sed omnem fere auctoritatem illi demum, & recte quidem.

Differentiam esse inter Legem & rationem.

§. 32. Multum igitur interest inter legem & rationem, Nam virtus Legis in eo solum consistit, ut liget, cogat, præcipiat, vetet (vid. Modestinum l. 7. *de Legib.*) sed rationis virtus est, ut contempletur, meditetur, suadeat, investiget, doceat, &c. non vero ut imperet, jubeat, cogat, in vincula conjiciat &c. Sibi ipsi quoque illa non imperat, ne potest quidem. Neque enim videtur sui plane juris esse, ut ex præcedentibus colligere licet. Quod enim maximum est, constantia illi deficit, quamvis reliqua omnia adessent. In alios minori Jure imperium sibi asserere potest, quia sine contradictione dici nequit, quemque propria & simul alterius, vel omnium plane hominum ratione regi. Id esset jus rationis omnium in omnia, quod pauci probandum duceat. Nondum igitur constat, quomodo Lex, Jus & ratio sint idem, & quo pacto ratio obligationem contineat.

Sententia Rachelii.

§. 33. Eandem sententiam fovit etiam Rachelius in *Proleg. ad offic. Ciceron.* Licet, inquit, fingamus usum rationis & divitiarum sibi simillimam & constantissimam esse, obligationis tamen auctoritatem hinc non erui. Nam in statu naturali ubi omnes sunt æquales, unius rationem alteram non obligare. Rationem suadere & demonstrare quidem, sed non obligare. Sic ille. Ex quibus id quidem parum eo facere arbitramur, ut rationi obligationem denegemus, quod unius ratio alterum non obliget. Hoc enim ut requiramus non admodum necesse est. Sufficeret si singulorum ratio singulos liget. Sic enim omnes ligati essent eadem ratione (modo una esset omnibus) quatenus propria est cujus-

eujusq; non quatenus alterius est. Sic animalia faciunt quod eorum naturæ convenit, idque sine lege, & idem faciunt, quia æquali instinctu aguntur. Idem ergo facerent homines ex lege propriæ rationis.

§. 34. Idem alio loco ait: *nos ex sola ratione de honestatis obligatione certiores non fieri. Nudam enim probabilitatem rationis ad hoc non sufficere.* Miror tamen Rachiellum, cui quædam verba alibi exciderunt, quibus acu rem tetigit, illis non insistere. *Quæ de honestatis pulchritudine dicuntur a Philosophis, ea, inquit, non esse tam evidentis & constringentis intellectum veritatis; ut ad faciendâ honesta, fugiendâ turpia me obligatum profiteri cogar: Stoicos aliquid roboris addere, dum nonnunquam Naturam ad DEUM referunt.* Nos in ea sumus hæresi, non posse vim, rationem & operationem Juris Naturæ in mentibus nostris demonstrari, antequam vox illa, *obligatio*, & quomodo mens nostra a Natura obligetur, accuratissime explicetur. Sciendum esset, qua via obligatio innotescat animis hominum; ut sentiant se obligatos, vel sentire possint. *Doctrina nostra nihil habet præter verba vulgi, eaque impropria, non intellecta, male applicata, sine ulla naturæ cognitione: habet verba ad terrendum apta, quæ suo loco & ordine considerationem effugere non possunt, non vero ita comparata sunt, ut rem declarent, quibus tamen constare debet eâ disciplina, quæ summa mentis tranquillitate in luce, quæ omnibus splendet, Naturam contemplatur, non solum ut finem, sed & ut fontem atque originem omnium rerum. An lux obligat oculos ad videndum? & si obligat, an obligat, ut ignis consumens? si non obligat, liberum est videre oculis, & non videre. Si Moyses rubum ardentem videns jussus est exire re calceos, vide quid nobis faciendum est, lucem intuentibus.*

Utile est scire quomodo obligemur natura

§. 35. Illud quoque accuratius ostendendum esset, an & quod Deus DEUS nos velit obligatos esse Natura. Hobbesius id non existimavit, Quid enim, si nos arbitrio nostro relictos voluit, ut reliqua animalia, & permittere, ut proprio experimento, malis nempe nos mutuo afficientes disceremus quid bonum esset, idque pro re nata statueremus. Tum obligatio, qua per Naturam DEO ten-

G

nebi-

nebitur, cessaret tantisper, donec alia ex revelatione nobis poneretur. Objicies animalia carere ratione, adeoque illa lege non egere aut obligatione; aliud esse in homine, qui proprio arbitrio non fuit relinquendus; quia in contrarium flecti potest ejus animus &c., ac proinde illud argumentum non valere ab animalibus ad homines. Resp. Hominem esse animal: Animalia non habere legem, nisi eorum naturam, quæ adstricta est ad unum aliquem agendi modum: animalia agere secundum illam naturam, seu legem, nec aliter posse: idem procedere, & non minus evidenter, quam vere dici de hominibus; eandem nempe legem ipsis scriptam esse. Sicuti enim animalia habent unam legem ipsis scriptam, naturæ nempe instinctum, qui semper unus est idemque: ita homines habent legem, naturam suam, quæ quidem non est merus instinctus, ut in animalibus, sed præter eum, quem cum animalibus communem habent, præditi sunt etiam ratione qua possunt agere, quod volunt, & instinctus atque impetus suos sequi & non sequi. Itaque hæc ipsorum lex forte posset esse, ut quemadmodum animalia unum illum impetum sequuntur, ita & ipsi, vel impetum, vel rationem sequantur, ut lubet, & ut quisque potest. Non dicimus validum & verum esse hoc argumentum, sed solida refutatione egere, quia legem Naturæ representat. Quare dum Naturam scrutamur, ne ad absurditates delabamur, cavendum est. Accurata autem Naturæ peritia opus est, non superficialia inspectione aut verborum lenociniis atque emplastris.

An dictatum sit genus Juris naturæ.

§. 36. Supra de ea parte definitionis Juris Naturæ a Grotio traditæ egimus, qua id dicit esse dictatum rectæ rationis. Non inquiremus, an his verbis genus definitionis explicetur. Si enim hoc ita esset, ponendum esset plura jura dari, quæ dictatum rectæ rationis sint. Debet enim genus definiti cum aliis rebus communionem habere. Num igitur Auctoris mens sit, quod omnia, etiam jura positiva, dictatum aliquod rationis sint, me latet: uti & illud, an ipse genus definitionis in sola voce *dictatum* poni velit; quod tamen vix probabile videtur.

An ratio ind.

§. 37. Reliqua vero definitionis verba obscuriora sunt, quam

quam ut verum eorum sensum satis percipere possim. Jus enim *cet moralem Naturæ dicit esse dictatum recte rationis, indicans actui alicui turpitudinem, ex ejus convenientia aut disconvenientia cum ipsa Natura rationali inesse moralem turpitudinem aut necessitatem moralem &c.* Non intelligo sane, quomodo ratio, vel dictatum ejus, indicet moralem turpitudinem. Inquis, illam indicari ex convenientia & disconvenientia cum natura rationali: hoc idem est, ac si paulo simplius diceres, rationem indicare, quid naturæ rationali conveniat: quod nihil aliud est, quam rationem indicare, quid sit ratio, quid non: quæ non sunt rationis, illis inesse moralem turpitudinem: quæ sunt rationis, illa continere necessitatem moralem.

§, 38. Quin hæc vere dicantur, non dubito. Vellem autem ea clarius proposita, ut de natura Juris Naturæ apertius constaret. Certe multa supponimus, quæ vel ante intellecta esse debent, vel postea explicanda restant. Id primum debet sciri, quid sit convenientia cum aliqua re & disconvenientia, quoddam sit fundamentum, secundum quod judicare quis possit actum convenire cum ratione, vel Natura rationali, vel non convenire. Puto enim uno horum cognito, etiam alterum non fore incognitum: etsi de hoc quidem nunc non admodum sollicitus sum. Deinde sciendum, quæ sit illa turpitudinis exinde veniens, si actus non conveniat cum natura rationali. Item in quo consistat necessitas illa moralis. Præterea an detur quædam turpitudinis moralis. Per Naturam rationalem puto eum intelligere naturam hominis, qua differt ab animalibus: quæ nihil aliud est, quam ratio. Sicipse Autor deinde loquitur, de actibus comparatis ad naturam sana ratione utentem.

Obscurum esse quid sit convenientia.

§, 39. Primum illud in quo nempe consistat convenientia & disconvenientia cum natura rationali, & quod sit ejus fundamentum, res est altissimæ indaginis, nec a Grætio, quantum scio, explicata: Summæ vero curiositatis esset, regula aliqua naturam convenientiæ generaliter definire, ad quam deinde species & questiones singulæ examinentur. Ipsum enim vocabulum, *convenientia*, adeo obscurum & ambiguum est, & tam late patet, ut ne-

uti etiam quid sit convenientia cum natura rationali.

sciãm quomodo explicari possit, ac proinde dubitem an idoneum sit ad rem gravissimam, qualis est fundamentum & natura totius Juris, indicandam. In §. 10. n. 5. cap. 5. lib. I. dicit quidem: *talem esse malitiam quorundam actuum comparatorum ad naturam sana ratione utentem, ut sunt esse rerum & proprietates earum*; sed non indicat, quomodo actus comparati sint cum natura rationali. Nisi quis id velit ex eo colligere, quod sicuti se habet proprietates rei ad esse ejus, ita malitia se habet ad actum comparatum ad naturam rationalem. Sed hoc aliud est. *Quærimus enim quomodo comparandus sit actus, ut malus vel bonus*
 // *appareat*: malitia deinde vel bonitate apparente, certum est, illam esse proprietatem actus. Quod distinctionis gratia observandum.

An actibus insit moralis turpitudine.

§. 40. De actibus illis notandum est, Grotium in ea opinione esse, quasi illis insit moralis quædam turpitudine, ut per se sint illiciti aut debiti, ideoque a DEO necessario præcepti, aut vetiti. Injuriam in veritatem & Autorem me committere majorem non posse putarem, quam si dicerem, eum velle, uti verba ejus præ se ferant, aliquid turpe vel honestum esse per se, *antecedenter & voluntatem DEI*, quod veterum aliqui crediderunt. Nihil tamen falsus excogitari potest, si ut dixi, verborum sonum sequamur. Nec est, quod majorem omnium rerum ignorantiam sapiat, imo stupiditatem, quam hoc ipsum asserere. Qui enim DEI nomen, & qualemcunque ejus descriptionem audivit, is cogitare nequit, Deum vel inconstituendo, vel sanciendo, vel promulgando jure, spectasse, honestum, vel turpe quid per se, & antecedenter ad suam voluntatem tale, quod præcipere & vetare necesse haberet, & ideo vetaret aut præciperet, quia honestum aut turpe esset. Monstrum id esset opinionis, quod ne quidem refutatione dignum habendum, nec ulla commoda interpretatione corrigi aut emendari potest. Grotio igitur hæc opinio adscribenda non est, etsi negari nequeat (verbis enim sat apertis id proficitur) eum statuerere aliquid per se honestum aut turpe, & ideo a DEO præceptum aut vetitum esse. At hoc nec absurdum, nec improbandum

si recte intelligatur: idque ad multa mysteria juris Naturæ intelligenda omnino necessarium videtur.

§. 41. In eo non assentimur Grotio, præceptum vel prohibitionem divinam, & constitutionem Juris adeo separandum esse, ut exillimare oporteat, alio tempore vel actu existitisse aliquid honestum per se, & alio tempore atque actu hoc vel illud præceptum esse a DEO & vetitum. Ita enim occasio præberi posset alicui, qui rerum naturam parum perpendit, existimandi, quasi etiam antecedenter ad divinam voluntatem quid honestum sit. Dicit enim in definitione, *in esse moralem turpitudinem Sc. ac consequenter ab auctore DEO talem actum vetari*. Quasi prohibitio DEI sit consequens turpitudinis, & hæc prohibitionem sequatur. Unde etiam in commentariis verba Grotii explicantur, quod actibus inhærens bonitas vel malitia omnino voluntatis dependentiam excludat.

§. 42. Caterum inesse rebus, ut Grotius contendit, turpitudinem & honestatem, quandam concedimus: sed videtur illa quantum ad originem, magis forte latere in rebus, quam in actibus, ut Grotius vult: ob rerum autem turpitudinem, actum quoque iisdem qualitatibus affici. Id quidem perinde esse dices, si doctrinæ spectes veritatem; nos quoque, si quis velit, id concedimus: multum tamen discrimen illud facere puto ad juris principia intelligenda, atque ad evitandas difficultates, quæ illis superanda sunt, qui defendunt aliquid per se bonum aut malum esse, nec præcipiendo & vetando demum bonum aut malum fieri. Neque etiam hæc sententia repugnat illorum opinioni, qui dicunt aliquid præcipiendo demum & vetando fieri honestum & turpe: ac proinde utraque sententia necessario retinenda est veritatis cupido. Conciliari vero & intelligi ex vulgaribus opinionibus, aut principiis non possunt: nisi forte quis contentus sit ea responsione, quam ex paulo ante dictis potest colligere, quæ & vera, & recta videtur.

§. 43. *Hactenus de primo, quod §. 36. obscurum esse dicebamus.* Sequitur alterum, quid sit turpitudinis & necessitas moralis, quæ illa sint, & quomodo orientur, fateor me nescire, nisi qua-

*lis obscurum
est.*

tenus sensus communis me non minus, quam omnium literarum ignaros docet circulum illum; turpe esse, quod non est faciendum, & faciendum non esse, quod est turpe, quod non convenit cum natura rationali: item, necessitatem esse, quod quis debet vel non debet facere. Si autem quæras, quid sit illud *debet*, dicam quod est necesse, &c. Quantum ad necessitatem, id ex definitione Grotii observandum & colligendum; quod necessitas obligationem vel inferat, vel supponat, vel includat, vel sit ipsa obligatio. Et si necessitas in est actibus, ut Grotius ait, videndum nobis est, an & obligatio insit actibus. Supra enim, ubi sit, & qualis illa sit, dubitavimus. Ita alias loquimur, obligari nos ad actus aliquos, vel non. Et ita dicendum esset, turpitudinem quidem inesse actibus, necessitatem vero consistere in omissione actuum turpium, nullam vero inesse actibus. Quomodo ergo hæc se habeant indagandum. Neque enim perinde videtur, quomodo loquamur, ubi disciplinam constituimus subnixam demonstrationibus, artemque profitemur Philosophiæ, quæ inter omnes disciplinas, quæ sunt, primus locus merito debetur.

*Quomodo De-
us dici possit,
necessario quid
præcepisse.*

§. 44. Id monere necesse non est: nos cum turpe quid ponimus, etiam honestum simul ponere. Sunt hæc contraria: quorum unum si negamus, alterum affirmamus. Quæ vero est illa necessitas, qua DEUS ducitur ad præcipiendam & vetandum honestum & turpe? Dicit enim Grotius. *ideo a Deo necessario præcepto, aut vetiti intelliguntur.* Estne eadem cum illa, qua nos ducimur, an diversa? Eadem certe non videtur esse cum nostra, propter immanem differentiam, quæ est inter DEI & nostram essentiam, & forte propter alia, quæ hinc fluunt. Si igitur diversa est, quodnam est discrimen inter necessitatem DEI & hominum? Utitur vero Grotius eodem vocabulo necessitatis. Hæc igitur discernenda sunt ne verbis decipiamur: vel si una est eademque necessitas, utilissimum foret eam recte intelligere: ostenderet illa nos acutius cum eo etiam in hac materia Juris conjungi, si eodem modo necessitas nos teneret ad honestum sequendum; quo DEUM tenet ad honestum illud præcipiendum. Et si hoc, an falsum esset id, quod

quod Grotius in Prolegomenis docet, jus fore et si DEUS non esset.

§. 45. Si enim DEUS non esset, quod sine scelere dici nequit, rebus tamen actibusque nostris, juxta Grotii *essatum*, *An turpitudō fuerit ante DEI prohibitionem.* moralis turpitudō inesset. Cum illa adesset, DEUS *consequenter* prohibuit illam. Fuit ergo ante DEI prohibitionem, adeo ut excludat omnem dependentiam voluntatis divinæ: quod ab aliis additur. Jam autem plures negant id, quod Grotius asserit, non sine gratissima censura. Ergo dicemus nullam inesse actibus moralem turpitudinem, sed turpe ideo vetitum intelligi, quia prohibitum est a DEO? vel turpitudinem quidem inesse actibus, non vero prohibitam aut vetitam intelligi, antequam DEUS prohibuisset? Utrum quis eligat, mihi quidem perinde est; videbit autem neutrum destitui maximis difficultatibus. Si quis prius sequatur fatendum erit, DEUM in prohibendo vel habuisse rationem sapientissimam, vel non habuisse, sed ex solo arbitrio suo Jus statuisse. Posterius nemo opinor affirmat. Prius ergo manet, Quam vero rationem habuit DEUS? sanctitatem ne suam summam? ad hanc recte quis provocat. Nam & Gentiles dixerunt Jus esse summam rationem *jovis*. Quo autem modo innotescit nobis sanctitas illa divina? debet enim tale quid poni: nisi rationi nostræ dicamus connatam esse facultatem inspicendi sanctitatis divinæ archetypum, quod absurdum. Ergo ex creatione mundi statuemus de sanctitate DEI creatoris. Sed ita sanctitatem DEI in creatione rebus nescio quibus inpressam esse oportet; vel imaginem sanctitatis divinæ alicubi existare in rebus creatis. Si hoc; certum est inesse rebus moralem turpitudinem, vel sanctitatem. Si hoc falsum est, quod diximus, falsa quoque erit sententia Grotii affirmantis actibus nostris illam inesse; non rebus.

§. 46. Sin autem posterius eligas, per præceptum de *An per præceptum turpitudinem & honestatem præceptam & vetitam intelligi- ptum fuerit introducta?* quæro unde res acceperint turpitudinem illam & honestatem, quæ præcepta non sūt, nec vetita ante præceptum vel prohibitionem? quam naturam habeant? quis intelligeret aliquid esse

esse turpe, nec tamen veritum, & vicissim? quid honestati superaddidit DEUS per præceptum? forte ut lex sit, & nos obliget? recte. Sed dicis in definitione, turpitudinem indicari ex convenientia & inconvenientia cum natura rationali. Ergo cum natura rationalis simul adesset cum reliquis rebus creatis, convenientia etiam actuum cum natura rationali aderat, sine obligatione tamen. Ita est. Cum vero convenientia ex sensu & usu communi indicet consonantiam, vel ut quædam res simul stare possint amice, nec sibi repugnent, ita ut unum alterum tollat; inconvenientia autem pugnam indicet rerum, sequetur pugnam aliquam fuisse inter res quasdam sine lege, id est, ut nec pugnare nec contraria esse debuerint; item fuisse convenientiam, sine lege tamen; hoc est, ut nulla inter illas debuerit esse harmonia, nec amicitia, nec simile quid: & per consequens tum fuit & non fuit simul convenientia & inconvenientia inter *actus & naturam rationalem*, & consequenter nec turpitudinis, nec honestas moralis.

Quando præceptum illud existere cepit, §. 47. Si convenientia adfuit, quid opus erat præcepto? quando & a quo tempore illud præceptum existere incepit? an ante hominem conditum, an post eum? Ante hominem conditum adfuisse probabile non est, quia homo, cujus gratia id dandum fuit, non aderat, &c. An ergo eo tempore erat turpitudinis quædam? In actibus hominis nulla esse poterat, quia nondum existebant. An ergo rebus inerat turpitudinis cum homo nondum esset? probabile enim est, etiam rebus aliquam inesse, ut supra dictum. An vero nullo modo id dicendum, quia natura rationalis non fuit, cum qua comparatio actuum facienda erat? vel an falsum est, comparationem solum faciendam esse inter actus & naturam rationalem, non vero & cum aliis rebus? vel an Jus supponit necessario existere naturam rationalem, quæ Jus intelligat, eo utatur, illique subjecta sit, sine qua Jus nihil sit?

an post hominem conditum? §. 48. Si demum homini condito præceptum illud DEI datum est, probabile videtur in momento illo, quo vivus & rationalis compos existere cepit, eisdem datum esse: ne dicendum sit, illud

lum per aliquod tempus jure caruisse, & tamen ratione usum; unde rursus innumeræ emergerent difficultates. Si id verum, vel probabile est, existit sine dubio Jus, antequam peccaret, cum intelligeret in statu integritatis omnem rerum convenientiam & disconvenientiam. Quid autem opus erat eo præcepto tum, quando perfecta ratione præditus homo sua sponte ferebatur ad id agendum, quod rationis esset, & intelligeret etiam necessitatem honesti rebus & actibus inditam, nec non turpitudinem? neque etiam eo opus erat post lapsum, quia licet perfectam rerum omnium convenientiam non intelligat, aliquid tamen capit: Ratio quippe ejus semper convenientiam rerum sequitur pro suo captu. Vera autem convenientia rerum & naturæ rationalis, præcepto illo etiam posito, ne innotescit quidem propter rationis infirmitatem. Non potest ergo pro præcepto haberi, quod præceptum esse illi non apparebat. Quod autem præceptum esse intellexit, in eo præceptum illud aliquem usum habuisset. Quomodo hæc igitur se habeant, difficile est dictu.

§. 49. Nec hoc prætereundum, magnæ necessitatis esse, ut *Quomodo tradantur modi, quibus præceptum illud hominibus innotescit. præceptum i-* Sciendum etiam an præceptum illud facilius an difficilius *stud innotescat, quam ipsa turpitudine actibus inhærens. Videtur certum, sciat homini-* multa convenire naturæ rationali, quæ non sunt præcepta. *bus.* Quo itaque modo distinguemus convenientiam illam præceptam & non præceptam, imo, quod magis est, prohibitam? Evidens enim forte quis dicet, non omnem convenientiam decere naturam rationalem: imo dari quandam convenientiam prohibitam, seu turpem: etsi id prima fronte videatur absurdum. Sola igitur convenientia illa, quæ Jus ingreditur, in præcepto est, non quælibet. Si quis igitur responderet, ex eo præceptum intelligi, si quid cum natura rationali conveniat, ille non satisfaceret, nisi regulas & modum ponat illi convenientiæ, atque naturam ejus describat & limites, & quidem in thesi, ut ita dicam, non in hypothese solum, ut aliquam fingat pro lubitu & passionibus suis in casibus obvenientibus.

§. 50. At quæ hic rerum confusio & perplexitas? quæ di- *Multatrica*

H

sciplinæ

*U dubia sunt
in Jure Na-
tura.*

disciplinæ certitudo? quæ evidentia? quæ ars? quæ rationis nostræ perversitas & corruptela, quæ omnia turbare, ex vero, si quod hic est, fallum exculpere, quæ recte se habent, pervertere, & nativam veritatis faciem non magis cernere potest, quam cæcus solem meridiano? quæ difficultas in rebus tam variis iisque contrariis componendis? adeo ut illis in ordinem redigendis nulla ratio appareat, & melius forte videri possit, abstinere plane ab ejusmodi tricis & nugis, quam tempus in illis legendis, non dicam perpendendis perdere.

*quæ omnia sol-
venda sunt.*

§. 51. Sed ad scientiam boni & mali properantibus, ad cognitionem justî & injusti tendentibus, artem Juris profitentibus, ita ut omnia scire velint videri, hæc via calcanda, hæc nugæ evolvendæ, hæc rædia devoranda sunt, & aurum e squalore & scorieis, quibus tegitur, eruendum. Cui enim illa felicitas obtingit, ut puram veritatem sine fuce, fallaciis, & falsitate sub specie veri admixta videret? Aut igitur illa cum his habenda, aut hæc cum illis dimittenda sunt, ut Comicus ait. Ut hæc rædiosa sunt illi, qui de his rebus dubitat, in iisque hæret veluti mus in pice, ita jucunditatem maximam habere videntur veritatem intuenti, eique uberrimam rerum & sapientiæ divinæ cognitionem præbent. Maxima pars rædii & difficultatum oritur ex vocibus non satis aptis, & ad actuum humanorum similitudinem formatis, atque ad Naturæ simplicitatem applicatis. Hinc non possunt non immensæ difficultates, infinitæ quæstiones & dubia indissolubilia oriri, nihil vero solidæ cognitionis. Optandum esset ut simplices Naturæ vias intuentes, sine fuce & ea simplicitate eas describerent, quæ Naturæ rerum æqualis est. Faciunt id pictores, nos quoque idem facere æquum est. Nihil addendum, nihil detrahendum. Nisi hoc fiat alia oritur rerum facies, Non patitur rerum Natura ad nostros conceptus se formari. Mætet illa abscondita in tenebris ambulat, quicquid nos dicamus, quidquid augeamus. Non vult videri, nisi a filiis suis.

de definitione

§. 52. Addamus adhuc superpondii loco alia, quæ adhuc observanda videntur ex Commentariis, circa definitionem a H. Grotii.

Grotio

Grotio redditam, de qua hætenus egimus. Afferitur itaque definitionem Grotii innumeris aliorum definitionibus præferendam esse, quod optime Juris sive legis energiam atque essentiam explicet. Ego quin bona sit & vera non dubito; an vero ad essentiam juris Naturæ explicandam sufficiat, in medio relinquo. Crediderim H. Grotium, virum omni laude superiorem, illam descriptionem ad finem, quem sibi proposuerat, sufficientem judicasse, eaque, quæ addi vel subintelligi debent, Lectoribus perpendenda seu eruenda reliquisse.

§. 53. Cum igitur Grotius in dicta definitione vocabulo *Vox dictatum dictati* utatur, supra ni fallor monitum, non sine justa causa quosdam norasse, vocabulum illud esse admodum ambiguum & obsecurum. Aliter enim id videri nequit illis, qui in hoc studio clara & perspicua exigunt; ut ex sequentibus apparebit. Negari enim nequit *dictatum* denotare actum transeuntem. At Jus Naturæ non est ens transitorium, nec actus, sed perpetuum quid & permanens. Non inanis est hæc objectio. Nec satisfacies, et si commoda explicatione dubium tollas. Manebit enim definitionem saltem videri obscuram, arteque præterea opus esse, ut actum aliquem cum Jure concilies.

§. 54. Licet enim dicas Jus Naturæ ideo dictatum dici, quia sit institutio & doctrina ejus, quod facere & declinare oportet, a recta ratione profecta: adeoque nihil aliud esse quam *rectum animæ conformatum judicium*, nos informans de eo, quod Leges Naturæ exigunt. Dictatum enim esse institutionem & doctrinam alicujus rei vel disciplinæ. Licet igitur ita hanc rem explices, me tamen non monente apparet, hac ipsa explicatione rem magis confundi, & dubium adhuc manere. Nam institutio etiam est actus; vel, si quis id non velit, patet tamen ambiguum explicari per æque ambiguum. Addendum enim rursus *institutionem accipiendam esse pro doctrina*. At vero nec *vox doctrina* huc pertinet. Consideramus enim Jus, uti in Natura positum jacet, idque ibi quærimus & cognoscere ac eruere volumus, & proinde indicare, quid illud sit. Quod si deinde id eruere, & in partem redegeris, tum potest Tibi doctrina videri ab hominibus explicata.

H a

§. 55. P q

*Jus potest con-
siderari ut in
mente, & ut
extra mentem
hominis.*

§. 55. Potest una eademque res variis modis considerari, qui nunquam miscendi sunt. Videndum ergo an jus possit & debeat considerari tanquam *ens quoddam*, quod a natura constitutum extra mentem hominis existit in Archetypo suo, sive illud sit rerum Natura visibilis, sive divina ratio, vel sanctitas: deinde uti est in mente hominis Jus illud percipientis. Jus enim, si consideres hominem mente captum, vel furiosum, vel gentem maxime barbaram, potest separari a mente & ratione ejus, ita tamen, ut alicubi existat. Idem est, si Jus consideres, uti id ex contemplatione totius Naturæ (quod multi vel omnes admittunt) hauriendum est homini illius ignaro, vel in totum, vel pro parte, quod omnibus contingit. Neque enim uno momento totum Jus intelligimus. Ibi igitur Jus non est dictatum rationis, nisi *potentia*, quatenus homo (in genere & abstracto consideratus vel natura humana) aptus intelligitur ad id percipiendum, etsi forte omnes non sint apti. Sic aliud est res, quam videmus, aliud *imago* ejus, quam res visa relinquit in animo. Licet etiam uno momento totum oculis cerneremus, simul ac ratio nobis *adest*, eadem tamen distinctio observanda esset. Quando enim homo se ipsum videt, cernit se illo momento, quo oculis uti incipit. Videt se ipsum videntem. Differt tamen objectum visus, quod est ipse homo, a sensu visus & imagine, quam de se sibi *format* per visum. Sic ratio intelligit se ipsam, intelligit Jus sibi *datum*, idque in sinu suo fovet. Differt tamen ratio & Jus: & proinde obscure dicitur, Jus esse dictatum rationis. Sic enim affirmas quid esse, quod ratio aliunde percepit, non vero ostendis, quid illud sit.

*An ratio sit in-
strumentum
aut Legisla-
tor?*

§. 56. Ratio enim potest considerari, ceu *instrumentum*, quo Jus arripimus: atque hoc pacto Jus esset aliquid, quod commodo instrumento comparavimus &c. veluti si dicam, circum esse id, quod circino perfecimus, vel avem esse id, quod plaga vel rete capimus. At dices, vocem *dictatum* genus continere: proinde dici, quod sit *dictatum*, *indicans actus alicujus turpitudinem ex convenientia* &c. Recte: Sed tamen etiam sic *dicis turpitudinem indicatam Tibi esse a ratione velut instrumen-*

to ex convenientia &c. Hæc enim est Causa, obquam dixi, definitionem illam summis difficultatibus implicitam accurata & prolixissima egere explicatione. Vides autem, quales hic sint ambages, & triæ. Jus est dictatum rationis, i. e. Ratio colligit Jus, sive aliunde, sive ex propriis principiis sibi inditis. Igitur quantum ad hæc principia, ratio ipsa est jus; quantum ad altera illa, ratio non est Jus, sed instrumentum. Nec solum Jus est & instrumentum, sed & legislator & dictator ejus. Dictat enim sibi ipsi & aliis, quos docet. Insuper est dictatum ipsum. Atque ita dicendum esset, rationem se ipsam quoque obligare, & cogere ad sequendum id, quod dictat. Sed hoc absurdum. Quamobrem non intelligo, quomodo de una ratione tot & tanta prædicari possint, aut debeant. Hinc inelius forte diceretur, dictatum DEI, vel Naturæ, quod mediante ratione percipitur, in rebus expressum. Si vocum ambiguitas vitaretur: modo explicetur, quomodo sit dictatum DEI, & unde colligatur id existere; quod an explicatu facilius sit, dubito,

§. 57. Habet etiam speciem, quod *Osiander* objecit, dictatum videri quid posterius Jure Naturæ, quia dictatum supponat causam dictantem. Et sic Jus Naturæ esse dictans, non dictatum. Actum vero juri conformem esse dictatum. Nihil autem respondes, si dicas, dictatum rectæ rationis diversum quid esse a Jure Naturæ, adeoque eo non posterius: omne quidem dictatum supponere causam; errare tamen eum, qui putet Jus Naturæ esse dictans bonum, cum dictare sit officium animæ rationalis; nisi velimus Jus Naturæ, quod dictatur ab anima, sive recta ratione tanquam principio agente, confundere cum ratione ipsa dictante, quod idem esset, ac si quis velit causam & causatum unum idemque esse. Mihi si optio detur, mallem cum *Osiandro* statuere, dictatum esse posterius Jure: & Jus Naturæ esse dictans; idque dictare actum conformem parandum, non patratum. Hoc enim sensu, non accipimus, quod dicit, *actum esse dictatum*. Illius opinio magis respondet naturæ rerum illarum, de quibus loquimur: quamvis sciam omnes illas voces, esse veram causam confusionis, ignorantæ, & obscuritatis, quæ est in veris principiis Juris,

H 3

atque

*An dictatum
sit posterius
Jure Naturæ.*

atque perinde esse, utrum putes, Jus esse dictans, an dictatum, modo rem ipsam recte intelligas.

*Quomodo Jus
Naturæ sit do-
ctrina.*

§. 58. Sed tamen, quia ab opinionibus hominum plerumque pendet omnis nostra cognitio, examinandum est etiam, an verum sit, dictatum rationis esse diversum quid a jure Naturæ. Nescio quomodo is, qui multis verbis ostendit jus Naturæ & dictatum illud esse unum idemque, atque hanc esse sententiam Grotii, possit deinde affirmare, dictatum illud a jure Naturæ esse diversum. Sed quidquid sit, crederem illa natura esse diversa; plane uti diversa est res & imago ejus in speculo. Quod si dicas, dictatum esse institutionem & doctrinam ejus, quod facere vel declinare oportet, a recta ratione profectam: atque ita nihil aliud esse, quam rectum animæ conformatum judicium, nos informans de eo quod leges naturæ exigunt; tum Jus Naturæ & dictatum illud possunt, pro eodem haberi, sed alio plane sensu. Nam jus potest dici doctrina & institutio, eodem jure, quo illud ars dicitur, idque Jus etiam in animo nostro est rectam judicium de bono & malo. Apparet autem, quod sæpe diximus, vocibus illis, quæ variam, ambigüam, & sæpe nimis latam habent significationem non posse naturam Juris Naturæ designari, nisi umbram velimus captare. Deinde ex dictis constat, quam parum provide, accurate & constanter vocibus illis utamur.

Objectio.

§. 59. Movetur in contrarium: antecedenter ad jus Naturæ non dari rectam rationem, sed rectam rationem esse per ipsum jus naturæ: imo jus Naturæ esse rectitudinem rationis: a deoque sequi, rationem non esse principium dictans, Jus vero dictatum. Non absurde hæc dici puto. Potest enim jus antiquius statui ratione, & sic non est posterius, seu dictatum ejus. Atque evidentissime committitur circulus, dum rationis norma sine dubio ponitur esse jus, & juris norma recta ratio. Responderi potest: Antecedenter ad jus Naturæ dari rectam rationem: Quia rectitudinem rationis vocamus illam optimam animæ dispositionem & propensionem versus ea, quæ cum primis honesti principii conveniunt, vel cum ipsis principii convenientiam, nullo judicio, sive mentis discursu inter diversa objecta discernentis adhibito. Cujusmodi

modi dispositio non lex Naturæ dicenda, sed honesti & justii principii sive divinæ voluntati congrua & consentanea inclinatio.

§. 60. Si hæc recte intelligo, dicitur, rectam rationem esse optimam inclinationem & propensionem animæ verius honestum & justum. Quæ inclinatio non sit lex Naturæ. Concludendum igitur exinde: dari rectam rationem anteceder ad Jus Naturæ. Nam inclinatio illa prior est jure! Quid hæc ad rem faciant, non satis video. Nam (1) ratio tum sumitur pro inclinatione animi, novo sensu. Nam alibi dicitur rationem esse eam, quæ convenit cum primis honesti principii, quæ reliquæ sunt post lapsam. Aliud vero est convenientia, & aliud inclinatio. Quia nemo est, cujus ratio inclinet ad omnia principia honestati convenientia (2) etsi concedamus, rectam rationem esse inclinationem: inclinatio tamen non esset prior Jure, sed Jus deberet ut prius considerari, ad quod animus inclinatur, vel saltem deberet, ut simul existens intelligi. Impossibile enim videtur rationem hominis existere ante res creatas: vel inclinationem esse sine re, verius quam inclinatur. Et sic neutrum, neque prius, neque posterius esset. Manet ergo difficultas, quæ non nisi ex vocibus & conceptibus juris non congruis oritur.

§. 61. Notandum etiam, quando ad rationis rectitudinem demonstrandam, dicimus, primorum parentum lapsum non delevisse in nobis omnia divinæ imaginis vestigia, quin supersint adhuc quædam ejus rudera, ad quæ examinari possit, quid faciendum sit homini, & quid declinandum: notandum, inquam, hæc rudera non sufficere ad rationis rectitudinem. Vix enim sufficiunt ad vitæ necessitates, & cultum, nisi multo labore, industria eruantur, & colantur &c. Et licet in promptu sint omnia, non tamen sufficiunt quia illis abuti potest homo, & vel plane non uti, vel non recte uti. Omnes quippe controversiæ de jure exinde oriuntur, quod incerti sumus, quomodo & quo loco honesti principia applicanda sint. Ea re fit, ut alius rationem ponat pro principio, alius bellum &c. Illæ igitur reliquæ rationis, si verum dicendum, sunt nullius momenti, & ad totam juris perfectionem consideratæ, exigui u-

An recta ratio sit inclinatio quædam

An rudera divinæ imaginis sufficiant ad perfectionem rationis?

sus,

sus. Alias enim dicendum esset omnes homines indistincte, perfectam disciplinam Juris Naturæ intelligere sine institutione: quod tamen falsum. Eam enim nescio an satis intelligant, qui multum operæ in eo investigando collocarunt.

*An dictatum
sit Lex a rati-
one profecta.*

§. 62. Quod dicitur, dictatum revera esse legem a recta ratione, tanquam causa, productam, id mihi valde obscurum videtur: cum non intelligam, quomodo ratio tanquam causa, possit sibi ipsi legem producere. Rationem quidem legem ab alio positam vel ex parte, vel in totum recipere posse, credibile est: sed legem ponere per rerum naturam nequit. Ratio quippe, si quid potest, nihil aliud hac in parte potest, quam id, quod pictores faciunt. Illi res creatas depingunt vivis coloribus: ratio jus depingit & describit; an autem veris coloribus, nescio.

*An ratio hæ-
beat vim obli-
gandi sine le-
ge.*

§. 63. Illam legem habere in se vim obligandi, non a voluntate Legislatoris, sed necessitate quadam morali, inauditum meis quidem auribus est. Ius & justum cum omnes apprehendamus sub specie legis, eaque non possit intelligi sine auctore, etiam hanc juri Naturæ addere necesse est. Quia etiam obligatio supponit aliquem, qui obliget, & facultatem obligandi habeat, ideo hæc etiam alium illi quærenda, non vero ex ipsa ratione petenda est: nisi velimus rationem se ipsam obligare posse, quod pauci credent, vel nemo. Perpetua quippe relatio est inter obligantem & obligatum. Deinde cum in sequentibus dicatur rationem esse jus, non satis mihi liquet, quomodo jus se ipsum possit obligare.

*Recta ratio
sequitur Le-
gem.*

§. 64. Recta ratio tota imbuta est lege, si non ipsum jus est. Ergo ipsa, qua talis, non potest aliud, quam legem sequi. Neque enim potest ratio esse non ratio. Quid ergo illis præstat obligatio, qua obligatur ad agendum, quod est rationis, & sibi proprium, imo essentialia. Nescio quæ sit necessitas illa moralis, a qua obligatio venire dicitur, & quomodo illa boni & mali Naturæ inhæreat. Si bonum tantam necessitatem habet, necessario etiam existit, ut DEUS. At si malum, ut dicitur, eandem necessitatem admixtam habet, eadem neces-
si-

fitate existit, quod sine blasphemia non potest cogitari. Si regeras, necessitatem ideo inesse bono, ut ab hominibus observetur, malum vero declinetur, verum quidem esse videtur necessitatem, si quæ adest, aliquid operari, nec otiosam esse. Interim tamen, quæ illa necessitas sit, sic non declaratur. Et vix etiam est, ut sentiamus an necessitas quædam nos ad malum impellat, an ad bonum. Ambigua igitur & obscura sunt hæc omnia.

§. 65. Porro docemus: obligationem vetantem & præcipientem esse revera legem. Ego crediderim Legem potius dicendam esse, quod præcipit & vetat, non obligationem: atque hæc, ut accurata sint omnia, nec opus habeamus innumeris explanationibus, non esse confundenda. Differunt enim Lex & obligatio ejus, saltem intellectu, etsi neutrum sine altero esse possit. Nollem affirmare obligationem esse legem. Quid enim opus? Nec sequitur, Legis virtus est imperare, vetare. E. obligatio est Lex. Nam Modestinus in brocardico illo, quo ad id, quod diximus, probandum solemus uti, dixit imperare, vetare esse virtutem legis, non legem ipsam.

Lex & obligatio differunt.

§. 66. Si probas, dictatum rectæ rationis esse judicium hominis, & jus Naturæ dici ex eo, quod homo habeat intellectum & voluntatem: intellectum, quando examinavit objectum, v. gr. Dei cultum dicere sibi legem naturalem, Deum esse colendum &c, tum demonstras, quomodo propositio illa, Deus est colendus in mente nostra formetur: non vero probas, quomodo propositio illa sit jus. Neque enim sufficit dicere, dictatum rectæ rationis esse Jus, sed hoc probare oportet. Modum vero ratiocinationis multo molimine demonstrare, non est necesse: quia omnes eum sciunt. De duabus illis facultatibus hominis nihil dicere attinet.

Dictatum non est ratio, esse Judicium hominis.

§. 67. Addam, illam convenientiam cum natura rationali nihil aliud esse, quam conformitatem voluntatis humanæ cum impressis principiis honesti. Convenientia ergo, quæ vocabulo Grotius utitur, hoc pacto exponitur per conformitatem, & pro natura rationali, quod idem Grotius habet, hæc substituuntur, impressa

Quæ sit convenientia cum natura rationali?

nobis

nobis principia honesti & decori. Itaque dicitur: rationem dicere ex convenientia cum principis honesti, actui alicui inesse turpitudinem &c. Principia honesti sunt sine dubio principia rationis, vel certe principia ei non repugnantia. Ergo, ratio dicat ex convenientia cum ratione ipsa actum aliquem esse bonum vel malum. Miræ ambages. Cur non dicimus impressa illa principia honesti (si verum est dari quædam impressa) esse Jus Naturæ: hominemque singulos actus examinare secundum illud Jus. Circulus committitur modo satis ridiculo. Quærimus, quid Jus Naturæ, i. e. quid honestum sit? Respondemus, quod ratio indicat ex principis honesti; vel quod ratio indicat ex natura rationali. Idem est, ac si dicamus, honestum esse honestum, vel rationem honestam ex principis honesti deducere. Sic in verbis ludimus. Rationale idem esse homini dicimus, quod honestum, Sed utrumque obscurum est, & de eo quærebatur, an idem sit. Interim nescimus omnes, quid sit Jus, quid honestum, quid ratio quid principia honesti. Si hæc plana essent, salva res esset: imo ne sic quidem.

*Grotii definitio-
nem recte
explicandam
esse.*

§. 68. Ostendendum erat, quomodo definitio Grotii, & singula ejus membra ab omni contradictione liberari possint. Deinde quo pacto hæc conveniat primo, simplici & purissimo illi juri, quo nihil prius, nihil antiquius existat, quod fons est omnium humani Juris, & ipsi honestati, ejusque principis ortum dedit. Quando enim Jus Naturæ in eo positum arbitramur, quod ratio ex convenientia cum principis honesti statuit; tum honestum aliquod pro fonte Juris Naturæ, illique superius quid statuimus. Quod an Jure fiat & naturæ convenienter, dubito. Crederem enim Naturam ipsam esse fontem juris, nullo medio intercedente. At quando in explicandis Auctorum verbis nihil aliud agimus, quam ut verborum sonum mutemus, rebus, quas representant, insuper habitis, vix est ut mentem Auctoris adsequamur: Hic vero subtilissime indagandum, quid Grotius definire voluerit. Nisi id fiat, nihil habebimus, nisi dubia. Si Naturam perlustremus, ac videamus, quomodo illa Jus progeneret, videbimus etiam quorsum Grotius oculos intenderit.

§. 69.

§. 69. Vellem ergo clarius quis demonstrasset, quæ sit illa *Obscurum est*
 moralis turpitude & necessaria honestas, quomodo efficiat, ut *quid sit mora-*
 actus aliquis præcipiatur aut prohibeatur. Videtur id quidem *lis necessitas.*
 ex eo deduci, quia bonum & malum ex Dei essentia fluat: quia
 Deus nihil velit, nec velle possit, nisi se ipsum i. e. bonum. Sed
 quomodo hæc connectenda sint, non video. Ponamus enim,
 bonum & justum fluere ex Dei essentia: Deum nihil velle, nisi
 bonum; adeoque, actus in se habere moralem turpitudinem &
 honestatem. Oportet ergo actibus bonis aliquid saltem inhæ-
 rere sanctitatis divinæ, ne aliud quid dicam: & malis actibus ad-
 hære aliquid, quod essentia divinæ contrarium est, quod quo-
 modo vocandum sit, nescio. Quo pacto autem aliquid sancti-
 tatis divinæ actibus adhærere possit, non intelligo. Nec rem i-
 psam nego. Fieri quippe potest, ut ille conceptus de morali tur-
 pitudine habeat aliquam utilitatem & veritatem, sed optarem, ut
 recte intelligeremus, quid dicere velint Auctores ille loquendi
 modo. Quod in corporeis rebus est pulchritudo, id quidem in
 moralibus est honestas inhærens. Sed obscurum est, quid u-
 trumque sit.

§. 70. Satis constat, Deum non imperare nisi justa & bo-
 na. Sed quid hoc ad Jus Naturæ? hoc agendum, ut clara & per-
 spicua definitione ducamur ad jus illud cognoscendum, fontes-
 que ejus intelligendos. Quare si dicas, Jus Naturæ est, quod in-
 dicat actus, alicujus turpitudinem, vel honestatem moralem, quam *Ani ex sancti-*
 actus ideo habent, quia Deus non potest velle, nec imperare, nisi *tate Dei & i-*
 positive justa & bona, nisi se ipsum, cum sit ens perfectissimum, *deis innatis*
 possidens in se virtutes, quarum idea nobis est connata &c. vides *Jus intelligi*
 Te nos ablegare ad sanctitatis divinæ abyssum, ut ibi Jus videam *posse.*
 mus, & discamus quid sit: non autem doces, quomodo exinde
 hauriendum sit, nec manifestum aliquod indicium monstras, ex
 quo faciem ejus cognoscere possim, quod tamen debebas.
 Quærimus de Jure per Naturam cognoscendo: reliquis vero il-
 lis imaginis divinæ & ideis virtutum divinarum nobis connatis,
 nescio an non interdum abuti possimus ad aliquod effugium inve-
 niendum, cum respondere amplius nequeamus. Sunt enim ille

tam exigua, ut revera ad intelligendam parum juvent. Secus si esset, omnes homines æque, imo melius, id intelligerent, ac Papinianus & Paulus id intellexerunt.

*Jus Naturæ
esse difficilissimum.*

§. 71. Quæ occasione definitionis Juris Naturæ prolixius forte, quam par est, & præter spem & propositum a me disputata sunt, quamvis vana aut superflua putes omnia (neque enim impedio) ad id tamen tibi proderunt, ut videas Jus Naturæ non esse rem adeo facilem, ut vulgo persuasum est, sed Philosophiam subtilissimam. Poteris etiam pro arbitrio Tuo statuere, num ad id fastigium evecta sit hæc disciplina, ut de primis ejus elementis, initis, & definitione satis constet. Simul etiam judicabis, num Jus Naturæ ex ipsa Natura, an aliunde discendum & hauriendum sit. Vocum incertitudine & obscuritate, quibus in his rebus explicandis utimur, facile aliquid vel tegitur vel corrumpitur, vel additur, vel detrahitur, quod conceptus turbet & veritatis liquidam cognitionem impediatur. Ad Naturam itaque oculi convertendi sunt, ut quod verbis vel plane non, vel non recte effertur, ad Naturæ normam sola contemplatione, quantum fieri potest, in ordinem redigatur. Vereor enim ne passim offendas quædam, quæ clarius & ad Naturam accommodatius proponi optares. Cum etiam vocabulorum nullibi tanta sit simplicitas, quanta necessario requiritur, hæc etiam te multum difficultatis illi studio conciliatur. Multum quoque imputabis humani ingenii inbecillitati, quæ non patitur nos veritatis simplicitatem vel assequi, vel affectuam persequi, illique inhærere. Quare contentum Te esse oportet illis, quæ habemus, & exacto judicio optima quæque seligere.

*Jus Naturæ
esse quod ex
factis Dei colligitur.
Cæcæ
j. sententia*

§. 72. Sed pergamus, & sub alia forma Jus Naturæ consideremus, ut si fieri possit perfectiorem ejus figuram deprehendamus. Spes enim est, difficultates, quas indicavi, cessaturas, si dicam, quod me sæpius dicentem audivisti, jus Naturæ esse voluntatem DEI factæ declaratam. Certum est, hæc facile intelligi, nec a veritate multum aliena videri; quia non minus ex verbis, quam factis voluntas alicujus colligi potest. Præsertim cum eo ipso, quo Jus dicimus esse voluntatem DEI, etiam fontem & auctorem Juris indicemus; nec quidquam exiit, nisi quod Deus existere voluit

voluit. Unde satis patet, Jus esse, quod DEUS, ut Jus esset, voluit decrevit, constituit. Atque ita ob oculos ponimus Jus, ut a Deo ortum & promulgatum, atque ab ejus voluntate profectum est, tanquam opus aliquod e manibus artificis & quidem sapientissimi, atque in prima naturæ simplicitate, purum, intemperatum, hominique intellectum, & ratione adsequendum proponitur.

§. 73. Hæc hæcenus videntur expediri. Nam ut dixi simplicissimum, & ab omnibus Gentibus receptum est, Jus esse voluntatem DEI. Constat enim Deum mente sapientissima præditum, omnibus rebus finem & modum posuisse, atque ita etiam homini, seu naturæ rationali, constituisse Jus, quod observer, Conspiciendam etiam hoc pacto præbentem differentiam ejus Juris a reliquis Jurium speciebus. Si quod enim Jus per revelationem Deus tradidit, id non ex factis, sed verbis colligimus. Adeo ut sine multis ambagibus appareat, ad facta DEI respiciendum esse. Ibi enim, nec alibi quod querimus, nos reperturos spes est.

§. 74. Id vero Te obiter notare volo, opinionem illam de Jure Naturæ ex factis colligendo, non esse novam, sed admodum antiquam. Apostolus dixit Gentes ex operibus potuisse cognoscere Deum esse. Christus quoque Phariseos ad Naturæ opera sæpius remittit. Stoici nihil aliud inculcabant, quam Naturam seu qui, i. e. DEI voluntatem naturæ operibus declaratam. Re ipsa quoque nihil differt a sententia eorum, qui Jus Naturæ in ratione ponunt. Ut enim illi volunt jus ex operibus & factis divinis perceptam intelligi: ita alii Jus considerant ex operibus percipiendum, mediante intellectu nostro, seu Ratione. Non igitur rejicienda aut damnanda est sententia illorum, qui Jus Naturæ rationem dicunt, si nihil aliud sententiam illam oppugnat. Nam & illi, qui ad facta DEI provocant, opus habent ratione, ut ex factis jus eruant. Et qui rationem pro fundamento ponunt, opus habent factis DEI. Alias enim nihil haberent, quod dicerent. Quid enim ad nos pertineret jus in factis jacens, si a ratione percipi non posset? In ratione parum est, cujus saltem demonstratio non veniat ex factis.

Jus esse voluntatem Dei.

*Perinde esse
sive Jus Naturæ
ex factis
Dei colligas;
sive in ratione
ponas.*

que, licet rationem jus esse dicat, ubique tamen argumentis ex factis desumptis utitur. §. 75. Mora ergo Logomachia est, unam sententiam alteri præferre, vel unam condemnare ut pravam, altera retentam. Possunt & debent ambe simul subsistere, quia non pugnant invicem. Grotius enim, ut dictum est, in definitione Juris Naturæ profundamento subternit rationi convenientiam cum Natura rationali, & quod alibi addit, sociali. Quo ipso ad factum, quo DEUS societatem inter homines constituit, provocat.

Quomodo ex factis Dei colligatur jus voluntas

§. 76. Omnes igitur difficultates, vel plurimæ, quæ supra rationi obitare diximus, obstant etiam huic sententiæ de voluntate DEI ex factis cognoscenda. Et ne illas repetamus, non infirma est hæc, ut sciamus, quomodo ex factis voluntas DEI cognoscatur. Idem enim est, ac si quæras, an homo, cum ratione utatur corrupta, & natura sit juris ignarus, non egeat variis subsidiis, quorum ope cognoscat verum & sincerum Jus Naturæ. Rationi enim vel animæ jus innatum esse probabile non est. Et si innatum quid esset, v. gr. prima ejus principia, omnia tamen non sunt innata. Nec innata illis est facultas exacta & nunquam fallax applicandi earum quæ innata sunt, &c. Quæ igitur Cynosura, quis lapis Lydius sit, hoc loco ostendendum erat, ne oleum & operam perdamus docendo & discendo.

Cynosura quadam utendum,

§. 77. Difficultatem non tollis, si dicas, facta esse lapidem illum Lydium & cynosuram. Nam experientia testatur, quotquot eorum sunt, qui jus Naturæ intelligere se putant, aliter de Molonni, aliter decidere, aliter demonstrare, nec idem pro vero & falso habere. Illi igitur, vel ad eadem facta non respiciunt, vel aliter illa intuentur, vel alibi errant. Quod si igitur hoc evenire potest, apparet nos hactenus carere illa cynosura, vel eadem non uti, sed diversa. At diversa esse non potest, quia unum est jus Naturæ, unum id perveniendum via, una veritatis demonstrandæ certitudo.

An omnia facta DEI legem faciant,

§. 78. Facta DEI sunt infinite multa. Et incertum est, an quælibet leges vim habere debeant. Ut vero Tibi constet, quamnam

quænam ex illis vim legis habeant, quæ non habeant? unde id probas? unum solum habes probandi modum, nempe ex factis. Ex factis igitur probabis facta quædam legis vim habere, quædam non. Oportet vero quid esse supra illa facta, quod Tibi regulam suppeditet, ex quo petas, quid ex illis pro regula habendum sit, quid non. Vel si ex ipsis factis id probaturus es, certum esse videtur, id, ex quo hoc probas, æque jus esse ac reliqua, vel saltem partem ejus. Facit enim ad discrimen inter id, quod Jus est, & quod non Jus est, intelligendum. Quod si vero id facis, jus Naturæ probas ex factis, & facta ex jure discriminās: atque ita vel in circulo jus quæris, vel mirum statuis Juris Naturæ ordinem, qui qualis sit, non facile explicari, nec intelligi queat.

§. 79. Sed non solum infinita sunt facta DEI, sed & quodlibet factum infinitas admittit considerationes; quarum *Facta varias admittere considerationes.* singulæ jus faciunt (quod sciunt, qui capiunt) illæque ut plurimum specie similes, re ipsa autem dissimiles sunt. Quæ arte illas similitudines distinguēs, ne eas confundas & easdem putes? quæ arte cavebis, ne in immensa factorum humanorum & casuum varietate, secus ac oportet, judices? Nam ut in Musicis dantur dissonantiæ, ita & hic. Quid igitur si injuriam capias, pro Juris regulâ? quod forte innumeris locis factum esse quis putaret.

§. 80. Et quid fiet, ubi ad juris decisionem infinitarum circumstantiarum consideratione opus est? Id enim interdum contingere multi casus obviæ docent. *Ad minima etiam circumstantia perpendenda.* Quomodo cavebis ne unam e manibus dimittas? Hac enim amissa tota regula vitatur. Quomodo efficies, ut scias, hanc circumstantiam attendendam esse, illam non, & quidem ita ne erres? Sunt enim, quæ facili negotio discerni possunt; quædam vero non item, sed prudentissimos fallunt. Nihil recte, quod ad rem facit, omittendum. Minima enim, quæ adduntur vel detrahuntur, ad quamvis figuram mutandam sufficiunt. Idem est in jure. Nisi regulam habeas, qua hæc perficias, nescio an satis tuto possis ex factis voluntatem DEI colligere.

*Totum Jus
paucis verbis
includi non
posse.*

§. 81. Cum igitur ratio sit fallax, cum fundamentum, quo nititur, facta nimirum, sit varium, multiplex, incertum, obscurum, infinitum, quis exitus hic inveniri possit, & quid hæc, de qua loquimur, juris definitione consecuti simus, non satis patet. Recte quidem persuasus es, dari aliquos modos a peritis traditos, quibus jus ex factis probari possit: sed merito dices scintillas forte aliquas elici, an autem verum, totum & omnibus suis partibus absolutum illarum ope investigari possit, admodum dubium videtur. Totam juris divini (vere enim divinum est jus Naturæ) sapientiam quatuor vel quinque dictionibus, quæ in vulgo sunt ore, latere, nescio an sine pudore asserere possim. Valde dubitaverim tanto compendio totius juris ordinem & infinitarum ejus partium varietatem innotescere. Id vero certum non minus, quam exploratum videtur, solos probandi modos, sine aliis adminiculis, divinam voluntatem non declarare, sed a jure ad injuriam nos abducere. Et est aliquid, quod jus per modos illos probandi constitutum negat esse voluntatem DEI, sed ut injuriam condemnat.

*Plures dari
id probandi
modos.*

§. 82. Probatione etiam satis clara eget, non dari modos, illis meliores & perfectiores. Magnum est postulatam, cui qui satisfecerit, illum recte officio suo functum esse non dubitaverim. Nec hoc solum probare sufficit, sed & illud, non dari plures probandi modos, & jus obvium satis & facile esse, quod paucis verbis comprehendendi, & in pauca capita redigi possit: cujus tamen contrarium experientia docet in omni jure Civili.

*Dari etiam
facta contra-
ria.*

§. 83. Id quoque nos admodum turbavit Jus Naturæ investigantes, quod facta illa non solum obscura sint & plena dubitationis, ut vera eorum facies inspicere non potuerit, sed etiam inter se contraria videantur. Quid autem pro jure hic habendum sit, apparere nequit, nisi demonstretur, in quo contraria illa facta conveniant, & an tendant ad unum finem: vel aliquid esse, quod illa conciliet, & ad concordiam redigat. Hæc vero concordia admodum difficilis est inventu. Cui enim contraria exitum & locum habeant in uni-
verso

inverso, ubi invenies exitum illum? ubi quæres? Produxit Natura medicinam, qua morbi profligantur; produxit & venenum ad citæ mortis exitum. Possunt tamen & venena in præstantissimam medicinam converti. Quemadmodum igitur illa in aliquo conveniunt, ita & contraria facta probabile est in aliquo uniri, quo conciliari possint. Quale vero id sit, & unde innotescat, nulla arte dignoscere licuit. Interim tamen summum nobis exinde detrimentum & maximus error metuendus est, si ex ejusmodi factis colligamus, quod non decet.

§. 84. Omnem igitur rationem ex factis jus colligentem difficillimam reddit, quod regula careamus, qua infinitam rerum & factorum immensitatem in unam & perpetuam harmoniam redigamus. Neque enim credendum est, jus ex factis tam facili negotio colligi; ut lapides ex arena maris colligimus; vel nihil aliud exinde exprimi posse, quam jus, ut ex uvæ vinum exprimitur. Quamvis etiam ex factis regulam colligi dicas, ibi tamen quæris medicinam, ubi morbum situm esse nosti. Quod licet fieri possit, (naturæ enim arcana sunt stupenda, Sic venenum dicunt in se habere, quo corrigatur ejus furor) difficile tamen est, & fere incredibile: Saltem an ullibi demonstratum sit ignoramus.

Ex factis jus colligere difficile esse.

§. 85. Facta quoque illa non sufficiunt ad homines de Jure convincendos. Quilibet enim sua sibi eligit facta, quæ placent, & suos quisque habet modos rationis, tramites, atque principia, secundum quæ de rebus statuit, ut experientia docet. Quæ autem vel auctoritate, vel cæca fide adducuntur ad certam opinionem amplectendam, illos juxta intelligere dicendum non est, etsi quædam ejus capita memoriter teneant, aut quibusdam opinionibus pertinacius adhæreant, quam alii. Ut enim illas sibi adscriverunt, ita quoque easdem, cum videntur, dimittunt, atque abjiciunt. Nihil igitur illa ad certitudinem Juris faciunt: nisi forte ad hoc, ut mihi videatur probatum, quod mihi placet; non vero ut idem aliis probatum appareat. Eadem ubique manet incertitudo & confusio, experientia teste. Forte ex factis innumera probarent, quæ alius ex factis aliis pro Jure non habenda

Probatæ ex factis videtur incerta.

da probat: manifesto indicio, non vanum esse dubium, quod supra attali, incertum esse, an alio adhuc subsidio opus sit, ad jus ex factis colligendum.

An homo ex factis DEI possit aliquid colligere.

§. 86. Accedit, quod ex factis hominum quidem voluntatem eorum colligere liceat, quia ex propriis moribus & propria consuetudine de mente aliorum judicamus: dum perpendimus inter voluntatem nostram & factum aliquod, hanc vel illam esse connexionem & sequelam: Talia facta talem voluntatem plerumque sequi vel comitari. Quam accurate id sæpe fiat non disquirimus. Solet etiam id solum fieri in dubio, cum alia indicia voluntatis certiora non suppetunt, vel etiam in odium & proenam alicujus. Sed a voluntate nostra, nostrisque moribus, vel potius stultitia, ad DEI sapientiam argumentum parum recte procedit. Interim tamen ex factis sapientiam DEI colligere volumus, & debemus etiam, quia Jus nobis statuere volumus, aliud veri adminiculum aut fontem alium non habemus. Facilius procederet, quod volumus, si qualia DEUS produxit operatos etiam unquam fecissemus. Qua igitur via cogitationes DEI quas habet in his omnibus condendis adsequemur? cum aliunde constet, DEI cogitationes non esse hominum cogitationes.

Jus Naturæ est res admōdum difficilis.

§. 87. Quare licet ea, quæ diximus, vanæ nostræ rationis sint deliria aut somnia, id tamen labefactari nequit, nec in dubium vocari Jus Naturæ definire, quemadmodum id definire volumus rem esse satis difficilem & maximi momenti, summo studio cavendum, ne magnis excidamus ausis. Si minimum in Lege deficiat, tota Lex corrupta est. Lex vero manca & imperfecta non est Lex, saltem pro vera venditari non debet: idque tanto minore cum fiducia possumus, quia tam varia & contraria Juris principia, deductiones & demonstrationes existant, ut si omnia competentem, revera non plus habeamus quam quod omnes docet incertus ille & insufficientis sensus communis.

An rationi satis fidere possimus?

§. 88. Porro cum rationi propriæ utilitatis studium tam altis radicibus sit infixum, fieri nequit, ut quis sincero satis studio Juri noscendo operam det. Affectat enim illa proprium quoddam regnum, cui cum DEI & Naturæ regno non bene convenit,

nec

hec convenire potest: vult illa hæc duo regna in unum componere, ne omni imperio privata videatur, neve cogatur commodis suis in univerſum renunciare, si regno DEI se totam ſubjiciat. Hinc, ut dixi, officium ſuum non ſerio peragit, etſi velit. Infirmi- tatem quidem ſuam diſſimulari & vires ejus extolli cupit, & recte quidem hætenus, ut homo ſe beſtiis præferendum cogitet: ſed in detrimentum Juris divini, & cum ejus imminutione ac cor- ruptione id faciendum non eſt. Nec forte, quis id verbis præ ſe feret. Cavendum tamen ne nobis inſciis re ipſa id eveniat, dum rationi nimis fidimus, ipſam ut unicam ducem in ſapientia Natu- ræ inveſtiganda ſequimur. Sunt quidem argumenta, quibus perſuaſi rationem ad cælum uſque extollendam, & nescio quam perfectionem illi tribuendam credimus: ſed ipſa forte illa argumenta, ſummam ejus imperfectionem magis demonſtrant. Ab uno enim ad aliud probandum devenire, & caſu magis quam voluntate ſua eo delabi, ac tanto labore quærere, quæ nescimus, & ne ſic quidem invenire, non eſt perfectionis, ſed i- gnorantiæ & infirmitatis maximæ ſubſidium quidem, ſed & andicium.

§. 89. Id merito nos torqueat, quod explicare nescimus quid Jus ſit in origine ſua, qua id promulgatum dicimus per facta & opera DEI. Nam recte quidem dictum videri poteſt, volunta- tem DEI Jus facere; ſed deſcriptio illa profunditatem quidem originis indicat, qua id ex profunditate profectum ſcimus, non vero ut viſibile eſt factum, per creationem. Sic ſi id confidere- mus ut juſſum, conceptum haberemus imperii, cui repugnare non licet: quale vero id ſit, quod rebus creatis inhæret, nulla ra- tione nobis repræſentare poſſumus. Nam obſcurum eſt, quo- modo ſanctitas illa ſe rebus applicarit. Si quis illam cogni- tam haberet, factis carere poſſet. Sanctitatem vero ex factis cog- noſcere non obſcurum, ſed & fere ænigmaticum eſt. Quædam obvia ſcimus forte; ſed ad totum Jus plura requiruntur, quam ge- neralia quædam. Sunt & quædam in Natura, quæ imperfectionem quandam arguunt, quale eſt, vita hominum brevis, & ſimilia, quæ docent, ad alia etiam, quam mera facta reſpiciendum eſſe. Ap- paret

An ſatis ſciamus, quid Jus ſit.

paret enim ibi Naturam quædam non perfecisse, sed perficientem
da restare &c.

CAP. V.

De principio & arte Juris.

§. I.

*Principium
Juris in ob-
scuro positum
esse.*

DE Principio Juris agere, non supervacuum labor existimandus est. Fieri enim posset, ut ars Juris ibi lateret, tanquam in loco abscondito, ubi quis eam non facile quærit, & licet quæreret, non tamen facile invenerit. Radices ejus nescio an rerum Natura non ita absconderit, ut eas eruere difficilius sit, quam aurum e terræ visceribus educere. Probant id scripta eorum, qui de Principio juris Naturæ ex professo egerunt, nihilque aliud forte consecuti sunt, quam ut majus illius desiderium iis relinquerent, qui solidam rerum scientiam desiderant: alii vero eam tanquam inanem contemnerent. Mirum id videri non debet, quia artem per artem quærendo id solum effecerunt, ut multis visa sit, vel nulla, vel inutilis, adeoque contemnenda.

*Ars Juris res
magni pretii
videtur.*

§. 2. Si tamen daretur talis quædam Ars, idem quodammodo de ea posset affirmari, quod CHRISTUS alia occasione dixit, eam similem esse margaritæ pretiosissimæ, quam qui invenit, omnia vendere necesse habet. Videtur enim centrum esse omnis justitiae, boni & æqui, ex quo radii extenduntur ad peripheriam circuli universæ Philosophiæ moralis: fons item lpidissimus, in quo bonum & æquum multo clarius cernas, quam in ulla lege scripta. Ipsum enim justum, ipsum bonum & æquum, quod per se tale est, obscurari videtur, quando ad actus humanos producit, & lege comprehenditur humana: Quemadmodum rivuli, quo longius a fonte recedunt, eo plus contrahere solent obscuritatis a terra, quam transeunt.

*Sunt qui jus in
artem redigi
posse negant.*

§. 3. Sunt vero qui Jus Civile in artem redigi non posse judicant (1.) quia methodus sit habitus præceptorum universali-
um

um, Jurisprudentia vero sit habitus rerum particularium: singularia autem esse infinita, infinitorum vero nullam esse rationem, nullam Disciplinam, nec methodum. (2.) Quia jus non Natura, sed sola opinionē consistat: cum quilibet populus suo quisque jure utatur; quod vero unum & constans non est, sed variabile & diversum aut contrarium, id ordine doceri non potest. (3.) quia nec a veteribus, nec a nostris JCrīs jus sit elaboratum. (4.) Quod Jus Civile definitione & divisione explicari nequeat, cum, Ulpiano teste, omnis definitio in Jure periculosa sit. Definitiones etiam esse proprias substantiarum, Jus Civile autem tantum contemplati accidentia.

§. 4. Alii contra Jus Civile legitimo ordine & methodo conscribi & doceri posse putant, moti auctoritate *Ciceronis* *sunt qui affirmant.* *Lib. I. d. Orat.*, quod omnium disciplinarum & scientiarum, quæ Jurisprudentia longe inferiores sunt aut pares, etiam mechanicarum artium sit quædam ars, ipsæque, cum antea dispersæ essent, a sapientibus conglutinatae & certa methodo colligatae sint. Omnium porro artium rationem a duobus pendere, *sine* scilicet & materia: ex horum resolutione omnis artis partes inveniri & capita: Jurisprudentiam vero habere proprium finem propriamque materiam. Quod hæc resolvi possint, ostendisse Imperatorem methodo resolutiva & definitiva, qua usus sit: posse itaque eam & methodo compositiva doceri. Nihil esse in Jure Civili, quod non ad præcepta universalialia redigi & ratione aliqua construngi possit. Possit eandem quoque causas rerum ostendere, & cur unum quodque & quale sit, aperire. Jurisprudentiam ergo esse artem, quia principium artis causæ inventio sit. Et tandem, cum jus cognosci possit, etiam artem ejus esse, quia nihil cognosci possit sine via & ordine: adesse quoque instrumenta cognoscendi, cum definitionibus, & divisionibus partes & species rerum artificiose investigentur passim, & saltem civiliter aut probabiliter demonstrantur.

§. 5. His argumentis & aliis forte in utramque partem probabiliter de Jure Romani arte disputatur. Utra vero pars in *consistit in re- illō jure vincet, illa obtinebit etiam in jure Naturæ. Soluzione finis.*

§. 3. *ad hunc finem*

*Et materia,
ca nihil vide-
tur notius.*

nima illa sibi porrigunt opem, ut ratio diverſitatis nulla adpareat. Quomodo ars illa conſtitui debeat, an ſatis expeditum ſit, ipſe judicabis. Si ea collocanda eſt in apta reſolutione finis aut materiz in ſua genera & ſpecies, videri poſſet, de arte non admodum laborandum, nec curioſa indagacione opus eſſe, quia ſatis aperte illa traditur ab Imperatore in Inſtitutionibus, adeo ut tyronibus etiam explicetur. Neque enim morari nos debent exigui momenti dubia, quæ circa unum vel alterum membrum poſſent moveri: cum ſufficere videatur generalem partium diſtribucionem accuratam eſſe & legitimè methodo convenire, eamque ſatis confirmet diuturnus uſus, quo ſatis commode Jus Civile de ordine doceri & ab aliis perdisci conſtat.

*Sin minus, alia
debet o-
ſtendi vel ne-
gari aliquam
dari.*

§. 6. Hac vero arte juris ab Imperatore ita conſtituta, ſi quis exiſtimet non ceſſare tamen ea de cauſa quærelas eruditorum de obſcuritate, incertitudine & difficultate juris de opinionum varietate & contrarietate, eamque vitio artis contingere, quam claram, perſpicuam & certam eſſe oportet, uti omnes reliquas ſcientias, quarum demonſtratio certa eſt, & methodus accurata; ei vel alia ars juris, & diverſa ab ea quam illi indicarunt, indaganda, vel illorum opinioni accedendum erit, qui artem juris dari negant.

*Probabile eſt
artem Juris
dari*

§. 7. Verum qui hanc ſententiam defendendam ſuſcipit illi magnum onus non pauca dubia reſolvendi incumbet, ut ejuſprobabilitatem removeat. Nam ut alia taceam, nulla videtur dari ratio, obquam ſolè Jurisprudentiæ inter tot alias artes liberales & illiberales, artem abjudicemus. Ut enim nihil eſt a DEO ſine certo ordine, modo & ſine aut factum aut conſtitutum, ita & nulla eſt plane hominis facultas; ne minima quidem, aut viliffima, quæ non ad certas leges, certa que principia redigi poſſit, ſecundum quæ ſi homo agat, id, quod intendit, rectè perficiat, pro modo nempe infirmitatis & imperfectionis humanæ. Exempla ſumi poterunt a quibuſcunque actionibus noſtris, & rebus etiam extra nos poſitis omnibus. Ad idam & hoc ex multis; ſi minima quedam pars artis alicujus fundamentum offendit; eamque admittit, quod negari nequit, certum videtur, totum Jus illam admiſſuram eſſe.

§. 8.

§. 8. Maximum igitur operæ pretium eum facturum crediderim, qui in hac arte inveniendâ laborem suum collocaret, præsertim cum Scævola apud Ciceronem nullius sibi artis faciliorem cognitionem videri dixerit. Ingens quoque lucrum hic se offert, quod pleraque difficilia & abstrusa sic detegi atque enodari, origo omnis juris ostendi, multa incognita in lucem produci, & vera atque nativa facies jurisprudentiæ depingi, fons omnium demonstrationum indicari, & mare quoddam sapientiæ ac scientiæ æqui & boni sic detegi posse spes sit.

§. 9. De principii quidem existentia dubitare non debent illi, qui Jus natura notum esse credunt. Hoc enim nescio an possit esse notum, nisi principium simul notum sit; quia nihil sine eo in jure concludi potest, cum omnia exinde demonstranda esse dicantur. Interim tamen, quia circa principium illud maximus est dissensus, probabili saltem certitudine certus esse debes, dari principium aliquod. Probabile autem id ea de causa videtur, quia de singularum rerum aut factorum justitia, æquitate & bonitate judicamus. Cum ergo singula de justitia aliqua participare dicamus, consequens videtur, esse quid justum & æquum, a quo omnia talia appellantur. Habent enim omnia & singula justa aliquid commune, quod est justum & Jus ipsum per se tale. Hoc igitur principii loco omnino tenendum videtur, quia omnibus inest, ut dictum, omnia etiam, quæ attingit, qualitate justæ afficit, uti a colore albo omnia efficiuntur alba. Quod si justum merum ens rationis videtur, nec principium existere videbitur, nec habebimus nisi justa particularia: vel si nihilominus aliquod principium datur, ludimus voce principii. Nam si verum est dicendum, vox illa satis obscura & dubia est, si ad Jus adplicetur. Quamvis enim id, ex quo omnia rite demonstrari possunt, principium esse statuas, tamen etiam hoc merum ens rationis existimandum est, quamdiu non profertur aliquid, quod in universi juris demonstratione non solum omnem paginam, sed & omnem lineam faciat.

§. 10. Ex rebus creatis quædam habent initium quoddam principium.

Aliæ quoque res create habent principium.

dam, ut numerus, linea, harmonia. An idem de jure dici possit, solícite videndum est. Si eadem ratione se habent invisibilia, & quæ solo animo comprehenduntur, idem affirmandum esset. Sed quæ probatio hujus rei dari potest? Num reliquæ scientiæ tale principium habeant, vel eo indigeant, me fugit. Si non habent, videndum est, an nos agitet supervacua curiositas: sin habent, probabile etiam est, etiam Jus principium aliquod habere,

*Principium
est universale
& simplicissimum.*

§. 11. Si ex principio omnia demonstranda sunt, sua natura id universale, omnisque veritatis Juris centrata esse oportet. Idem simplicissimum & ad omnia aptum esse debet, ut ad omnia & singula adhiberi possit; tanquam mensura & regula quædam. Est enim mensura Juris & æqui. Idem etiam subtilissimum sit oportet propter ipsam scilicet simplicitatem. Nam summe simplicia, sunt & subtilissima: quod maxime mirandum. Non magis autem in oculos, vel sensum communem incurret, quam si principium quæras quatuor Elementorum Aristotelis. Ita etiam comparatum esse debet, ut omnis rigoris & æquitatis varietatem admittat, ac suu suo comprehendat. Alias enim omnia ex illo judicari non possent; adeoque debet esse universum & singula: quod quomodo contingat diu difficile est.

Si principium est, datur & finis juris.

§. 12. Si principium datur Juris, datur quoque finis Juris. Quare & hic cognoscendus erit. Quod enim alicubi incipit, alicubi etiam desinit. Neutrum sine altero intelligitur. De hoc igitur nos quoque solícitos esse decet. Quid autem, si totum Jus se haberet ut circulus, in quo nihil prius, nihil posterius, nihil supremum, nihil infimum? Unde tum cogitationum nostrarum exordium sumeremus? An a centro? Id prius quærendum esset, & demonstrandum quæ via a centro ad peripheriam pateat. Fieri etiam forte potest, ut principium cum fine sit idem: quod & alibi observare licet.

An dentur nota iusti & in iusti.

§. 13. Omnia DEI opera habent signa ipsis impressa, quibus ab aliis dignosci & natura eorum intelligi potest. Igitur signa iusti & iniusti, atque ipsius etiam principii Te nosse oportet.

portet, ut si forte in transitu occurrat, manum illi injicere queas nec aliud arripias, quod principium non est. Idem enim Tibi eveniret, quod illis accidit, qui in tenebris aurum quærunt, quod enim arripiunt, aurum non est, & quod in manus venit, dimittunt nescii. Unde vero probabitur hoc vel illud esse principium? Ex effectu forte, si omnia ex eo deduci possint. Concedam, si ita velis. Habebit vero notas aliquas & signa, ex quibus a priori possit demonstrari. At tum cavendum est, ne in notis illis statuendis erres. Quod si principii demonstratio aliunde petenda sit, innumeræ hic difficultates se offerunt, quas referre piger.

§. 14. Si principium habes; vel unum, vel plura, id *Sciendum*, quoque tam ad ejus demonstrationem, quam etiam ejus *quomodo* usum pertinere videtur, ut scias, an & quomodo ab uno aliquo *principio juris* ad reliqua Natura procedat, an ordine, an sine ordine: an *progre-* quodlibet eorum progeneret alia plura, an unum: & hæc *endum sit ad* sus an æqualis sint fecunditatis, an inæqualis; vel an uni aut *reliqua*. tribus omnia evidentè insint sine distinctione.

§. 15. Si principium aliquod Juris datur, etiam artem Juris *Si principium* dari dicendum forte est. Ita enim in reliquis scientiis usu *datur, datur* nit, ut arte comprehendi possint, quæ principium quoddam arti *& Ars Juris* perficiendæ sufficiens habent. Sic in Arithmetica incipimus ab unitate, & progredimur ad multitudinem. Ipsa etiam Natura ab initio aliquo procedit usque ad finem operis. Ex semine producit arborem, & si verum est, quod aliqui ex antiquis Philosophis crediderunt, aqua omnium rerum creatarum initium fuit. Eadem Natura a puncto producit lineas & circulos. Sed ibi principiis illis, semini scilicet, & aquæ, omnia includit, quæ ex illis generari & produci possunt. Videndum ergo an idem fecerit in principio Juris, videlicet, ut omnia illi insint, quæ ad jus pertinent: an vero jus potius oriatur ex multiplicatione principii, uti fit multiplicatione unitatis & punctorum, ex quibus numeri oriuntur & lineæ, atque circuli, sola productione & extensione unitatis & puncti.

§. 16. Cogitandum ergo an separari possit ars juris & prin- *Non videtur*
L cipi-

*illa separari
posse.*

cipium ejus : an ars possit inveniri sine principio, & principium sine arte. Si neutrum sine altero intelligi potest, supervacuum est labor principium querentis, nisi simul de arte sit sollicitus. Principium certe arti non debet esse contrarium. Quare si de alterutro solum cogitemus, non constabit, an principium arti conveniat, an non; quod eo magis necessarium videtur, quia ars imitatur naturam, eamque exprimit atque exhaurit. Principium ergo attingat necesse est. Sive enim jus omne uno aliquo puncto continetur, idque principii locum obtinet, id certe notum esse debet, ut constet quomodo ex una re tam varia juris propullulent axiomata: sive per solam multiplicationem principii jus oriri dicamus, idem dicendum est. Sciendum enim quomodo ex sola multiplicatione idem mutetur, adeo ut plane diversum deinde videatur. Neque etiam notitia principii carere tum poteris, vel ideo, quia sine eo multiplicare non potes, quemadmodum nec sine unitate numerare.

*Per principium
Ars stabilis
& vicissim.*

§. 17. Videtur igitur posset, cognitione principii artem stabiliri & vicissim, neque meliori via aliquem procedere ad solidam Juris Naturæ cognitionem, quam si a principio progrediantur ad totam artem, & secundum artem de singulis deinde casibus judicet. Sic enim fiet, ut nihil intactum relinquat, quod Juris rationem habet. Id omne ars illa debet eruere & in apertum producere. Ars vero illa una est, non multiplex, quemadmodum una est veritas rerum. Et sic quoque una est via, quæ nos ad artis cognitionem ducit. Quare cum diversa admodum sint principia, diversas etiam artes principii accomodatas existere ponendum videtur: ex quibus quæ vera sit, quæ falsa & vana, multo cum judicio, inquirendum. Est enim & simulata, quædam Philosophia, teste Jcto in *lib. 1. §. 1. ff. de Just. & Jur.* Videndum etiam, an omnes participent aliquid de veritate, atque ita ex omnibus una quædam & perfecta ars, tanquam ex centonibus consui possit, uti Justinianus Imperator ex scriptis veterum Jctorum systema Juris Civilis confarcinavit: vel si aliud quid adhuc supersit, quod ultimi subsidii loco afferri possit. Temeritati

meritati hic nullus locus: omnia expeditam debent rationem habere, ut numeri.

§. 18. Quamvis autem de principio certus sis, merito tamen dubitaverim, an statim artem ipsam possideas. Potes enim principio abuti, quod experientia probat. Nihil enim vetat, quamvis societatem admittas, & DEUM Legislatorem statuas, quin Polygamiam v. gr. concubinatum, divortia, stupra permitta, si pater filiam uxorem ducat, naturæ non repugnare, neminem obligari ad virtutes, & alia quæ ne fari quidem debemus, licita affirmes. Hæc ipsa vero iisdem principiis retentis alius Jure Naturæ prohibita esse opinabitur. Ars autem non producit ex proprio sinu contradictiones. Matheſis nullibi probat, tres angulos trianguli esse inæquales duobus rectis. Igitur, quamvis principium habeas, artem tamen ipsam id circo non possidebis.

Qui Principium habet, artem forte non possidet.

§. 19. Si verum est quod dixi, vide quibus instrumentis aut mediis instructus quærere velis aut artem, aut principium ejus: an quæsiturus sis artem per principium, an principium per artem? an ambo, alio aliquo medio instructus? Id enim scire necesse est, an ipsa ars, seu scientia, suppeditet omnia adminicula & necessaria subsidia, an vero illa aliunde petenda sint? Instrumenta enim artis prius paranda sunt, antequam ad artem venias. Ad manus esse debent, ut ubi opus est, illis utaris, vel saltem uti discas. Principium quidem ad artem percipiendum nihil juvare videtur, si illis, quæ modo dixi, & propriæ experientiæ fides habenda. Interim tamen veteres non sine ratione judicarunt, in cujusque rei aut operis principio plus quam dimidium facti collocatum esse. Et si principio invento observare possimus, quo Natura ab illo principio pergat, videtur utique dicendum ad artem nos perventuros, si Naturam ducem sequamur. Ars enim nihil aliud agit, quam ut Naturam imitetur, ejusque vias & gradus, quibus opus suum absolvit, observet.

Quibus mediis Ars aut principium quærat.

§. 20. Videndum ergo an jus per se ipsum & proprio iudicio sese prodat, una cum principio, vel an alia arte opus sit: tum vero indagandum est, quæ ars ancilletur Jurisprudentiæ.

Natura se ipsam prodit passim.

Solet alibi Natura summam simplicitatem, qua in operibus suis utitur, non celare. Si enim absconderet eam, nihil posset intelligi. Solet etiam Natura principia, secundum quæ agit, in ipso opere, si totum inspiciatur, & in singulis, quæ eo pertinent, pandere sapientibus & prudentibus, ut non necesse sit aliunde quid afferre subsidii. Advertendum igitur erit, an in ipso opere lateat ars omnis, ut Jus sit ipsa ars. Potest fieri, si principium fœcnderetur, & in modum producat, ut producat jus omne ipsamque artem. Natura enim sine summa arte & certissimis atque perpetuis regulis nihil producit.

*An quid prius
aut posterius
sit in Jure.*

§. 21. Nescio an hic quid prius, & posterius jure existimandum sit. Natura omnia simul & semel contemplationi nostræ exposuit. Nec aliter potuit, quam ut dum faceret primum, faceret etiam ultimum. Si quid priore, & aliud postremo loco cognoscendum est, id magis infirmitati & imbecillitati ingenii humani tribuendum, quam Naturæ statui. Oculi certe nostri ultra quadrantem circuli nihil recte comprehendunt acie sua. Unde fit, ut secundum artem etiam nihil ultra depingi possit.

*An ex uno
principio omnia demon-
strari possint.*

§. 22. An possibile sit ex uno principio omnia demonstrare, ego non asseram. Demonstratio in Jure non solum hoc præstat, ut videamus, quod Jus sit, sed & cur sit. Imo non potest intelligi, quod sit Jus, nisi simul pateat, cur sit. Id vero efficitur demonstrationibus apodicticis, quæ rem ostendunt, ut dixit, e manu Naturæ. Hæc sine ratione & modo nihil facit. Ratio ergo demonstranda est. Quare si quid ex principio demonstrandum, ipsum principium declarare eam debet. Nam principium non solum efficit, ut propositio aliqua jus sit, illique naturam juris inducit, sed & quo modo, qua ratione jus sit, probat. Ostendit nimirum propositionem aliquam esse cognatam illi, quod perpetuo æquum, justum & bonum est, atque ita jus esse. Sic propositionem illam, homines non esse temere damno afficiendos, probati immediate ratio societatis, si quid sit societas intelligatur: non autem satis exinde probatur, quia DEUS voluit. Id enim obvium quidem, attamen obscurius est, donec rationem, cur DEUS id velit, & quomodo voluntatem declaravit, indicaveris. Pari modo

modo quærenti, cur conditiones in Jure Romano retrahantur, minus recte responderes, quia Legislatores id voluit. Si enim rationem habuit, ob quam id voluerit, illa tradenda est. Voluntatem enim ejus principium esse Juris Civilis, satis constat.

§. 23. Quare ut ad id redeam, quod dixi, dubium esse an ex uno principio omnia demonstrari possint, id quoque rationi & viæ Naturæ plane contrariari videtur. Aliud est originem rei indicare naturaliter, aliud ostendere, quomodo singulæ res ab uno oriuntur. Licet totum jus ab uno puncto ut ita dicam, incipiat, non demonstrantur tamen singula ejus membra ex eodem loco. Dubito an Natura ullibi tantum compendium prodiderit; non videtur id cum rerum, quæ sunt, conditioni ullo modo convenire. Si, quid demonstratio sit, recte intelligis, probabile forte id tibi videbitur. Poterunt etiam ad id probandum argumenta ex quibusvis rebus creatis desumi.

*An Natura id
conveniat.*

§. 24. Neque etiam necesse est, ut ex uno omnia demonstrantur perfectioni & pulchritudini juris nihil derogat, si multa habeamus principia. Certissimum est, dari quædam, quæ rationem veri cujusdam principii habent, ex quibus tamen non omnia demonstrari possunt: dari etiam alia ex quibus plus possit demonstrari, quam opus sit.

*Non est neces-
se, ut ex uno
omnia demon-
strentur.*

§. 25. Quot igitur principia ponenda sint, merito quæras. Si ab unitate discesseris, rationem numeri indicare difficile est, & fere impossibile, donec scias, quo numero, Natura in producendo jure usa sit, & quod magis est, an certum aliquem numerum præ oculis habuerit. Nihil temere hic ante mysteria juris omnia percepta ego quidem decernerem. Non perinde est, quem numerum arripias. Omnia certo consilio natura producit. Si aliquem numerum Tibi statuere lubet, addendæ sunt sufficientes rationes, quibus adparet nec plura, nec pauciora principia dari.

*Quot sint
principia?*

§. 26. An ergo duo sufficient, an tria Tui judicii erit. Sunt qui duo statuunt, sunt & qui tria. Eum, qui veritati maxime convenit, numerum elige. An quis numerum principiorum ultra ternarium extenderit, ignoro. Est alias ille nu-

*An duo an
tria, an plura?*

merus facer. Nam & DEUM dixit Poeta impari illo numero gaudere. In Zoroastris oraculis de Triade multa legis & alibi &c. Numerum septenarium multis extulerunt Veteres, eumque sterilem, seu virginem dixerunt, qui alium non pareat, nec ab alio generetur. Natura eo sæpius utitur. Septem sunt plauetz, septem toni in Musica etc. Quid ergo, si septem possent inveniri principia Juris? Pythagoræ certe judicio prævalere deberet Tetractys, id est, numerus quaternarius.

Non sufficiunt hic obvia quedam præcepta,

§. 27. Quidquid sit, Principium Juris, de quo loquor, in obscuro situm esse, id unum fere persuadet; quod Natura omnium cæterarum rerum principia adeo absconderit, ut paucissimi, qui fuerunt, homines, illa detegere potuerint. Vix ergo credendum, illud adeo obvium esse, ut in transitu aliud agendo, quis id contrectare possit. Quare obvia quævis præcepta, quibus non satis connexionis inest, suspecta videri possunt, nec sapientiam Naturæ aut referre, aut modum ejus explere. Locus ubi duo vel tres rivuli concurrunt & junguntur, non est mare. Arboris principium est semen, non folia aut fructus, vel rami. Recte Jcti domum a materia ejus distinguunt. Una planta verb. gr. vel tres non possunt pro principio haberi reliquarum omnium. Harum tamen facilius quis ostenderit principium aliquod commune, quam Juris. In Jure enim diversorum generum natura combinanda foret.

An numerus principiorum possit colligi ex objectis actionum humanarum.

§. 28. Diligenter porro perpende, an ex consideratione objectorum, circa quæ actiones hominis versantur, & ex illorum collatione possis numerum principiorum definire, & ipsa quoque principia determinare. Nam si hæc ratio vel demonstratio principiorum probatur, & inter DEUM & hominem pro principio ponitur, DEUM cole, hoc præceptum non erit principium, sed compendium illorum officiorum quæ ad DEUM spectant. Nam sub voce cultus comprehenduntur omnia, quæ DEO ab homine præstanda sunt. Nisi proprio Te judicio & perspicacia in vero inveniendo uti mallem, quam mea culpa præjudicio aliquo imbui, dicerem, objectorum diversitatem non impedire, quominus unum sit principium

cipium: fieri enim posset, ut plura principia sic inventa in unum coincident. Multo vero facilius eveniret, ut sic non tria, sed plura oriantur principia, quorum neutrum tamen pro vero habendum sit. Varia illa principia, etsi a se invicem propter diversitatem objectorum, circa quæ officium aliquod observandum inculcant, admodum discrepent, in eo tamen conveniunt, quod Jus constituent, nec unum magis Jus efficiat, quam alterum. Diversitas ergo objectorum, juris naturam non mutat, sed faciem solum externam, aliisque verborum involucribus unum verum, bonum & justum tegit. Nam species v. gr. per individuorum varietatem & dissimilitudinem aliquam non mutatur. Unde fit, ut ejusmodi propositiones a verorum principiorum indole animum plane seducant. Et quamvis ob evidentiam, dignitatem & usum, quem in vita civili habent maximum, commendanda quidem sint id tamen non præstant in Theoria juris universali, quod putant illi, qui iis delectantur. Aliud plane videtur esse systema ejusmodi præceptorum: in quo talia præcepta licet forte minus accurate & obiter solum indicari possunt; aliud vero Theoria principiorum juris vere talium, &c. &c.

§. 29. Si Jus Naturæ definis, quod sit decretum DEI, *An tria sint* innotescens per rationem & obligans ad id, quod Naturæ hu- *principia?* manæ convenit, tum si rectam rationem putas esse medium promulgandi Jus Naturæ, vide an recte tria statuas juris principia, *DEUM colere, temperanter vivere & societatem servare.* Unum enim principium Tibi suffecerit, convenientia scilicet cum natura humana. Ab hac convenientia ad tria illa non procedis legitimo tramite, sed ad extrema delaberis, eaque pauca, quæ in oculos maxime incurruunt, insuper habitis multis convenientiæ humanæ præceptis: nec convenientiam illam, quæ fit & qualis sit, consideras.

§. 30. Hinc de vero juris principio quid pronunciare, *Periculosum* mihi semper visa fuit res plena periculi, si veritas cordi est. *est de princi-* Nisi id accuratissime ponatur, error per totum corpus manat, *pio quid sta-* & pessimos producit effectus ad opiniones hominum de jure in tuere.

gene-

genere & singulis casibus corrumpendos. Sic enim fit, ut quod ad medicinam animi constitutum est, degeneret in perniciem ejus perpetuam, & aberrationem a lege non solum faciliorem efficiat, sed & prætextu juris eam confirmet autoritate quadam legis. Quod in singulis juris materiis deprehendes, ubi defectus verorum principiorum passim Tibi occurrant. Principium verum sine dubio, si quod datur, est lapidis Lydii loco, secundum quod constituenda est juris ratio. Illud nos aberrare non patitur a fine omnium rerum: continet judicium, ne evagetur a via veritatis & æquitatis ac justitiæ: imo semen est juris omnium foecundissimum.

*Cujus rei &
alia causa af-
fertur.*

§. 31. Ex hac etiam causa difficile videtur, principium ali- quod statuere: quia si quævis definitio Juris facile subverti potest, id multo facilius subverti posse credendum est. Neque enim pauca sunt, quæ illi contrariantur, Etenim obstat rationis nostræ imbecillitas, quæ tanta est, ut nesciverim, ut possit, aut debeat omnem sapientiam divinam, quæ ad Jus pertinet, uni principio includere, & summam ejus sibi constituere, quæ virtute sua complectatur juris (si casuum immensam varietatem spectes) latissimi & infiniti totam molem. Nam si pauca solum præcepta aut decreta eo referre satagas, non majorem illa utilitatem habebunt, quam cum eaut vulgaria solum præcepta intuebare. Æque etiam illa intelliguntur sine principio, ac cum principio. Majora commoda in universo jure præstare debet principium, si quod datur, quam ut pauca solum eo referri possint decreta vel præcepta. Magis est, ut principium videatur anima quædam, quæ tota inest toti corpori & singulis ejus partibus: non autem propria est paucorum præceptorum. Principium sine dubio est jus adeoque vicissim, ubicunque aliquid juris ponitur, ibi principium poni necesse est,

An principium sit alicujus utilitatis.

§. 32. Atque hæc quidem, quæ obiter & sparsim de principio tradidimus, ex idea, quam de principio habemus, profecta sunt. Verum an tale quiddam revera detur, vel sit merum, ens rationis (nihil enim adfirmo) Ipse videbis. Obstant enim ut dicere cœpi, multa, & porro etiam hoc, quod nullius videatur
usus

usus, nullumque inde evenire bonum etiamsi aliquod exstaret. Neque enim id intelligi aut reperiri potest, nisi universum jus cognitum & ante oculos collocatum habeamus. Ex toto enim jure aliquid colligi debet, cui omnia & singula subsint, & a quo regantur. Si vero jus ante principium notum fieri potest, nulli bono principium comparatur, ubi omnia jam ut nota & certa supponuntur. Nihil igitur juvabit ad jus inveniendum. Nihil etiam faciet ad demonstrationem eius, quia jam demonstratum est. Nisi enim demonstratum sit, jus non erit.

§. 33. Porro, invento licet principio videndum est, an quis non possit in jure errare. Probabile autem est, illud omnes errores non tollere. Ea quippe est humanæ rationis conditio, ut ab omnibus infirmitatibus nulla arte liberari possit. Errabimus ergo, & in varias easque contrarias opiniones discedemus, quamvis idem principium habeamus, quod experientia etiam probat. Cum etiam in principio, totum jus, ut oculis cerni possit, contineri nequeat, ex obscuris ejus latebris nova inventione, interdum etiam adplicatione erui debet. At in hac inventione & adplicatione errare possumus. Principium ergo non sufficit, sed nova ars novaque principia accedere debent, quæ nos doceant invento principio recte uti. Sic autem eadem difficultates & querelæ redeunt, & res cum principio redditur difficilior, quam sine principio: maxime cum certum videatur, quod diximus, sine perfecta juris cognitione, nihil de principio decerni posse. Æque igitur difficile est principio recte uti, quam illud invenire.

Invento principio an quis in jure errare possit?

§. 34. Accedit, quod experientia docemur, vix satis intelligi principia & propositiones simplicissimas, quæ in omnium ore sunt, etsi pro principiis habeantur a doctis. Si illæ ne quidem intelliguntur, quem usum præstare poterunt? qui non hiac propagabuntur errores per universum Jus? certe gravissimi. Videmus ex principio sæpe aliquo propositiones deduci e diametro illi oppositas, illudque oppugnantes. Nihil autem æque rationi adversatur, ac innumeras falsitates ex veritate quadam universali elicere.

Vix intelligi propositiones simplicissimas.

M

§. 35.

Principium omnes res divinas & humanas comprehendere debere, alioquin multa carebunt principia.

§. 35. Cum Jurisprudentia sit rerum divinarum & humanarum scientia, hæc tota, si principium inane non est, illo comprehendendi debet. Jam autem si omnem rerum divinarum & humanarum scientiam uni propositioni includere velis, metuentum est, ne frustra id tentes. Quid enim si non possit totam unam propositio complecti? Quis mare universum urna comprehenderet? Si totam scientiam non desideras uni propositioni inesse, non solum frustra laboras de principio, quia non habebis verum principium, sed & multa quoque erunt, quæ principio carebunt. Unde vero illa, si sine principio existunt? an a casu pendebunt? Ergo vel aliud principium querendum, quod cum altero illo nihil commune habeat, vel absurdum illud admittendum, jura quædam dari, quæ nullum ortum aut initium habeant,

Et errabis in Jure.

§. 36. Illud etiam eveniet, si totam Juris scientiam non comprehendas uno principio, ut in singulis casibus vere & perfecte jus statuere non possis. Partem enim juris ignoras, illamque in casu proposito negligis, atque falso de Jure pronuncias. E. gr. si quid putes ex societate decidendum esse, ratio vero societatis non sola sit attendenda, sed aliud ad sit quod societate sit potius, quod magis sit attendendum, quod contrariam decisionem suadeat, errabis sine dubio, si solam societatis custodiam ibi observare velis. Qui recte de jure pronunciate audet, illi totum Jus inspiciendum est, non pars ejus. Neque enim in lege vel unum jota aut punctum prætermitti aut deficere debet: uti in harmonia cui nihil debet admisceri, quod dissonet, ne minimum quidem: id enim aures offendit. Nec sufficit speciem ex parte saltem recte decisam esse, nec repugnare uni legum ordini. Debet enim cum omnibus concordare.

An Principium Juris superet forte caput humanum?

§. 37. Nec satis liquet, an mentis nostræ facultatem non superet, tantum in se suscipere laboris, omnemque divinam sapientiam in unam summam contrahere. Proxime ad DEUM ascendendum nobis esset, ut videremus, quæ sit rerum illarum apud DEUM conditio, & quomodo inde processerint. Visibilia quæ sunt, non semper eodem modo se habent. Ex his vero

ro inve-

ro inveniendum est id, quod perpetuo & semper tale est, nec unquam mutatur, verum nempe istud justum, bonum & æquum. Hoc veri principii loco esse potest. Quæ autem ratio sit ex visibilibus invisibile quid & perpetuum indagandi, qua via ad istud perveniatur, quibus libris traditum sit, si mecum ignoras, ante omnia, ubi disci possit, investigandum est. Eo certe carere non poteris. Mens enim nostra convertenda est, iudicio etiam Gentilium, ad id quod vere est, non ad id, quod oritur & interit. Nam quando ad hoc respicit, in multiplices susque deque fertur opiniones, & hæcenus intelligentia caret.

§. 38. Dicat aliquis, tam longe jus non esse repetendum. Verum id refellitur ex dictis. Si quidlibet, quod nobis in mentem venit, pro jure habendum, non opus est, ut altissimas Juris radices investigemus. Si vero perfectam Juris cognitionem, quæ revera, & non ex opinione hominum talis sit, desideramus, ad id, quod vere est, tanquam ad principium omnis Juris, evolandum est. Nulla ratio aut demonstratio juris vere stringit, nisi ultima, ultra quam nihil est, de quo quæri amplius possit: intermedix non sunt nisi imperfectæ, quia nova opus habent demonstratione. Nec sunt, nisi propter aliud, & per aliud. ... Per se igitur nihil valent, nisi propter illud, ob quod & per quod sunt ultimo. Nisi prius non esset, nec posterius daretur neutrum sine altero intelligi potest. Omnia ergo comprehendenda sunt, nec quidquam omittendum. Id autem fieri nequit, nisi ascendas ad initia rerum.

§. 39. Id quoque menti observare necesse est, Te Jus Naturæ investigare. Nisi enim eo claustra Naturæ referantur, a scopo deficiis & frustra laboras. Si, ut dixi, propositum Tibi est nubem quamlibet pro Junone amplecti, potes omnibus hisce tricis liberari. Si eo contentus es, ut quævis opiniones vulgi; superficialia & arbitraria aliqua methodo proponat, poteris quodvis Systema sorte vel casu arripere, vel aliud Tibi pro tuo gustu formare. Sed id non est naturam juris nosse. Sic credere Tibi facile est, animalia esse mera automata, nec quid aliud. Sic persuadebis etiam aliis, plantas crescere motu particularum nescio

*An Jus aut
Principium e-
jus tam alte
sit repeten-
dum?*

*In Jure Na-
turæ arcana
ejus debent e-
rui.*

quarum. Magna vero quaestio est, an in hoc solo totum Naturæ artificium consistat,

An principium Juris sit comprehensibile & explicabile?

§. 40. Quare, si porro objicias, sic fieri, ut Juris principium sit incomprehensibile & inexplicabile, quia mens nostra non audeat tantum iter ad invisibilia ingredi; ego quidem id in medio relinquam. Rem satis arduam & difficilem esse non nego, quamvis in Jure definitionem. Nam conceptus nostri atque ideæ omnes sunt finitæ, multum habent de rebus corporeis, idque retinent, licet quis eas velit quam maxime a corpore deducere. Verbis quoque nostris vix accurate satis exprimere possumus particularia & mutabilia. Quæ spes est de veritatibus omnibus universalibus & particularibus uni principio includendis? Verum etiam hic sciendum est, si ad veram non fucaram eruditionem ars nostra ducit, quid sciri possit, & quid non: ne ad impossibilia adspires; hæc nova est quaestio.

Gentiles ad verum bonum consequendum nos hortantur.

§. 41. Tentandum ergo ut videas, quo, si recta via incessetis, pervenire queas: quo non poteris, ibi subsistes. Circumspice autem, ubi sis. In quolibet loco edito plura vides, quam in planitie, licet plus videas in montis altissimi cacumine. Gentiles certe viam vidisse credibile est, quæ quis ad ea, quæ vere existunt, pervenire possit. Alas enim animæ tribuerunt, quibus in altum efferentur ad ea, quæ modo indicavi. Socratem non puto mentitum esse, aut vanis sermonibus eos delulisse, cum quibus illi res erat, dum a fallaciis Sophistarum fallam & simulatam artem profitentium, suisque discipulis omnem sapientiam pretio vendibilem exponentium, eos dehortatur, & ad veram sapientiam, atque verum bonum eos animum convertere jussit.

An tria principia præsentantur uno?

§. 42. Quod de uno principio dixi, id de tribus etiam dictum volo. Si quis putat se tribus posse efficere, quod uno non potest, quia vis unita sit fortior, & duo vincula fortius ligent, quam unum, per me quidem id licebit. An autem hac via ad veram principiorum naturam intelligendam sit perventurus, & principia illa cum usum sint præstitura, qui alicujus præstii & expectatione nostra dignus sit, in fine videbis cum sum-

nia

ma subducta de soliditate & fundamentis totius disciplinæ statues,

CAP. VI.

De principiis quibusdam Juris Naturæ in Specie.

§. I.

DE Principiis Juris Naturæ speciatim agere, utilissimum quidem videtur, quia certitudo totius disciplinæ multis tenebris involutæ inde petenda est. Piget tamen fere ejus rei mentionem aliquam facere, cum vix spes sit afferri quid posse, quod viam monstrat, intertam varia de his principiis judicia ad veritatem perveniendi. Verendum etiam est, ne quo plura hac de re minus solida & vera effutiuntur, eo major huic rei, licet maxime necessariæ, concilietur confusio. Paucissima tamen in medium afferam, non ut litem discernam, sed, ne nihil de re tam controversa dicam, consuetudinem illam secutus, qua non solemus ea, quæ ab aliis in disciplina quadam proponi, & tractari solent, intacta relinquere. Tui vero arbitrii res erit ex tanta variarum opinionum ubertate, quam velis eligere.

Inutile fere est se de principiis in specie agere.

§. 2. Querimus principium Juris primum, unicum, verum & adæquatum, ex quo omnia Juris Naturæ præcepta per legitimam consequentiam necessario deducantur, uti conclusio ex præmissis. Si enim consequentiæ illius necessitas apparet, jus satis probatum credimus, adeo ut etiam constet, jus ita constituendum esse. Ad hoc jus inveniendum, perpende an opus sit, ut queramus vim aliquam, quæ omnes homines obligare possit seu principium obligationis & causam, quæ causa deinde sit adæquatum Juris Naturalis principium.

§. 3. Non necessarium videtur, ut a principio obligationis & causæ initium faciamus, eamque multis verbis sollicitè demon-

An ad principium intelligendum quid faciat vis illa, quæ omnis obligare possit?

quod negandum videtur.

M;

Arc-

stremus, Nam principium & causa obligationis inter omnes in confesso est. Nemo enim, nisi Atheus, negat, si Jus quoddam inter homines obtinere debeat, id a DEO esse. Adfirmat id Grotius, Pufendorfus & reliqui omnes, etiam Hobbesius, ut puto, & quis non? Hic igitur nullum dubium residet, adeo ut id ne dicere quidem opus sit; quia hæc res inter omnes, non dicam Christianos, sed etiam Gentiles in confesso est.

*Cur Juri Nat.
operam de-
mus?*

Contra Occipium.

§. 4. Multo igitur adparatu, multisque ambagibus id inculcare, non solum superfluum est, verum etiam, si ut probatum ponatur, illud considerandum, num ad principium Juris Naturæ intelligendum quæstio illa, de qua loquor, nos juvet. Obscurum enim est, an principium Juris Naturæ & principium obligationis sit unum idemque. Juri Naturæ ideo operam damus, ut fonte Juris iuvestigato in primis natalibus potius jus intueamur, indeque id petamus, quam ex turbidis humani juris lacunis. Probabile enim est, nos ibi jus, ut est, in pura Naturæ simplicitate inventuros. Hæc forte probabilis causa dari potest, propter quam etiam principium universi juris quærimus. Et quando de eo quæstionem instituimus, id agimus, ut propositionem aliquam inveniamus, ex qua tanquam ex fonte universali infinitatem totius juris per rivulos inde fluentem possumus deducere.

*Quid conse-
quamur in-
vento princi-
pio obligatio-
nis.*

§. 5. Invento igitur principio obligationis id consecuti sumus, sciamus ut esse quendam, qui nos obliget ad Jus aliquod observandum, & quis ille sit, & quod jure obligare possit. Hoc vero cognito, nescimus adhuc, quid sit id, ad quod nos obliget. Aliud certe videtur esse persona, quæ jubet; aliud vis illa & potestas, qua nos tenet constrictos ad faciendum quod jubet, aliud denique id, quod jubet. Priori cognito, reliqua nondum patent. Et principium prioris, non est principium secundi, nec tertii. De principio vero, quo tertium intelligatur, quærimus. id vero toto cælo differt a primo, maxime ideo, quia de modo, quo DEUS Jus illud promulgavit, & ubi id posuit, parum constat. Id quoque experientia probat. Vulgus enim persuasum est, DEUM habe-
re

re imperium in homines, eosque obligare, et si de Jure Naturæ nihil unquam audiverit, ne fando quidem. Quando igitur probas, ex jussu Creatoris omnis creaturas obligari: Creatorem esse omnipotentem: habere imperium in creaturam, quam potuit quacunq; lege creare: nihil certius esse, quam DEUM habere in hominum actiones imperium: posse cum hominum facultates restringere, & legibus coercere, nonne videbis Te multis phrasibus idem significantibus uti, nec aliud dicere, quam quod in ore vulgi est, DEUM habere imperium in homines?

§. 6. Et si quis accurate omnia perpendere velit, ille reperiet hoc pacto principium quidem obligationis proferri, sed nondum intelligi, quid illud sit. Intelligimus quidem, cui obligatio competat, DEO nempe, illumque vocamus principium, quia est autor omnium rerum: sed revera principium obligationis ipsius non exprimimus, quando DEUM nominamus. Fundamentum enim obligationis, quam hominibus imponit, ostendendum superest, de quo supra diximus. Fallimur ergo verbo *Principii* ambiguo. Nec putandum est, perinde esse, quomodo loquamur. Nam DEUS est principium obligationis diversa videntur, & non confundenda sunt.

Deus & principium obligationis sunt diversa.

§. 7. Illud quoque consideratione dignum est, quomodo id, quod ex principio illo per legitimam consequentiam deducitur Jus constituat. Voluntas DEI nescio an non multa alia comprehendat, quæ non sunt jus, nec esse possunt. Infinita sunt, quæ DEUS voluit. Ostendendum ergo, quomodo illa omnia Jus faciant. Et quamvis certum sit, quod omnia, quæ voluit, jus faciant. Veritas tamen illa ita demonstranda est, ut ea in singulis voluntatis operibus manifesto appareat. Nisi id fiat, inutile est scire, voluntatem DEI esse principium Juris. Quod si autem hoc potius modo loqui velimus: *illa demum jus esse, quæ DEUS, ut jus sint, voluit*, jam restringimus voluntatem DEI, atque ita illa simpliciter non erit indicium universale, sed cum distinctione: cujus distinctionis ratio & fundamentum simul ponendum est.

An omnia; quæ voluit, sint jus.

§. 8.

*Certum esse,
quod DEUS
auctor juris.*

§. 8. Quod igitur dicitur, in solo creatore principium esse leges hominibus dandi: nec summam potestatem, nec societatem humanam nec custodiam societatis per se facultatem habere obligandi homines, sed a creatore concessam: neque Magistratum leges obligare cives, nisi propter iustum & voluntatem Creatoris: hæc pietatem erga DEUM sapiunt, religioni conveniunt, & ab omnibus summa cum reverentia debent accipi, nemine ne uno quidem contradicente. Est enim summa veritas & initium atque extremum omnium rerum DEUS; nihilque certius, quam a DEO omnia esse, Neque ad nos a tenera ætate ignorare oportet; nec breviori via omnia dubia de principio illo amputare possumus, quam si dicamus DEUM esse principium juris, quia est primum & ultimum omnium rerum. Hæc asserendo errare impossibile est.

*An principi-
um aliquod sit
Deo subordi-
natum.*

§. 9. Cum autem hoc in confesso sit, non moleste ferendum est, si quis eo non contentus Jus ipsum videre desideret, uti illud a DEO jam constitutum est, ut ab hominibus oculis cerni & mente cognosci possit. Si hic certum aliquod, esset principium, secundum & DEO subordinatum, quod totum jus in summa exhiberet, id auro charius esset habendum omnique inquisitione & custodia dignum. Et si quis id a nobis exigeret, qui DEUM pro primo principio ponimus, non magis ei satisfaceremus, ac omnes illi, qui vel societatem, vel aliud principium sequuntur, quamvis decem modos cognoscendi voluntatem divinam fingamus. Non enim omnis dubitatio ita sublata, sed non parum aucta videtur.

*sufficit semel
dicere DEUM
esse auctorem
Juris.*

§. 10. Sæpius monendi sumus, nos artem profiteri, quam certis demonstrationibus niti asserimus. ejusque principium nos querere. Non satisfacimus autem officio nostro, si v. gr. non facienda esse ea, quibus societas destruitur, non ex principio societatis, sed ex voluntate Creatoris, qui societatem constituit, fluere dicamus. Nam vera & proxima demonstratio ejus rei quod sit & cur sit, consistit utique in societate, remota vero in DEO posita est, tanquam in extremo omnium rerum. De hac causa remota nemo querit, sed eam omnes ratione præditi supponunt

ponunt. Nec enim opus est DEI nomen singulis lineis repetere, cum sine abusu id fieri vix possit, sufficit semel vel iterum id dixisse, ut Grotius fecit. Omnes certe merito eum viderent, qui interrogatus cur pacta sint servanda, responderet quia DEUS voluit. Id enim non solet in quæstionem venire. De aliis quæritur demonstrationibus, quas ignorare potest etiam is, qui DEI nomen passim pro principio inculcat. Quare ut ex scriptoribus profanis DEUM juris autorem probemus, nulla est necessitas. Et si enim illi id verum non faterentur, nos tamen id non negaremus.

§. 11. Contra Societatem plura possunt afferri, quæ suadent eam pro vero & adæquato principio habendam non esse: an vero æqualis sint ponderis videndum. Primum igitur opponi potest, sententiam illorum, qui principium illud statuunt, convenire cum opinione Carneadis, putantis justitiam esse stultitiam, quia homo sibi noceat, dum justus esse cupit. Itaque cum utilitas societatis, sicut pro principio omnis juris habeatur hic unice spectanda sit, manifestum videri poterat, patronos hujus principii re ipsa cum Carneadis & Hobbesii quoque sententia convenire.

Principium societatis videtur convenire cum Carneadis & Hobbesii sententia.

§. 12. At dicendum potius videtur, sententiam Grotii de principio societatis, tantum absurditatis non habere, quantum forte is, qui rationum numero, non pondere, Grotium impugnare contenderet, sibi persuaderet. Nam sine dubio Carneades loquitur de privata cuiusque hominis, non de communi totius generis humani utilitate, ad quam Grotius, & qui eum secuti sunt, respiciunt, Cujus rei manifestum indicium est, quod Carneades dixit, justitiam esse stultitiam, quam qui sequuntur, eos suis utilitatibus nocere. Quod recte uti non potest de illis affirmari, qui communis societatis utilitates spectant, ita ne cogitandum quidem est, eam cum Grotii sententia convenire, quia ille non ad privatas cujusque, sed communes utilitates nos vult respicere. E diametro igitur opposita est sententia Grotii & sententia Carneadis. Communes enim utilitates non possumus sequi, nisi privatis sæpe renunciemus. Carneades om-

An Grotii sententia sit absurda.

nunc jus sublatum voluit cum iustitia. Grotio autem id in mentem non venit.

Quæ sententia fuerit Carneadis?

§. 13. Si Carneades nihil aliud spectavit, quam humanæ societatis custodiam & utilitatem, illum sine dubio socium hujus opinionis agnoscimus. At sine pudore id affirmari non poterit per ea, quæ modo diximus. Non sufficit quippe affirmare, probabile non esse, eum adeo insanivisse ut momentaneam & privatam utilitatem intellexerit, exclusâ publicâ. Quis enim dubitet, ubi verba ejus aperte id præ se ferunt? Quomodo potuisset iustitiam dicere stultitiam, ut quæ sibi & suis noceat, si communes societatis utilitates sequendas voluisset. Hoc certe stultitia non est. Imo dicemus potius, probabile non esse, Carneadem, ut Philosophum, sibi ipsi contradicere. Ostendit enim omne animal ad suas tantum utilitates ferri, E. & hominem. At qui ad communes utilitates fertur, non fertur ad suas proprias, sed ad aliorum & totius generis utilitates. Bestiæ vero non curant utilitatem totius generis sui, etsi forte sætuam suorum cura eos tangat, non quidem illorum sed sui causa, & impetu quodam, quo præditi sunt. Porro, cum ille bestias ad suam utilitatem ferri, & recte agere, idque homini, cum sit animal, imitandum esse contendat, recte concludit, eos, qui iustitiam sectantur, & suum cuique tribuunt, stultos & iustitiam stultitiam esse. Argumentum vero non procederet, si dicamus eum loqui de custodia societatis: de qua Carneades per rerum naturam vel ideo cogitare non potuit, quia is animalia & homines in eo æquat, quasi non minus hi, quam illa suam debeant utilitatem sectari. Quare si utilitas illa accipienda est de custodia societatis, hanc etiam in animalia cadere necesse est: quod nec dici potest, nec cum verbis Carneadis convenit. Apparet etiam Carneadem sibi invicem opponere illos, qui suam tantum & qui aliorum utilitatem curant, sibi autem nocent: sine qua oppositione dicta Carneadis ne sensum quidem haberent. Nihil igitur commune habet sententia Grotii, neque cum Carneadis, neque cum Hobbesii sententia, quod facillime demonstrari posset, si opus esset.

§. 14. At

§. 14. At quidquid de Sententia Carneadis fit, id non negndum videtur, societatis humanæ custodiam nihil continere nisi communem hominum utilitatem, quamvis duraturam, indeque sequi, Jus Naturæ unice constitutum esse ad hominum utilitatem tuendam. Cum tamen homines non obligentur ex utilitate communi, quia illi renunciare possunt: adeoque nec jus ab utilitate communi derivandum esse. Sed notandum est, nullam esse rationem, quo minus dicamus Jus Naturæ ad communem & privatam utilitatem hominum esse constitutum, vel ab ea pendere. Natura enim nihil constituit, quod hominum & inter homines societatem possit destrui. Et quod caput est, nec tale quid potuit constituere. Vide an quid mali exinde fluat, quod ego non videam. Cur enim non fateremur Jus Naturæ ad hominum commune & constans commo- dum esse constitutum?

An Jus ad privatam hominum utilitatem sit constitutum?

§. 15. At dices, homines non obligantur ex communi utilitate. Nulla continetur obligatione illa utilitas. Ergo, nec jus est. At quis non videt mutatum statum controversiæ, indeque enatam non satis rectam consequentiam. Dicimus Jus Naturæ non esse constitutum ad hominum commune commodum. Qua ratione? Quia homines non obligantur ex communi utilitate, utpote cui renunciare possunt. Quid autem impedit, quo minus jus sit ad communem hominum utilitatem conditum, licet nulla ex utilitate sit obligatio. Neminem puto fore, ne Carneadem quidem, qui credat aut asserat, ex utilitate proficisci obligationem. Potest enim obligatio ad jus aliquod utile aliunde venire. Quæ igitur argumentatio ab utilitate juris ad ejus obligationem? toto cælo diversa sunt, fundamentum juris quærerem, & fundamentum aut principium obligationis, ut supra dictum.

An homines obligentur ex communi utilitate?

§. 16. In meram forte Logomachiam desinit omnis illa disputatio. DEUM esse principium obligationis, lubenter, puto, concedent dissentientes, atque negabunt, se de eo quæ- rere, sed de principio, quod aliquid adjumenti conferat ad cognoscendum jus a DEO constitutum, ad quod sequendum

Quid quarant, qui principium quarunt?

obligemur. Volunt illi regulam, quæ, si ad species obvenientes applicetur, determinet quid jus sit, & quid injuria. Id vero non cognosces, si quærenti quid justum sit in hac vel illa specie, respondeas, quod DEUS vult. Ignoras enim, quid DEUS velit.

*An homines
possint tollere
Jus ad illo-
rum utilita-
tem a Natura
constitutum?*

§. 17. Nec porro sequitur: Quilibet liber populus potest Jus ad suam utilitatem constitutum mutare pro lubitu: Ergo universa hominum societas nullo magis jus ad ejus utilitatem conditum potest tollere. Summa hic est ratio differentiarum. Quilibet populus Jus Civile potest abolere, quia id a sola ejus voluntate, nec aliunde dependet. Ipse enim id constituit. At jus ad totius humanæ societatis custodiam positum, quis cogitet a Gentibus constitutum, aut ab earum voluntate pendere? ergo nec id mutare possunt. Si enim utilitatem societatis a DEO constitutam & pro lege sancitam intelligis (quod omnes concedunt) dubium omne evanescit: Sin eam ut non sancitam consideras, erit tamen utilitas societatis quasi regula, secundum quam DEUS jus sancire & componere velit: si modo ita loqui fas est; nam voces non satis cum rerum, uti se habent, veritate conveniunt. Et hoc ipsum est, quod omnes volumus: Deum id, quod civitatibus utile est, pro jure sancivisse, idque universi juris *κρίσιον* esse, ut hoc jus sit, quod cum societate convenit: nempe, ut jus dijudicemus ex convenientia vel inconvenientia cum societate.

*An possint
communi uti-
litati renun-
ciare.*

§. 18. Minus accurate quoque ex noto illo brocardico: *quemlibet favori pro se introducto renunciare posse*, deduces, ergo omnes homines, imo totum genus humanum potest renunciare communi utilitati. Nam immanis hic rursus est differentia. In Jure Civili nemo prohibetur repudiare, quod in privatam suam utilitatem est introductum: idque tanto magis licet, quia nemo facile suam jactare creditur, neminique per illam renunciationem fit injuria. At quæ in publicum favorem introducta sunt, illis renunciare non licet. Ut igitur argumentum illud huc recte adhibeatur, probandum est statum Civilem, in qua regula illa Juris Civilis obtinet, eundem esse cum to-

tius

tius humani generis conditione. Eo vero probato, tum de-
 mum sequetur, observandum esse id, quod modo diximus: ut
 nempe privatis utilitatibus renunciare possimus, non communi-
 bus, nec iis, quæ ad totum genus humanum spectant. Sed pro-
 batio illa cōtradictionem involveret, quia genus humanum
 consideramus sine Jure & lege, ita ut nesciamus, an utilitas
 sit lex ejus, an aliud quid, an vero nullam plane habeat legem,
 In Jure igitur Civili licet uni vel alteri favori, quo facile carere
 possumus, pro nobis introducto renunciare, non vero universo
 Juri. Id enim nullibi legitur. Ergo, nec in naturali gene-
 ris humani statu id licebit. Pariter, in statu Civili suppo-
 nitur Lex esse, quæ nobis volentibus quid concedit, quæque
 permittit illud repudiare. Supponenda ergo etiam est Lex,
 quæ toti societati utilitatem ita pro Lege ponit, ut eam repu-
 diare possit: quo tamen nihil magis a ratione alienum.

*Utilitas sine
 Obligatione
 non est Jus.*

§. 19. Fallacia quoque latet in applicatione hujus brocar-
 dici, Si enim utilitatem separet ab obligatione, eique vim le-
 gis detrahas, illa non potest considerari ut jus, cui renunciari
 possit. Nam sublata lege jus & justitia cessat. Hactenus igitur
 simile illud claudicat. Planius disceretur, si societas non
 esset a DEO præcepta, arbitrio hominum relictum esset, an e-
 jus utilitatem promovere velint, an non. At vero acmo id
 dicit, & proinde sine ullo fructu urgetur: uti & hoc, quod
 homines possint renunciare suis commodis; cum certum sit,
 neminem id facturum, etsi omnibus constaret, nullam hic le-
 gem esse.

§. 20. Huic quoque rationi vide quæ vis insit: quod *in principi-*
 societate pro principio assumta, tollatur differentia inter Jus *um societatis*
 Naturæ & Gentium positivum & secundarium. Hoc enim ad *tollat Jus Gen-*
 utilitates Gentium, & quidem ab ipsis Gentibus constitutum *ium secund-*
 esse, cum Jus Gentium primum ratio constituerit. Hæc *secundarium.*
 ro duo jura non debere confundi; Quod tamen Grotii senten-
 tia facit. Sed si verum est & probari potest, Societatem
 esse principium universi Juris, nos certe distinctio illa Impera-
 toris in Jus Gentium primum & secundarium parum mo-
 rari

rari debet. Principium illud constituit DEUS & Natura: distinctionem illam invenerunt homines, & forte sine ulla ratione aut utilitate. In eorum gratia igitur rejiciemus societatem? id non sapientis foret.

*An sententia
Grotii divisio-
ni Juris Gen-
tium repu-
gnat.*

§. 21. Illud videamus, possitne sententia Grotii & divisio illa Juris Gentium simul consistere, an vero hæc potius eliminanda plane sit atque explodenda. Nam apud Imperatorem in Institutionibus nihil, vel certe parum est, quod illam juvare possit, cum potius totus contextus contra eam faciat. Forte etiam vix affirmari potest, locum illum unquam recte explicatum aut intellectum esse. Nos de uno tantum scimus Jus Gentium, non de duobus. Nescimus Gentes Jus sibi ipsis constituisse, quod omnes obliget. Negamus verba Imperatoris dicentis, jus Gentium esse, *quod naturalis ratio constituit & quod usu exigente, ac humanis necessitatibus a Gentibus constitutum est*, diversa jura indicare &c.

*An necessitas
& utilitas sit
unum idem-
que.*

§. 22. Sed concedamus jura illa diversa esse, & dispiciamus an tollantur hypothesi utilitatis? Utilitas, quæ fundamentum est societatis humanæ & principium juris Naturæ, multo latius patet, quam illa, quæ Gentes ductæ jura quædam sibi constituerunt. Satis id probatur ex verbis §. 2. *J. d. Jur. nat. gent. & civ.* ac subjectis exemplis. Jus Gentium enim secundarium dicit Imperator a Gentibus constitutum esse, usu ~~exinde~~ & necessitatibus humanis. Sic bella verb. gr. orta esse, servitutes secutas, contractus introductos etc. Ad hæc necessitas adegit homines & indigentia, non sola utilitas societatis communis. At vero necessitas & utilitas non sunt unum atque idem: etsi in necessitate utilitatem spectemus. Potest enim utilitas quæri sine necessitate. Et utilitas generis humani multa alia suadet, præter ea, quæ Imperator affert, bella nempe, servitutes & contractus etc. Manebit ergo differentia inter Jus Gentium primum & secundarium satis magna, si mentem meam percipisti.

*Societatem ef-
se principium
particulare.*

§. 23. Cum ergo non eadem sit utrobique utilitas, manebit hæc differentia inter jura illa, quam omnes puto admittimus

mittimus; nempe quod secundarium ipsæ Gentes constituerint; primarium vero ratio. Ex quo solo etiam probabile fit, ad aliam utilitatem respicere naturam & rationem, ad aliam vero Gentes. Denique, licet quis societatem ut universi juris adæquatum principium rejiciendam probet, eam tamen ut principium particulare admittere debet, & consequenter ex ejus utilitate & conservationis necessitate multa vel omnia demonstrare. Sine calumnia enim negari nequit, ad utilitatem societatis interdum respiciendum esse. Et si hoc verum est, apparet, quamvis negemus societatem esse principium juris universale, distinctioni tamen inter Jus Gentium primum & secundarium hoc contrariari, quod utilitatem societatis pro principio particulari admittere cogamur. Nam extra controversiam positum est, totum Jus, qualecunque etiam statuas, ad utilitatem hominum comparatum esse &c. &c.

§. 24. Non intelligo, quomodo utilitas totius societatis humanæ possit pro temporum & locorum varietate variare. Quod enim leges civiles sæpe variant & mutantur, id exinde non est, quod totius societatis natura mutetur; sed quod ea, quæ fundamenta sunt juris mere civilis, variant, mutationemque desiderant. Hæc autem mutari possunt salva manente tota societate. Quod experientia probat. Nam hodie, ubi quilibet populus suis utitur legibus, nemo societatem inter omnes durare negat. Varietas igitur & mutatio legum civilium non tollit societatem humanam. Solet etiam ideo mutari Jus Civile, quia affectus hominum sæpe invalescunt, hominesque ab uno ad aliud delabuntur. Quod in jure Romano observare licet.

§. 25. Ab hac vero mutationis facilitate non recte argumentum desumitur. Nam Jus Civile dependet a voluntate Legislatoris humani: totius vero generis humani utilitas tamen non pendet a cerebro hominis unius vel omnium, sed a natura societatis semel a DEO constituta, quam mutari nonneminem diciturum arbitror. Et licet homines a societate ejusque utilitatibus discederent, ipsa tamen in se maneret in-

concussa, quidquid etiam homines facerent. Mutatio, quæ in jure Romano contigit, & modi acquirendi hodie in eo mutati, huc afferri nequeunt. Nam si quid hodie mutatum est, id vel secundum naturam societatis recte constitutum erat, vel non. Si illud? male mutatum est, & utilitas vera & solida antiqui juris manet a natura sancita, quidquid nos mutemus. Si hoc? non videbimur hodie ab utilitate societatis discessisse, sed ad eam rediisse, vel veram invenisse. Neque enim novum est, homines veram utilitatem generis humani omni tempore & loco non recte percipere, sed ad eam per gradus pervenire. At, inquis, Jus Naturæ sic non erit constans, æternum & immutabile, si temporibus & locis mutetur aut variet. Jus hoc respectu non dicitur æternum, quia homines id æternum servant, nec ab eo unquam discedunt, sed quia æternas & immutabiles rationes habet. Quod autem homines in hac vel illa specie ab eo aberrant, quis idcirco ipsam societatis utilitatem mutata esse assereret? Immutabilis est illa, quamdiu homines sunt homines. Præterea cogitandum, rationem juris non esse ex usu & observantia ætlimandam. Si hanc inspicimus magis dicendum esset, quod nec societatem, nec ullum jus habeamus, quam quod habeamus. Quam fida enim sit societas non solum inter Gentes, sed & singulos homines, exponere non est necesse.

Utilitatem & custodiam societatis esse diversam.

§. 26. Illud probandum non esset, si quis objiceret, etsi custodia societatis ejusque ratio non variaret, sed semper maneret eadem, jus tamen, quod ab illa custodia deducitur, incertum & indefinitum penitus futurum, quoniam custodia illa variis legibus & modis fieri potest. Notandum enim, terminos hic rursus, ut supra, mutari, & incertum Lectorem ab uno ad aliud trahi. Quæstio est de utilitate societatis, hic autem obiicitur nunc custodia societatis, quod plane diversum quid est? Aliud enim est querere de utilitate societatis secundum Naturam, aliud vero quomodo utilitas illa custodiri, quibus mediis, legibus &c. defendi possit. Quamvis igitur leges & media, quibus Gentes uti solent ad communem utilitatem

litem conservandam variēt (quod certe nemini mirum videri debet) ipsa tamen utilitas, quæ ex natura societatis, aliarumque rerum, petenda est, non idcirco esset varia. Quemadmodum non sunt multi & varii Dii, sed unus: quamvis idololatræ plures credant. Præterea, quanquam plures viæ possunt esse, uti certe sunt, pluraque media ad eundem finem comparata, finis tamen ob mediolorum diversitatem, vel vanitatem non diversus sit. Et repetendum est, quod dixi, de jure ex usu populorum judicandum non esse. Nimis enim diversa sunt, vera utilitas societatis, quam Natura intendit, & illa, quam Gentes quælibet perverso judicio sibi fingunt, quamque legibus, modis, modisque variis custodire nituntur. Statuant ergo & faciant Gentes, quod volunt, nos naturam societatis sequamur, si possumus.

§. 27. Vide porro, an turbet societatis principium, quod non omnia, quæ societati expediunt, justa sint: quia ad id, ut quid jus sit, requiratur præceptum Legislatoris. Expedire quidem reipublicæ, ne dominus re sua abutatur, id tamen licere, quia lex non vetat, etsi expediat. Sed nullius plane momenti videtur argumentum a societate civili ejusque legibus ad Jus Naturæ. In civitate Legislator non omnia, quæ expediunt, solet legibus inferere, nec providere, ut omne id, quod honestum est, in publicis tabulis sanciat, & pœnis aut præmiis muniatur. Inde vero non sequitur, in societate omnium Gentium eodem modo se rem habere, ut non omnia, quæ societati expediunt, etiam ibi pro lege sint observanda. Deinde, si ponamus Legislatorem civilem negligentia vel ignorantia utilitatis quid non sancivisse, quo colore vellemus ab hoc Legislatore ad Naturam concludere. Hæc igitur est ratio cur præceptum legislatoris requiratur, ut in civitate aliquid pro Jure habeatur, quia inter homines ita invaluit, ut quod lege sancitum non est, id nec vim legis nec publicam auctoritatem habeat, adeo ut nec agere, nec conveniri quis hoc nomen possit. Omnis enim vis Legis ibi a jussu Legislatoris humani dependet. Hæc vero ad Naturam ejusque leges appli-

A societate civili ad Jus Naturæ non valet argumentum.

O

applicari nequeunt. Natura enim ut fons est juris, ita nihil prætermittit; nec impeditur aliqua de causa quædam sancire, uti Legislator humanus. Quare nec jus quoddam civile a miseris hominibus constitutum erit norma, secundum quam de Natura judicium ferendum sit:

*An societas
humano intel-
lectui con-
veniens pro
principio ha-
benda sit.*

§. 28. Illud quoque Tibi considerandum relinquo, num custodia societatis, non quælibet, sed humano intellectui conveniens, pro principio habenda sit. Minus tutum certe est affirmare, verba illa nihil certi significare, aut definire. Quin satis aperte omnia indicant, quæ accuratissimum harum rerum & perspicacissimum Interpretem scire par est. Hæc qui capit, intelliget etiam, quid sit id, quod intellectui humano conveniat, & quid non. Sufficit interim Grotium vera dixisse. Hoc enim in questione est. Nec obstat, quod id, quod conveniat, ex alio principio definiendum sit. Id enim mirum non est. Licet enim DEUM pro principio Juris Naturæ cum omnibus ponamus, quid tamen voluntati ejus conveniat, ex aliis principiis definiendum erit. Neque enim ex Natura DEI omnia demonstrari possunt. Eodem argumento probaret quis, DEUM non esse principium Juris Naturæ, quo alius probat societatem non esse principium, quia ubique ex aliis principium definiendum est, quid societati, & quid voluntati divinæ conveniat. Nulla hic est differentia, sed eadem ratio & argumenti summa paritas: sive societatem ponamus, sive DEUM, sive convenientiam requiramus cum societate & intellectu ad id, ut jus sit.

*Societatem
non facere jus
sine Dei vo-
luntate.*

§. 29. Regem viribus suis fidentem ab injuria aliis inferenda non deterrebit humana societatis custodia, facileque sibi persuadebit. Illam ad se non pertinere. An vero magis eum deterreat, si in scholis scribamus, DEUM esse principium Juris & custodiam societatis inter præcepta ejus positam, experientia testis esse potest. Si quis societatem sine DEI voluntate ad Juris constitutionem sufficere putaret, contra illum ejusmodi argumentatio valebit, & hætenus procedet, ut discat, Jus sine DEO non existeret. Sed nemo, opinor, sana mente præ-

ditus

ditus id putabit. Nec Grotius DEUM ullibi excludit. Ponit ille DEUM ubique superiorem. Evidens etiam contradictio est, de eo quod Reges faciunt, argumentari; & si cum Grotio opponas, Reges etiam societatem expetere, deinde respondere, non quæri, quid reges actu agant, sed quid posito hoc principio sequi possit. Nam & DEO pro principio posito; reges possunt societatis leges perturbare.

§. 30. Nullo modo adsequi possum, qua ratione, posita societate pro principio Juris, sequatur, poni aliquod DEO contrarium, quod totum genus humanum obliget: uti nec illud, quod DEUS consequenter jus illud ex societate suans probaverit, nec improbare poterit, quasi per se bonum & justum. Nam, ut dictum, neque Grotius, neque alius quis ex recentioribus supponit quid aut extra DEUM, aut præter DEUM, ad quod DEUS in fundando jure respicere cogatur: Sed omnes, opinor adfirmant; cum DEUS humanam societatem, uti est; contiderit, eum non posse aut velle improbare, quæ ex societate constituta fluant: & hoc est, quod illi per se bonum aut malum esse asserunt: ne videantur ex solo jussu ejus jus suspendere. Certum quippe est, id ex sanctitate DEI fluere. Licet vero ex verbis nonnullorum in sequiorem sensum arreptis, alia interdum deducere soleamus, non tamen asserendum est, eam idcirco esse illorum mentem. Repugnat enim id sensui communi, nec non principiis uno animo ab omnibus receptis, quæ extra DEUM nihil existere indicant.

Deo nihil contrarium poni debere.

§. 31. Objicere porro poteris, prima illa Naturæ, quæ cum Stoicis Grotius omnibus animalibus inesse statuit, non sequi ex societate, atque ita ex ea non omnia deduci posse, ne obligationem quidem: cum tamen Grotius asserat socialitatem ex primis illis Naturæ sequi. Unde ergo erunt prima illa? Merentur hæc accuratorem inspectionem. Videndum ergo quid sint prima Naturæ: deinde, unde oriantur: his cognitis Ipse judicabis, an societatem oppugnent, an non. Sunt vero illa, ut verbo dicam, ex mente Grotii, appetitus & impetus animalium ad eorum conservationem tendentes; illisque con-

An ex primis Naturæ omnia possint deduci.

nati. In hominibus Grotius ea vocat *cap. 2. §. 1. n. 2.* appetitiones animi. Unde vero sint prima illa Naturæ si quæris, dicam, ea animantibus & hominibus omnibus a Natura indita esse: vel si diligentiorum eorum descriptionem & originem desideras, adire poteris Cartesium docentem, quod sint motus automati cujusdam. Nani summus Aristoteles, quid illa sint, ignoravit, vel explicare non potuit.

*an sint ex soci-
etate?*

§. 32. Si ergo sunt a Natura, certe non sequuntur ex societate. Ita est, Sunt enim cæci impetus, motus sanguinis; in homine ea passiones forte dixeris, vel illis similes: sunt impetus ratione carentes, & sine ratione excitati. Non possunt ergo illa ex societate tanquam principio deduci. Hæc enim est nescio quid, quod DEUS & natura inter homines constituit, qua in unum aliquod Corpus mysticum conjunguntur, quod non nisi mente, intellectu, ratione percipi potest, ad quod intelligendum omnes omnino homines, qui sunt, fuerunt, & futuri sunt, certe eos qui sunt, mente comprehendere debemus. Ad prima vero Naturæ percipienda sufficit unum hominem, vel quodlibet animal, ejusque impetus intueri, quibus ad sui conservationem omne id faciat, quod potest. Facile ergo intelligis ex societate non venire prima. Nam non minus illa, quam hæc sunt a Natura, & diversam plane originem habent. Ad societatis quippe intelligentiam non opus est considerare prima illa. Societas enim est respectus, ut dixi, inter plures, est incorporale quid. At prima illa sunt motus physici, vel ex motu sanguinis cujusque animalis oriuntur. Illa igitur se mutuo non tangunt.

*Non nocere
societati,
quod prima
ex societate
non fluant.*

§. 33. Verum ergo est, prima illa non sequi ex societate. Sed anne exinde sequitur, Ergo, non omnia possunt ex societate deduci? Primum impetus animalium nullo modo huc pertinent. Non mirum ergo, si illa ex societate hominum non fluant. Et hinc certe nullus defectus poterit principio societatis imputari. Nihil quoque eidem principio decedere videtur, si impetus hominum exinde non sequantur. Nam id quidem, ab illis exigere possumus, qui principium illud societatis

tis

tis defendunt, ut demonstrent, quomodo omnes propositiones & conclusiones Juris ex illo principio deduci possint; non vero ut motus physici sanguinis ex eodem principio deducantur. Nam motus sanguinis non dependent a societate, nec ab illa se regi patiuntur. Motuum illorum regimen commissum est rationi, si hominem spectes. Jus a jure fluit, indeque necessaria consequentia & argumentatione, quam ratio instituit, deduci solet; & si id ante incognitum fuit, in mente nostra tum primum existere incipit. Sed per argumentationem de societate nec existere incipiunt prima, nec aliter fluunt, sed motus automati excitatus producit illos. Non igitur nocet principio societatis, quod prima illa non fluant ex societate. Nam alias exigere etiam quis posset, ut omnes actiones animalium fluerent ex societate; quæ omnes oriuntur ex impetu & primis illis Naturæ. Plura non afferam.

§. 34. Grotius recte dicit: *prima commendant nos quidem rectæ rationi, sed ab illis veniendum est ad rationem, tanquam digniorem, illamque omnimodo expetendam esse, quia honestum in ea sit propositum.* Cum igitur ratione intelligamus necessitatem societatis, prima illa, tanquam corporea, rationi vel convenientiæ rerum cum ratione postponenda, honestum vero pluris faciendum esse, atque societatem etiam prævalere primis illis, hæc vero non aliter considerari debere, quam quatenus ad societatem conservandam faciunt. Hoc pacto prima illa demonstrant, homini jus aliquod competere, verb. gr. se conservandi. Hoc vero jus forte ex ipsa etiam societate probari potest, adeoque prima illa non quidem fluunt ex societate, ut motus physici, sed considerata ut jura. Jus enim ex jure fluere potest: non factum (quales sunt motus illi) ex jure. Conservatio enim nostri ad quam nos prima illa impellunt, est jus, & sic ex societate deducitur.

§. 35. At inquires, socialitatem sequi ex principiis illis, Grotio id *d. l. §. 1. n. 1.* asserente. Si hoc ibi extat, multum interesse moneo, utrum dicamus societatem an socialitatem sequi ex primis illis. His enim verbis eadem significatione uti periculosum est. *An socialitas sequatur ex primis illis?* Socialitas enim, si quid video, & ex verbis colligere

ligere possum; est id, quo homo dicitur socialis & aptus ad societatem, adeo ut Natura etiam ad ea feratur. Sed societas est res ipsa inter homines constituta. Quamdiu solus fuit Adamus, aptus quidem erat ad societatem, non vero vivebat in societate. Quod si autem verba illa unum idemque valent usu, nihil mutandum & cessat hæc observatio. Possumus ejusmodi verbis facili negotio carere. Id excidit, quod supra afferri debebat, Grotium dicto loco, prima illa Naturæ non referre ad jus, sed ea integra periodo a jure distinguere, atque asserere, quod juris notio sequatur prima illa. Quo igitur animo exigeret quis, ut prima illa ex societate sequantur?

An ex societate sequatur, de omnibus criminibus dispensari posse.

§. 36. Hoc quoque contra principium societatis afferri posset si societas sit principium juris, de omnibus criminibus dispensari posse, & quidem ab hominibus, non item a DEO: quia ex natura societatis & per se hoc illicitum sit. Sed hoc argumentum non valet, nisi adversus illos, qui affirmant societatem esse non solum principium cognoscendi, ut loquuntur, sed & essendi, & sic aliquid præter DEUM, ex quo jus promanet, ad quam ipsa DEI voluntas alligata sit. Qui autem id unquam adfirmaverit, vidi neminem. Societatis igitur principium hoc non infringitur: nec Grotius sibi contradicit, dum asserit, non esse homicidium, quod Deo autore fit; sed accuratissime illud dubium tollit, ita ut melius non possit. Neque enim satis rem explicat, si dicamus, notos illos casus, qui in S. S. reperiuntur, fuisse ab æterno exceptos. Id enim docet sensus. Eiusdem plane ponderis esset, si quis diceret ipsam societatem a DEO constitutam esse, adeoque nihil a se ipsa, omnia a DEO habere. Nam id non solum concedi, sed & ultro arripi potest. Unde apparet, omni illa argumentorum mole sive pro societate, sive contra eam opposita nihil aliud effici, quam ut pateat rationi nostræ, etiam tum cum maxime rationalis sibi videtur & argumentis alios oppugnat, rationem opponi posse. Atque ita ad veritatis demonstrationem non satis virum habere.

An Grotius

§. 37. Id hoc loco proponendum adhuc videtur (cum mihi

mihî supra id agere sœpe volenti occasio elapsa sit, animo ad societatem pro alia converso) problematis vice: An probabile sit, Grotium principio pa- societatem pro principio unico, adæquato & vero (ita enim, *juer. t.* loquendum est) ponere voluisse, aut ullibi posuisse, eum in finem & usum, quem nos hodie præ oculis habemus, quando de principio agimus. Ex principiis hominis internis. Jus profluere dixit in *Prolegom. n. 12. 13.* An autem principii mentionem ullibi faciat, valde dubito. Fontis quidem juris meminit *Prolegom. n. 8. 15.* an vero hoc idem significarit, ambiguum est.

§. 38. Majus dubium movet, quod Grotius per totum *Grotium non opus paucissimas quæstiones ex principio societatis solvat, sed omnes quæstiones ex conjecturis satis longe plerumque petitis utatur.* Cum enim fuerit Vir vere eruditus neq; probabile videatur, illum eorum, quæ in Prolegomenis summo ingenio & summa necessitate præmisserat, adeo immemorem fuisse, &, quod fundamenti loco toti operi (quo in formam redegit disciplinam fere sepultant & tot hominum ineptiis obruam & obscuratam) subtraxerat, ejus tam raram, vel nullam plane mentionem fecisse: dubium inde videtur, utrum in animo habnerit tale aliquod principium stabiliendi: an vero alia plane Vir ille præstantissimus de Jure Naturæ cogitaverit. Tria enim sunt, quæ probabiliter asserere possumus: unum, quod plane a vero turpiter aberraverit, tale principium nobis obtrudendo, quod nulla ratione pro tali habendum videtur, nec quod ipse forte pro tali habuerit, quia id in perficiendo opere ipsi inutile fuit: alterum est, quod de tali principio, quale nos, nescio qua de causa, nobis formamus, non cogitaverit: denique, quod illa, quæ de principio illo breviter & succincte tradidit, vera sint & cum natura rerum conveniant.

§. 39. Vera eum dixisse crediderunt multi, quibus placuit novum systema huic principio superædificando exstruere hac forte ratione moti, quod Grotius principio suo non satis fuerit usus. Quæ igitur hic neglexit, illi supplere voluerunt, *Societas occasione præbuit systemati Naturæ ut turæ.*

ut Jus Naturæ ad fastigium illud deduceretur, in quo nunc constitutum est, summaque scilicet manus illi imponeretur. Forte etiam aliam rationem habuerunt. At quidquid hac de re fit: nobis non bene consultum est, si mentem Grotii ignoramus, & nescimus, quid voluerit, dum materiam disputationis suppeditavit principio aliquo posito maxime cum nihil ea re consecuti simus, quam ut in hunc usque diem verum principium ignoremus.

Negata societate civili, non negatur societas universalis.

§. 40. Est & alia quædam hypothesis, qua dicitur, Jus a Creatoris voluntate profectum, manere jus, etsi societatis studium nullum inter homines esset: adeoque tolli principium juris, salva juris existentia, & consequenter sublata societate Jus tamen manere. Periculum faciam, an intelligam, quod dicitur. Primum igitur puto sermonem esse de societate civili, vel alia ab hominibus constituta, seu de exercitio societatis actuali. Hoc sensu: si homines nullam societatem colerent, sed solitariam plane vitam agerent, maneret, tamen Jus Naturæ. Hoc nihil verius videtur. Nam probatur exemplo Eremitarum & latronum, quorum illi solitariam vitam vivunt ab omni hominum consuetudine alienam, hi vero ut hostes societatem oppugnant. An vero exinde probatur societatem non esse principium, quæso judica. Qui societatem principium juris statuunt, illi non ponunt, ut puto, societatem actu inter homines vigentem, externam illam & civilem, vel quodlibet commercium hominis cum homine. Quis enim adeo stultus esset, ut velit actiones hominum pro principio juris venditare? At illi societatem a Natura constitutam pro principio ponunt, non prout in actum ab hominibus deducitur, sed, prout Natura eam custodiri voluit. Argumentum igitur illud eos non tangit. Sublata igitur societate civili ab Eremitis, non aufertur societas universalis eorum, cum omnibus hominibus, quia homines sunt. Idem est in latronibus. Manet ergo in iis principium.

Ex societate multa derivari possunt.

§. 41. Si certe explicetur Societas, poterunt forte omnia ex illa deduci: saltem argumentum dabit, ut de omnibus queramus

ramus, vel nos eo ducer, unde omnia derivari possunt, Sed vide, an satis recte ea utamur? an nota sit omnia quæ ea continentur? plura forte ibi latent, quam quos existimaverit. Ego cum qui præfacte principio societatis inhæret, non credo vim sanctissimi principii vel eludere vel effugere velle. Nisi aperte id profiteatur.

§. 42. Non pugnat, omnia juris præcepta *ultimo ex societate deducere, & tamen DEUM supponere.* Nulla quippe fronte negare potest ratiocinandi aliquo modo peritus, toto cælo diversam esse argumentationem qua præceptum aliquod juris ex alio deducimus, idque ex eo cur sit, & quomodo verum & justum sit probamus, ab eo ratiocinandi modo, quo in genere probamus, illam propositionem, quam priori ratiocinatione invenimus ex alia fluentem, ideo habere vim legis & juris, quia DEUS omne id jus esse voluit, quod ex certo aliquo principio, verb. gr. societate fluit. Hic dicis solum, jus esse, quia DEUS id voluit; ibi vero ipsam propositionem, quæ materia est juris, invenis, eamque ultimo ex societate fluere demonstras, etsi, ut dixi, vim Juris a DEI jussu habeat. Ita enim sine dubio *ultimo* quid demonstramus, ut nexum unius cum altero ostendamus. Atque ita desiderio ejus satisfacimus, qui demonstrationem exigit, si ostendamus veritatem alicujus propositionis ultimo probari ex societate. Hoc enim ostenso, nemo ulteriorem probationem jure exigeret, quia ulterius pergere vel ascendere non possumus. Verum si dicas, DEUM superiorem esse, qui efficiat, ut quid vim legis habeat, vel jus sit, cum sine eo non sit jus, hæc quæstio cum priore non debet confundi, & ante ostendimus.

Ultimo demonstrari.

§. 43. Notandum etiam est, sine ullo damno aut periculo scientiæ nos quid supponere; imo, ut id faciamus, omnino sequiri, ac inter veros hujus disciplinæ defectus recensendos esse, quod nesciamus supponere, quæ supponenda sunt, tanquam nota & certa. Supponant enim & Mathematici quædam axiomata, quæ talia sunt, ut sine illis nihil possimus efficere. Quæ ita supponimus, vel nota omnibus & confessa esse, vel simul probari

Supponunt etiam quedam, possunt.

bari debent. Illis semel probatis vel agnitis non opus est accusare eum, qui singulis lineis rationes eorum non inculcat, & fatetur inde demonstrationes posse deduci: uti facere solemus, quando alios accusamus, quod non DEUM, sed societatem juris principium dicant. Exemplum physicum est in aqua, quam multi ex veteribus pro principio ultimo omnium rerum creatarum habuerunt, ita tamen ut DEUM auctorem aquæ crediderint, aquam vero principium visibile & creatum: quod certe non pugnat.

Non facile est principium Juris & probandi modos determinare.

§. 44. Quid differat principium a modo cognoscendi & probandi, noluimus disquirere, sed potius illa cuiusque opinioni permittimus. Id certum est, nec principia, nec probandi modos arbitrio hominum relinquendos esse, illumque æquali into majori forte periculo scientiam exponere, qui modos probandi determinare audet, quam qui unum principium ponit, ex quo omnia probari possint. Viz Naturæ nimis absconditæ sunt, quam ut temere de illis quid pronuntiari possit. Nullam etiam contradictionem involvit esse quid primum principium, & tamen multa jura non continere. Nam possunt forte plura dari prima principia, quorum neutrum omnia contineat.

An Grotius dixerit Jus Naturæ dari et si Deus non sit?

§. 45. An verum sit, quod vulgo dicitur. Grotium in ea esse sententia, quasi Jus Naturæ detur, etsi DEUS non sit, non disputo. Sunt quibus verba ejus nihil continere videntur, quod probet, eum tale quid in animo habuisse: Quæ vero statuit, illa veritati ideo convenire, ut nihil supra. forte id longa demonstratione eget.

An intrinsecæ sit bonitas actionum?

§. 46. Omni plane vi destruitur illud argumentum, si quis ad probandum, intrinsecam bonitatem actionum non consistere in convenientia cum societate, hac ratione uceretur, quia tota societas dependeat ex arbitrio sui Creatoris, tanquam res creata, quæ facultatem sui Creatoris restringere non possit. Licet enim illa, ceu res creata dependeat a Creatore, postquam tamen creata & talis facta est, qualis est, potest & debet aliquid habere, quo talis sit; & si quis id ipsam intrinsecam bonitatem

ten

tem velit adpellare, quid vetat? Nec quidquam impedit, quo minus convenientia illa cum societate actionem aliquam bonam faciat ex arbitrio Creatoris, qui bonitatem ex convenientia cum societate æstimari voluit. Non sequitur itaque: Societas pendet ab arbitrio Creatoris. Ergo, in convenientia cum societate non consistit bonitas, Nam societas est aliquid: & per consequens habet convenientiam quandam cum homine. Quod habet, id habet a DEO ejusque arbitrio. Cum DEUS eam pro arbitrio semel fecit, voluntatem illam non mutat, Ergo, nec convenientiam. Atque ita arbitrium DEI & dependentia illa non pugnant.

§. 47. Ad argumentum, quod rerum veritates sint æternæ & DEUS efficere non possit, bis duo sint quatuor, adeoque iis insit intrinseca bonitas, vide an recte ita respondeatur: DEUM asserere non posse, ut aliquid non sit numerus, quod numerus est: hanc autem necessitatem non esse extrinsecam, sed fluere ex perfectione divina, quæ DEUM mendacii reddit incapacem. Putet quis plane aliter respondendum esse, ut dubium tollatur.

An ex perfectione divina fluat, quod bis duo non sint quatuor?

§. 48. Recte dicitur: Unum est jus Naturæ, quia una est DEI voluntas. Hoc tamen ipso non corrumpit ultro differentia Juris Naturæ in statu integro & corrupto: multo minus eo ipso cessabit distinctio Grotii l. 1. cap. 1. §. 10. inter Jus Naturæ simpliciter tale & pro certo rerum statu, quasi DEI voluntas eadem æterna & immutabilis sit: etsi quæ sit variatio, illa non fit in Jure sed in rebus. An non jus cum rebus oritur & mutatur? an non jus accommodatum est Naturæ rerum, salva voluntatis divinæ æternitate, quæ res hoc vel illo modo voluit oriri & incurrere?

Distinctio nem inter Jus Natura simpliciter tale & pro certo rerum statu &c. non tollere unitatem Juris Naturæ.

CAP. VII.

De Juris & Virtutis Distinctione.

§. I.

*Dubium esse
an ex omni
voluntate Dei
Jus fluat.*

PLus est in veritatis evidente cognitione Fructus & voluptatis solidæ, quam in opinionum aut falsarum, aut speciem veri habentium consideratione. Errores tamen quia speciem veri habent, facilius admittunt homines, quam veritatem, quæ solet esse obscurior, & hominum mentibus, opinionibus atque affectibus contraria. Nescio an satis certum sit, non omnem voluntatem divinam jus facere hominibus, sed eam solam, qua DEUS quid fecit eum in finem, ut juris loco sit. At sit ita. Summæ tamen astis opus est demonstrare non solum voluntatis, quæ hoc jus esse voluit, illud non item, sed & ipsius juris ex diversa illa voluntate venientis differentiam. An perinde sit, siue dicas, non ex omni voluntate DEI Jus oriri, siue non ex omni voluntate DEI obligationem oriri, non definitio. Qui totam juris Substantiam putat, in obligatione consistere, & credit ad principium juris intelligendum sufficere, si ad fontem obligationis recurramus, ille forte malet dicere, non ex omni voluntate DEI obligationem oriri. At frustra hac de re disputamus, antequam satis constet, posse voluntatem ita dividi, ut una Legis vim habeat, altera non.

*An detur Jus
præceptivum
& permissivum.*

§. 2. Voluntatem DEI dicimus esse vel permittentem vel præcipientem. Fundamentum hujus distinctionis indicare admodum difficile est. Nihil enim cogitari potest simpliciter, & ut sine ulla lege sit aut fiat, permissam esse: non magis quam corpus aliquod, vel aliud quid sine forma, modo & sine intelligi potest. In vulgus constat, hominem nihil ratione aliqua siue vera siue falsa, agere. Regit enim illa totum hominem adeo ut nihil imperio ejus exemptum sit. Semper quis putabit

bit se recte agere & cum ratione. Quare si nihil datur, quod & rationi subiectum non sit, & certum modum non habeat, in quo ponetur jus permittens?

§. 3. Non dubito quin dicturus sis, illud consistere in facultate & libertate agendi, verb. gr. dominium acquirendi, matrimonium contrahendi &c. quia voluntas permittens sit, qua actus aliquis arbitrio hominis haecenus relictus est, ut non sit ipsi necessitas imposita hoc vel illud faciendi, aut non faciendi: quamdiu autem illam impositam esse non appareat, intelligi actum arbitrio hominis relictum. Sed hæc libertas atque facultas physica non est jus, sed potentia physica neque potest illaⁿ infinitum concessa intelligi. Nihil enim est, quod non habeat finem, Facultates igitur illæ & libertas illa physica est materia juris, est chaos illud, quod formari debet a Lege; quemadmodum adspectabilis hic mundus formatus est a spiritu DEI ex chao. Facultates igitur illæ non sunt jus, quod per rerum naturam impossibile est. Si enim jus essent, ineptissimi omnium essemus, si de jure quæreremus. Nunquam etiam cogitari potest, eas vel per momentum sine jure, quid illas regat, existere. Inutiliter igitur ab eo separantur, & quod pessimum videtur, Jus ex illis conficitur.

§. 4. Deinde fallacia quædam est in illa distinctione. Quando secundum voluntatem DEI Jus quoque dividimus in permittens & præcipiens, per jus sine dubio intelligimus legem vel simile quid. Sed facultas in homine per rerum naturam non potest esse lex aut jus, & lex atque jus non potest dividi, ita ut una ejus pars sit facultas agendi physica, quæ est in homine, altera vero pars, præceptum aliquod DEI vel juris, aut legis aliquid prohibentis aut vetantis. Quod si per jus permittens non intelligas facultatem physicam, sed moralitatem & justam, qua nempe homo quid juste agere possit, aut non possit pro lubitu, eo ipso Jus dicis, quod modum ponit rei; & vel in præcepto est, si fiat secundum modum, vel in vetito, si ultra modum. Afferimus quidem ad Jus permittens pertinere illa, quæ possumus facere & omittere pro

lubitu, quæ juste fiunt & omittuntur ex arbitrio facientis. At fieri nequit, ut talis actus detur, qui sine modo recte fiat. Ejusmodi enim actus non esset voluntati divinæ, aut rationi subjectus: quod adfirmare primis omnium rerum principiis repugnat. Inquies forte, DEUM voluisse, ut actus quidam soli hominum arbitrio permittantur: sed (1.) DEUS id non potest. Repugnat enim naturæ ejus. Nam in his actibus homo esset DEO æqualis, & DEUS hominem sibi parem fecisset, miserrimam creaturam. (2.) Quamvis pendeat quid a solo nostro arbitrio, nemo tamen erit, qui in eo agendo aut o-mittendo non sequatur aliquam rationem. Et si rationem habere potest, subjacet certè illi, nec simpliciter est permissus actus, sed subest regulæ; etsi illam non semper intelligamus. Id enim affirmari potest, nos sæpe ignorare leges, quibus actus quidam reguntur, non vero illos carere lege & regula. Quæ igitur ad Jus permissivum pertineant, non satis liquet, atque ex exemplis, quibus vulgo utimur, id vix colligi potest; ut de aliis cogitandum, atque ipsa distinctio melius explicanda videatur.

*Jus præcepti-
vum pertine-
re etiam ad
cogitationes
humanas.*

§. 5. Docemus voluntatem præcipientem esse, qua necessitas agendi, vel non agendi imponitur, atque adeo obligationem & vinculum juris inde oriri. Hanc vero obligationem non posse extendi ad cogitationes & conscientias hominum: quia excedat modum humanæ potestatis, cogitationibus poenas statuere; & conscientiis legem dare. Puritatem animæ juri humano ejusque poenis non subjacere. Non errare eum existimarem; qui obligationem juris præcipientis etiam ad cogitationes extendi posse adfirmaret. Nam quæ lex præcipit, ne occidas, illa etiam præcipit, ne cogites occidere. Cogitationi enim præceptum datur & voluntati, non alii rei. Qui enim occidit aliquem, ille ideo peccat, quia cogitavit occidere, & occidit: & qui occidit, non autem cogitavit occidere, ille non peccat, alias enim etiam homicidia casu facta vera essent homicidia. Igitur ad voluntatem & cogitationem Lex Naturæ pertinet. Ita vero dicendum est. Legem quidem ad cogi-

cogitationes pertinere, homines vero nullas poenas eis ponere, propter causas, quas hic afferre non estneceffe.

§. 6. Quæ vero hæc est argumentatio: obligatio voluntatis divinæ præceptivæ non potest extendi ad cogitationes, quia excedit modum potestatis humanæ cogitationibus poenas statuere & conscientiis legem dare? si voluntas præcipiens in foro divino extenditur ad cogitationes hominum, lex etiam humana (quæ Legem Naturæ, seu voluntatem DEI præcipientem si non intelligit, sequitur, ejusque obligationem agnoscit, certe intellectam sequi debet) utique posset & deberet eodem modo leges illas sancire: alias enim imperfecta foret. Nec conscientiis homines dant leges, quando cogitationibus poenas statuunt, sed legem cogitationibus a voluntate præcipiente dictatam proferunt & inculcant. Etsi enim homines non semper poenas cogitationibus statutas possint exigere, quia eas nesciunt, possunt tamen, quia lex illis non minus scripta est, quam actionibus, atque ita non excedunt omnino illæ poenæ modum potestatis humanæ. Nec novum est, ut conscientiis lex dicatur secundum verbum DEI revelatum, cur ergo non secundum Jus Naturæ præcipiens? nam & hoc est voluntas DEI, ut omnes docemus. Ponamus autem excedere modum potestatis humanæ cogitationibus poenas statuere, quis ideo affirmaret, nec obligationem voluntatis divinæ præceptivæ extendi ad cogitationes? Nec sequitur; non est res arbitrii nostri, mentem a malis cogitationibus puram servare, ergo Jus in foro humano non extenditur ad cogitationes. Quis enim ita concluderet: non est in potestate hominis positum omnes actiones suas ad legem conformare. E. Lex in foro humano non pertinet ad actiones?

Etsi homines cogitationibus nullas poenas statuunt.

§. 7. Actus humani non sunt ejusdem valoris aut pretii, sed alii aliis perfectiores. DEO placent perfecta, & quo perfectius quid est, eo magis ei placet: remunerabit etiam quæ secundum omnem virtutis perfectionem a nobis fiunt. Si rationem exigas, non dicam, quia est perfectissimus præmiorum dispensator, existimarem enim me idem per idem probare, sita

Cur Deo placeant perfecta?

argu-

gumentarer: DEUS largius remuneraturus est, quo perfectius quid agitur, quia est perfectissimus prämiorum dispensator: sed duplicem a se quæstionem esse unam, cur DEO placeant perfecta: alteram cur perfectas hominum actiones sit remuneraturus. Primæ quæstionis ratio est, quia ipse perfectissimus est & sanctissimus, atque nihil, quod imperfectum & impurum est, ferre potest: qui non potest non amare, quod sibi est quam simillimum. Cur autem remuneraturus sit, est hæc ratio, quia justus est & benignus, atque ita suum cuique tribuit pro meritis. Nihil impuri attingere, eoque frui potest. Ratio itaque ob quam DEO perfectiora magis placeant, quam minus perfecta, non est in eo sita, quod ipse perfectus est *dispensator*, sed quia ei perfecte placent perfecta. Remuneratio & prämiorum dispensatio est consequens beneplaciti divini. An & quomodo perfectionis dentur gradus, & quem remunerandi modum & rationem DEUS sequatur, cum sit altissimæ indaginis quæstio, non examinabo.

An alia sit voluntas DEI, quæ necessitatem imponit, & alia quæ virtutes relinquit arbitrio hominum?

§. 8. At sit ita, perinde enim Tibi & mihi forte esse videbitur, an DEO perfecta placeant ut dispensatori, an vero ut perfectissimo, an ut justo & benigno, Omnia enim quæ de his rebus balbutiendo proferre possumus, ultimo pendent a summa DEI perfectione. Illud diligentius considerandum, possitne exinde inferri, aliam esse voluntatem DEI, qua absolutam agendi necessitatem imponit: aliam, qua virtutis exercitium relinquit potestati hominum, ita tamen ut DEO gratum sit, si illæ exerceantur? Non tantum obscura admodum consequentia est, sed & idem per idem probari videtur. Ais enim, DEUS bene & ex virtute agentibus præmia perfecte distribuit, Erg. actus illi, qui præmia merentur, in hominum arbitrio sunt positi. Id probari debet. Idem est, ac si diceres: est aliqua voluntas DEI permissiva, quæ nullam necessitatem imponit, sed hominum arbitrio actus virtuosus relinquit: vel actus quidam relinquuntur potestati hominum, ad quos homines non obligantur, nempe actus virtuosus, Hæc accurata indigent probatione, ut dictum, Et si virtuosus sunt actus, qui arbitrio

bitrio hominum relictī sunt, non debent exempla poni in actibus quibuscunque, illi enim non sunt simpliciter virtuosī, sed ita si secundum virtutem fiant. Possunt enim & sine virtute fieri.

§. 9. At probabitur forte ex eo, quod alii actus esse nequeant, qui ob perfectionem DEO placeant, felicitatisque præmia ab eo expectent, quam qui hominum arbitrio relictī sunt; quia in illo nulla virtutis sit ratio, qui necessitate præcepti quid agit, cum non sua voluntate, sed necessitate legis agat. Perpendamus, quæ dicuntur. DEO non placent ob perfectionem, nisi illi solum actus, qui arbitrio hominum relictī non sunt. Ergo qui actus arbitrio hominum relictī non sunt, sed ex necessitate legis sunt, illi licet perfecti sint, DEO non placent: & per consequens, & aliquid perfectum, & quidem secundum voluntatem DEI præcipientem, quod DEO non placet. Non puto Te hæc probare. Nōgandum quippe putabis, in eo, qui necessitate præcepti quid agit, nullam esse virtutis rationem: quia non sua voluntate, sed necessitate legis agit. Si lex affert alicui necessitatem physicam, per vim externam, tibi ille, cui vis inferatur, coacte agit sine ulla virtutis ratione, quia ille revera sua voluntate non agit: neque enim servaret legem, nisi cogeretur: opus legis externam facit propter metum mali imminentis, legem vero non servat. Talem vero vim legem Naturæ vel Deum inferre inauditum est. Experientia potius & sensus communis docent, Deum permittere, ut homo suo arbitrio legem servet, aut non servet: non cogit eum, nec obtrudit eam voluntatem suam licet præcipientem.

§. 10. Verum est, illas actiones placere DEO, quæ ultro fiunt ex libera voluntate: at omnes actus hominis lege subiecti, etiam arbitrio hominum relictī sunt; quia contradictio est, ætatum quendam esse hominis, & non esse in ejus arbitrio positum. Lapis enim vel animal nullum habet arbitrium, ejusque actus non possunt DEO placere, uti hominis actus: quia lapis nihil agit, si ab alio moveatur; & animal agit quidem, sed legem non intelligit, nec voluntate utitur: adeoque nec hujus actus

Deo placent actus illi, qui ultro & sponte fiunt,

Q

Deo

Deo ita placet, ut actus hominis perfectus. Nulla ergo est in eo virtutis ratio, qui invitus metu poenarum cogitur ad factum virtuti conveniens. Justum non dicimus eum, cui exactor imminet, & solutionem ejus quod debet, extorquet: gratus non est, quem Judex cogit ad gratitudinem; quod & Seneca vidit. Sed in eo, qui legis præceptum sequitur. Et volens ac sua sponte implet, nullam perfectionis aut virtutis rationem esse, quis crederet?

IDEO placere etiam actus, qui sunt secundum Jus præceptivum.

§. II. Cum igitur necessitas, quæ legem comitatur, non sit physica, supra jam diximus, nos optare, ut qualis illa sit, quis explicaret. Certe non est molesta nobis necessitas, quia Jurgium DEI non est durum: nec voluntati contraria est. Qui enim legem servat, illam volens servat: & quia omnis virtutis laus & vis consistit in voluntate, hinc qui volens servat quod est juris præceptivi, ille ex virtute agit, & actus DEO placet cæteris paribus, si nempe vere sit ex virtute, non ut illi, qui volunt videri & non sunt. Nisi vera sunt, quæ dico ut omnino necesse est, ut omne quod agitur ratione illa, cujus omnes compotes sumus, vel etiam perfectissima frudente, non agatur ex voluntate nostra, sed necessitate legis, atque ita DEO non placere. Id facile patet, me etiam non affirmante. Nam est certe præceptum DEI, ut homo ratione sua utatur, & secundum eam (veram scilicet & rectam) agat. Igitur ratione sua utitur homo ex necessitate legis, & per consequens non agit sua voluntate, atque ita tandem omne, quod ratione agitur, DEO non placet, quia ex necessitate præcepti fit. Usus autem rationis in præcepto esse ex eo docemur, quod absurdum est cogitare, DEUM velle ut contra rationem, vel sine ea agamus: Sic enim nos subiceret bestiis. Antem nos velit supra rationem ascendere, plures negabunt, quia impossibile videtur: & recte, si rationem perfectam & ἀληθειᾶν intueamur. Quod si autem omne id, quod ratione fit, non sit ex voluntate nostra, neque arbitrio nostro relictum, sed necessitatis est, quid tandem erit quod a voluntate regatur illique subsit? In usu illo generali rationis nostræ, necessitas evidentius apparet, quam ulla alia in

re: quia totam rationem abnegare non possumus, licet velimus; nisi forte quis in furorem delabatur: at tum præter voluntatem suam, etiam rationis usu privatur.

§. 12. Quare si id, quod ratione agitur, etiam ex voluntate agitur, consequens est, ut actus, quibus jus præceptivum servamus, etiam voluntate nostra fiant, illisque insit virtutis ratio. Voluntatem enim DEI præcipientem non dicam esse rationem nostram, at certe non repugnat rationi, imo optime illi convenit. Igitur, ut dixi, virtutis ratio potest illam comitari; qui se ex necessitate præcepti agit; vel dicendum, omni virtutum exercitio deesse rationem, aut ei contrariari.

*Illis actibus
in esse virtutis
rationem,*

§. 13. Dubito quoque an eam sententiam ut veram sis amplexurus, qua dici posset, Deum actus aliquos arbitrio hominis ita reliquisse, ut in illis nullam plane habeat legem præter propriam suam voluntatem: si tamen homo secundum virtutem & perfectionem quid agat, præmium mereri ex justitia DEI: sin autem secundum legem actiones suas componat, nullum præmium mereri, & DEO non placere, etsi secundum legem agat. Etenim si tales actus dantur, quæ a mero hominum arbitrio dependent, in illis homo a DEO independens, & æqualis illi dicendus est; quod nec pietate nec veritate salva dici potest. Deinde immanis certe videbatur illis rebus & verbis inesse pugna, actum aliquem non esse necessitati legis subiectum, & tamen dari quandam ejus actus perfectionem, quæ, quod magis est, DEO placeat, & quæ præmium mereatur. Quid igitur est perfectio actus? in quo consistit? Nonne hæc perfectio actus est, quando actus ad legem aliquam ita accommodatur, ut cum ea conveniat, ita ut nihil desit, nihil addi possit? Quando ergo perfectionem dicimus, legem ponimus, aut fatemur imprudenter nos nescire, quid sit perfectio vel an datur quaedam perfectio in hoc universo, quæ non sit a DEO, aut in DEO, sed extra eum? At forte DEUS aliquam perfectionem noluit instar legis esse. Itane vero. Ergo illis, quæ DEUS lege præcepit, nulla inest perfectio? illaque nec bona sunt, nec pulchra? an is, qui omnia implet, quæ legis

*An dentur a-
ctus humani
qui nullam
plane habent
legem qui ta-
men perfecti
sint?*

*Quædam sunt
actus, quæ
non sunt a DEO,*

Q₂

sunt,

sunt non est imperfectus secundum legem? vel an Deus imperfecta voluit ea, quibus legis necessitatem addidit, illa vero quæ arbitrio hominum reliquit, perfectiora? nonne tota Lex DEI & Naturæ perfecta est? Cur non diceremus potius DEUM actibus perfectis vim legis addidisse, & imperfectis nullam? potestne quis Legem DEI ut imperfectam considerare, vel concipere bonum & perfectum esse sub lege, melius autem & perfectius ejusdem non subjacere? An ergo melius & perfectius non est, bonum & perfectum, ut sub lege sit æque ac hoc? qua ratione fieri potest, ut DEUS nolit perfectissima a nobis observari; cum ea, quæ ut talia affirmamus, forte multum a perfectione absint?

Non est imperfectio necessitate Legis adigi ad agendum.

§. 14. Si lex aliquem cogeret vi adhibita, omnes cogeret: quia ad omnes æqualiter lex pertinet, & sic omnes homines essent justi, quia omnes cogit necessitas illa, quibus lex data est. Lex autem dicit, qui malus est, sit malus, qui bonus, sit bonus. Et quæ est illa necessitas, quam præceptis imponit? quæ est vis illa, quæ nos magis justos esse cogit, quam liberales, humanos, &c.? An ergo justitia non est virtus? Si est virtus, cur ad illam potius cogimur: quam ad alias virtutes? cum tamen reliqua omnes hanc multum antecedant præstantia, & magis DEI imaginem referant, quam justitia. Qui justus sunt, illi certe sua voluntate justus sunt, non minus quam qui grati sunt, & liberaliter bona sua aliis concedunt. Non est igitur maxima imperfectio tali necessitate ad agendum adigi? & si esset quædam imperfectio, non tamen major esset, eadem necessitate legis ad liberalitatem & gratitudinem adigi, quam ad justitiam.

an contrarium probetur ex S. S.

§. 15. Hæc vero sententia tantum abest, ut ex verbis Servatoris Luc. XVII, v. 20. probetur, ut eadem potius verba nobis favere evidentissimum sit. Inquit enim CHRITUS: *Si demum, quod obligati estis facere feceritis, dicite, immerentes servi sumus, quia, quod debuimus facere, fecimus.* Dicit, quando facitis ad quod obligati estis, eo nihil meremini. Atqui alibi satis docet nos ad omnes virtutes obligari: ergo omnium etiam

iam virtutum exercitio nihil meremur. Sed immerentes servi sumus. Non ait ad quædam nos obligari, ad quædam non: multo minus vult, si fecerimus ea, ad quæ non sumus obligati, nos mereri præmium. Sed omne plane meritum aufert; vetat CHRISTUS nos gloriari facientes ea, quæ debemus; nec spe præmii nos vult allicere, sed, ut ejus contemplatione quid faciamus, prohibet, dum inquit, dicite *vos servos nihil merentes*: quo tamen ipso non vult, ut se revera ἀργήτες id est inutiles credant, cum fecerint omnia, quæ debent, sed ne opinione alicujus meriti inflati intumescant, peccantes præmia, quasi re bene gesta, ad quam gerendam non erant obligati, & agnoscant potius obligationem, qua DEO tenentur, cogitantes sibi talia incumbere. Nihil itaque præsidii est in illo textu. Neque ego CHRISTUM introducerem vel supponerem unquam solventem pulcherrimum, quod in lege est, virtutum nempe exercitium. Noluit quippe CHRISTUS nos decimare mentham, anethum, & cuminum, & quod gravissimum in lege est omittere, Nam sine ullo dubio hoc nomine illos damnat, qui legem putant in sola justitia foras projecta consistere, seque legi satisfacere, si nuda ejus verba servarent, reliquas autem virtutes, ut & profundiores ejus sensus, plenamque ejus mentem parum ad se pertinere.

§. 16. Hactenus certe duplex illa DEI voluntas nec ex ^{aut consensio} Natura, nec ex Scriptura Sacra apparuit. Neque consensus ^{Gentium?} Gentium quidquam roboris ei addit. Nam (1.) Romanorum auctorum loca non indicant consensum Gentium. (2.) Grotium ex consensu Gentium quid probantem ridere & exhibilare solemus. (3.) Autores Romanos ut Ciceronem aliosque differentiam illam inculcare nemini mirum videri debet. Athoc mirandum, quod hi pro sententia illa defendenda adducantur, cum eam penitus evertant. Præter Jus enim Romanum, quod illi utebantur, adhuc aliud quid laudabile dicunt: agnoscunt illud jus non continere omnem justitiam, atque omne æquum & bonum, sed præter id, multa in tabulas publicas relata non esse, Seneca lib. 2. d. ira c. 27. hoc sic exprimit: *Quam*

angusta innocentia est, ad legem bonum esse? quanto latius patet officiorum, quam Juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt, quae omnia extrapublicas tabulas sunt. Non crediderunt Romani ad ea, quae extra publicas tabulas sunt nos non obligari. Alius enim stulti fuissent Legislatores, qui permetterent, ut id, quod aliquando juris non erat, in jus reciperetur. Nam si Natura se ad id non obligatos putassent, nulla fuit ratio, ut id oneris sibi imponerent, idque tanquam Jus constituerent. Exemplum est in fidei Commissis & gratitudine benefactoribus debita, aliisque multis. Imo dicam, homines ne quidem tantum potestatis habere. Nisi enim Natura fecisset leges aliquas, homo homini nullam praescribere posset; quod maximum est argumentum, quo alii principium societatis impugnant. Cur autem multa hominum arbitrio relicta, quae tamen praemium apud DEUM, ut ille ait, merentur, non sint comprehensa legibus Romanis, alia quaestio est.

aut ex H.
Grotio?

§. 17. Hugonem Grotium in opere suo incomparabili de Jure B. & P. hanc distinctionem inculcare, alii pernegabunt, dicentque eum in contraria plane esse sententia, idque ex multis locis etiam pro contraria sententia stabilienda allatis evidentissime probabunt. Grotius quidem dari honesta quaedam & laudabilia, non vero debita asserit: sed notandum est eum non superficialiter illa opponere vere debitis ex justitia, non vero pro nullo jure debitis habere. Ne ergo variis loquendi modis, quibus utitur, incauti decipiamur, cavendum est. Imo si vel asseret talia existere, id ad nos non pertineret. Sufficit enim loca afferri posse, quibus diserte nos ad illa laudabilia & honesta obligari affirmat. Admittit etiam consilia Evangelica ad vitae eminentioris Studium pertinentia: sed illa nulla ratione pro hac sententia adduci possunt. Nullibi puto omnes virtutes praeter justitiam ad consilia illa refert; sed apices quarundam virtutum, de quibus dubitaret aliquis, an ad praecipua pertineant, quia vires & facultates hominum excedere, nec nisi ad eminentis cujusdam ingenii homines

per-

pertinere videntur. Hæc igitur consilia cum orthodoxia religionis nostræ merito repudiet, a nobis etiam non solum improbanda, sed & plane a vulgariū virtutum obligatione & natura segreganda sunt. Singula Grotii loca, quibus distinctionem illam probare videtur, examinanda quidem essent, sed cum ea re non minus tædium augeatur, quam scripta hæc nimis extendantur, illa considerationi Tuz relinquo. Sive enim Grotius distinctionem illam probet, sive improbet, nobis perinde est; cum nulla appareat ratio, obquam amplectenda sit.

§. 18. Videamus etiam de differentiis, si quæ sunt, inter Jus & virtutem. Antequam vero illas examinemus, præmittendum est, si Jus & virtutem differre velimus, jus accipiendum esse pro eo quod a voluntate DEI præcipiente constituitur, quod obligationem hominibus imponi, imo pro obligatione ipsa. Nam qui in ea, quam diximus, sententia sunt, *obligationem dicunt oriri ex voluntate DEI præcipiente vel prohibente: ex voluntate autem DEI permitte[n]te & proposita spe vera felicitatis alliciente oriri meritum virtutis.* Primum igitur monemus, non debere eum, qui differentias inter Jus & virtutem assignare vult, verbo *obligationis & Juris* promiscue uti, ita ut quod hic *obligationem* dicit, id alibi *Jus* appellet. Nam Jus & obligatio non sunt unum idemque: quia voluntas DEI Jus constituit, dum id proponit vel sancit in Natura: obligationem vero infert homini ad Jus in Natura constitutum servandum. Sunt igitur diversa.

De differentiis inter Jus & virtutem.

§. 19. At mittamus hæc & videamus quid differant. Primum illa in eo differre videntur quod Jus consistat in suum cuique tribuendo; Virtus autem in constante & perpetua voluntate. Idem est, ac si diceres: quod a voluntate Dei præcipiente proficiscitur: id consistit in suum cuique tribuendo; quod vero a voluntate Dei permitte[n]te oritur, id in constante & perpetua voluntate, in puritate & affectione animi positum est. Hic multa sunt observanda. Primum est, hoc modo definitionem justitiæ vulgo notam dividi, & posteriora ejus verba, *jus suum cuique*

An sola virtus consistat in tribuendo; Virtus autem in constante & perpetua voluntate. Idem est, ac si diceres: quod a voluntate Dei præcipiente proficiscitur: id consistit in suum cuique tribuendo; quod vero a voluntate Dei permitte[n]te oritur, id in constante & perpetua voluntate, in puritate & affectione animi positum est.

171-

tribuendi, adscribi *Juri*; priora vero, *constans & perpetua voluntas*, tribui *virtuti*. Unde consequens est, Deum præcepisse, ut suum cuique tribuatur ab homine sine constante & perpetua ejus voluntate : sequitur etiam, cum justum esse, qui suum cuique tribuit, etsi nolit, si a iudice, vel exactore ei invito extorqueatur, quod alteri debet. Saltem satisfacit præcepto DEI. Nam ad permissam illam puritatem animi non obligatur, quia est in arbitrio ejus.

*Finis Juris
Naturæ*

§. 20. Jus Naturæ unice pro fine habere, & a Deo ideo constitutum videtur, ut homo puritate animi Deo similis fiat. Actus ille, quo alteri tribuimus, quod ejus est, si voluntatem tribuendi demas mere physicus, nihilque in eo sensus aut rationis est, nihil justum aut injustum. Quia igitur Lex solis hominibus fertur, intelligi nequit, illam soli actui ferri, ita ut animum agentis non simul afficiat. Hinc enim est, quod reliquæ res creatæ non habeant eas leges, quæ homini latæ sunt : videlicet quia legis opus est, ut mentem ratione præditam regat, illuminet, perficiat. Interest quippe Dei, ut homines ab omni cupiditate rerum alienarum, ab omni injusta voluntate sint alieni, & per consequens, ut alienum, quod habeat, volentes reddant, non casu. Nam voluntas non est immunis ab iniustitia, quamdiu alienum retinemus : nec pura est, etsi nolentes restituamus, si iniustitia delectemur, animum iniustum & alieni cupidum retinentes.

*An recte opponantur
tributio juris &
voluntas tribuendi?*

§. 21. Illa ergo vide, an recte opponantur, tributio ipsa & voluntas tribuendi. Sunt enim verba eiusdem definitionis, quæ genus atque differentiam iustitiæ indicant. Si actus tribuendi a voluntate separandus est in iure, idem faciendum in virtutibus, & separandus v. gr. actus liberalitatis, quo in alterum beneficium conferimus, illique tribuimus, quod nostrum est, a constante & perpetua voluntate beneficium conferendi ; atque dicendum (si quæ in hac doctrina est conexio & certitudo) voluntatem Dei præcipientem pertinere etiam ad actus illos liberalitatis, & illos etiam jus esse, virtutemque consistere in voluntate liberalitatem reliquasque virtutes exercendi. Sic doctrina cohereret. At qui in virtutibus actum a voluntate segregandum non
judi-

Judicat, nec in jure id debet: vel ostendendum illi incumbit, quomodo in Jure id fieri possit, in virtutibus non item. Si quis enim secundæ differentiæ loco diceret virtutem versari vel circa nostra *elargienda*, ut in liberalitate, vel *perficienda*, ut in patientia &c., is virtuti etiam actum adscriberet, contra ea, quæ supra dixit, virtutem consistere in voluntate & puritate animi. Contradiceret ergo sibi ipsi: quia dicendum non est, virtutem consistere in sola voluntate & puritate animi, si in liberalitate etiam actus continetur. Et sic etiam nihil obstat, quo minus voluntas & puritas animi juri quoque jungi possit.

S. 22. At vero non debent, nec possunt in definitione *Num in de-* justitiæ separari constans & perpetua voluntas ab actu suum cuique *initione ju-* tribuendi. Nam constans & perpetua voluntas in genere non *stitia separa-* constituit virtutem, sed constans voluntas præcepta Dei servanda. *ri possit con-* Voluntas enim est alicujus rei voluntas, & semper habet obje- *stans volun-* ctum, circa quod versatur. Unde nec constans illa voluntas suffi- *tas, & actus* cit ad virtutem aliquam in specie; ob eandem rationem, & quia *suum cuique* non est iustitia suum cuique velle tribuere, ita tamen ut nullus *tribuendi.* effectus vel actus sequatur. Neque etiam nudus actus virtutem aut jus constituit: Non virtutem; quia justus non est, qui non vult justus esse, neque homini imputantur actus a voluntate non provenientes. Alias enim & canes interdum justii essent dicendi: non Jus; quia nulla rationis specie dici potest, nudum actum tribuendi (qui quoniam voluntate caret, non est nisi motus rei de loco ad locum, & merum factum) esse Jus. Nam Jus & factum adeo diversæ sunt naturæ, ut nunquam commisceri possint. Sequeretur etiam DEUM & naturam nos obligare solum, ad nudum illum actum physicum sine voluntate nostra peragendum: id quod mera est impossibilitas, ut supra ostendimus. Nemini ex Gentilibus illa in mentem venerunt, nec talia unquam asserere ausi sunt, sed plane contraria, uti ex sola definitione justitiæ constat, Diversa quidem sunt, *suum cuique tribuere, & constans ac perpetua voluntas.* Quis dubitet? illud enim actus & opus quoddam externum est; hæc vero actus mentis. At jus non consistit in nudo illo actu.

R

S. 23.

*Decipimus
intuendum
duplici signifi-
catione juris.*

§. 32. Monendum quoque est Jus & justitiam non debere promiscue poni, ut v. gr. dicemus, *Jus in suum cuique tribuendo consistere, idque de essentia justitia esse, atque ita justitiam, definiri in lib. 10. pr. D. de Jur. & Just.* Si enim Jus a Virtute differt, si justitia est virtus, non recte ab essentia justitiæ ad Jus argumentum ducitur. Ut taceam illud argumentum nihil probare, sed Lectorem decipere duplici significatione juris, quæ hic confunditur. Nam quando jus in suum cuique tribuendo consistere dicitur, tale jus intelligitur, quod voluntate DEI præcipiente est constitutum, Lex nempe vel præceptum DEI. At in definitione justitiæ Jus denotat facultatem hominis, meam & tuam. Quæ igitur consequentia est; Justitia est constans voluntas alteri tribuendi, quod illius est; ejusque essentia in hoc consistit: Ergo Jus, id est, præcepta DEI solum consistunt in suum cuique tribuendo, adeo ut ne voluntas quidem tribuendi in præcepto sit.

*Non agi de eo
an virtutes
inter se differant,
sed an
Jus & virtus.*

§. 24. Manifesta etiam exinde oritur contradictio. Si enim Jus & essentia Justitiæ consistit in suum cuique tribuendo, nulla sane differentia erit inter Jus & virtutem, sed *tò tribuere* pertinebit etiam ad virtutem, & *constans voluntas* spectabit ad Jus. Nec satis provide provocamus ad testimonium Ciceronis, aliorumque, qui justitiam a reliquis virtutibus distinguunt. Sic enim quæstio plane mutatur. Non agitur quippe de eo, an virtutes inter se differant. Nemo hominum, qui unquam fuerunt, hæc de re dubitavit. Sed de eo quæritur, an Jus & virtus ita differant, ut supra in quæstione esse diximus. Id vero ex differentia justitiæ a reliquis virtutibus non probatur. Illæ enim alia plane ratione differunt. Jus etiam a justitia immensum distat. Nam Justitia est constans voluntas hominis: jus autem constans voluntas DEI, norma voluntatis humanæ, ut plura non dicam. Hæc non debent confundi. Justitia a reliquis virtutibus poterat distingui; non vero Jus virtuti opponi debet. Virtus enim tanquam constans voluntas hominis sequitur legem, & voluntatem DEI præcipientem. Et quando eam sequitur, seque ad legem conformat, non potest illa

illa contraria reputari. Minus apte quoque dicitur, jus consistere in suum cuique tribuendo. Nam jus, id est, præceptum divinum non tribuit, sed voluntas nostra, ad quam lex pertinet, tribuit secundum Jus. Jus voluntatem suam cuique tribuere jubet: unde & justitia definitionem accipit.

§. 25. Intactum relinqui non debet, quod dicitur: *per virtutem nunquam id, quod alienum est tribui.* Si enim hoc verum est, justitia non est virtus. Nam illa alienum tribuit, quod omnes fatentur. Ponimus enim essentiam justitiæ in suum cuique tribuendo. At id certe alienum est, quod sic tribuit. Contradictoria igitur videtur illa distinctio & fundamento carere. Quod autem virtus in puritate & affectione animi consistit, id non impedit, quo minus alteri tribuat, quod alienum est. Possumus enim summa cum puritate animi, & cum affectu etiam alienum tribuere illi, cujus est. Nec solum possumus, sed & debemus.

An virtus nunquam alienum tribuat.

§. 26. Secunda differentia loco affertur: *quod Jus circa aliena versatur.* Id est, Jus vel lex constituta aut orta a voluntate DEI præcipiente versatur circa aliena. *Virtus autem a voluntate DEI permittente orta, circa nostra.* Hæc differentia eadem est cum priore, nec potest ut nova proferri. Sed concedemus Jus (imo justitiam, si ceniam loquendum) versari circa aliena: interim tamen justitia est virtus. Nec ququam id negare existimo; cum alias quid sibi velit distinctio illa intelligi nequeat propter tot contradictiones. Qui enim essentiam justitiæ dixit in suum cuique tribuendo consistere, is negare non potest justitiam esse in præcepto. Sic autem versabitur illa non solum circa nostra, ut virtus, sed & circa aliena, ut jus. Hugo Grotius *Lib. 2. c. 17. §. 7. n. 2.* recte dixit aptitudinem minus proprie jus dici. Id est, ex eo, quod apti sumus ad aliquid, nos non posse jus aliquod ad id nobis asserere. Sed quid inde? Non sequitur; id alterius non est, quod illi aptum est, E. jus solum versatur circa aliena. Hoc sequitur: Ergo, id petere non possumus, tanquam nostrum, ad quod apti sumus; sed hoc solum, quod nostrum est. Et per consequens,

An jus versatur circa aliena, Jus circa nostra?

ius etiam versatur circa nostrum. Nam ius est non solum, ut suum cuique tribuamus, sed etiam ut nostrum petamus. Nec sequitur, *aptitudo non est ius*. Ergo, virtus versatur circa nostra. Denique H. Grotius non in totum negat aptitudinem esse ius, sed improprie saltem ita dicit. Non dicit nihil juris habere aptitudinem. Et quid si quis posset probare aptitudinem eodem modo ius facere apud DEUM, uti Ius est ius inter homines?

An Ius versetur circa res que non sunt in nostro arbitrio. Sc.

§. 27. Tertia differentia esse potest: *quod Ius respiciat res, qua non sunt in nostro arbitrio: Virtus versetur circa res, que arbitrio nostro relictae sunt.* Admittemus hanc differentiam, ubi probatum fuerit aliquid mero hominum arbitrio relictum esse: Deinde quod arbitrio nostro relictum est, id esse virtutis, nec aliud. Si enim hoc verum est, etiam iustitia in nostro arbitrio est, atque ita nulla necessitas nobis incumbit, ut suum cuique tribuamus.

An ad virtutem non obligemur inter homines?

§. 28. Quarta differentia: *Ad Ius non obligari ex praesentia necessitate reparanda iniuria. At vero ad virtutem exercendam non esse inter homines proprie dictam obligationem seu necessitatem.* Si inter homines solum hanc differentiam locum habere quis statuit, concedemus quod dicitur. Sed ex jure, quod inter homines observatur, argumentum ducere ad naturam & differentias Juris, quod apud DEUM valet, minus tutum est. Apud DEUM aequè peccare eum, qui contra amorem peccat, quam qui contra iustitiam, probabile est. Ceterum nemo dubitat, quin Iustitia & reliquæ virtutes differant: etsi de hoc non sit quaestio, ut dictum,

Virtutem omitterentes non puniri inter homines.

§. 29. Quinta: *Contra Ius agentes penis coerceri; virtutem vero omitterentes non puniri.* Inter homines solum id procedit. Nos vero de natura cujusque Jure quaerimus; non quid praxi humana obtineat. A Deo non puniendos esse, qui virtutes omittunt, nondum probatum est, nec unquam probari poterit. Aeternis suppliciis illos afficiendos esse, qui in exercitio virtutum negligentes fuerunt, docemur in Sacra Scriptura. *Escurivi, & non dedistis mihi quo vescerer: sicuti, &*

17011

non dedistis mihi porum: Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non amicum vestis me: egrotus, & in carcere eram, & non invisistis me. Matth. c. XXV. v. 42. Non fit ibi mentio eorum, qui contra Jus vel reliqua scelera & flagitia commiserunt, sed tantum illorum, qui virtutes omiserunt.

§. 30. Sexta differentia esse poterat: *quod Iustitiam implentes nihil mereamur: aut virtutes exercendo omnino premium mereamur.* Supra ostendi non defendi posse hanc sententiam. Nunc dicta recoquere nolo. Locis Scripturæ Sacræ, quibus nihil tale dicitur, ad id probandum abuti non licet. Non opus est, ut contrarium ostendamus. Alii non dubitant, quin in præcepto sit, quod Salvator dicit: *Estote perfecti, sicut pater vester in cælis perfectus est.* Malant etiam magis præcepti, quam consilii loco id accipere. Quod virtutes ex benignitate DEI præmia manent, uti id Scriptura sacra nos docet, hoc non efficit, quo minus ad virtutes obligemur. Ponamus etiam in S. S. quædam ut consilia præponi, non sequitur tamen, omnium virtutum, verb. gr. liberalitatis exercitium, tanquam consilium spectandum esse. Ut S. S. etiam auctoritate utamur, hic locus non patitur, ubi rationibus ex natura petitis agendum est, si quid volumus, aut possumus.

§. 31. Septimæ differentiæ loco dicere posses: *contra jus omnem actum regulariter nullum esse: actus vero, qui contra virtutem fit, non esse irritos.* Afferantur hæc, non autem probantur. Grotii & Xenophontis testimonia hic nihil valent. Rationibus opus est. At eadem ratio, quæ actum juri repugnantem nullum facit, eadem quoque annullat actum contra virtutem patratum. Legem 5. C. d. *Legibus* si quis huc trahere vellet, nihil illa probaret, quia de Jure Civili agit, non de Jure Naturæ. Hoc jure ostendi debet, quomodo & quatenus actus nullus esse possit, ubi tamen Lex & iudex nullus adest, qui causa cognita pro nullo quid declarat. Nititur etiam hæc differentia hoc supposito, quod prohibitum non sit, contra virtutem agere. Id vero cum non minus a veritate,

te, quam pietate recedere videatur, etiam hæc differentia cum reliquis cessat.

Virtutis exercitium necessarium.

§. 32. Octavæ differentiæ loco afferri solet: *Jus semper dici a superiore, virtutem vero ab inferiore quoque inculcari docendo & monendo.* Verum est, Jus statui a superiore. Quanquam a Legislatoribus humanis non debebat argumentum sumi ad DEUM & jus quod in natura sancivit. Quod si igitur DEUS, ut superior, prodidit aliquid, quod faciat ad perfectionem hominis, quod hominem ipsi conformem reddat, quod DEO placeat atque acceptum sit, eritne illud pro imperio habendum? potestne dici in arbitrio hominum esse, utrum DEO conformes esse velint, an non, si DEUS ad hunc finem eos creavit? vel an conformitas illa consistit solum in jure, ut alteri suum tribuamus? Si virtutis alicujus exercitium non est necessarium, quæ tandem erit causa, qua obligemur ad juris custodiam? cui fundamento innititur illa obligatio? nullane justitiæ inest perfectio? Si quæ enim adest, ad eam non erimus obligati, nec major hic incumbet necessitas, quam alibi. Quam ob causam obligatio ad jus introducta est? forte ideo, ut injusti & transgressores legis puniantur, justi vero ne laudandi quidem sint? At CHRISTUS laudat servum, qui pecuniam fœnori exposuerat, qui tamen nihil, nisi quod justitiæ erat & juris, fecerat, illique promittit gaudium æternum. Nam locus ille Matth. c. XXV. exponi nequit de homine, qui virtutes exercuit, &c.

Virtutem quoque ab inferiore inculcari.

§. 33. Sed ut ad rem veniamus, *Jus quidem statuitur a superiore, at si vera hic oppositio statuenda est, dicendum erat, Virtutem statui ab inferiore.* Cur autem malumus dicere, Jus dici a superiore, virtutem vero inculcari posse ab inferiore? scilicet quia satis apparet, id salva veritate asseri non posse. Nulla autem sic est oppositio. Sicuti enim dicebatur Jus, si originem ejus spectes, non posse produci nisi a superiore, ita & debebat origo virtutum declarari, & ostendi unde illæ sint; & quidem ex oppositorum ratione dicendum erat illas non habere ortum a superiore. Quid autem ad rem facit, quod virtutes incul-

inculcentur quoque ab inferiore, docendo, monendo, suadendo? Et si virtutes quoque inculcantur a superiore (quod non videtur negare is, qui iudicat illas *quoque inculcari posse* ab inferiore) hæc differentia nulla est. In iisdem terminis manendum erat, ut ratio oppositionis constet, & dicendum: Jus inculcatur a superiore: at virtutes inculcantur quoque ab inferiore. Sed ille maluit, jus *dici*, i. e. statui a superiore, DEO nempe (nam de hominum jure hic non loquimur) virtutem vero inculcari, id est, doceri, moneri, suaderi ab inferiore. Quasi vero Jus docere, monere, persuadere dedecet quoque superiorem, & ipsum etiam DEUM. Superior quippe, & quivis alius iudex non semper agit Legislatorem, sed & doctorem interdum & monitorem. Est enim non solum Rex, sed & Pater. Nulla ergo in his est differentia ratio quærenda; insuper illa ipsa accuratius exponenda erant. At differant illa. Anne ideo jus ita distabit a virtute, ut hæc sit in arbitrio nostro, illud non item?

§. 34. Addendum adhuc: Incertum esse, an ex natura *De præmiis* & ratione multum liqueat de præmiis & pœnis post hanc *post hanc vi-* *tiam.* Si igitur illa ignota sunt, distinctionem illam hæctenus *tam.* etiam apparet inuti^{em} esse, & plane carere ratione. Objectiones: ergo in universum etiam de jure non constabit, si non constet, quam ob causam Jus observandum sit? Ego hanc questionem permitto illis, qui perfecta hujus peritia instructi sunt. Potest dici, solam DEI voluntatem & jussum hic sequendum esse (ad quem omnes provocamus) sine respectu ad præmia aut pœnas futuras: vel sperandum esse in DEO, & sola obsequii gloria hominem contentum esse debere. Id quod vulgo satisfacere potest. Sed alia forte inveniri possunt.

§. 35. Objectioni illi, *si ad virtutes non obligamur, se-* *Sine præcepto* *qui, quod in arbitrio nostro sit, citra pœnam turpiter agere, nullam esse* *quia necessitas nos adstringit, vide an satisfaciatur illa responsio, turpitudinem.* *quod satis horrendum miserimumque homini sit, omni bonorum genere exui.* Si concedimus eum turpiter agere, qui virtutem negligit, & in voluntatem DEI permittentem committit, necesse

cessse etiam est ut concedamus, Virtus in præcepto est, & non arbitrio nostro relicta. Nam sine præcepto nulla est turpitude. Quod in arbitrio nostro est, id agendi vel omittendi potestatem habemus: nec dici possumus legem violare, quando alterutrum facimus, & per consequens neutrum faciendo vel non faciendo turpiter agimus. Turpitudinem committit, qui legem violat. Id enim absurdum est. Plura dicere vetat brevitatis studium.

*Pœnam esse,
omni bono-
rum genere
exui.*

§. 36. Dubitandum etiam an verum sit, *non esse pœnam, omni bonorum genere exui, quia fieri possit in vita civili, ut aliquis usu bonorum privetur sine delicto.* Quanquam enim in vita civili id contingere potest, idem tamen apud Deum fieri quis putet? quasi ab iis, quæ inter stultos homines sine ratione & jure fiunt, argumentum possit aut debeat sumi ad jus, quo ille utitur inter homines. Cum potius homines in jure constituendo, si quid possunt, debeant imitari Deum, & eo jure uti, quo is utitur. Nondum igitur expeditum est, Deum velle omnibus bonis homines sine delicto, i. e. sine ulla causa homines privare, quos tamen ad imaginem suam fecit; quos secundum divinam illam imaginem agere & vivere vult, quos eum solum in finem creavit, ut omni divinorum bonorum eos cumulet, & aliquando in consortium æternæ felicitatis, qua ipse fruitur, adsciscat. Quæ hæc esset bonitas & justitia DEI, hominum arbitrio committere an velint virtutibus mereri præmia, id est, imaginem divinam obscurare, corrumpere actibus virtute carentibus, an velint Deo similes esse, an non, & tamen si nolint, eos miserimos facere? Si miserum est & horrendum omni bonorum genere exui, erit utique pœna. An DEUS potest videri probare aut permisisse, ut homo aliud sit, quam id, quod eum esse voluit secundum imaginem suam? Verissimum itaque est in *omissione virtutis* consistere malum actionis, quod pœnam meretur. Omne enim, quod in DEO est, est bonum, & quod illi contrariatur est malum. At virtutum ommissio producit vitia. Hæc vero non sunt in Deo, sed virtutes. Malum igitur actionis est vitia agere & virtutes omittere.

§. 37.

vel extremo digito hanc scientiam attingas. Nisi enim id
 fiat, ignorabis ubi tertiarum sis: an in Ethica verleris, an in
 Theologia, an iure, an alibi. Nescies etiam limites ejus,
 quorum cognitione carere non potes, quia ignoras, ubi desi-
 nendum sit: fugiet Te, quæ juri sint propria, quæ rationes vel
 decisiones illi conveniant, quæ non; quæ amplectendæ & in
 rem Tuam vertendæ; & quæ in alium locum, aut usum servandæ
 sint; quæ idem quæstiones huic pertineant, quæ ad sedem illi
 melius convenientem rejiciendæ sint. Confusio rerum, uti
 nullibi admittenda, ita nec in hac quoque disciplina feren-
 da est.

*Secundum Na-
 turam.*

§. 3. Itaque quæ Natura discrevit, ea ut discreta, quæ
 conjunxit, tanquam conjuncta consideranda sunt. Si quid est,
 quod judicium juvat, id certe facit ordo a Natura institutus,
 licet vel maxime simplex, sterilis & inutilis appareat. Quo
 ordine igitur Natura scientias distribuerit, quo loco singulas
 collocarit, utrum aliqua sit suprema, media, infima; an vero
 omnes sint pares & æquales, Tuum quantum maxime erit per-
 spicere.

*Veritas una
 est.*

§. 4. Ad Naturam vero sine dubio hic respiciendum.
 Cum enim eam ut Legislatricem intueamur, & leges atque
 jura ab ejus non hominum ore accipere cupiamus, legitimæ
 hujus scientiæ fines statuendi sunt, quos ipsa constituit; ibique
 incipiendum, ubi illa incipit, & desinendum, ubi desinit. Ni-
 si id faciemus, vides nos Systema scientiæ naturalis turbaturos,
 & vel in angustum contracturos, vel nimium & ultra limites
 extensuros, atque ita, utcumque res cadat, nihil veri, nihil ac-
 commodati in hac scientia habituros esse. Facile etiam ad-
 duceris, ut credas, nobis nihil juris competere, ut sejungamus
 ea, quæ Natura conjunxit. Veritas una est, nec potest ob ali-
 quam commoditatem vel respectum civilem a nobis dividi,
 cum in finem, ut ex illa retineamus, quod placet; reliqua, quæ
 minus videntur ad palatum esse, repudiemus, hoc prætextu,
 quasi illa huic non pertineant, sed alio spectent. Veritas non
 potest, nisi tota occupari: qui partem ejus rejicit, totam con-
 temnit.

§. 5

§. 5. Quod igitur ad totum scientiarum chorum attinet, res videtur expedita. Forte enim illas a Natura eo ordine collocatas putabis, quo hodie in quatuor Facultates divisæ docentur. Quis vero inter illas, quæ Juri Naturæ magis propinquæ vel affines videri possunt sit servandus ordo, eo difficilius est dictu, quo similiores sunt sibi invicem. Solet autem a Jure Naturæ solícite distingui Theologia moralis: sed rationes differentiæ, quas afferunt, non videntur ejusmodi, ut assensum omnibus extorqueant. Nam primum diversitatem fontis, unde utraq; scientia dogmata sua derivat, quod attinet, dicitur quidem: *Jure Naturali aliquid faciendum asseri, quia per rectam rationem idem ad socialitatem inter homines necessarium colligitur: Theologum vero moralem in eo ultimo acquiescere, quia DEUS in Sacra Scriptura ita jussit.* Sed hæc omnia admodum controversa sunt, & magis videntur convenire arbitrariis quibusdam hypothésibus, quam veritati. Nescio enim an ulla explicatione conciliari possit, quod jus Naturale ex recta ratione colligendum dicamus; & tamen, si quæ sint in divinis litteris, quorum necessitatem ratio sibi relicta perspicere nequeat, illa extra Jus Naturale esse, & ad Theologiam moralem proprie spectare affirmemus. Hoc enim pacto recta ratio & ratio sibi relicta pro eadem habenda esset. Quomodo autem ratio sibi relicta possit esse recta, & recta intelligi, ut sibi relicta, non capio.

Prima differentia Juris Naturæ a Theologia morali penditur.

§. 6. Accedit quod valde dubium sit, id solum Juris Naturæ esse, quod per rectam rationem ad socialitatem necessarium esse colligitur. Crederet quis Jus Naturæ multo latius patere, & id, quod ex socialitate deducitur, Juris Naturæ partem admodum exiguam constituere. Cum igitur hæc sint admodum controversa, de veritate illius differentiæ statui non potest, antequam quid recta ratio sit, & quid de principio socialitatis habendum, satis constet. An Theologus moralis jure in eo acquiescat, quia DEUS ita jussit, non magis probatum est, quam præcedentia. Licet autem ponamus Theologum moralem in jussu DEI acquiescere, Jus vero Naturæ a ratio-

An Theologia moralis acquiescat in jussu Dei?

ne judicare, pateret hanc disciplinarum differentiam ab opinione hominum & accidenti pendere: ab eo nempe, quod putemus nullam ejus, quod DEUS in Sacra Scriptura iussit, rationem dari posse. Hoc vero pacto differentia illa ita incerta erit, ut omnes hominum opiniones incertæ sunt. Nam si unus forte aut alter rationem alicujus præcepti nesciat, alius tamen forte eam non ignorabit, meritoque contendet, præceptum istud Juri Naturæ subesse. Si quid ex socialitate derivare nequit, id tamen aliunde demonstrationem admittet.

Omne præceptum Dei habere rationem.

§. 7. Nam & hoc æque certum est, Deum in S. S. nihil præcepisse, quod non sit verum: & si verum est, quod præcepit, habebit utique demonstrationem, æque ut numeri & linearum. Omne quippe verum, cuiuscunque sit disciplina, perfecte verum est. Verum enim, nec tamen perfecte verum, quale sit, intelligi non potest: & si hoc ita est, æqualem cum Mathematicis scientiis veritatem habebit: hæ enim perfectæ & veræ creduntur. Quare licet aliquid sit, quod quis putet rationis suæ vires & facultatem excedere, id tamen habebit rationem, & per consequens ibi examinandum est, ubi omnia illa jura, quæ rationi subsunt, examinantur. Fieri potest, ut si hodie non reperiamus rationem, eam tamen cras reperiamus.

Quid ratio humana possit.

§. 8. Nec admittendum, ut ex viribus rationis singulorum hominum judicemus de ratione omnium hominum in universum. Quando ita volumus scientias distinguere, accurate determinandum esset, quid omnium hominum ratio possit, & quid non possit. Nisi id faciemus, nihil, quod alicujus pretii aut ratione dignum sit, de his rebus loqui poterimus. Si ad sensum vulgi provocamus, infinita alia a Jure Naturæ rescanda sunt, quia illud pauci certe recte intelligunt: pleraque bona essent eliminanda, & pessima quæque recipienda. Ne constaret quidem, quorum opiniones hic sis numeraturus, an optimorum, an pessimorum, an mediorum. Si pessimos audis, habebis non Jus Naturæ hominum, sed bestiarum, imo, quod pejus est, Diabolorum. Certum enim videtur, si quis hominum jus statuit, quod non est jus sed corruptela, & contra jus non esse dicit, quod tamen est

est jus, illum deteriorem esse bestiis, & Deum atque rationem sub-
jicere bestialitati. Bestiæ enim suum jus exacte servant, & ab eo
in statum & conditionem aliquam inferiorem non discedunt, ut
homines, qui ab humanitate ad bestialitatem deficiunt. Itaque
quando opiniones pessimorum, & rationis sibi plane relictæ ad-
mittimus, ea re fit, ut in jus introducamus, quæ ne bestiæ quidem
faciunt. Fit etiã sæpe ut de industria rationis nostræ vim abho-
geamus, nec viribus ejus ideo solum utamur, ut habeamus ratio-
nem sibi relictam.

§. 9. Quod si optimos audis & doctissimos, vel etiam *Quas scien-
mediæ conditionis homines, alia incommoda offendes, quæ ab-
ferre nolumus. Ita tamen judicabis, quod rationis est, quod tias Natura
potest demonstrari, non pendere a ratione unius vel alterius, vel non distin-
judicio vulgi. Mensura illa nimis varia & incerta est, quam ut xit, eas nec
secundum illam statui, vel, ut ita dicam, metiri aut ponderari nos debere
possit Juris Naturæ quantitas. Ob eam causam alii malunt *distingueri.*
inspicere an Natura differentias quasdam fecerit inter illas, non
vero an homines quid hic distinguant ab accidenti. Si quid enim
sit, cujus rationem attingere nequeamus, id inter *Aluta* refe-
rendum, non vero ob pauca quædam illa nova disciplina forman-
da, ubi nulla est. Hoc enim pacto labores nobis augebimus, &
veritati, quæ simplicissima ac una est, pro diversitate fictarum di-
sciplinarum, non unam sed multas easque dissimiles & deformes
figemus facies, variisque coloribus depingemus. Ansam etiam
arripiunt homines laqueos juris optimi & perfectissimi evadendi,
quando docemus eos, sufficere ad societatis custodiam, si Jus seu
Civile seu Naturæ servant, reliqua esse supra captum, & supra nos;
adeoque nihil ad nos; non esse in potestate nostra, non esse ra-
tionis. Quin si verum amamus, addendum omnino videtur, ni-
hil eorum, quæ ad mores pertinent, in Sacra Scriptura præcipi,
cujus veritas non possit probari rationibus ex natura petitis, ut
ante diximus.*

§. 10. Non satis etiam liquet, quale Systema sit futurum *Theologiam*
Theologiæ moralis, cujus fundamentum solum sit jussus Dei in *moralem an-*
mo vel altero principio. Sufficit enim si de jussu Dei sevel *con-*
gustam videri

stat, nec propterea nova disciplina inducenda est. Jus Naturæ docet Dei jussui parendum esse indistincte, sive per naturam jubeat, sive alio modo. Præceptum igitur rationi incognitum per jussum Dei probatum. Poterimus & debemus certe per rationem & principia aut axiomata iuris explicare, extendere, restringere, applicare ubi opus est, usumque eius ostendere, ut in reliquis. Et sic certe pertinebit utique ad Jus Naturæ, quod sine eius ope intelligi nequit. Si quid porro Deus iussit rationi incognitum, id certe considerandum est ut tale, quod perfectioni rationis desit, in quo deficiat, vel fallat. Nam quod Deus iubet, bonum utique & verum est. Ratio similiter bona sectatur (certe proficitur id, sive vere, sive simulate) & vitæ normam homini constituere satagit. Quare cum Deus aliquid jubet rationi antea non cognitum, necesse est ut intelligat, illud officium a se neglectum aut prætermisum ad se pertinere & sic recipiendum esse. Quod si igitur a Deo sit, de aliquo præcepto admonita, facile videbit, quis locus præcepto competat, facile etiam, si velit, rationes videbit. Ubi nihil rationis videt, ibi subsistet quidem, Deo tamen parebit. Ex perfectissima Dei natura argumenta petimus in Jure Naturæ, quia existentia ejus argumentis probari potest. Nisi tamen Dei notitiam ex Sacra Scriptura a primis annis edocti haberemus, pauci forte de Deo cogitarent. Si solus ille jussus Dei aliquid discriminis hic facit, Theologia Moralis ad paucissimam, quod scio, redigetur capita: ne dicam præcepta Dei, ut mera jussa ab homine rationis compote intuenda non esse. In alia opinione fuit David Rex Judæorum. Epitheta, quæ legi tribuit, satis docent, eum aliud præter jussum in iis vidisse; quæ an omnes capiant, in medio relinquimus.

Secunda differentia.

§. II. Secunda differentia in eo constitui solet, quod in Theologia lex consideretur, ut innexam habet divinam promissionem & quandam rationem fœderis inter homines; a qua consideratione Jus Naturæ abstrahat, cum illa a Dei revelatione proficiscatur. Sed gentiles nos docere possunt inter Deum & homines naturam societatem quandam esse, & per consequens etiam fœdus: docent enim nos esse sobolem Dei, eumque hominum causa

causa omnia produxisse. Atque hoc fœdus multo magis intercedit inter Deum & homines probos, quales ab omni ætate fuerunt: & nescio an id multum differat ab illo fœdere operum, de quo Sacra Scriptura agit. At differat sane: Jus Naturæ finem utique habet aliquem, cujus gratia homini datum est. Quemcunque autem statuas, talem statues, ex quo ad hominem aliquid perfectionis, aut utilitatis, aut felicitatis redundet. Sin autem hoc, necessario oportet fœdus aliquod inter Deum & homines, & tacite quædam promissio etiam hic supponi. Unde enim in hominem quid boni redundet, nisi Dei beneficio. Sufficit etiam Theologiam moralem & Jus Naturæ eadem Jura considerare: sive autem ea cum consideratione fœderis, sive sine ea tractentur, nihil ad Jus facit. Hæc igitur differentia, si quæ adest, exigui momenti esse videtur.

§. 12. Tertium discrimen longe maximum in eo positum dicitur, quod finis Juris Naturæ tantum ambitu hujus vitæ includatur, hominemque ita formet, prout hanc vitam cum aliis sociabilem vivere debet: Theologia vero Moralis hominem Christianum formet; &c. Alii hoc discrimen pro infimo, imo nullo habendam judicant. Nihil quippe affertur, quo sententia illa probari possit. Ipsi quoque vulgari doctrinæ repugnat. Cui bono enim Dei existentiam ejusque attributa inculcamus in Jure Naturæ, illumque Autorem Juris & Legislatorem agnoscimus, si de nulla alia re inter nos & illum agitur, quam de misera nostra societate servanda. Hæc enim nihil aliud efficitur, quam ut exemplis pessimis alter alterum perdat, & nemini liceat in posterum bonum esse. Ad Societatis custodiam sufficit utilitatis propriæ studium, quod Carneades & Aoratus commendarunt, & Hobbesius pro fundamento sui Systematis multo majore cum judicio posuit, quam alius ex illo aliisque suis centones confecit; de quibus parum ab est, quin quis dicat, ad corrumpeandam totius Naturæ artem nihil potuisse aptius excogitari, quam centones illos non magis sibi coherentes, ac quamlibet rapsodiæ ineptissime confarcinatam.

§. 13. Id puto Teulro concessurum, si nihil aliud in Jure *De Principiis* spe- *Hobbesii.*

spektandum est, quam ut vitam cum aliis taliter qualiter sociabilem vivamus, Hobbesii principia multis paralogis prestare hypothesebus Puffendorffii. Uti enim certum aliquod principium ponit, ita ex eo quoque omnia deducit, ut non connexio solum quaedam adsit, sed & principium passim appareat, & cum eo omnes decisiones conspirent. Hinc etiam est, quod Hobbesius initio doctrinae suae nullam Dei mentionem faciat, quia id non admittebat principium ejus, etsi in se quidem falsissimum & pessimum: & satisfacit ei, qui utilitatem societatis non serio, sed obiter & quantum ad pacem sufficit, promoveat. Sic, non debes furari, nec alterum laedas & pacem turbes: ceterum autem tuis commodis studere poteris, modo non quid committas, quod turbas excitet.

*Jus Naturae
an terminetur
hujus vitae
finibus.*

§. 14. Quare si DEO in jure Naturae locum concedimus, illum etiam ut DEUM considerare debemus, ne eum pro tali habeamus, qualem finxit Epicurus, qui rerum humanarum nullam curam gerat. At si hoc ita est, certum videtur jus Naturae non terminari hujus vitae finibus. Apud Grotium nihil tale reperies, sed melioris mentis ac sanioris doctrinae indicia plurima. Ipsi Gentiles etiam alia docuerunt, honestati & dignitati Juris magis convenientia, quod vel ex solo Ciceronis de officiis libro, ceterisque ejus scriptis, & epistolis Senecae obiter solum inspectis deprehendes. Huc etiam referenda, quae Paulus de Gentilibus docet. Non potuisset illi asserere, eos qui sine lege peccarunt, sine lege damnandos esse, si lex Naturae, quae sola illos regit, non pertineret nisi ad hanc vitam. Plura non afferam, studio brevitatis. Nec opus est Tibi illa inculcare, qui illarum rerum es scientissimus.

De immortalitate animae.

§. 15. Quod de immortalitate animae asseritur, vide an ullo modo concedendum sit. Etsi enim eam quilibet de vulgo demonstrare nequeat, fere tamen dixerim, si rectam viam offenderis, sat argumentorum ad eam probandam reperiri, quae is, qui aures habet ad audiendum, facile intelligere potest. Sed id desiderandum, quod vera rerum principia non satis sint cognita. Repetendum etiam quod supra dixi: Si id solum

pro

pro jure Naturæ habendum, quod quivis intelligit, tot jura & tam varia habebimus, quam sunt homines totius orbis, & quot fuerunt, ac futuri sunt. Alter alterum certe superat cognitione & viribus ingenii.

§. 16. An admittitur id, quod quartæ differentiæ loco ponitur, Jus Naturæ magnam partem circa actiones hominum exteriores formandas versari; Theologiam vero animum purum etiam exigere, valde dubito. Nam leges feruntur animo. Nec per rerum Naturam fieri potest, ut lex ad solum actum externum pertineat, animum vero non simul afficiat. Nec est ut dicamus, Jus Naturæ *magnam partem* circa actiones exteriores versari. Nam si pars juris Naturæ, licet exigua, ad animum spectat, cur non dicemus totum Jus eo spectare? In alia sane opinione fuerunt JCI Romani, qui se non simulatam Philosophiam profiteri dixerunt, hominesque velle non solum justos, sed & bonos efficere. Quomodo autem efficit lex aliquem bonum & justum, si animum bonum non efficit? an bonus erit animus, qui, ubi manus judicis pacem publicam tuentis effugere non potest, justus solum est? an hæc verâ nec simulata philosophia dicenda, quæ non curat, nisi actiones externas? vel an dicemus, hunc esse effectum solum Juris Civilis non Naturalis, ut aliquis legibus efficiatur bonus & justus? quasi Jus Civile sit sanctius, & majorem habeat curam virtutis & honestatis (quæ in solo certe animo consistit) quam Jus Naturæ. Ego id non dixerim.

§. 17. Concedamus tamen illius distinctionis Autoribus *quem in finem Jus Natura corrumpitur a deo defendatur?* omnia illa: apparebit eos nihil aliud asserere, quam quomodo scientias illas distinguendas putent ex arbitrio suo, & prout hypothesebus suis conducere arbitratur; non vero demonstrare an Natura illas distinxerit, & quo indicio illam distinctionem cognoscamus. Hoc etiam quærendum est, cui bono & ob quam rationem, nos, qui Christiani sumus, tanto studio, imo ardore, Jus Naturæ, quod innumeris locis a sana multorum hominum ratione (nam certe sunt homines, quorum ratio abhorret ab ejusmodi placitis, quæ in Jus Naturæ recepta sunt)

T

&

& principiis per revelationem (ponamus enim quædam esse, quæ aliunde probari nequeant) stabilitis deficit, introducere, promulgare atque propagare velimus; cum tamen certe non debeamus veritatem agnitam rejicere, qua carere nullo modo & sine summo scientiæ defectu possumus.

In quo constat Jus, quo societas humana hodie utitur.

§. 18. Hæc obiter de distinctione Theologiæ moralis & Juris Naturæ dicta sufficiant. Si tamen placet illa distinctio, aliis rationibus munienda est. Multum enim præjudicii affert toti Juris tractationi; uti nullo negotio intelligis. Si enim nihil putas Juris Naturæ esse, quam quod ad externas actiones regendas, utilitatemque societatis conservandam factis est, paucis opus, nec aliud agendum est, quam ut meram utilitatem inspicias sine DEO, sine ratione, nisi quatenus utilitatibus tuis DEUS & ratio subvenit. Tum habebis illud jus externum, quo homo ut animal & ut bestia utitur. Sin hoc nolis, sed jus desideres, quod ratio inter homines constituit, vide, an non omne, quod rationis sit, admittere debeas: nisi forte probare poteris jus cum ea distinctione ex Natura emanatum ita legi & scriptum esse in Libro Naturæ. Limites Juri Naturæ ex eaptu hominum assignare minus tutum est, exitum enim nullum invenies: quia, ut supra dictum, quantum homines tam docti quam indocti intelligant, definiri nequit; uti nec illud, quantum rationis per institutionem quis velit aut possit admittere.

Rationem vel in totum revivendam vel in totum rejiciendam esse.

§. 19. Si rationem sequeris, admittes sine dubio perfectissimam rationem, qualis haberi potest. Nam & hæc ratio est, & vera atque sola ratio: quod ab hac deficit, simulatum, falsum & umbra rationis est. Si imperfectam & impolitam sufficere putas, habes jus imperfectum, & quod a bestiarum moribus parum differt, illisque etiam ex parte inferius est. Quamcunque vero partem eliges, id agendum, ut constanter philosopheris. Nam mox rationem inculcare, mox vitia & imperfectionem hominum pro jure venditare, mox partem rationis rejicere, contradictorium est, & a recta via non solum in confusionem principiorum, sed & totius doctrinæ nos deducit

ducit, filumque demonstrationum abrumpit. Natura constans est in iis, quæ facit, & recta utitur via. Hanc si sequemur, sine ambagibus apparebit quid falsa principia, & quid inconstantia in illis ponendis damni afferant: qua de re pauca adhuc proferam.

§. 20. Ex differentiis inter disciplinas illas sæpius nominatas concludunt porro, hominem in hac disciplina considerandum esse, ut corruptum. Quis dubitet? idque per singula præcepta probare non est opus. Nisi corruptus esset homo, non egeret lege, sed sibi ipsi lex esset. Nunc vero alibi multo labore lex quærenda est. Lex tamen corrupta non ideo investiganda. Quid boni enim exinde eveniret, si homini corrupto ponatur lex æque corrupta, quæ naturæ ejus corruptæ patrocinium præstet? Corruptus autem est homo non in externis solum, sed & in animo. Lex igitur animo etiam medicinam afferre debet. Licet ergo ratio non intelligat corruptionem culpa primi hominis provenisse, ipsam tamen corruptionem, seque lege egere, nec perinde esse quid agat, non ignorat. Unde corruptio venerit, non est necesse ad Legem operum intelligendam. Sufficit si homo in Lege videat, a quo defecerit, & quid faciendum sit secundum legem. An possit, alia est quæstio: aliud est quoque, quid futurum sit, cum non possit legem servare. Tum ad revelationem Tibi procedendum est. Interim vero Lex inspicere debet, uti illa est, non ut eam nobis fingimus.

Homo corruptus est, sed lex sana & recta.

§. 21. Ut Jus Naturæ ex Natura hominis integra petamus, non est necesse, nec recta etiam nos eo ducit via. Jus enim nec in integro, nec in corrupto statu pendet a sola Natura hominis. Vox naturæ audienda est, & quæ illa sit videndum. In hac vero solus homo non loquitur, loquuntur & cæli, ut David ait.

An Jus ex natura hominis integra petendum?

§. 22. Reliquas quæstiones, quæ proponi solent, veluti an lex diversa fuerit in statu Naturæ integro an eadem? non attingam, ut otiosas. Cum vero hac occasione dicatur, universam legem naturalem ad hæc capita referri posse, *dilige DEUM & dilige proximum*, perpendendum Tibi relinquam,

Aliæ quæstiones,

qualis in doctrina illa sit connexio, quæ tradit jus Naturæ hominem formare ad hanc vitam sociabilem, nec pertinere ad animum, sed ad externas solum actiones; DEUM tamen & proximum diligendum esse. Homines, qui juris Naturæ vindices esse volunt, non spectant nisi externas actiones, illisque contenti sunt. Inde vero non sequitur, Naturam eo non spectare, nec jus eo pertinere. Perpende etiam quod dicitur, in statu integro nullum aut modicum discrimen fuisse inter Jus Naturale & Theologiam moralem. Bonum est suspicari alium ibi rerum statum futurum fuisse, quam ut de scientiis distinguendis quis cogitare voluerit, aut cogitare necesse fuerit. Nititur illarum distinctio alio fundamento, quod ibi locum non habuit.

Disciplina, que externa solum respicit, nullius momenti est.

§. 23. Quid in universum de ejusmodi disciplina, quæ circa externas hominis actiones regendas versatur, sperandum fit, quivis agnoscet, qui naturam rerum obliquo licet oculo inspexit. Si fructus aliquis doctrinæ est, provenit ille ex principiis veris, certis & recte positis, quorum usus per totam disciplinam adpareat, quorum vis non solum ad alia principia producenda se extendat, sed & quæ totam disciplinam redigant in perfectum corpus, quod apte cohæreat. Hæc de centonibus sperari posse vix putabis, nec aliter eos intueberis, quam farraginem opinionum vulgi in ordinem aliquem redactum, qui vulgo placeat, nec tamen Naturam declaret, nec ad eruditionem ne tantillum quidem conferat.

Studio Juris Naturæ quid sciendum.

§. 24. Perpetuum Juris & demonstrationum fundamentum indicandum est ab eo, qui secreta totius disciplinæ detegere vult, quod non solum ostendat, qua ratione novi casus emergentes decidi possint, sed & æquitatem exceptionum, ob quas jus nostrum maxime varium, implicatum & cerco naso præditum esse creditur, demonstret. Ex iisdem fundamentis tota Juris Civilis ratio, ortus & constitutio aperiri debet. Id enim fieri posse, nullum est dubium. Neque a calumniis metuendum, nisi quis Naturam ipsam calumniari non reformidet.

§. 25.

§. 25. Hæc vero & similia exspectare non licet ab eo, qui *Disciplina* disciplinam optimam parte truncat, ita ut ne initium quidem recte *Juris Nat.* ponat. Uti enim non licet, principiis licet recte positis, in me- *non est misti-* dio juris tramite subsistere; sed ad finem, saltem principiorum, *landa.* omnino contendere debet, qui oleum & operam non vult perdere, ita certe nec principia ponere sufficientia, nec iis uti, nec scire quid iis continentur (certissimum quippe est, multa non satis urgeri, nec eorum vim explicari, nec, ubi opus est, applicari) nec finem tenere & scopum, quem in jure oportet, non est scientiam exponere, sed errare & ludere, secum pugnare, & nescio quid aliud agere.

§. 26. Quemadmodum Natura rerum ubivis est subtilissi- *Totam Na-* ma & sublimissima, sic etiam scientia ejus juris, cujus ipsa est in- *turam con-* ventrix. In vulgaribus igitur, iisque notis non ad quietendum, *templandam* sed subtilitas naturæ demonstranda est, ut artis nomen mereatur, *esse.* & illius imitatrix appareat. Vult enim Natura sua secreta aperiri & noscī a sapientibus. Unde hominem impellit, variisque instruxit facultatibus, ut non plane impar sit sapientiæ ejus investigandæ. Hæc vero investigatio non subsistit in paucis axiomatibus, quæ omnibus etiam indoctis patent, sed, si nihil aliud potest, accuratum eorum usum docet; quod exemplo suo Mathesis probat, quæ ex vulgatissimis principiis mira deducit. Philosophiæ est, omnia, quæ intelligentia complecti possunt, perquirere. Hæc manus sibi ligare, vel impedimentum sibi objicere non patitur, quominus cum ipsa Natura ad fines ejus perveniat. Perfectum enim non est, quod finem suum non adsequitur. Nec ratio alium finem habet aut terminum, quam eum, quem Natura illi constituit, denegando vires ulterius procedendi. Idem enim esset, ac si quis diceret, hanc esse naturæ hominis conditionem, ut non debeat numerare ultra viginti, aut centum. Quare si quæ est disciplina juris, quæ nos impediat ratione duce & comite progredi, quo possumus, quæ non doceat modum atque viam, quæ eundem est, quæ non suppeditet regulas & præcepta, ne aberremus, si quid se offerat, quod aciem oculorum & judicii fugere videatur, illam non pro vera & sane, sed pro simulata habendam

judicarem : quia id solum efficit, ut homines faciliſ cujusdam & ad popularem auram captandam aptæ, inanis vero ſcientiæ opinionone nullo quidem negotio inflati, a veritate in perpetuum excludantur, ut ad eam redeundi nulla ipsis ſpes unquam ſuperſit.

CAP. IX.

De Perfectione Juris Naturæ.

§. I.

*Homo natura
ſuperbus eſt.*

Miſer quidem eſt homo innumerisque imperfectionibus premitur, ſcit quoque ſe miſerum eſſe, magis tamén afficitur præſtantiaſ cujusdam opinionone, quam miſeriaz ſuz ſenſu. Qua enim eſt animi arrogantia, mediocritia non admòdum amat, ſed alta & magna: ab his ad majora ſemper contendit: facile aliis ſe præfert, coſque ſe virtute anteire credit: excello magnoque animo, quæ inferiora putat, deſpicit: nihil ſe decere putat, niſi quod pulchrum, perfectum, elegans, nec vulgare eſt: vulgaria enim contemnit, meliora ſemper & præſtantiora concupiſcit.

*Leges tamen
difficiles non
amat.*

§. 2. Hoc vero mirum eſt, nullibi fere ab hoc affectu eum diſcedere, quam ubi de officiis, & vitæ ac morum regula ſtatuenda agitur. Ibi enim vel nullam plane regulam admittit, vel ſi quam agnoſcit, eam tamen rectiſſimam eſſe, & talem, quæ difficilia & magna exigat, non valde deſiderat, ſed imperfectam mavult, quæ nihil magni, nihil eximii, nihil quod pulchrum ſit & difficile factu poſtulet; imo ſi talem habeat ipſa illa neceſſitas, qua a lege urgetur ad facilia animum applicandi: tum illa cura, qua animus occupatur in vulgaribus rebus obſervandis, tanto enim tædio & impatientia afficit, ut nec hanc ferre poſſit, vel quia laborem aliquem, etſi parvum affert; vel quia eam, ut nullius momenti & levem contemnendam putat.

*Felix eſſe cupit,
ſed labore*

§. 3. Omnes porro felicitatem concupiſcimus, & nemo eſt, qui non maxime deſideret beatus, felix, dives eſſe; volumus etiam

etiam media ad desiderium illud explendum adhibere: laboramus, currimus, anhelamus, noctes diesque solliciti traducimus, nec injucundum, quæ volumus, perveniamus. Felicitatem tamen pariter in re facile parabili collocamus, nec talem desideramus, ad quam obtinendam cupiditatibus, affectibus, voluntatisque nostræ arbitrio, imò ipsi pene felicitati renunciandum, & secundum legem, & rationem vivendum est.

§. 4. Homo quippe se non novit, & plerumque in quo felicitas consistat, aut quæ sit dignitas nostra, quidve nos deceat, ignorat. Hinc fit, ut pretium atque dignitatem partis immortalis, corruptibili & terrestri tribuat, illamque vel risu, vel lachrymis dignam judicet; mortalia vero immortalem in modum concupiscat. Quæ enim contemnere, & pro suis habere non debet, ex iis superbiendi occasionem arripit; magna putans, quæ vilia sunt, & quæ dignitatem hominis magis dedecent, quam ornant.

§. 5. Quod si etiam sui ipsius & dignitatis atque vere felicitatis cognitionem aliquam habeat; eam tamen sincero judicio & constante voluntate non probat, indeque eam non vere amat; sed amor rerum abjectarum & corporearum, vel imaginariæ cujusdam felicitatis spes, amorem veritatis & felicitatis constantis expellit; adeo ut felicitatem actionibus quibusdam & præceptis non magni momenti aut difficultatis obtineri posse putet, quorum observatione homo facile possit defungi.

§. 6. Felicitatem quoque & veram dignitatem nec consequimur, nec retinemus sine labore. Dii bona sua laboribus vendunt, & sudorem collocant ante virtutem, ut Hesiodus ait. Inter veram namque felicitatem & affectus homini congenitos, cupiditatesque, quas animalis natura ad corporis conservationem excitat, contrarietas quædam & pugna intercedit, quæ tanta est, ut utrique parti simul satisfieri nequeat.

§. 7. Magis etiam afficiunt, quæ insensu cadunt, eosque jucunditate quadam permulcent, quam ea, quæ mente certantur. Illa enim vera demum putamus; hæc vero in opinione tantum consistere. Ea denique est infirmitas humanæ naturæ,

ut

ut mens nostra, metuens ne corpus suum affligat, vel molestia aliqua afficiat, propriam felicitatem negligat & contemnat. Qua enim est timiditate, statim atque corpus male se habere incipit, id perituum putat : & vicissim, ubi corpori bene est, secum etiam bene actum, atque illud tum demum recte conservari falso existimat, si nullam molestiam ei afferat, nihilque ei neget.

*nec acquiri-
tur nisi maxi-
mo labore.*

§. 8. Cum igitur felicitas nostra non in eo consistat, ut corpori & sensibus satisfaciamus, apparet illis renunciandum & a corpore discedendum esse, quod Plato Philosophiæ finem dixit. Hoc enim pacto, nec aliter, pugna, quæ inter cupiditates nostras & ea, quæ vere appetenda sunt, intercedit, tolli potest. Animus enim ad veritatem tendere, eamque sequi nequit, si veritati opinionem præfert, si id quod verum est, fallum putat vel nullam aut non tantam ei inesse utilitatem & pulchritudinem existimat, quanta illis inest, quæ corpus afficiunt.

*Unde aliam
felicitatem
pro arbitrio
nobis fingi-
mus :*

§. 9. Sed hic labor insuperabilis nobis videtur, ut animum quasi ex animo tollamus, & falsis bonis, quæ nobis summam voluptatem afferunt, nuncium mittamus. Quare ut infinito labori, ubi nulla requies, nulla intermissio conceditur, quique vel inutilis, vel non admodum necessarius videtur, homines parcant, aliam sibi felicitatem fingunt, quam commodiore via obtineri posse putant, officia & leges ad scopum illum idoneas eligunt in illisque acquiescunt.

*Et vel nulla
Jura admis-
timus, vel ea
quibus facile
satisfacere
possumus.*

§. 10. Facile itaque in mentem nobis venire potest, omnino Jus hominis in utilitate ad corpus spectante consistere, ita ut quod utile cuique sit, id etiam justum sit : natura nihil justum esse, aut injustum : homines Jus aliquod sibi statuisse metu incommodorum, quæ humanam vitam legibus non munitam & omni justitia carentem, comitari solent : vel nullum Jus esse nisi quod potentior per vim alium accipere cogit : aut si quod a natura constitutum sit Jus, id ex sola humanæ societatis utilitate deducendum, & ad eam omnia referenda esse. Unde porro & hæc opinio suboriri cuiquam posset, omnia officia externis

externis quibusdam humanitatis officiis, custodia societatis & civilis amicitiz absolvi, & si hæc serventur, nihil esse, quod Natura amplius a nobis requirat nec de aliis rebus nos sollicitos esse oportere.

§. 11. Si quis etiam hoc argumento velit uti, quod ratio nostra adeo corrupta & obtenebrata sit, ut nihil tam absurdi proferri possit, quod non aliquis hominum vel dixerit, vel defenderit; concludendum videtur exigua, & parum certa restare, quæ ratio de legibus Naturæ in medium proferre potest: præsertim cum ratio vix cupiat, quæ ante pedes sunt, atque ad leges illas inveniendas divinarum & humanarum rerum scientia, ac divinum, ut ita dicam, iudicium requiri videatur, quod in tanta rerum & argumentorum multitudine ac varietate, verum omnium rerum nexum liquido ostendere & verum a falso accurate discernere possit. Unde hoc quoque statuendum videbatur, leges Naturæ tum demum recte tradi, si inter illas & divinas revelatas immanem differentiam intercedere, rationemque nihil eorum, quæ de moribus in sacra scriptura traduntur, intelligere, atque hæc tanquam supernaturalia & nimis sublimia ad earum forum non spectare ostendatur.

Rationem nostram esse corruptam.

§. 12. Accedit; quod historiz & alia Veterum scripta luculentissime comprobant, parum in legum naturalium investigatione & demonstratione præstitisse veteres sapientes, qui Scripturæ divinæ luce destituti fuerunt. Quam turpes enim errores & abominandas opiniones non produxerunt circa agenda & omittenda? Quam pravi mores legesque impia solo illo humanæ rationis usu non provenerunt inter plurimas gentes? ut mirum non sit, si quis putet, humanam rationem exiguas habere vires ad leges Naturæ intelligendas & invenendas: cum sine perfecta, ut dictum, rerum divinarum cognitione, qua tamen natura destituitur, nihil definire videatur.

Quod Veterum doctrina & mores docent.

§. 13. Nos quid humana ratio in universum possit, vel non possit, quam sit recta vel prava, hic non examinabimus. Ut certum enim supponimus eam corruptam esse, hominemque recto & perfecto rationis usu excidisse, non tamen omni-

An LL. Naturæ plane imperfectæ sunt.

U

destitui,

destitui. Videbimus autem, an quædam argumenta reperiantur, quæ nobis persuadeant, leges Naturæ non solum societatem quandam aut pacem inter homines intendere, nec sola justitiæ observatione contentas esse; sed perfectionem hominis spectare, atque perfectæ & difficilia statuere, quæ Deum, ut Legislatorem, & hominem, ut opus Naturæ præstantissimum, maxime decet, atque hunc ad ea, quæ intelligere potest, obligare. Brevis, leges Naturæ non esse pro legibus plane contemnendis & imperfectis habendas, quæ non nisi vilia & parva proponant. Hoc enim solum volumus, ne quis putet, nos omnem illis perfectionem tribuere velle.

*Perfectum
quid dari ex
imperfectio-
nostro proba-
tur,*

§. 14. Antequam autem argumenta quædam hac facientia proponamus, obiter solum dicemus, an quid perfectum detur. Experientia igitur testatur, nos ipsos & ea, quæ videmus, non habere omnia, quæ vellemus habere, & quæ ad veram ac perpetuam felicitatem necessaria sunt. Videmus quoque alias creaturas aliis præditas esse facultatibus, ac multa posse, quæ nos non possumus. Rerum etiam inanimatarum alias scimus esse vires; aliam pulchritudinem & virtutem. Nos porro ipsos non omnia memoria tenere, nec etiam semper velle, decernere, appetere, quæ decernenda & appetenda fuissent, ex eventu judicamus.

*Operum no-
strorum.*

§. 15. Eadem imperfectio inest operibus nostris. Quando enim quid agimus, finem quidem & scopum actionis atque operis futuri habemus: sed quam multa sunt, quæ finem pervertere, quæ actionem inutilem reddere possunt: quam multa defunt ipsi operi ad finem nobis propositum, quam sæpe caret illud effectu atque utilitate, quam intendebamus: Scimus etiam ea perire, nec magis immortalia esse, quam nos ipsos.

*Reliquarum rerum
creatarum.*

§. 16. Idem est dicendum de reliquis rebus inanimatis. Videmus unum rei non inesse omnia, quæ nobis placent, sed unamquamque peculiari pulchritudine præditam alios atque alios effectus producere, nec ad idem pariter omnes esse utiles. Alio modo nos afficiunt soni & harmonia, quæ aures demul-

demulcet : aliter nos delectat pulchritudo, quæ in lineis & figuris cernitur, & quæ in coloribus corporum conspicua est. Hæc quidem omnia cum reliquis rebus de bono & pulchro participant, sed ita, ut singula ipsum bonum & pulchrum non constituent. Quanta autem est illa pulchritudo & perfectio, quam nescimus, qui externam solum rerum faciem sensibus comprehendimus, ipsam vero earum naturam ignoramus.

§. 17. Hæc igitur nos docere possunt, non omnem pulchritudinem & perfectionem nobis reliquisque rebus inesse, sed multa illis deesse, quæ si haberent, præstantiores, digniores & meliores dici possent. Cum vero, ut diximus, omnes res de pulchro participant, ex ipso imperfectionis nostræ sensu colligimus, dari ens quoddam, cui omnia illa pulchra & perfecta insunt, & cui nihil desit. Ut enim omnia, quæ existunt, ab aliquo ortum suum habere oportet, ita certe in illo, a quo omnia perfecta sunt, omnes illas pulcherrimas rerum formas & rationes reperiri, idque ipsum bonum & perfectum constituere necesse est. Post id itaque, totum etiam mundum perfectum esse oportet : quia omnia entia perfecta & pulchra continet, nihilque extra eum concipi potest.

DEUM esse perfectum : deinde mundum.

§. 18. Singulæ etiam res creatæ alio sensu perfectæ sunt. Perveniunt enim ad finem suum, nihilque illis ad eum obtinendum deest, sed tales sunt, quales Creator voluit : implent locum suum & ordinem, quem inter alias res habent. Animalia moventur, quo possunt & debent moverè modo finem suum, non excedunt, nec ordinem deserunt. Idem est in rebus inanimatis. De singulis autem speciebus hic non loquimur ; sed de genere, & consideramus proprietates & qualitates, quæ speciei inesse possunt, & generi conveniunt ; atque propriæ sunt.

tum reliquas creaturas ;

§. 19. Quod si etiam singulas species intueamur, eaque inter se comparemus, perfectionem aliquam in illis deprehendimus. Cum enim omnes perfectiones, quæ generi insunt, in una specie vel individuo non reperiantur, illam perfectam dicimus, quæ plurimas habet vel majores, propter quas maxime res quædam ita se habent, & officium atque opus suum optime

ac singulas quoque species.

peragere potest. Ut exemplis id ostendamus, non est necesse. Mira vero sapientia Naturæ oculis & menti nostræ se exhibet. Cum enim potuisset singulis speciebus æqualem perfectionem tribuere, maluit dispergere pulchritudinem, atque in singulis speciebus pro parte eam proponere, ne creaturæ rationales plus creaturæ tribuerent, quam par esset; sed a singulis ad universa intelligenda invitarentur, a speciebus ad genus totum, a variis generibus simul collectis ad Autorem ejusque perfectionem intelligendam ascenderent. Et cum hominem corpore ac intellectu admodum finito constare vellet, omnem pulchritudinem in singulis speciebus proponere voluit, ut mens hominis finita posset capere finita, intellectui ejus accommodata, & in varia ac finita rerum pulchritudine & varietate, perfectionem atque infinitam sapientiam Creatoris, immensitatemque pulchritudinis ejus percipere. Voluit etiam Deus vinculum & amicitiam inter creaturas constituere. Cum enim potuisset unum hominem creare, fecit plures: ut amore unum fierent; ipse vero a multis laudaretur.

mentem nostram habere legem.

§. 20. Ut igitur ad scopum veniamus, mentem nostram ejusque vim, operationes & motus considerabimus. Constat igitur omnes res creatas, totumque a deo mundum & singulas creaturas certis legibus contineri secundum quas moventur & subsistunt. Iisdem etiam legibus mundum, omnesque ejus partes uniri, mutuaque amicitia conciliari: menti nostræ ideo leges præscripras esse, ut certo ordine agat, & res arbitrio suo subjectas disponat, ipsa quoque, uti reliquæ res, id sit & efficiat, quod Auctor Naturæ eam esse & efficere voluit; denique ut inter ipsam & reliquas res, nec non Deum nulla sit discordia, sed amor & societas perpetua. Certum quippe est, Deum non dedisse homini talem legem, quæ ei malum adferret, aut naturæ ejus cõterarumque rerum repugnaret; sed potius, cujus ductu ipse & res illi subjectæ in perfecto & naturæ suæ convenienti statu constituerentur & conservarentur.

Leges Naturæ non esse

§. 21. Jam igitur mens nostræ est præstantissima creaturæ & reliquis perfectior. Quis enim dubitet intelligere, atque

que proprio & libero motu agere, præstantissimas & divinas esse facultates? Unde mens nostra est mundus quidam; quia visibilem mundum cogitatione complectitur, ejusque dispositionem & ordinem contemplatur. Intelligit illa Deum, quo nihil majus, nec perfectius intelligi potest: videt multarum rerum modum, ordinem, usum: judicat aliquid bonum, aliud vero malum atque unum altero melius & perfectius esse. Ipsum ergo istud vivere, intelligere, videre, velle, agere, magnam quid est divinum.

*imperfectas
probat ex
Natura men-
tis,*

§. 22. Sola enim mens capax est veritatis & actiones producit morales, nec quisquam existit, qui non hac duce omnia agere velit, omnesque reprehendendos & ridendos judicet, qui a ratione discedunt, in illis etiam rebus, quæ ad felicitatem hominis nihil necessario faciunt. Homo enim, etiam pessimus, ordinem amat, & unumcunque suo loco collocare convenientique modo peragere cupit, etsi in modo & ratione erret.

*§ usque ratio-
nis,*

§. 23. Cum igitur Natura voluerit, ut ratio nos regat, nec quid aliud sit, quo officia nostra adæqui, aut intelligere queamus, quam ipsa ratio: illa vero, quatenus sana est & recta, præstantissimum quid, perfectum & divinum sit, & perfecta atque pulchra intelligat: probabile non est, naturam velle, ut exigua quædam & vilia officia obeamus; ea vero, quæ ut majora atque perfectiora agnoscimus, negligamus. Affirmari enim nequit, Deum nobis dedisse rationem ducem, sed non totam: voluisse, ut partem ejus sequamur, partem vero nihil ad nos pertinere putemus. Nam si ea, quæ homini ut sit homo, & ut ratione videatur agere, observanda sunt, tanta non esse credimus, dicimus utique rationem pro parte non esse rationem, quod Deo & ratione indignum est. Quæ enim esset sapientia artificis, qui magno molimine quid agit, qui res maximæ perfectionis producit, eas pulchritudine ornat, facultatibus viribusque plane singularibus instruit, nollet tamen eas effectum facultatibus suis & præstantiæ convenientem producere? In rebus inanimatis pariter & animatis certum est, quo præ-

*ejus præstan-
tia*

stantiorem unaquæque res habet naturam atque vires, eo præstantiorem quoque ipsam esse, & præstantiora agere atque operari, nec vires suas & utilitatem vimque insitam negare aut occultare. Quod aurum sit metallorum præstantissimum, ex utilitate ejus, & præstantia naturæ atque viribus cognoscimus. Soli certe, quia lucem præbet, plurimum ideo tribuendum est. De animalibus, herbis cæterisque rebus idem judicium esto. Quo præstantior qualibet res est, eo præstantiorem quoque & majorem præbet utilitatem. Quare si & ratio nostra res est præstans, perfecta, divina, convenit quoque, ut perfecta, quantum potest, intelligat & operetur.

¶ quia perfecta intelligit

§. 24. Et quomodo fieri potest, ut Lex Naturæ, quam homo non nisi ratione & intellectu percipit, nec aliunde, quam ex iis rebus deducit, quas perfectas & pulchras intelligit, non aliqua saltem sui parte ad perfecta & pulchra tendat, tantamque præstantiam contineat, quantam ipsa mens nostra continet, tantumque omnes res antecedit, quantum ipsa mens, quam regit, excellit, aliisque rebus præstat? Contradictionem involvit, si id, quod mentem nostram (quæ vera, pulchra, & perfecta intelligit) in officio continet, non perfectissima quævis illi proponere dicas, sed humilia tantum, & talia, quibus meliora dari, ipsa mens nostra intelligit. Voluntatem quoque nostram, quæ se ipsam movere dicitur ad actiones obeundas, modo perfectissimo & ad perfectissimum moveri necesse est: non minus quam corpora, quorum omnis motus est per lineam rectam & in infinitum tendit, nisi ab aliis corporibus impediatur.

omnem rationis vim hic considerandam esse.

§. 25. Non vero particula quædam rationis nostræ hic solum intuenda, nec ad unum quendam scopum particularem referenda est: sed totum illud, quod in nobis est, & quod rationis aliquam vim habet, spectandum. Ut enim is, qui concentum a musicis vult efficere, omnibus utitur harmoniæ generibus: neque enim Diatessenon vel Diapason totam Symmetriam absolvit, sed omne id, quod in tonis sonitate quadam aures adficit, & maxime illi toni, qui perfectissimum faciunt concentum: ita certe, si in legum Naturalium systemate est aliquis concentus, cre-

dendum est, perfectissimum illi inesse. Qui hominem, vel animal aliquod pingit, id solícite agit, ut omnes ejus partes quam perfectissime delineet, ne quid ad pulchritudinem desit. Qui mensuram corporis alicujus vult definire, ne in minimo quidem errare debet. Quod si ergo rationem & Legem definire velis, nihil certe omitti debet, quod rationem habet. Quod plura enim negligis, eo imperfectius erit id ipsum, quod definire cupis.

§. 26. Leges & officia, quæ voluntatem nostram regunt, sunt veritas quædam. Ad eam enim, tanquam normam; mens nostra se componere debet, ut talis sit, qualem lex esse vult: Opera itaque danda est, ut hanc veritatem totam videamus, nec prætermittantur, quæ perfectissima sunt, & maxime vera. Veritas quippe non intelligitur, nisi tota, nihilque tam exiguum est, quod officio careat, & quod non possit & debeat ad optimam atque perfectissimam rationem dirigi.

veritatem non recte intelligi nisi totam.

§. 27. Cupiditas quoque, qua omnes homines aguntur, probat quod volumus. Nequit enim illa expleri, nisi optimum consecuta fuerit, ita ut nihil amplius expetendum superfit. Nullus finis, nulla satietas hic datur, nisi ad terminum & finem pervenerit. Hoc vero desiderium homini certe non cum in finem datum est, ut voluptatibus corpus impleat: illis enim enervatur potius & læditur, quam juvatur; sed ut bonum expetat, & ad Auctorem suum convertatur. Quare si quis leges bonum quid esse intelligit, suasque cupiditates ad eas convertit, non poterit non optimum, quod in illis cernit, sequi. Nec quis potest ad Deum reverti, nisi illi placeat; nec placere, nisi illi similis sit; nec similis esse, nisi omnes pulchri & perfecti rationes legibus expressas, nobisque ob oculos positas amplectatur & sequatur. Quare si leges, de quibus agimus, sunt bonum quid, quod negari nequit: cupiditas illa, qua ad summum ferimur; in legibus quoque ad summum, optimum & perfectissimum nos ducit.

Probatur pro- ro ex cupiditatibus hominum;

§. 28. Cupiditas quippe illa alibi quoque ad perfecta incendit & excitat animum. Nemo enim est, qui non velit, perfecta potius efficere, quam imperfecta: qui non optet, ut sit omnium.

nm

um perfectissimus: qui non ad felicitatem suam quid addi posse putet. Cum igitur hoc animo simus in rebus, quæ non sunt nostræ, cur non eodem modo affecti erimus in eo, quod vere nostrum est, actionibus scilicet nostris, illisque perfectissimum & summum, ad quod nos tendere oporteat, inesse putabimus? Actiones autem vere nostræ sunt: quia ab animo nostro proficiuntur, & auctores earum sumus; reliqua extra nos sunt. Licet in corpore vivamus, non tamen corpore vivimus. Quod vivit, animus est, veritatis, quæ pabulum ejus est, particeps. Hæc vero perfecta est; ergo & perfectum erit, quod eum sequitur.

Item ex amore,
 §. 29. Ipse porro Amor, qui est immortalitatis desiderium, & nos solus occupat, idem docet: Et si accuratius eum consideremus, quomodo is se habeat ad ea, quæ amat; videbimus, eum non nisi perfectissima amare.

tum Nostro,
 §. 30. Amor enim, quo nos ipsos & nostra prosequimur, tantus est, ut nihil sit adeo magnificum, excellens atque pulchrum, quod non putemus nobis convenire. Ex hoc amore proficiscitur, quod nihil magis in votis habeamus, quam ut ab omnibus hominibus amemur. Tum quippe vere amabiles nos putamus. Quare si verum est, nobis non perinde esse, quomodo in quotidiano vitæ usu agamus, si actionibus nostris potest quid justum, honestum, decori inesse: si dignitatem hominis in eo consistere putamus, ut sapienter & pulchre omnia agat: si ab omnibus hominibus amari volumus, ut nos ipsos perfecte amare possimus: manifestum est, nos perfectissima quædam & pulcherrima supponere, quæ omnes plane homines amare possunt & velint. Certum quoque videtur, Naturam, cum amorem nostri vehementissimum nobis indiderit, dedisse etiam illi amori objectum amore dignum; quod nihil aliud esse potest, quam pulchritudo & perfectio nostra, non solum corporis, sed & animi, & præcipue voluntatis: ac proinde amorem ipso amore nostri, quem nobis indidit, nos impellere ad pulcherrimas quasque & optimas actiones, neque ulla mediocritate eam delectari, nec velle, ut ea contenti simus, aut credamus, naturam nobis vilia proponere; sed optima potius & pulcherrima quæque, maximo amore digna.

Nisi

Nisi forte amorem illum frustra nobis datum velimus, vel saltem ad corpus curandum & nutriendum, ut bestię solent. Si enim hoc esset, homo se non amaret ut hominem, sed ut bestiam.

§. 31. Si amorem porro erga alias creaturas consideremus, & quidem eas, quę pedibus nostris subjectę sunt, non opus est, ut multis demonstremus, nos res pulchriores & perfectiores reliquis præferre, illas admirari & laudare, has contemnere & abjicere. Apparet quoque, quod rebus præstantioribus & melioribus felicitatem dignitatemque nostram augeri, & quo pulchriores ac perfectiores sunt res, quas possidemus, eo perfectiores & digniores quoque nos ipsos existimemus. Cum itaque ubivis ad præstantissima appetitus & judicium nostrum, licet corruptum, feratur, quomodo persuaderi nobis patiemur, naturam nolle, ut optimas rationes & perfectissima officia, quę intelligere possumus, amplectamur, sed ea solum præ oculis habeamus, quibus consuetudine hominum civili, & paci externę, aut solius forte justitię officii, aliquo modo satisfieri possit?

§. 32. Quod si etiam omnia, quę pulchritudinem rerum constituunt, perpendamus, mirabile est, mentem nostram ea observare & dijudicare posse. De pulchritudine vero judicari, nec quid sit intelligi potest, nisi, quod pictores & statuarii, faciunt, pulcherrima & præstantissima nobis proponamus consideranda. Est igitur & voluntatis nostrę quædam perfecta pulchritudo, quę sine dubio in eo consistit, ut ad pulcherrima feratur, eaque perficiat. Quis enim affirmaret nihil pulchri, nihil perfecti illi inesse? Quis assereret, cum pulchritudinem maximam in rebus aliis voluntas sectetur, eam, quando movetur, ad deterrimas potius, quam pulcherrimas actiones, quas intellectus illi repræsentat, ferri debere? Actionibus vero nostris pulchritudo inde conciliatur, quando rerum creatarum ordini & pulchritudini & DEI perfectioni non contrariantur.

§. 33. Consideremus etiam amorem, quo erga genus humanum affecti esse debemus. Supponimus enim amandos esse homines ex eadem ratione, quæ quis se ipsum amandum esse non dubitat. Etsi igitur omnes amemus, & amare de-

beamus, maxime tamen amamus eos, quos pulcherrimos maximisque virtutibus præditos credimus: quo ipso agnoscimus ad perfectissima & optima hominem factum esse. Inde etiam est, quod veteres inter Deos retulerint, quos cæteros homines virtutibus præcellere credebant, genusque humanum maximis beneficiis affecerant. Vitia quoque hominum quo majora sunt, eo magis detestamur, & minime in homine ferenda judicamus. Summitatem ergo quandam oppositis virtutibus inesse oportet, atque ad ea sectanda nos æque obligari, ac obligamur ad vitia quævis turpissima fugienda.

ejusque effectus.

§. 34. Quis præterea sit effectus amoris erga homines, neminem ignorare arbitror: Non certe is solum, ut alteri, quod ejus est, tribuamus: hoc enim minimum est, quo amorem nostrum alteri declaramus; sed ut omne id, quod illi commodo esse potest, largiamur, adeo, ut si efficere id possimus, nihil illi desit. Hæc enim est natura amoris, ut velit omnem imperfectionem tollere ab amato: id quod exempla & instinctus amoris erga certas personas nobis inditi satis probant.

¶ amore erga Deum.

§. 35. Sed veniamus ad amorem DEI, ut videamus, nec hunc mediocritatem admittere. Quemadmodum enim ad perfectiones ejus intelligendas omnes animi vires non sufficiunt, ita nec ad eum amandum sufficiunt omnes voluntatis nostræ facultates. Etenim sensus nostri docent, illum perfectissimum esse & pulcherrimum omnium rerum, quas cogitatione complecti possumus. Unde consequens est, infinitum amorem eum efflagitare, qui totam mentem nostram occupet, qui omnes actiones producat, ad solum illum amorem tendentes. Omnia, quæ in nobis sunt, nos docent pulcherrimum præferre minus pulchro, & cuique rei tribuere amorem, quo illum dignam judicamus. Omnia igitur amor ille a nobis exigit, nec quidquam relinquit. Quantum enim amoris aliis rebus tribuimus, tantum illi decedit, & sic imperfectus est. Quatenus enim amor illi quid addi potest, DEUM non amamus; quod

quod impium. Perfecto autem amori interno actiones perfectæ respondent.

§. 36. Quin etiam amor DEI erga homines evincit, *ex amore Dei erga homines.* quod volumus. DEUS quippe sine dubio amat genus humanum, tanquam opus eorum, quæ fecit, præstantissimum, mentisque divinæ particeps. Amat quoque homines affectu tenerissimo, singulisque vitæ momentis eos invitat, cogit, ad se trahit, & quasi palpandum & fruendum illis se offert, illos fovet, bonisque plurimis cumulat. DEUS autem non ita amat homines, ut eos non amet modo perfectissimo: non potest autem perfectissime eos amare, nisi eos quam optimos vellet; nec homo sese optime habere potest, nisi per optimas & perfectissimas leges, quas potest intelligere.

§. 37. Nec vero illa tantum, quæ in nobis sunt, perfectionem Legum naturalium probant, sed & Natura exemplis factisque suis in rebus extra nos positis idem docet. *Item exemplis Natura* Omnium enim rerum, quæ terra gignit, aut natura producit, stirpium & animalium, initium aliquod voluit esse natura rerum, & tandem etiam perfectionem. A tenuibus enim principiis & obscura plane origine, semineque vilissimo ad maturitatem perfectionemque deducit. Ipsum quoque corpus nostrum, tempore & ætate tandem perficit. An ergo eam dicemus optimam nostri partem deseruisse? Minime. Vult illa animum quoque perfici. Sensibus enim nos ornavit ad res percipiendas idoneis, & talem dedit mentem, quæ virtutis esset capax; ingenuit sua doctrina notitiam rerum maximarum, & sic perfectionem animi nostri inchoavit: nobis vero reliquit, ut Naturam ducem sequeremur, & ex notitiis ac principiis menti impressis investigarem consequentiâ, donec per multos gradus ad id fastigium, ad quod adspirare licet, perfecta ratione mentis adscendentes, perfectionem consequamur.

§. 38. Cum porro finem habeat homo, & sapientiæ *Atque sine hominis;* bonitatisque divinæ conveniat, ut ille perfectus sit & constans, nempe, ut assimiletur sapientiæ & perfectioni divinæ; certum est, legem, quæ ad finem ducitur, ejusque voluntas per-

ficitur, viam, qua ad terminum illum tendit, rationem, qua ad scopum obtinendum invitatur, trahitur, impellitur, imperfectam esse non posse.

qui sanctissimus est.

§. 39. Cum enim DEus pura sit mens, & pura mente invocari velit, impurum omne & imperfectum aversetur necesse est. Homo etiam tum præcipue in finem conditus est, ut DEum intelligat. Quo perfectior ergo quis est & purior, eo majorem etiam DEI cognitionem habebit. Puro enim cum impuro, luci cum tenebris nulla est communio. Porro cum finis, quem DEus omnibus suis operibus proposuit, sit sanctissimus, similis quoque finis, imo multo præstantior, ac officia eo tendentia, præstantissima homini tribuenda sunt.

Item ex Legge N. quæ felicitatem hominis intendit.

§. 40. Per Legem quoque illam homo ad felicitatem ducitur & beatitudinem. Est quippe illa non ad augendas, sed ad leniendas ejus miseras data, uti in confesso est. Quod autem ad felicitatem ducit, perfectum esse oportet. DEus ideo beatissimus est, quia est perfectissimus.

& solida lætitiæ causa est

§. 41. Eadem quoque Lex homini, quando eam saltem contemplatur, maxima & solida gaudia, summamque tranquillitatem procurat, quod non faceret, nisi esset perfectissima. Quid enim majus gaudium menti nostræ afferre potest, quam intelligere rationes illas, quibus creaturæ, inprimis rationales, subsistant & conservantur? Quid præstabilius, quam eas sequi, comitem se dare Naturæ perfectissimæ & potentissimæ, rapi atque mergi pulchritudinis abyssu? Hoc autem fit, quando animus eorum terrenis solutus, & a rerum terrenarum turba semotus, tanquam testis & spectator divinatorum operum, atque immensæ earum pulchritudinis, leges illas contemplatur, & Systema earum in rebus creatis expressum videt: Quæ res ejusmodi spectaculum illi præbet, quo oculus nunquam satiatur.

omnes vires hominum dirigit,

§. 42. Dirigit etiam Lex illa omnes vires hominis, ut nihil inordinati in illis sit, nec discedat a sapientissima totius mundi gubernatione & ordine; sed, uti reliqua res, ita & mens

mens humana propriam & aliorum dispositionem sequatur, quo pulcherrima omnium rerum compages & amicitia confervetur. Quare si omnes plane vires hominis ad rectitudinem componit, perfectam eam hoc sensu esse & credere oportet, quod animi præcipue puritatem & perfectionem exigit.

§. 43. Eadem quoque Lex inter ipsos homines talem constituit statum, in quo amor, humanitas & reliquarum humanarum virtutum cohors atque benevolentia imperium exerceat. Nam ut hoc obiter solum dicamus, impossibile est, naturam velle, ut inter idem genus rationale pugna sit & inimicitia. Inde videmus, Naturam societates quasdam irrefragabili necessitate & summa jucunditate junctas instituisse, & firmis suis vinculis manivisse, ut inconcussæ starent. Hinc etiam tot illecebras, gaudia & affectus tenerrimos illis junxit, quo ad societates illas & voluntatem Naturæ servandam præmiis etiam & voluptatibus alliceremur. Omnes autem homines necessitatibus & infirmitatibus variis copulavit, ut, quisque infirmior est, eo plus alterum pollere voluerit, ut alter alteri opibus succurrat, & hic illius quasi sit manus & oculus. Hæc vero omnia non exigua, sed magna, eoque majora reputanda sunt, quod sine iis omnis hominum vita solitaria esset, brutorum etiam conditione inferior: & vel hac de causa maxima sunt, quia vitiosis & pravis communis naturæ affectibus repugnant, nec nisi in præstantissimi ingenii & nobilioris fortis homines ad magna a natura factos cadunt.

societatem inter eos stabilis.

§. 44. Quocumque igitur modo perfectionem aut legem, de qua loquimur, consideres, non omnis perfectio illis deneganda est. Nam si hoc perfectum dicis, quod omnibus suis partibus constat, certum est, leges illas esse perfectas. Nulla enim probabilitate asseri potest, cum omnes res creatæ secundum perfectas leges subsistant, moveantur & conferantur, menti nostræ, quæ omnium creaturarum est perfectissima, imperfectas Leges datas esse, illisque quid deesse,

Leges Naturæ esse perfectas, quia nihil illis deest.

quod ad ejus motum & perfectam actionem requiratur. Et qualescunque tandem quis velit illas leges esse, constituunt tamen illæ corpus aliquod, quod omnes complectitur, quas Legislator constituere voluit.

quia pulcherrime sunt.

§. 45. Quod si porro consideres; perfectum esse id, quod pulchrum est, eximium atque magnum, perfectionem illis non denegabis. Cum enim supra ostensum sit legem illam a perfectissima venire origine, a qua nihil nisi pulchrum proficisci potest, eamque perfectissimæ creaturarum, quæ & pulchra & perfecta instinctu Naturæ fertur, datam esse, omni dubitatione caret, pulchras esse leges illas; maxime cum & hominem deceant, & omnis boni illi sint auctores.

quia legibus naturæ irrationalis præstant.

§. 46. Denique si leges illas compares cum aliis naturæ inanimatæ legibus, illis certe tantum prærogativæ præ his tribuendum est, quantum menti nostræ competit præ reliquis rebus. Mens quippe nostra media est inter DEum & res alias, hisque imperat, tanquam ad usum suum factis, ipsa autem propter Deum est. Cum etiam sola mens nostra rerum omnium rationes, ordinem, pulchritudinem comprehendat; necesse est, ut dominium, quod illa exercere debet in res illas, & modus, quo auctori suo & creaturis sui similibus, amicitia & societate pulcherrima jungitur, multo nobilior & excellentior sit illis legibus, quibus res inanimatæ continentur.

Interest humani generis ut Leges N. perfectæ potius dicantur, quam imperfectæ.

§. 47. Antequam ad finem hujus disputationis veniamus, hoc addendum est: quamvis omnia, quæ diximus, ad persuadendum parum apta sint, magis tamen e re generis humani esse, ut leges illas perfectas credamus, quam imperfectas, earumque vim, quantum possumus, intendamus potius, quam remittamus: plane sicuti interest nostra, Deum esse eumque perfectissimum, quam DEum non esse, aut imperfectum: Idque vel ea de causa, quia hoc pacto commodis nostris, etiam terrestribus, quibus certe nimium omnes studemus, multo melius consultum foret, quam hoc. Quo perfectiora enim leges istæ a nobis exigunt, eo majora emolumenta in vitam humanam redundatura certum est; cum omnem tranquillitatem
&

& felicitatam corporalem, qua fruimur, debeamus qualicumque costodiæ etiam humanarum legum, quæ perfectiõnem naturalium certe non superant, acceptam ferre. Cur ergo putaremus, si Leges Naturæ perfectissima quavis exigerent, illas minus ad felicitatem nostram facturas? Probabile enim videri nequit, ne quidem illi, qui nihil verum credit, Naturam hominibus leges proponere ad eorum perniciem: aut rationem & mentem dedisse, quam si omnem sequerentur, infelices potius essent, quam felices.

§. 48. Quod si etiam vitiosas nostras cupiditates sequamur, quas maxime sequi necesse est, qui legibus non favent, magis convenit leges perfectas quam imperfectas dicere. Dignati enim & superbiæ hominis magis consultitur, si affirmemus, hominem ad magna & perfectâ exequenda factum esse a Natura potentissima, non vero ad vulgaria quædam & contemnenda, nec adeo magni momenti: vel, quod jus non nisi commercium cum rebus perituris & inanibus, earumque acquisitionem & retentionem, quæ nihil nisi turbas, labores, sollicitudines & curas producat, respiciat. Quid enim magni esset in vita, si nihil aliud nobis agendum incumberet, quam ut corpus curemus, & quæ eo faciunt, acquirere, conservare, vel repetere discamus? Ad hoc non opus fuisset hominem a natura rationalem fieri, intellectu boni & veri, ac mente rationis atque ordinis amante creari; sed sufficisset animali solum instinctu eum agi, ut bruta, quibus natura de omnibus necessariis prospexit sine ullo eorum labore. Neque etiam credibile est, rationem homini datam, ut inferior esset brutis, vel, ut miseriam quidem suam intelligeret, nullum autem veræ perfectiõnis sensum haberet.

*Quod etiam
ex vitiosis cu-
pitatibus
probat.*

§. 49. Quod si vero quis felicitatem suam in usu voluptatum & possessione bonorum (quod solum, si legis cujusdam perfectæ observantiam remittas, superest) collocet; evidens est, eum decipi; quia bruta multo feliciora essent. Nihil enim illis deest ad vitæ comoda, & quod maximum est, non sentiunt miseriam suam. Ex adverso, si homo totus sit

in

in rationibus illis perfectissimis, quibus Deus rationales creaturas perfici voluit, intelligendis & sequendis, prerogativa illa, qua bestias antecedit, magis eluceffet & habebit etiam vitæ solatium non exiguum, felicitatemque brutorum felicitate majorem.

*Rationem
quidem om-
ninem perfe-
ctionem non
assequi;*

§. 50. Qui leges quasdam natura proditas ac nobiscum natas admittit, illi vel certa, vel probabilia, quæ hæcenus disputavimus, videbuntur. Difficultatem tamen quandam habere videtur, quod natura & experientia nos doceat, tantam hominem infirmitatem, tantam mentis cœcitatem voluntatisque pravitatem esse, ut non videant perfecta, nec ulla spes obvirium humanarum imbecillitatem ad veram ad perfectam aliquam vitæ rationem perveniendi superfit: cum præclarum putetur, in infinitis subsistere, & nescio quibus vulgaribus præceptis satisfacere, externamque quandam honestatem sectari. Unde consequens videtur, Naturam non proposuisse homini talem legem, quæ tantæ sit sublimitatis & perfectionis, ut eam vix capere possit, & tantæ difficultatis, ut eam observare supra vires illius sit, imo, quæ affectibus hominis natura insitis plane repugnet. Multi quippe homines adeo ab omni ratione alieni sunt, ut vix prima rudimenta præceptorum capere possint. Quod Gentes in maxima vitæ & morum feritate constitutæ omni justitia vacuæ fuerunt? &c.

*non tamen
sequi, Leges
esse imperfe-
ctas.*

§. 51. Nihil tamen fecius putamus, non adeo difficile esse, alii persuadere, leges, de quibus loquimur, perfectas potius esse, quam imperfectas. Nam si id, quod diximus, hanc rem dubiam efficere posset dicendum potius esset ut consequentia vera sit, nullam plane legem dari. Vix enim una est quæ a plerisque, vel omnibus perfectæ, & ut ratio præcipit, observatur, aut observari potest. Præcepta quoque Naturæ, etiam perfectiora, non debent humanæ naturæ plane impossibilia vel contraria existimari. Denique Lex Naturæ non ad voluntatem nostram vitiosam; sed voluntas nostra ad Legem accommodanda & ex ea metienda est. Si enim lex non esset perfectior

perfectior & melior instinctibus & cupiditatibus nostris, lege non esset opus.

§. 52. Nec Gentilibus, qui aliqua honesta notitia imbuti fuerunt, difficultas legum observandarum impedimento fuit, quominus honestum omnibus modis efferrent, felicitatenique in illo collocaerent, ac illud demum solum & verum bonum crederent. Unde illud Ciceronis ex Platone *Lib 1. d. offic. c. 5. facies honesti, si oculis cerneretur, mirabiles amores excita-* *cum & Gentes crediderint eas esse perfectissimas.*
ret sapientia, ut alia, quæ huc afferre possem, testimonia & loca Veterum præteream.

§. 53. Atque exinde etiam forte est, quod Stoici eam Philosophiam interpretantur, quam adhuc nemo mortalis est consecutus: Est enim non desunt, qui Philosophia Stoica & imprimis Senecæ accuratius perpensa, judicent, vim quandam ingenii quidem & verborum phaleras in illa cerni; nullam vero rationum vim aut evidentiam: Ideam illam sapientis, quam Seneca fingit, magnificam quidem esse, sed tamen simul vanam & cerebrinam, nec placere nisi pueris, & qui naturam non intelligunt. Verum licet hæc cum quadam specie proferri possent, in plurimis tamen benignius iudicium ferendum est. Nam quidquid de vitiis illius Philosophiæ sit, ex illis, quæ Stoici sapienti tribuunt, multa ex amore perfectionis (et si non adeo puro) ejusque contemplatione, quæ homini convenit, profluxisse videntur. Ea quoque quæ verborum vanitate & fastu sublato superbiunt, sat magna sunt, & perfectionem aliquam ob oculos ponunt. Nec illos magis reprehendendos quis judicet, qui eam perfectionem bono consilio aut fervore imaginationis augere, & ultra vires etiam humanas extollere volunt, quam alios, qui debilitate ingenii, aut alio quovis affectu eam deprimere aut extenuare cupiunt. Utrisque autem in eo, quo ab hominis mensura discedunt, condonandum.

§. 54. Illud verum est, veram perfectionem Legum docere, rectumque rationis usum hac in re ostendere neminem posse, nisi vel hominem plane perfectum, vel potius, quod & *Perfectionem omnium legum non in-*
Socra-

colligit nisi perfectus.

Socrates sæpe agnovit, Deum. Deo enim, ut creatori & opifici, intime sunt cognita opera sua. Ipse ergo, cur & ad quem finem quid factura sit, optime novit. Quo propius itaque ad Deum quis accedit, quo magis quis res humanas contemnit, eo plura eum etiam hic videre certum est. Nam veritatis tam claræ & perfectæ non est mens capax quæ non nisi rebus sensibilibus delectatur. Illi que pretium aliquod, etsi minimum, tribuit. Usus enim vitæ communis & assiduum commercium cum rebus eo pertinentibus, mentem obnubilat, onus, quo premitur, aggravat, ac amorem rerum humilium, quo in contemplatione veritatis impeditur, auget, ut veram & nativam ejus pulchritudinem videre, & pura meditatione adsequi nequeat. Quo major enim turba rerum, curarum & hominum mentem occupat, eo cæcior est in rebus perfectis cognoscendis. Nam illa, veluti fluctus maris æstuantis, nauseam pariunt cibi salubrioris, ut eam admittere ægrotans animus non possit, etsi velit.

Opera tamen danda, ut eorum perfectiorem assequamur.

§. 55. Hæc tanquam vera & certa, ab ipsis etiam Gentilibus pro veris sunt habita. Interim tamen, cum leges illæ, qualescunque etiam homini corrupto, & solo naturæ lumine utenti videantur, sint servandæ, illarumque jugum lubenti animo recipiendum, & maximus illis honos tribuendus sit; id certe minimum est, quod quis credat, illas pulchras esse & non imperfectas, ita ut licet omnem earum perfectionem non adsequatur, non omnem tamen illis deneget; cum magna exigant & pulchra, certumque sit, si eas sequatur, conditionem suam reddi optimam, seque tum vere rationalem & liberum esse, & sic demum nec aliter, verum voluntatis suæ usum habere. Si id credet, mentem quoque ad eos convertet; nec ignorabit, quæ potest scire, nec forte quid detrahet majestati illarum rerum, vel parum magnificas sibi de illis opiniones formabit, sed paulatim assuescet, perfectam illarum lucem intueri.

Usile enim est imperfecta de perfectis discernere.

§. 56: Si contingeret hominem uno intuitu omnem videre veritatem, ille certe fulgorem fere non posset, quod evenire solet illis, qui in tenebris diu versati, solem subito adspiciunt,

ciunt. Perfectio quædam est, imperfectionem suam nosse, atque animum onere vanarum rerum depressum erigere velle, & in viam πρὸς τὸ θεῖον deducere. Si enim non omnia capimus, spes tamen est certa nos quædam intellecturos; DEUS enim est perfectus, & ut talis vult cognosci.

§. 57. Quare cum Deus velit intelligi, non omnem sanæ perfectionem eum occultasse, necesse est. Nihil enim esset, quo jungi cum eo possit mens humana. Desperandum ergo non est, si omnem operam adhibeamus ut voluntatem ejus sanctissimam operibus declaratam cognoscamus. Revelabit eam nobis pro bonitate sua. Quemadmodum enim sol, qui lucem fundit, efficit, ut solem & lucem videamus, ita quoque ut Deum videamus ejusque perfectam voluntatem cognoscamus, dabit Deus. Gaudeamus interim objectum nos habere præstantissimum & perfectissimum, quo tota nostra vita occupetur, quod omni ardore desideremus; & quovis studio expectamus.

Non omnis enim carum perfectio nos latet.

§. 58. Expectatio autem & desiderium felicitatis, pars ejus est & fruitio præoccupata, imo, si mens humana certa spe eam intueatur, ipsa felicitas & perfectio. Spes vero non dubia apparet, etiam si vel rationem consulamus. Serio enim omnia contemplanti, non potest non in mentem venire, naturam; cum nihil fecerit frustra, cum omnia ad finem producat, animum etiam nostrum perfecturam, & infinitum illud desiderium boni & veri, quo omnes ferimur, expleturam. Cur enim torqueret hominem desiderio ejus, ad quod eum fecit, obtinendi, si id obtineri nollet? Cur solus homo careret eo, quo omnes creaturæ abundant? An putandus est DEUS opus inchoatum relinquere, aut fecisse quid, cujus eventus & finis non sit optimus, aut perfectissimus? Habebit ergo & desiderium nostrum finem aliquem & exitum, ac talem certe, qui menti convenit, qui non circumscribatur corporearum rerum usu, seu perpetuæ & perfectæ veritatis contemplatione.

Sperandum, desiderium perfectionis non fore frustraneum.

§. 59. Officium etiam nostri est, sanctitatem perfectionem-

Magnifice etiam de perfe-

Y

Etione voluntatis divina sentiendum.

nemque voluntatis divinæ, operibus declaratz, laudibus celebrare, quantum possumus, & quantum mens concipere & lingua enarrare valet. Omnia quippe DEI opera summa admiratione digna sunt, quæ oculis cernantur; cur ergo non & quæ sola mente contemplamur? Certe nullus hic est metus peccati, si non minus magnificè de mundo spirituali & legibus spirituana, quam de mundo visibili & legibus corporum sentiamus.

§. 60. Fieri etiam nequit, ut is, qui non intime persuasus est de perfectione & pulchritudine legum, tanquam operum vere divinorum, cogitet de obtinenda quadam perfectione, quam nec videt, nec ita amandam judicat, ut omnia illi postponenda ducat. Quare si quæ est in his rebus pulchritudo, præstantia, perfectio, aut divina quadam ratio, hæc non occultanda est; sed omni meditatione indaganda & quovis etiam sermone proponenda. Vix enim est, ut quem destituat ratio, qui illa uti vult: nec quenquam adeo vilis aut vulgaria sensus, aut vitæ quotidianæ usus, aut proprii mentis nostræ motus docent, quæ eum non possint ad summa atque maxima percipienda præparare. Nemo est, qui non peritiam aliquam rerum adquirat, de quibus sæpe cogitat, aut quæ sæpius illi obveniunt.

Perfectionis consideratio superbiam humanam evertit.

§. 61. Faciet etiam perfectionis qualiscunq; consideratio, ne vires nostras majores credamus, aut de facultatibus nostris plura speremus, quam in illis sunt. Qui enim maxima quæque nobis proposita considerat, videbit quanta sit distantia inter finem & initium legum; quam longe absumus ab omni etiam specie perfectionis, cum forte vix initiis & rudimentis earum occupemur, & sæpe, ut dictum, ne cogitemus quidem de ea amplectenda, neque eam attingere cupiamus. Habebit etiam satis causæ, ut omnem fastum & superbiam deponat; cum videat, nihil sibi præter obsequii gloriam reliquum esse: vitæ suæ curriculum sine otio transiget, cum animadvertat, superesse sat laboris, ut animum ad naturæ placita conformet; ut de oraculis divinis nihil dicam: sciet

sciet quid discendum sit, in quo elaborandum, ut ruditatem & ignorantiam legis, quæ maxime culpanda, exuat: non dubitabit, multarum rerum scientiam repudiandam esse, ne in vera acquirenda impediatur.

§. 62. Tandem contemplatio perfectionis legum auget desiderium ejus, desiderium vero animam alere videtur, sic sicut omni desiderio perfectionis sublato cum tabescere & labefactari certum est. Habet enim animus post se quid Divinitati cognatum, & cum ea jungi desiderat. Ea quoque est animæ natura, ut semper quid operari & producere velit. Quando autem, errore maximo, rebus humanis occupatur, & in illis vim suam exercere nititur, nequit quiescere: Terminum & finem in illis suum nec videt, nec reperit: cum occulto instinctu ad majora semper nitatur. Ad hæc autem divina quando accedit, videt terminum & quietem omnium rerum, tanquam in centro circuli, nec ultra quid esse, quod appetat. Res quippe mundana ideo orti sunt, quia ad perfectionem nihil faciunt. In parvo enim nihil magnum esse potest. Hac igitur contemplatione, et si imperfecta, delectatur & pascitur animus, novasque vires capit. Intuetur enim res sibi cognatas, & in suo sibi que convenienti loco est constituta, ubi nihil nisi lucem videt. Unde tenebras & res terrenas incipit contemnere, & vel eo ipso aliquem perfectionis gradum consequitur, ac optime se habet.

Ejus desiderium animi alimentum.

CAP. X.

Quid homo possit.

§. I.

QUarundam rerum naturalium vim & virtutes sensu atque experientia, interdum etiam ratiocinio indagamus, earumque naturam perfecte intelligere vi-

Sunt gradus virtutum in rebus creatis.

demur, quia admodum simplices sunt, nec adeo late earum usus patet: aliarum vero rerum cognitio plus difficultatis habet. Neque enim aequalis omnibus rebus indita est virtus; cum earum sit quædam subordinatio, nec possibile sit, ut, cum eundem finem non habeant, sed altera propiorem, altera remotiorem, una plane eademque omnium sit conditio & status. Etenim per universam naturam omnium rerum sunt gradus, quarum una inferiorem, altera superiorem locum obtinet: idque non tantum in externa corporum dimensione, sed interna etiam omnium rerum natura procedit. Differentia etiam sine dubio inter ipsas species ejusdem generis est facienda, pro ratione loci, terræ, climatis, aliarumque circumstantiarum. Unde consequens est, quod unum præ altero majorem vim potestatemque habent, & plus possit.

*Unde virtus
rei aestimetur.*

§. 2. Virtus rerum ex eo aestimari solet, quantum quæque ad sui conservationem habet potentia & virium, item quid potest ad conservandam vel mutandam naturam aliarum rerum, quibus certo modo jungitur. In homine vero quantum potentia situm sit, facile videtur explicari posse, si illis, quæ sensus interni quemque docent, insistamus. Sentimus enim nos intelligere, velle, cupere, movere &c., quæ omnia cum ad illa duo, cogitare & corpus movere, possint redigi, facultates etiam nostræ, his duobus includi aut absolvi videntur.

*Maximam esse
hominum
diversitatem.*

§. 3. Verum etsi generales illas facultates nunc suo loco relinquamus, ipsa tamen illa verba, *intelligere* &c., admodum obscure ipsos mentis motus exprimunt, ac præterea vel ambigua sunt, vel latam habent significationem, ipsæque tandem facultates in singulis individuis adeo diversæ atque disparæ sunt, ut quod in uno tale est, in altero vix nomen mereatur. Hinc tanta est hominum diversitas, ut multi ex diverso genere orti videantur, quasi non unus esset spiritus, qui omnes regit, nec mentes nostræ eadem utantur ratione, uti oculi nostri unum habent solem. Experientia docet, si multis eadem proponas, non omnes idem capere, amplecti, amare:

ncq

nec ad eandem veritatem idem omnibus iter, nec eundem pa-
tere accessum.

§. 4. In illis, quæ omnium oculis exposita sunt, quæque
hominem, ut talem, ignorare par non est, legibus scilicet a
Natura præscriptis, eadem non est omnium scientia; ratio-
nes ibi non idem valent, nec possunt, quod in Mathematicis
scientiis, quæ unanimem consensum extorquent, quamvis illa-
rum certitudo major esse expediat, quam Mathematicarum.
Eritne ergo differentia quædam inter ea scienda, quæ omnes
sciunt, & quæ aliquibus solum iisque paucis cognita sunt? vel
an quædam sunt innata omnibus, ut herbæ agris, quædam vero
industria hominum addiscuntur? quænam sunt illa? quan-
tum valet quisque capere? quis est modus, quis finis in-
tellectus hominum, tam universonum, quam singulorum?

*Nec in iure
intelligendo
idem omnes
valent.*

§. 5. Hæc scire non inutile quidem videbatur, cum hoc
pacto modum atque mensuram virium suarum quisque cogno-
sceret, nec in iis, quæ facultates excedunt, vires consume-
ret, iis vero, quæ obtineri possunt, omni cura & cogita-
tione incumberet, nihilque, quod ad perfectionem nostram
facit, omitteret. Constatet quoque, an omnes natura
possint jus intelligere; deinde an ad discendum vel maxi-
me docendum apti sint. Nescio tamen an non temerita-
tis sit quædam species, vel decidere vel disquirere, quid ho-
mo possit & quid non possit. Nam de toto humano genere
quæstio videtur inutilis, quia ad singulos applicari nequeunt,
quæ de illo afferri possent. Quid vero singuli possint, ejusmo-
di quæstio est, ad quam responderi non potest. Quis enim vi-
res omnium & singulorum noscat? Quare etiam hoc ut dubium
proponemus, & in medio relinquemus.

*Utile est men-
suram viri-
um nostrarum
intelligere,*

§. 6. Innatas homini rerum quarundam ideas credere;
non arbitrari necessitatis esse. Neque enim iis egere videtur
mens; cum mens sit. Cur diceremus, oculis innatas esse
figuras rerum, quas cernit, aut speculo imagines, quas exhi-
bet? Mens sibi ipsi sufficit ad quævis, quæ eam natura ope-
rari vult; nisi de verbis magis, ut solet, quam de rebus con-
ten-

*An probabile
sit dari ideas
innatas?*

tendere velimus! Licet quoque tales idæ innatæ existerent, parum tamen ad rem præsentem facerent: quia demonstrari vix poterit, quæ & quales, item quot numero sint. Quæ tamen res omnino necessaria videtur, ut naturalia ab adventitiis discernere queamus. Manebit autem etiam sic obscurum, quid innatis illis idæis, quis possit addere: an eas mutare, an illis uti possit, ut debet; sic autem nesciemus, quid hominibus possit.

Vires hominis cognoscere difficile est.

§. 7. Nam ad vires rei pernoscendas, ejus constitutionem, naturam, & cum quibusvis aliis rebus relationes scire par est. Verum hæc, quantum ad animum nostrum, omnia desunt. Nihil enim scimus, nisi quod ex operationibus cognoscimus. Sed hæc exigua sunt & nimis generalia. Nam si hæc inspicimus, omnes idem possent: quia easdem habent facultates, eosdemque sensus. Num etiam verbis satis perspicuis, quæ eo pertinent, vulgo proponantur, & recte satis passim accipiantur, dubito. Præterea differentiarum facultatum in specie cujusque individui ex iis cognosci non possunt.

Omnes non equaliter nec eodem modo ad bonum ferri.

§. 8. Nec illa nos hic multum juvat sententia, qua omnes creduntur bonum desiderare. Omnibus enim non eundem boni sensum, non idem iudicium aut desiderium habent. Atque id ipsum in questione est, an naturalis illa cupiditas, qua ad bonum ferimur, a quovis ita dirigi possit, ut verum inveniat, amet, desideret, & quomodo ac in quantum illa juvari, atque augeri possit. Profectus enim hac in re, ut in tota natura, nemo dubitabit esse rerum omnium progressum ad finem & maturitatem rebus destinatum. In animo autem nostro idem esse experientia docet. Unde autem sit illis profectus, an ab ipso animo, an extrinsecus juvetur, non ita obvium est. &c. Cicero *lib. de Finib.* dixit, naturam inchoasse opus & semina rerum & virtutum indidisse, illaque perficienda animo reliquisse. Ipsa etiam boni natura hic debebat esse cognita, & quid tandem sit, quod expetamus, & quam ob causam: item an sit difficile inventu, & lateat, nec velit

velit inveniri, nisi a paucis, an vero obvium sit, omnibusque ultro se offerat: uti & illud, quæ sint media ad id obtinendum comparata, an natura an aliunde petenda.

§. 9. Licet vero certum & expeditum sit, omnibus patere bonum, ipsamque veritatem esse rem simplicissimam, quæ omnium oculos afficiat; licet quoque ipsa bonum, ipsaque sapientia omnes continuo compellet, & vociferetur, quid agitis, o miseri, quo tenditis: manet tamen difficultas, an omnes possint audire, videre, intelligere, quæ intelligenda & amplectenda sunt. Si dicas voluntatem adesse debere, ad priora semper redibimus, dubii, an homines possint velle, & posito quod velint; an ex diversis sententiis & viis, veram atque rectam possint eligere.

An omnes possint intelligere veritatem aut velle eam intelligere.

§. 10. Ut autem aliquid respondere queamus, sciendum prius esset, quid in mente voluntatem excitet: quod profundissimæ videtur considerationis. Bonum propositum id quidem videbatur efficere, sed ita circulum committimus, cum non constet, an omnes verum bonum intelligere possint. Nisi enim verum propositum dicas, nihil efficias: quia falsum & imaginarium, nomen illud non meretur: si cupiditatem dicas, quæ multum certe hic potest (tota enim mens nostra mera & insatiabilis est cupiditas) non plus dicet. Cæca enim est & vaga, si duce careat: nisi sit coacta fato, aut impetu animali: tum enim agit, quod potest, & quantum illi concessum est; uti in animalibus gemimus. De illis enim scimus, quodnam sit cuiusque opus: manifestant enim illa vires suas, nec artificia sua occultant.

Sciendum esse, quid voluntatem nostram excitet.

§. 11. An ergo animal illud divina mente præditum, quod hominem vocamus, deterioris erit conditionis, adeo ut non sit certum aliquod ejus opus, quod producat, & quod non unus solum possit, aut pauci, sed omnes indistincte & cui perficiendo idoneas ac sufficientes habeat vires? Est cer-

Esse opus quoddam hominis, & an omnes id perficere possint aut velint?

te opus quoddam hominis: DEUM querere, videre, sentire, amare, opera ejus investigare, atque mirabilia ejus intelligere, nihilque aliud per totam vitam agere, cogitare, meditari, quam ut divinæ formæ capax, divinæ intelligentiæ æmulus, divinæ sapientiæ imitator, ordinisque conservator sit exactus & constans. Sed si extrema hæc respicias, merito quæres, quis opus illud ab homine perfectum vel inchoatum viderit vel sciat. Alius se id non posse, alius se non velle, alius se non intelligere dicet, alius id hominis opus esse negabit: & sic tandem impotem habebimus potentiam, id est, nullam. Nec enim trita est via aut plana, nec de mediis satis constat, tempus quoque ad tantam rei maximæ perfectionem nimis breve, vita nimis laboriosa est: ut ei, qui vel maxime velit, non dicam in medio aut fine, sed statim in initio desperandum sit: adeoque nec frui quisquam possit, eo quod ad finem nondum pervenerit, vel in animum forte ne quidem induxerit, ut sciret.

*Naturam sub
ministrare
media ad o-
pus illud per-
ficiendum.*

§. 12. An dicemus DEUM proposuisse quidem opus illud faciendum, sed media non suppeditasse: at hoc idem esset, ac si diceres, DEUM velle ut edamus, sed non dedissetes nec stomachum, vel ut iremus sine pedibus. Natura crudelitatis aut stoliditatis non est accusanda, quæ quod animalibus dedit, homini negare voluerit. Dedit certe illa animum, dedit sensus mentis ministros atque nuncios: dedit alia innumera impotentiae subsidia. Plantis, quæ natura caducæ sunt, & nisi sultæ sint, ad terram feruntur, dedit claviculas, quibus, quasi manibus, vicina quævis firma atque erecta complectantur, eorumque adminiculo exsurgant. Avibus dedit alas, quibus leventur in aerem; infantibus amorem parentum; adultioribus Magistros; viris socios sapientes; Senibus experientiam; omnibus solem, lumen divinum, DEUM. Natura ita sunt comparata omnia, ut nihil sine alterius rei ope oriatur, crescat, aut perficiatur

ficiatur. Sine instrumentis nullum opus mechanicum conficitur. Hinc manus homini data: his paramus illa, quorum ope efficiamus, quæ manus solæ efficere non possunt. Quod recte tolli non potest, forte rota poterit. Si una via quo velis pervenire non poteris, alia eo pervenies. Quam morbi vim non tollet herba, illam tollet major quædam medicamentorum vis.

§. 13. Para igitur Te, o homo, qui vis scire, quid possis, sequere naturam, collige instrumenta, accerse socios, summe viæ duces, cole agrum, injice semen, expecta pluviam matutinam & vespertinam. Fac quod iter facientes solent, abjice sarcinas, viam regiam non egredere, diverticula cave, de scopo & fine continuo cogita, mitte reliqua omnia, instrumentis omnibus utere, quæ habes, sed præcipuum illud, mentem Tuam,posito, abjice voluptates, ut nihil Te moreretur, impediatur: attentus sis, cum pluit, serendum, cum ardet metendum: interdum oculis, interdum auribus utendum: vis omnis colligenda, non vero in plura distrahenda est. Quo pluribus enim rebus quis præter scopum occupatur, eo minor est facultas ad ipsum finem obtinendum. Impediunt voluptates & honores, ut viatorem lapides & fossæ & alia. Quod enim homo amat, ibi habitat. Si amat voluptates, cum illis & in illis totus erit, nec intelliget, nisi quæ eo faciunt,

quæ sint media illa?

§. 14. Nec quis artifex est, nisi in iis, in quibus multam operam impendit, de quibus noctu diuque cogitavit. Ad illa enim tota ejus mens, vis & virtus conversa est. Unum igitur cogita, idque continuo; oculorum aciem in veritatem, in virtutem, in ipsum bonum, si potes, converte. Si non potes hodie, vide an cras, aut alio tempore possis: vel adhibe ea, quæ potentiam illam & voluntatem excitant. Si nec id possis, opta ut possis, & laborem inchoatum urge: nec optare desine, nec facere, quæ potes, etsi minima. Quod

De opere & mediis necessariis semper cogitandum esse,

autem præcipuum & primo loco ponendum erat, memento DEUM animo Tuo præsentem esse. Est enim hic domicilium illius. Si sarcinas ejeceris, si recta & serio ad scopum tendis, Lux apparebit divina: illa utere. Non exortietur autem, nisi cesset amor creaturarum; tum pluvia veniet matutina & vespertina: tum serendum, & expectandum quid tempus ferat, an semen radices egerit, an folia fundat & flores, &c. Antequam hæc feceris, nescis quid possis, non magis quam agricola, quid de messe futurum sit. Cum volare non possis, scalis utendum est, & per gradus naturæ Tibi quoque assurgendum, quo pervenire vis, Apostolus dicit se in Christo omnia posse.

Quælibet hominis facultates aptas esse ad opus aliquod. §. 15. An igitur omnes docere & discere queant Jus Naturæ, non minus consideratione dignum est, quam hoc, an Jus illud omnibus natura notum sit. Statuas hac de re, quod lubet. Mentis humanæ vires & facultates tam variae & diversæ sunt, ut sunt facies hominum. Non omnia possunt omnes. Tantum tamen omnes commune habeamus, quantum sufficit ad humanitatem, & ne usus rationis deficere, aut formæ hominis mens deesse videatur. Quælibet illarum facultatum, quæ homini natura datæ sunt, ad suum opus perficiendum apta est, ultra nihil valet. Ad eum finem arte & usu perducitur, facultatesque illæ excitari & confirmari possunt. Vires autem hominum, ut Natura eas producit, ad naturalia obvia, & quæ in sensus incurrunt, maxime valent. Sic multa animalia artificiosissima perficiunt opera.

Si jus Nat. est scientia mere naturalis omnes id intelligunt. §. 16. Quare si Jus Naturæ nihil aliud est, quam scientia quædam corruptibilis, naturalis, superficialia, quæ nihil continet, nisi quæ ad vitam civilem & quotidianam consuetudinem, ad ludum & jocum, vel si ita vis, ad ordinem, qui simulacrum æqualitatis alicujus aut justitiæ habere videatur, conservandum pertinent; diceres, omnes

omnes facile homines Jus Naturæ intelligere & discere, & per consequens alios id docere posse. Cum autem experientia doceat innumeros dari, qui non dicam ad scientias Mathematicas (quas tamen artes mere naturales esse constat, cum corticem saltem rerum & numerum attingant) sed & ad alias artes & scientias vilioris pretii inepti sunt; alios etiam ad vitæ civilis consuetudinem non admodum idoneos reperiri, videbis quid dicendum sit.

§. 17. An vero Jus Naturæ referendum sit ad scientias mere naturales, quæ intellectui cujusque de plebe pateant, mihi non satis liquet. Multa hic sunt distinguenda. Si is Jus Naturæ intelligeret, qui ex auditu axiomata quadam, regulas, casus decisos &c. ab aliis artem profitentibus accepit, de illis in utramque partem differere, ac sententiam, quam a Magistro probari vidit, demonstrationibus defendere, forte etiam Compendium aliquod ex aliorum scriptis consarcinare potest: tum magis forte dicendum est, omnes aliquid ex eo Jure intelligere. Nemo enim est, qui non horum aliquid possit, qui non usu & consuetudine cum aliis multa perceperit, ex proprio ingenio etiam multa intelligat, cum sit homo ratione præditus, quæ certe nunquam solet ab officio suo plane discedere. Sed an partem quandam Juris, prout fors obtulerit, tenere, sit Jus Naturæ intelligere, affirmare non aſſim. Parte enim aliqua Juris neglecta, fieri aliter nequit, quam ut in totum a primis principiis aberremus. Quando autem erramus, adeo ut a principiis etiam deficiamus, illaque ignoremus, Jus non intelligimus.

Dubium esse, an Jus Nat. sit scientia mere naturalis.

§. 18. In facultates etiam mentis humanæ multum valent affectus, adeo ut judicium a vero abducant ad ea, quæ affectibus conveniunt. Quatenus igitur quis hisce abripitur, veritatem non assequetur, quacunque etiam

Jus Nat. affectibus contrariari.

apud eum demonstratione utaris. Omnes autem homines reguntur impetu affectuum, nisi multa exercitatione, beneficio etiam extraordinario Naturæ adjuti, illos compellerint, ut sciant, cum de vero agitur. Jus innumera continet, quæ affectibus & dispositioni illi, quam homo à Natura habet, e diametro sunt opposita, imò illam plane oppugnant. Hæc igitur solo Naturæ impetu intelligere nequit. Vix enim institutione, rationibus, admonitionibus illa assequitur; uti usu & experientia edoctus Ipse vidisti. His igitur nec notum est natura Jus illud, nec omnes indistincte mediante institutione addiscent.

*Jus Nat. non
terminari
hujus vitæ
finibus.*

§. 19. Quod vero caput rei est, Jus Naturæ non videtur terminari hujus vitæ finibus: nec probabile esset, ulli hominum in mentem venire posse, id tantum ad pacem & conservationem miseræ societatis humanæ facere, atque ita non nisi levibus quibusdam ratiociniis & superficiali cognitione quorundam præceptorum contentum esse; nisi fuissent, qui ita persuasi rationi tam exiguam vim tribuerunt, ut hominibus natura omnia licere crederent, quæ bestiis licent. An vero mens cujusvis eo ascendere possit, ut ad vera juris principia & finem quoque ejus pertingere possint, etsi institutio accedat, id admodum invitæ adducor; ut credam.

*Animus do-
centis & di-
scentis quo-
modo compa-
ratus esse de-
beat.*

§. 20. Inter animum & res illas intelligendas debet esse cognatio quædam. Vis ejus maxima sese exercit in illis. Ex abundantia cordis os loquitur. Nihil nascitur nisi ex solo ad semen recipiendum & fecundandum idoneo, nec quid nascitur nisi ex femine. Semina vero plane contraria continent animi hominum. A spinis non exigimus uvas. Semina vero prava ejicienda essent, ne bona suffocent, opprimantque. Veritas nulla percipitur nisi similis sit, seu conveniat animo ejus, qui illam audit. Si igitur animus docentis & discipuli discrepet, nec iisdem vel

vel similibus viribus nitantur & agant, nec eandem originem rerum, de quibus agitur, inspiciant, nihil percipitur, præter verba, quæ memoria quidem retinet, si bene nobiscum agitur, sed sine sensu & fructu. Memoria vero non agit nec scrutatur veritatem, sed servat inventam. Mens ergo nostra non aliena esse debet a mente illa, quæ naturalia jura protulit. Quomodo enim mentem Naturæ intelligeremus, si aliam mentem afferemus, quam mentem illius? Ut quilibet hominum suorum verborum est interpret, ita & Natura. Nihil omni institutione agitur, nisi eodem ingenio & labore quærat discens, quo id docens profert. At hominum ingenia omnia non eadem facilitate ad veritatem percipiendam prædita sunt. Percipiet autem eam Gentilium judicio is, qui circa ipsum bonum assiduo studio versatur, & cum eo vivit: si velut ab igne scintillante lumen accensum, ipsique animo ingenitum se ipsum alat.

§. 21. Quæ facilia sunt, & obvia; nec multum *Homines libenter amplectuntur facilia & levia, non difficilia.* postulant attentionis, nec captum vulgi superant, homines plerumque amant: at quæ accuratam inspectionem desiderant, ipsis sunt suspecta, facileque ab ipsis absterrentur: quæ vero ad Jus pertinent, non sunt passim obvia. Sæpe agitur de pluribus rebus considerandis, & conclusione ex multis præmissis formanda. Cum etiam homines lubenter jugum juris plane excuterent, si possent, non admittunt, nisi ea, quæ jugum istud levant. Nobis semper favemus hætenus, ne nimium oneris nobis imponamus: id quippe intolerabile plane videtur. Hinc credimus etiam DEum non exigere a nobis talia; quæ vires nostras excedunt: quasi Lex Naturæ blandiatur corruptæ hominum naturæ, illamque foveat. An ea, quæ dixi, vera sint, perpende. illisque in rem Tuam utere.

§. 22.

Conclusio.

§. 22. Quam Gentiles de Philoſophia Juris ejuſque gravitate , dignitate , honeſtate habuerint ſententiam , ex illorum dictis demonſtrare animus erat ; ſed odioſa mihi prolixitas , ut nunc quidem ſcribendi finem faciam , poſtulat,

T A N T U M .

No-

782683

782683

NOTITIA RERVM

HOC OPVSCVLO COMPREHENSARVM.

Numerus *maior* caput, *minor* paragraphum *Pr.* præfationem denotat.

A *Critio, Actus, lex & actus iusti an sint diuersi?* II, 18, 19.
 an lex concipi possit sine respectu ad actiones nostras? II, 20.
 an iuris unicus finis sit, ut regat actiones humanas? II, 21
 an iis insit imperfectio? IV, 16
 an iis insit turpitude? IV, 40
 an numerus principiorum ex obiectis actionum colligi possit? V, 28
 actionum bonitas an sit intrinseca? VI, 46, 47
 an quidam actus soli hominum arbitrio permittantur? VII, 4
 an actus alii aliis sint perfectiores? VII, 7
 quinam actus Deo placeant? VII, 9, 10, 11.
 an iis insit virtutis ratio? VII, 12
 an dentur, qui nullam plane legem habeant & tamen perfecti sunt? VII, 13, 14, 15

an ius naturæ ad actiones externas solum pertineat? VII, 16, 18. seq. 22, 23.
Adamus, in eo Deus humanam naturam constituit integram II, 5
Aequitas quid? II, 15
Affectus impediunt veram sapientiam, Pr. 6, 9, seq. inter eos & veram felicitatem pugna intercedit, IX, 6, 7 8, 9, 10
 an ex iis legis perfectio probetur? IX, 27, 28, 48
 qui felicitatem in vsu voluptatum collocant, decipiuntur, IX, 49
 omnes homines impetu affectuum reguntur X, 18
Agrippa omnes scientias vanas contendit Pr. 17.
Amor an perfectionem legum nat. probet? IX, 30, 31
 amor noster erga creaturas quid probet? XI, 32
 amor noster erga alios quid probet? IX, 33, 34
 quid

A a

quid amor erga Deum? IX, 35
quid amor Dei erga homines?

IX, 36.

effectus amoris erga homines)
quis?

IX, 34

Anima quid?

II, 5

animæ immortalitas an ex natura demonstrari possit? VIII, 15

Animalia an lege indigeant?

IV, 35

inter homines, & animalia quæ differentia?

I, 19. 20

Aqua, quomodo, eam veteres pro principio ultimo habuerint?

VI, 43

Aristoteles, eius definitio iuris naturæ

IV, 1

Ars iuris magni pretii est.

V, 2

an ius civile in artem redigi possit?

V, 3. 4

in quo consistat?

V, 5. 6

probabile est, eam dari,

V, 7. 8

an principium & ars iuris separari possunt?

V, 16. 17

an artem possideat, qui principium habet?

V, 18

quibus modis ars queratur?

V, 19. 20

an quid prius aut posterius sit in ea?

V, 21

B

Bestie ius suum exacte servant.

VIII, 8

Bonum omne in Deo tanquam

hinc

et sic

fonte colloquendum I, 4
ad verum bonum consequendum hortantur gentiles

V, 41

C

Carneades iustitiam esse sufficientiam putavit

VI, 11. 12

quæ eius sententia fuerit?

VI, 13

utilitatis propriæ iudicium commendavit

VIII, 12

Cicero, eius sententia de natura

II, 1

est obscura

II, 2

Civitas, metus an causa civitatum?

I, 21. 22

Cogitatio an ad ius præceptivum pertineat?

VII, 5. 6

homines illis nullas poenas statuunt

VII, 6

Cognoscendi modus quomodo differat a principio?

VI, 44

Corruptio mentis an arte tolli possit?

IV, 15. 16. V, 33.

totum hominem inquit

IV, 20. 21

an corruptus homo ius statuere possit?

VIII, 8

homo non in externis solum, sed & in animo corruptus est

VIII, 20

corruptio hominis quæ?

IX, 1

seq. 30 ratio

ratio nostra corrupta est IX,
 homines corrupti libenter
 amplectuntur facilia & le-
 uia, non difficilia X, 21
Creaturae an perfectae? IX, 18-19.
 amor erga creaturas quid pro-
 bet? IX, 31-32.
 an gradus virtutum in rebus
 creatis? X, 1
 unde earum virtus aestimetur?
 X, 2
Cultus, quid sub hac voce com-
 prehendatur? V, 28.
Cumberland quomodo naturam
 consideret? IV, 5, 6.
Cupiditas vid. Affectus.

D

D*emonstratio apodictica*
 quid? V, 22
Deus, eius voluntati omnis cre-
 atura obligatur I, 2
 ei absolutum imperium com-
 petit I, 3
 an hominem sine lege creare
 voluerit? I, 4, 5
 an tulerit leges naturæ infi-
 tas? I, 6, 7, 8
 est iuris naturæ auctor I, 14
 an per naturam intelligendus?
 II, 8.
 an homines Deo obligentur?
 II, 8, seq.
 ius quod essentialiter in Deo,

num homines intelligant?
 IV, 10.
 an ius naturæ accommodaue-
 rit naturæ hominum inte-
 græ? IV, 11, 12, 13
 an nos velit natura obligari?
 IV, 35
 quomodo Deus dici possit, ne-
 cessario quid præcepisse?
 IV, 44, seq.
 omnibus rebus finem & mo-
 dum posuit IV, 73
 ex factis Dei quomodo eius
 voluntas colligatur? IV, 76
 an omnia Dei facta legem fa-
 ciant? IV, 78
 quas considerationes admit-
 tant? IV, 79, 80
 etiam contraria facta investi-
 ganda IV, 83
 an ex eius factis ius colligi
 possit? IV, 84, 85, 86
 habet imperium in homines
 VI, 5.
Deus & principium obligati-
 onis sunt diuersa VI, 6
 an omnia, quæ voluit, ius sint?
 VI, 7
 est auctor iuris VI, 8
 quod semel dicere sufficit VI,
 10
 est principium iuris naturæ
 VI, 28, 29
 Dei nihil eorum poni debet
 VI, 30
 quid

- quid ex eius perfectione fluat? VI, 47
- an ex omni voluntate Dei ius fluat? VII, 1.
- cur Deo perfecta placeant? VII, 7
- voluntas Dei an diuersa? VII, 8
- Deus est perfectus IX, 17
- Dei amor erga homines X, 36. seq.
- Dictatum*, an sit genus iuris naturæ? IV, 36. 37. 38
- quid denotet? IV, 53. 54. 55. 56
- an sit posterius iure naturæ? IV, 57
- an diuersum quid a iure naturæ? IV, 58. seq.
- an dictatum sit lex a ratione perfecta? IV, 62. seq.
- an rectæ rationis iudicium sit? IV, 66
- quæ sit conuenientia cum natura rationali? IV, 67
- Disciplina*, an noua inducenda? VIII, 10
- quænam nullius momenti? VIII, 23
- disciplina iuris naturæ non est mutanda, VIII, 25. 26
- Dispensatio* an sequatur ex societate? VI, 36
- Dominiûm* an socium admittat æquali iure? I, 18
- Epicurus* qualem Deum finxit? VIII, 14
- Eremitæ* solitariam vitam viuunt VI, 40
- Errores*, iis hominum acta & inuenta subiacent Pr. 17
- errores an plane euitari possint? IV, 17. 18
- an omnes tollat principium? V, 33
- errores homines facilius admittunt quam veritatem V, 33
- Facultas*, an in homine gradus virtutum? X, 1. 2
- quænam hominum facultas? X, 3
- an in iure intelligendo omnes valeant? X, 4
- mensuram virium intelligere vtile est X, 5
- an hominis vires cognosci possint? X, 7
- an omnes æqualiter & eodem modo ad bonum ferantur? X, 8. 9
- an hominis quoddam opus? X, 11
- quis subministrat media ad illud? X, 12. 13. 14
- an quælibet hominis facultates aptæ ad opus aliquod? X, 15
- in eas

in eas multum valent affectus
 X, 18
Facultas physica an ius? VII, 3 4
Facultates quatuor an a natura
 collocatae? VIII, 5
Felicitas, an omnes eam deside-
 rent & quomodo? IX, 3. 4
 veram homo non amat IX, 5
 cur? IX, 6. 7. 8. seq.
 quomodo ad eam homo per-
 ducatur? IX, 40. 41

G

Gaudium, quomodo lex ho-
 mini solida gaudia pro-
 curet? IX, 41
Gentes, earum consensus an ius
 faciat? I, 9
 leges naturae perfectissimas
 crediderunt IX, 52
Gentium ius vid. *Ius gentium*.
Gentiles omnes Deum auctorem
 iuris statuunt II, 8

ad verum bonum consequen-
 dum nos adhortantur V, 41
Grotius, H. defendit existentiam
 iuris naturae contra Carne-
 adem I, 12. 13. 14. 15
 unde deducat existentiam iu-
 ris naturae? I, 16
 eius descriptio iuris naturae est
 obscura III, 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.
 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17
 eius definitio iuris naturae
 quae examinatur IV, 36. 37
 38. 39. 40. 41. seq.

eius opinio, actibus inesse
 moralem turpitudinem

IV, 40. 41. 42. seq.
 eius definitio recte explican-
 da, IV, 68
 eius sententia de principio
 societatis an absurda? VI, 12.
 an diuisioni iuris gentium re-
 pugnet? VI, 21
 an societatem pro principio
 posuerit? VI, 37

non omnes quaestiones ex so-
 cietate decidit VI, 38
 an dixerit, ius naturae dari, et si
 Deus non sit? VI, 45
 quid de actibus humanis sta-
 tuat? VII, 17

Grotius W. eius sententia de
 natura iuris naturae II, 6
 eius definitio iuris naturae,
 IV, 1

H

Hesiodus, eius dictum I, 21
Hobbesius, an Deum nega-
 verit? I, 5

eius doctrina, ius omnium in
 omnia, examinatur I, 17.
 seq. 22.

cut Deus timendus sit? III, 10
 eius definitio iuris naturae
 IV, 1
 eius systema cohaeret IV, 3.
 eius principium IV, 28. VI,
 11. 13.
 utilitatis propriae studium

commendavit VIII, 12
 an eius principia præsent: Pufendorffii hypothefibus? VIII, 13
Homo omnem obedientiam foli Deo debet, I, 13
 inter eos & animalia quæ differentia? I, 19. 20
 Deo homines obligari, certum est, III, 8
 fed an metu & fpe? III, 9. 10. 11
 num intelligant ius, quod essentialiter in Deo est? IV, 10
 an ius accommodatum naturæ hominum integræ? IV, 11. 12. 13
 an omnes ius poffint intelligere? IV, 14
 an obligentur ex communi utilitate? VI, 15
 an tollere poffint ius ad illorum utilitatem constitutum? VI, 17
 an communi utilitati renunciare? VI, 18
 an homo ius ftatuere poffit? VIII, 8
 in externis & animo corruptus est, VIII, 20
 cur natura eum facultatibus instruxit? VIII, 26
 hominis corruptio qualis? IX, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 30. X, 21,
 vid. *Corruptio*.

quis finis eius? IX, 38. 39
 quomodo ad felicitatem ducitur? IX, 40. 41
 hominum maxima diverfitas, X, 3
 eius facultates in virtutibus excolendis quæ? X, 4-15
 vid *Facultates*.

I

I *Dea innata* an dentur? X, 6
Imago diuina, an eius rudera fufficiant ad perfectionem rationis? IV, 61
 eius reliquæ sunt exiguæ, IV, 70
Immortalitas animæ an ex natura demonstrari poffit? VIII, 1
Imperfectio noftra unde probatur? Pr. 2. feq.
 an leges naturæ plane imperfectæ? IX, 13. 21. feq.
 hominis vid. *Corruptio*.
Impossibilitas moralis an doceri poffit? I, 8
Immutabilitas an differentia iuris ciuilib & naturalis? II, 9. 10
Iniuftum, eius notæ an dentur? V, 13.
Integritatis ftatus vid. *Status integritatis*.
Intellectus hominis quomodo reftriktus fit? I, 8
Iurisprudentia quid? V, 4. 35
Ius an materia rudis? I, 14
 homi-

hominem ad perfectionem ducit I, 4
 an iuris unicus finis sit, ut regat actiones humanas? II, 21
 habet aliam faciem in ortu suo, quam quando scripta est II, 22, 23.
 eius varix acceptiones: I, 1
 an sint adequatae? III, 2
 an recte per regulam describatur? III. 3. 4. 5
 ius quomodo consideretur? IV, 55
 interius & virtutem quanam differentia? VII, 18. 19. 21. 22. 24. 27. 29. 30. 31. 32 33
 an circa aliena versetur? VII, 26
Ius civile, an cognitio iuris naturæ necessaria ad civile intelligendum? II, 14. 15. 16
 an in artem redigi possit? V, 3. 4
 illud quilibet populus abolere potest VI, 17. 18
 est mutabile VI, 24. 25
 an hominem bonum & iustum efficiat? VIII, 16
 ratio iuris civilis ex quibus fundamentis appetenda? VIII 24
Ius gentium, an principium societatis tollat ius gentium secundarium? VI, 20

distinctio inter primum & secundarium an fundata? VI, 20. 21
 secundarium quare constitutum? VI, 22
 primarii et secundarii quæ differentia? VI, 23
Ius naturæ, quædam clara & certa in eo videntur, quæ non sunt Pr. 15
 an dei perfectio adscribenda? P. 18. 19
 eius existentia unde probatur? I, 1. 2
 quid in eius probatione observandum? I, 4
 quomodo probatur ex Dei existentia? I, 3. seq.
 an ex consensu gentium probetur? I, 9
 an ex societate humana? I, 10
 an ex internis animi motibus? I, 11
 quomodo probatur contra Carneadem? I, 12. 13
 quid sit? II, 8. IV, 72. 73. 74
 an sufficit dicere, esse legem et nobis congenitam? II, 11
 eius varix definitiones IV, 1
 quænam vera? IV, 2. 3. 4
 quò sensu ius naturæ dicatur? IV, 4. 5
 a veteribus in ratione collocatur IV, 7
 an naturæ integræ Deus id ac-

- commodauerit? IV, 11. 12. 13
 an omnes possint intelligere? IV, 14
 eius principia an nota? IV, 13
 quodnam eius *κεκτημενον*? IV, 15, 16
 multæ tricæ sunt in eo IV, 50. 51
 quænam definitio præferenda? IV, 52
 quomodo sit doctrina? IV, 58
 an sit rectitudo rationis? IV, 59
 unde intelligi possit? IV, 70. 71
 an idem sit ius nat. ex factis
 Dei colligere & in ratione
 ponere? IV, 74. 75. 76. 77.
 78. 79. 80. 83. 84. 85
 an paucis verbis includi possit? IV, 81. 82
 est res admodum difficilis, IV, 87
 an explicare possimus, quid sit
 in origine sua? IV, 89
 eius principium in obscuro est V, 1
 an detur ars iuris naturæ? V, 7. 8. 15
 an de eius principio dubitan-
 dum? V, 9. 10
 quale esse debeat? V, 11. 12. 13
 unde principium probetur? V, 13
 quomodo a principio progre-
 diendum sit ad reliqua? V, 14
 an principium & ars separari
 possint? V, 16. 17
- quibus mediis principium
 quærat? V, 19. 20. 21
 an ex uno principio omnia
 demonstrari possint? V, 22.
 23. 24
 quot sint principia? V, 25.
 26. seq.
 an tam alte ius repêndum?
 V, 38. 39
 eius principia in specie, VI.
 1. seq.
 cur operam demus iuri natu-
 ræ? VI, 4
 an ad priuatam hominis utili-
 tatem sit conditum? VI, 14
 illud gentes mutare non pos-
 sunt? VI, 17. 18
 an immutabile? VI, 24. 25
 an a societate ciuili ad ius na-
 turæ valeat argumentum?
 VI, 27
 distinctio inter ius naturæ
 simpliciter tale & pro certo
 rerum statu, VI, 48
 quis eius finis? VII, 20
 an differat ab aliis scientiis?
 VIII, 1
 eius limites cognoscendi cur?
 VIII, 2
 & quomodo? VIII, 3. 4
 quomodo a theologia morali
 differat? VIII, 5. 6. seq.
 11. 12. seq. 16. seq.
 an terminetur huius vitæ fini-
 bus? VIII, 9. 14
 an

an ex natura hominis integra
petendum? VIII, 21
ad quæ capita referenda? VIII,
22
an leges naturæ plane imper-
fectæ? IX, 13. seq.
non esse imperfectas quomo-
do probatur? IX, 21
quomodo probatur ex usu ra-
tionis? IX, 21. 22.
23. 24. 25
quomodo ex cupiditatibus
hominum? IX, 27. 28
quomodo ex amore nostro?
IX, 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35
quomodo ex amore Dei erga
homines? IX, 36
quomodo exemplis naturæ?
IX, 37
quomodo ex fine hominis?
IX, 38. 39
quomodo ex lege? IX, 40. 41
42. 43. 44. 45. 46. 47
quomodo ex vitiosis cupida-
tibus? IX, 48. 49
an ratio eam perfectionem af-
sequatur? IX, 50
an hinc leges sint imperfectæ?
IX, 51
quis eam perfectionem intel-
ligat? IX, 54
cur studeamus, ut eam asse-
quamur? IX, 55. 56
an omnis perfectio nos lateat?
IX, 57
an eius desiderium frustrans-

um? IX, 58
quomodo de voluntatis diui-
næ perfectione sentien-
dum? IX, 59. 60
an ius naturæ scientia mere
naturalis? X, 16. 17
affectibus contrariatur, X, 18
an terminetur huius vitæ fini-
bus? X, 19
animus docentis & discantis
quomodo comparatus esse
debeat? X, 20
Ius permisivum an detur? VII, 2
quid sit? VII, 3
quid eo pertineat? VII, 4
Ius præceptivum an detur?
VII, 2
an pertineat ad cogitationes
humanas? VII, 5. 6
Iustinianus an definitionem iu-
ris naturæ dederit? II, 9. 13. V, 17
Iustitia an a reliquis virtutibus
distingui possit? VII, 19. 22. 23. 24
Iustum, an iusti notæ dentur?
V, 13
an aliquid sua natura iustum?
V, 17
num actus, quo Deus iustum
produxit, & quo id pro le-
ge sanciat, sint diuersa? III, 18
quod per se iustum est, intueh-
dum, III, 22. 23

L.

L *Actitia*, quomodo lex homi-
ni solidam procuret?

IX, 41

Lapsus

Bb

- Lapsus* an divinæ imaginis vestigia in nobis deleverit? IV, 61
- Legislator* non omnia, quæ expediunt, solet legibus inferre, VI, 27
- Lex* & actus iusti an sint diversi? II, 18. 19
- an concipi possit sine respectu ad actiones? II, 20
- an propter hominem solum facta? II, 21
- ad quid obliget? III, 15
- legis & rationis quæ differentia? IV, 26. 32. 33
- an singulorum ratio cuique lex sit? IV, 28
- an ab hominibus originem habeat? IV, 29
- an a magistratibus? IV, 30. 31
- lex & obligatio an differant? IV, 65
- an possit dividi in præceptum & facultatem hominis physicam? VII, 4
- perfecta est & animo medicinam afferre debet, VIII, 20
- Leges allegatæ* ex Institutionibus §. II. I. de iur. nat. II, 9. 10
- §. II. I. de de R. D. II, 13
- ex digestis
- L. 1. §. I. ff. de iust. & iur. V, 17
- L. 10. pr. ff. de iust. & iur. VII, 24
- L. 2. ff. de I. L. III, 2
- L. 7. ff. de LL. IV, 42
- Liberitas* qualis homini data? I, 17
- ei repugnat obligatio, III, 6
- libertas physica an ius? VII, 3. 4
- M.
- M***athematici*, inter eos convenit de mathematica veritate, IV, 17. 18
- supponunt quædam axiomata, VI, 43
- Mathesis*, quænam perfectio ei tribuenda? Pr. 18
- ex vulgarissimis principiis mira producit, VIII, 26
- Materia*, quid Stoici per eam intelligant? II, 3
- Mens*, eius facultates quomodo restrictæ sint? I, 8
- an Deo obligetur? III, 8
- quomodo obligetur? III, 9. 10. 11
- an mens nostra perfecta? IX, 20. 21
- est capax veritatis, IX, 22
- Metus* an causa civitatum? I, 21. 22
- metus obligatio nulla est, III, 9
- cut? III, 10. 11. 12. 13
- Moralis necessitas*, an eam ratio indicet? IV, 37
- an actibus insit? IV, 40. 41
- an rebus insit? IV, 42
- quid sit? IV, 43. 69. 70
- quomodo Deus dici possit, necessario quid præcepisse? IV, 44. 45. 46. 47
- quando innotescat hominibus? IV, 49
- obligatio an veniat ex necessitate-

sitaemoralis? IV, 63. 64.
Moralis turpitrudo an ea actibus
 infit? IV, 40. 41.
 an rebus infit? IV, 42
 an fuerit ante prohibitionem?
 IV, 45
 an per praeceptum introdu-
 eta? IV, 46
 quando praeceptum existere
 coepit? IV, 47. 48
 obscurum est, quid sit? IV, 69. 70
Motus interni probant existen-
 tiam iuris naturae I, 11
Motus physici vid. *Prima*.
Mundus an perfectus? IX, 17
 an singulae eius species? IX, 19
Mutabilitas an differentia iuris
 civilis & naturalis? II, 9. 10.

N

N*atura* quomodo infirmitati
 succurrat? Pr, 12. 13
 an societatem in genere con-
 stituerit? I, 21. 22
 quid sit ex mente Ciceronis?
 II, 1
 quid ex mente Stoicorum?
 II, 3
 quid ex mente Wincleri?
 II, 4. 5.
 quid ex mente Grotii? II, 6.
 an sit ratio humana? II, 7
 an Deus per eam intelligen-
 dus? II, 8
 an providentia diuina? II, 9
 num ratio? II, 11. 12.
 quid sit, ante omnia intelli-

gendum? II, 13. 14. 15. 16
 ab initio aliquo procedit us-
 que ad finem operis V, 15.
 se ipsam prodit, V, 20
 ei contrariatur, ex uno prin-
 cipio omnia demonstrare V, 23.
 an ex primis naturae omnia de-
 duci possint? VI, 31
 systemati naturae societas oc-
 casionem praebuit VI, 39
 naturae viae sunt absconditae,
 VI, 44
 naturae limites cognoscendi
 VIII, 3
 an & cur ad naturam respici-
 endum? VIII, 4
 an ius ex natura hominis inte-
 gra petendum? VIII, 21
 natura tota contemplanda,
 cur? VIII, 26
 constans est & recta utitur via,
 VIII, 21
 exemplis suis factisque ani-
 mum ad perfectionem du-
 cit IX, 37.
 societatem inter homines sta-
 bilit IX, 43
 an homini media subministrat
 & quænam? X, 12. 13. 14
Natura naturata quid? II, 8
Naturatum an pro Deo accipi-
 endum? IV, 5. 6
Naturale ius vid. *Ius naturæ*.
Necessitas & utilitas an unum
 idemque? VI, 22
 eius et virtutis quæ differen-
 tia?

...tia? VII, 7. seq. 10. 11. 12. 13.

... 14. 15. 26

Necessitas moralis vid. *Moralis*

... *necessitas*.

... *Obligatio* ...

Obligatio obscure dicitur de

... lege? III, 4

... quo pacto sit vinculum? III, 6

... eius vis ostendenda III, 7

... homines Deo obligari nemo

... indubium vocat III, 8

... an metu poenarum & spe

... praemiorum obligemur?

... III, 9. 10. 11. 12. 13

... lex ad quid obliget? III, 15

... quomodo mens nostra a natura

... obligetur? IV, 34

... an Deus nos velit obligari natura?

... IV, 35

... an ratio habeat vim obligandi

... sine lege? IV, 63. 64

... obligatio & lex quomodo differunt?

... IV, 65

... obligationis principium an

... adaequatum? VI, 2. 3

... quid consequamur inuento

... principio obligationis? VI, 5

... obligationis principium &

... Deus sunt diuersa VI, 6. 7

... an ex utilitate proficiscatur?

... VI, 15

... siue hac utilitas non est ius

... VI, 19

P

Perfectio omnis in Deo collo-

... canda I, 4

...

... perfectionem hominis ante

... lapsum; an concipere queamus?

... II, 10

... an divinae imaginis rudera ad

... eam sufficiant? IV, 61

... perfectionis gradus an den-

... tur? VII, 7

... perfectio actus quid? VII, 13.

... 14. 15. 16

... an quid perfectum detur? IX,

... 14. 15. 16. 17. seq.

... perfectio legis naturae quomodo

... probatur? IX, 21. 22

... 23. 24. 25. 27. 28. 44. seq.

... 51. seq. 53

... quis eam intelligat? IX, 54

... cur opera danda ad eam assequendam?

... IX, 55. 56

... an omnis nos lateat? IX, 57

... an eius desiderium frustraneum?

... IX, 58

... quomodo sentiendum de divinae

... voluntatis perfectione?

... IX, 59. 60

... eius consideratio superbiam

... evertit IX, 61

... eius desiderium est animi alimentum

... IX, 62

Philosophia simulata quae? V,

... 17. VIII, 16

Philosophus origines rerum eruere

... debet III, 14

... veteres ius naturae in ratione

... collocarunt VI, 7. 8

Poenae, qui earum gradus, VII, 37

... an cogitationibus statuta? VII, 6

Præ-

- Præiudicium* est impedimen-
tum veritatis Pr. 11
ea sunt vitanda Pr. 20
studiosos iuris naturæ reddit
incapaces IV, 85
- Premia*, qui sint eorum gradus?
VII, 37
- Prima naturæ* quid? VI, 31
an ex iis omnia deduci possint?
VI, 31
an sint ex societate? VI, 32
an noceant societati? VI, 33
commendant nos rectæ ratio-
ni, VI, 34
an socialitas ex iis sequatur?
VI, 35
- Principia* obscura nulla sunt,
Pr. 16
scientia, quæ vera ponit, pro
perfecta habenda Pr. 18
principia iuris naturæ quo-
modo nota sint? IV, 13
eorum magna diuersitas IV, 17
principia prima an homini in-
nata? IV, 76
principium intris naturæ in
obscuro positum V, 1
an principium & ars separari
possint? V, 16. 17
quibus modis quaratur? V,
19. 20. 21
an ex vno omnia demonstrari
possint? V, 22. 23
an etiam necesse sit? V, 24
quot sint principia? V, 25. 26
- an sufficient obuia quædam
præcepta? V, 27
an colligi possit ex obiectis
actionum? V, 28
an tria sint? V, 29
cur periculosum, de eo quid
statuere? V, 30. 31
an sit alicuius utilitatis? V, 32
eo invento, an quis errare
possit? V, 33. 34
quid comprehendere debeat?
V, 35. 36
an superet captum huma-
num? V, 37
an alte repetendum? V, 38
an sit comprehensibile & ex-
plicabile? V, 40
an tria præstent uno? V, 42
principium obligationis an a-
dæquatam? VI, 2. 3
an aliquod Deo subordina-
tum? VI, 9
principium societatis an pro-
vero habendum? VI, 11
logomachiam quærun, qui
principium quærun VI, 16
non facile est, id determinare,
VI, 44
- Principium societatis* vid. So-
cietas.
- Probandi modus* quomodo a
principio differat? VI, 44
- Providentia diuina* an natura?
II, 9. 10
- Pythagoræ tetraëtus* V, 26

- R.
- R** *Achilius*, eius sententia de natura? II, 9. IV, 33. 34
quid in ICto requirat? II, 14.
15. 16
- Ratio* quid per eam intelligatur?
II, 5. 6
- an ratio natura sit? II, 7. 8
- ius naturæ a vereribus in ratione collocatur. IV, 7
- ratio corrupta an fundamentum legum facere possit?
IV, 8. 9
- ratio an sit integra? IV, 10. 11. 12.
13. 14
- an sit *περιήκειον* iuris? IV, 15. 16
quam vim in politicis habeat?
IV, 19
- natura cuiusvis rei est supra captum naturæ, IV, 21. 22
- an omnes pura ratione utantur?
IV, 24
- vocabulum rationis ambiguum?
IV, 25
- inter eam & legem magna differentia,
IV, 26. 27
- an singulorum ratio cuique lex sit?
IV, 28
- an indicet moralem turpitudinem?
IV, 37. 38
- quid sit conuenientia cum naturali ratione? IV, 38. 39
- an ea sit instrumentum aut legislator?
IV, 56
- an sit inclinatio versus honestum?
IV, 60
- an habeat vim obligandi? IV, 62. 63. 64. 66. 67
- an ei satisfacere possimus?
IV, 88
- ab omnibus infirmitatibus nulla arte liberari potest, V, 33
- ratio humana quid possit?
VIII, 8
- est vel in totum retinenda, vel in totum reiicienda, VIII, 19
- an ius ex ea petendum? II, 9, 21
- an ratio perfecta? IX, 11. 12.
22. 23. 24
- omnis rationis vis consideranda,
IX, 25
- an omnem perfectionem assequatur?
IX, 50. 51
- Reges* quare dicantur pastores populorum?
IV, 30
- Regula* an clarum iuris conceptum præbeat?
III, 3. 4
- quomodo obligare possit? III, 5
- quo pacto sit vinculum? III, 6
- Reuelatio*, an ei existentia iuris naturæ tribuenda?
I, 16
- foedus inter Deum & hominem an ex ea sola? VIII, 11
- quomodo corruptionem indicet?
VIII, 20
- S.
- S** *Sapiens*, quilibet se sapientem putat,
Pr. 5. seq.
- Sapientia*, quibus mediis ad eam perveniatur?
Pr. 3. 4
- humana est imperfecta, Pr. 1. 2
quo-

quomodo impeditur? Pr. 6.7.	te?	VI, 35
8. 9. seq.	an sequatur ex primis naturæ?	VI, 35
<i>Scientia</i> humana est imperfecta,	<i>Societas</i> an a natura constituta &	
Pr. 1. 2	præcepta?	I, 10. 21. 22
quibus mediis ad eam perueniatur?	an pro vero & adæquato principio habenda?	VI, 11. 12
cuius principia obscura, est inutilis,	an tollat ius gentium?	VI, 20. 21
Pr. 3. 4	eff principium particulare?	VI, 23
an omnes sint vanæ? Pr. 17	an humanæ societatis utilitas possit variare?	VI, 24
quæ vera principia ponit, perfecta habenda,	eius custodia & utilitas sunt diversa,	VI, 26
Pr. 18	an a societate civili ad ius naturæ valeat argumentum?	VI, 27
an eas ratio hominis distinguere possit? VIII, 8. 9	<i>Societas</i> intellectui conveniens an pro principio habenda?	VI, 28
an ius naturæ eas distinxerit? VIII, 17	an faciat ius?	VI, 29. 30
an ius naturæ scientia mere naturalis? X, 16. 17. 18	an sequatur ex primis naturæ?	VI, 35
<i>Scriptura sacra</i> , quid ex ea probetur?	quid?	VI, 35
an ratio eius, quod Deus in sacra scriptura iussit, possit dari? VIII, 5. 6. 7. 9	an dispensatio criminum ex ea sequatur?	VI, 36
sine ea veteres parum præstiterunt in legum naturalium inuestigatione, IX, 11. 12	præbet occasionem systemati naturæ,	VI, 39
<i>Scriptura loca</i>	negata civili an negetur universalis?	VI, 40
Matth. XXV.	ex societate multa derivari possunt,	VI, 41. 42. 43
Matth. XXV, 42.	<i>Socrates</i> a fallacis discipulos suos abhortatus est,	V, 41
Luc. XVII, 20.	<i>Status integritatis</i> , an in eo discrimi-	
<i>Seneca</i> effatum de actibus, VII, 16		
eius philosophia an cerebrina? IX, 53		
<i>Septenarius numerus</i> a veteribus celebratus, V, 26		
<i>Socialitas</i> quid? VI, 35		
quomodo differat a societate		

- crimen fuerit inter ius naturæ & theologiam moralem? VIII, 22
- Stoici*, eorum sententia, de natura, II, 3
- inculcarunt, naturam sequi, IV, 74
- prima naturæ omnibus animabilibus inesse statuerunt, VI, 31
- leges naturæ perfectissimas crediderunt, IX, 53
- Studiosus* iuris naturæ, quid ei sciendum? VIII, 24
- Superbia* homini innata est, Pr. 5. 6. seq. IX, 1.

T.

- T***ernarius numerus* est sacer, V, 26
- Theologia moralis* quomodo differat a iure naturæ? VIII, 5. 6. seq. 11. 12. seq. 16. seq.
- an acquiescat in iussu Dei? VIII, 6
- an angusta sit? VIII, 10
- Turpitudine moralis* vid. *Moralis turpitudine*.

V.

- V***anitas* hominum actis & inuentis dominatur, Pr. 17
- Veritas*, quibus mediis ad eam perueniatur? Pr. 3. 4
- quomodo impeditur? Pr. 6. 7. 8. 9. seq.
- quæ eius adminicula? Pr. 12. 13. 14
- veritas una est, VIII, 4
- eius inuestigatio in quo consistat? VIII, 26
- an omnes eam intelligant? IX, 9
- non recte intelligitur, nisi tota, IX, 26
- Vires homines* vid. *Facultates*.
- Virtus*, quænam virtutis & necessitatis differentia? VII, 7. sq. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 27. 28. 29. 30. 32. 33.
- quinam ex virtute agat? VII, 11
- virtutis ratio an insit actibus, quibus ius præceptivum seruamus? VII, 12
- an inter se differant? VII, 24
- an nunquam alienum tribuat? VII, 25
- an circa nostra versetur? VII, 26
- Voluntas* hominis quomodo restrictus sit? I, 8
- quid eam excitet? X, 10
- Vtilitas* & necessitas an unum idemque? VI, 22
- utilitas & societatis custodia sunt diuersa, VI, 26

W.

- W***inclerus*, eius opinio, II, 4. 5. 8. 9. 10
- quæ examinatur, IV, 22. 23.

F I N I S.